

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵ՛Ք.

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻՈՎ

7 · 1980

ՄԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻՆ

«Լենինյան ուղիով» ամսագրի խմբագրությունը խնդրում է հոդվածներ ուղարկելիս ճշտորեն պահպանել հետևյալ կանոնները. տեսական բնույթի հոդվածները՝ 18 մեքենագրական էջից ոչ ավելի, պրակտիկ աշխատանքը և առաջավոր փորձը լուսաբանող հոդվածները՝ 8—10, նամակներն ու թղթակցությունները՝ 4—6, գրախոսականները և մամուլի տեսությունները՝ 6—8 էջ։

Անդրկովկասի ու Հայաստանի հեղափոխական շարժման թեմաներով գրված և Հայաստանում մարքսիզմ-լենինիզմի տարածմանը նվիրված հոդվածները պետք է ունենան ռուսերեն ամփոփում՝ 8 տողի չափով։

Հոդվածները պետք է մեքենագրված լինեն երկու ինտերվալով, երկու օրինակից, հեղինակի կողմից ստորագրված, նշելով հեղինակի լրիվ անունը, հայրանունը և ազգանունը, հասցեն, աշխատանքի վայրն ու հեռախոսի համարը։ Խմբագրությանը հանձնված հոդվածներից մեկը պետք է լինի մեքենագրվածի առաջին օրինակը։ Հոդվածում անհրաժեշտ է ցույց տալ մեջբերումների և թվական տվյալների աղբյուրները։

Մարքսիզմ-լենինիզմի կլասիկների, կուսակցության և սովետական պետության ղեկավարների, միջազգային բանվորական ու կոմունիստական շարժման ականավոր գործիչների աշխատություններից, պաշտոնական փաստաթղթերի ժողովածուներից վերցված քաղվածքները, վկայակոչումները պետք է լինեն երկերի հատորյակների կամ աշխատությունների հայերեն, իսկ եթե այդպիսիք չկան՝ ռուսերեն վերջին հրատարակությունից։

Տեսական և գիտական բնույթի հոդվածների վերջում պարտադիր է նշել օգտագործված աղբյուրների համառոտ ցանկը։

Սույն պահանջները խախտողների հոդվածները չեն տպագրվի։ Ներկայացված հոդվածն անհետևանք կմնա, եթե այն ամբողջովին կամ հատվածներով հրապարակված լինի մամուլի և ինֆորմացիայի որևէ օրգանում։

Խմբագրությանն ուղարկված հոդվածները չեն վերադարձվում։

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻՈՎ

7

ՀՈՒԼԻՍ, 1980

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ է 1922 Թ.
ИЗДАЕТСЯ С 1922 Г.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՏԵՍԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

«ЛЕНИНЯН УГИОВ» («По ленинскому пути») — теоретический и политический журнал ЦК КП Армении

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

СОДЕРЖАНИЕ

ԻՆՖՈՐՄԱՑԻՈՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՊԼԵՆՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

1980 թվականի հունիսի 23-ին տեղի ունեցավ Սովետական Միության կոմունիստական կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեի պլենումը։

Պլենումը լսեց ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկեր Լ. Ի. ԲՐԵԺՆԵՎԻ զեկուցումը և որոշեց ՍՄԿԿ հերթական՝ XXVI համագումարի հրավիրման հարցը։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի պլենումը լսեց ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոյի անդամ, ՍՍՀՄ արտաքին գործերի մինիստր ընկ. Ա. Ա. ԳՐՈՄԻԿՈՅԻ զեկուցումը «Միջազգային դրության և Սովետական Միության արտաքին քաղաքականության մասին»։

Ընկ. ընկ. Լ. Ի. Բրեժնևի և Ա. Ա. Գրոմիկոյի զեկուցումների շուրջը մտքերի փոխանակությանը մասնակցեցին Ուկրաինական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ Ա. Ֆ. ՎԱՏՉԵՆԿՈՆ, Վրաստանի կոմկուսի
Կենտկոմի առաջին քարտուղար Է. Ա. ՇԵՎԱՐԴՆԱՁԵՆ, ՍՄԿԿ Մոսկվայի
քաղկոմի երկրորդ քարտուղար Վ. Ն. ՄԱԿԵԵՎԸ, ՍՄԿԿ Լենինգրադի քաղ-
կոմի առաջին քարտուղար ՅՈՒ. Ֆ. ՍՈԼՈՎՅՈՎԸ, «Լիտերատուրնայա գա-
զետայի» գլխավոր խմբագիր, ՍՍՀՄ գրողների միության վարչության քար-
տուղար Ա. Բ. ՉԱԿՈՎՍԿԻՆ, Դոնեցկի մարզի Ժդանով քաղաքի Ս. Օրջոնի-
կիձեի անվան «Ազովստալ» մետալուրգիական գործարանի պողպատ ձուլող
Գ. ՅԱ. ԳՈՐԲԱՆԸ, Էստոնիայի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար
Կ. Գ. ՎԱՅՆՈՆ, Մոլդավիայի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար
Ի. Ի. ԲՈԴՅՈՒԼԸ։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի պլենումը ընկ. Ա. Ա. Գրոմիկոյի զեկուցման առթիվ ընդունեց համապատասխան որոշում։

Դրանով ՍՄԿԿ Կենտկոմի պլենումն ավարտեց իր աշխատանքը։

ՍՄԿԿ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՊԼԵՆՈՒՄԻ 1980 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-Ի ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՍՄԿԿ ՀԵՐԹԱԿԱՆ՝ XXVI ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՀՐԱՎԻՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

1. Սովետական Միության կոմունիստական կուսակցության հերթական՝
XXVI համագումարը հրավիրել 1981 թվականի փետրվարի 23-ին:
2. Հաստատել համագումարի հետևյալ օրակարգը.
1) ՍՄԿԿ Կենտրոնական կոմիտեի հաշվետվությունը և կուսակցության
հերթական խնդիրները ներքին և արտաքին քաղաքականության բնագավա-
ռում: Զեկուցող՝ ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկ. Լ. Ի. Բրեժնև:
2) ՍՄԿԿ կենտրոնական վերստուգիչ հանձնաժողովի հաշվետվությունը:
Զեկուցող՝ ՍՄԿԿ կենտրոնական վերստուգիչ հանձնաժողովի նախագահ ընկ.
Գ. Ֆ. Սիզով:
3) ՍՍՀՄ տնտեսական ու սոցիալական զարգացման 1981—1985 թվա-
կանների հիմնական ուղղությունները: Զեկուցող՝ ՍՍՀՄ Մինիստրների խոր-
հրդի նախագահ ընկ. Ա. Ն. Կոսիգին:
4) Կուսակցության կենտրոնական մարմինների ընտրություններ:
3. ՍՄԿԿ XXVI համագումարի ներկայացուցչության նորման սահմանել՝
մեկ պատգամավոր կուսակցության 3.250 անդամից:
4. ՍՄԿԿ XXVI համագումարի պատգամավորները, կուսակցության կա-
նոնադրության համաձայն, ընտրվում են փակ (գաղտնի) քվեարկությամբ
մարզային, երկրամասային կուսակցական կոնֆերանսներում և միութենական
հանրապետությունների կոմկուսների համագումարներում: Ուկրաինայի, Բե-
լոռուսիայի, Ուզբեկստանի և Ղազախստանի կոմկուսներից ՍՄԿԿ XXVI հա-
մագումարի պատգամավորների ընտրությունները անցկացվում են մարզային
կուսակցական կոնֆերանսներում:
Սովետական բանակի, ռազմածովային նավատորմի, ներքին և սահմա-
նապահ զորքերի կուսակցական կազմակերպություններում գտնվող կոմու-
նիստները ՍՄԿԿ XXVI համագումարի պատգամավորներ են ընտրում համա-
պատասխան տերիտորիալ կուսակցական կազմակերպությունների հետ հա-
մատեղ՝ մարզային, երկրամասային կուսկոնֆերանսներում կամ միութենա-
կան հանրապետությունների կոմկուսների համագումարներում:
Սովետական բանակի և ռազմածովային նավատորմի՝ արտասահմանում
գտնվող զորամասերի կուսակցական կազմակերպությունների կոմունիստները
ՍՄԿԿ XXVI համագումարի պատգամավորներ են ընտրում համապատասխան
զորամիավորումների կուսակցական կոնֆերանսներում:

ՍՄԿԿ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ԸՆԿԵՐ Լ. Ի. ԲՐԵԺՆԵՎԻ ՁԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Ընկերնե՜ր:
Եկող տարի հերթական համագումար անցկացնելու՝ կուսակցության
կանոնադրությամբ սահմանված ժամկետն է: Այդ կապակցությամբ ՍՄԿԿ
Կենտկոմի քաղբյուրոն առաջարկ է ներկայացնում Սովետական Միու-
թյան կոմունիստական կուսակցության քսանվեցերորդ համագումարը հրավի-
րել 1981 թվականի փետրվարի 23-ին:
Ամեն մի համագումար նոր հորիզոններ է բացել մեր կուսակցության և
երկրի առջև: Վստահ եմ, որ այդպիսին կլինի նաև առաջիկա համագումարը,
որը կոչված է որոշելու պայքարի ստրատեգիան ու տակտիկան կոմունիստա-
կան շինարարության ակտիվ փուլում:
Երկրի զարգացմանը զուգընթաց աճում են ներքին քաղաքականության
խնդիրների բարդությունն ու մասշտաբները: Մեծ ջանքեր է պահանջում
միջազգային իրադրության առողջացմանն ուղղված յուրաքանչյուր առաջըն-
թաց քայլը: Ագրեսիվ իմպերիալիստական շրջանները փորձում են ճնշում
գործադրել Սովետական Միության, ամբողջ սոցիալիզմի դիրքերի վրա:
Նրանք ձգտում են հասնել անգամ Սովետական Միության մեկուսացման:
Բայց այդ ուղղությամբ նրանց գործողությունները իսկույն ևեթ սկսեցին ձա-
խողվել:
Դա վճռական չափով կապված է այն բանի հետ, որ անսահման աճել են
սովետական երկրի տնտեսական պոտենցիալը և պաշտպանական հզորու-
թյունը, է՛լ ավելի է ամրացել մեր հասարակության սոցիալ-քաղաքական և
գաղափարական միասնությունը (Ծափահարություններ): Հսկայական դեր
խաղաց նաև այն, որ մենք ցուցաբերեցինք տոկունություն ու հետևողականու-
թյուն, թույլ չտվեցինք, որ մեզ շեղեն ՍՄԿԿ XXIV և XXV համագումարների
սահմանած կուրսից:
Մեր կուրսը ձևավորվել, դրա ճշտությունը ստուգվել է պրակտիկայում:
Այն իր դրական արդյունքներն է ունեցել ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին
քաղաքականության բնագավառում: Դրա հետ մեկտեղ կյանքը մեր առջև
դնում է նոր խնդիրներ, որոնց լուծման ուղիներն էլ մենք պետք է որոշենք
համագումարում:
Ստեղծված ավանդույթներին համապատասխան , առաջարկվում է հա-
մագումարի հետևյալ օրակարգը.
1. ՍՄԿԿ Կենտրոնական կոմիտեի հաշվետվությունը և կուսակցության

ներթական խնդիրները ներքին և արտաքին քաղաքականության բնագավառում: ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն հանձնարարում է զեկուցող հաստատել ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար Բրեժնևին: **(Երկարատև ծափահարություններ):**

2. ՍՄԿԿ կենտրոնական վերստուգիչ հանձնաժողովի հաշվետվությունը: Զեկուցող՝ ՍՄԿԿ կենտրոնական վերստուգիչ հանձնաժողովի նախագահ Գ. Ֆ. Սիզով:

3. ՍՍՀՄ տնտեսական ու սոցիալական զարգացման 1981—1985 թվականների հիմնական ուղղությունները: Զեկուցող՝ ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի նախագահ Ա. Ն. Կոսիգին:

4. Կուսակցության կենտրոնական մարմինների ընտրություններ:

Ինչ վերաբերում է ներկայացուցչության նորմաներին, ապա առաջարկվում է XXVI համագումարին մասնակցելու համար առաջադրել մեկ պատգամավոր կուսակցության երեք հազար երեք հարյուր հիսուն անդամից:

Այսպիսով, յուրաքանչյուր պատգամավոր կներկայացնի կոմունիստների փոքր-ինչ ավելի մեծ ջոկատ, քան XXV համագումարում: Դա պայմանավորված է մեր կուսակցության թվական կազմի աճով: Առ 1-ը ապրիլի կուսակցության շարքերում կար 17 միլիոն 193 հազար 376 մարդ:

Կանոնադրությանը համապատասխան, XXVI համագումարի պատգամավորները գաղտնի քվեարկությամբ կընտրվեն մարզային, երկրամասային կուսակցական կոնֆերանսներում և միութենական հանրապետությունների կոմունիստական կուսակցությունների համագումարներում:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն նպատակահարմար է գտնում Ուկրաինայի, Բելոռուսիայի, Ուզբեկստանի և Ղազախստանի կոմունիստական կուսակցություններից, այսինքն՝ կոմունիստների ավելի մեծ թիվ ունեցող կազմակերպություններից պատգամավորներ ընտրել մարզային կուսակցական կոնֆերանսներում:

Մի խոսքով, հարկ չկա փոխելու համագումարի պատգամավորների ընտրությունների ստեղծված կարգը:

Հիմա հաշվետու-ընտրական կամպանիայի ժամկետների մասին: ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն հնարավոր կհամարեր՝

— սկզբնական կուսակցական կազմակերպություններում ժողովները անցկացնել այս տարվա սեպտեմբեր-նոյեմբերին.

— շրջանային, քաղաքային, օկրուգային կուսակցական կոնֆերանսները անցկացնել այս նույն տարվա նոյեմբեր-դեկտեմբերին.

— մարզային և երկրամասային կուսակցական կոնֆերանսները՝ 1980 թվականի դեկտեմբերին—1981 թվականի հունվարին.

— միութենական հանրապետությունների կոմկուսների համագումարները՝ 1981 թվականի հունվարին-փետրվարի սկզբին:

Համագումարին նախորդող հաշվետու-ընտրական կամպանիան առանձնահատուկ ժամանակաշրջան է կուսակցության կյանքում, վերին աստիճանի պատասխանատու ժամանակաշրջան:

Անցած տարիներին մենք կուտակել ենք կոմունիստական շինարարության արժեքավոր փորձ: Մենք պետք է հոգածությամբ մոտենանք այն ողջ դրականին, ինչ կա մեր աշխատանքում,— լինի դա քաղաքում, թե գյուղում:

Դրա հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է քննադատաբար վերաբերվել այն վրիպումներին, թերություններին, որոնք, ցավոք, կան թե՛ տնտեսավարման պրակտիկայում, թե՛ նաև կուսակցական աշխատանքում: Մենք այդ մասին խոսել ենք Կենտրոնական կոմիտեի պլենումներում: Բայց հաշվետու-ընտրական կամպանիան մեզ պարտավորեցնում է դարձյալ ու դարձյալ համակողմանի վերլուծել կուսակցության XXV համագումարի որոշումների կատարման ասպարեզում կուսակցական կազմակերպությունների աշխատանքը: Նոր համագումարի նախապատրաստությունը ինչպես կոմունիստների, այնպես էլ անկու-

սակցականների քաղաքական և աշխատանքային ակտիվության վերելքի հզոր լծակ է:

Կարծում եմ, որ կուսակցական ժողովներում և կոնֆերանսներում պատշաճ ուշադրություն կնվիրվի կուսակցական աշխատանքի բոլոր կողմերին— քաղաքական, կազմակերպական, գաղափարախոսական:

Առավելագույն եռանդ— և սա արժե շեշտել— պետք է գործադրել տասներորդ հնգամյակի եզրափակիչ տարվա պլանը հաջողությամբ կատարելու և գերակատարելու, գործարկվելիք օբյեկտները ժամանակին շահագործման հանձնելու, 1981 թվականին՝ տասնմեկերորդ հնգամյակի առաջին տարում, ժողովրդական տնտեսության կայուն աշխատանքն ապահովելու համար: Այստեղ, իհարկե, իր դերը պետք է խաղա համագումարի պատվին ծավալվող սոցիալիստական մրցությունը:

Ես առիթ եմ ունեցել Կենտկոմին ուղղած գրություններում, իսկ դրանց ծանոթ են պլենումի մասնակիցները, արծարծել մեր էկոնոմիկայի զարգացման մի քանի հանգուցային հարցեր: Ուշադրություն էր հրավիրվում մասնավորապես վառելիքաէներգետիկ և տրանսպորտային պրոբլեմներին, գյուղտեխնիկայի օգտագործմանը, սարքավորումների ներմուծմանը: Գիտեմ, որ այս կապակցությամբ զգալի աշխատանք կատարվում է: Բայց ավելի շատ պետք է արվի:

Մենք մեր առջև դրել ենք այնպիսի հիմնական խնդիր, ինչպիսին է արտադրության արդյունավետության և աշխատանքի որակի բարձրացումը: Դա միշտ պետք է գտնվի մեր տեսադաշտում: Անհրաժեշտ է այսուհետ ևս խորհել, թե ինչպես արագացնենք գիտատեխնիկական առաջընթացը, ամրապնդենք աշխատանքային ու պետական կարգապահությունը, ապահովենք աշխատանքի արտադրողականության հուսալի աճը:

Անկասկած, հաշվետու-ընտրական կամպանիայի ընթացքում քննության կառնվի նաև կուսակցության միջազգային գործունեությունը: Սովետական ժողովուրդը լիովին հավանություն է տալիս ՍՄԿԿ-ի և սովետական պետության սկզբունքային խաղաղասիրական կուրսին, մեր հայրենիքի պաշտպանության և նրա անվտանգության ապահովման միջոցառումներին: **(Ծափահարություններ):** Մենք այսուհետ ևս ուժ չենք խնայի պահպանելու լարվածության թուլացումը, այն ողջ լավը, ինչ մեզ տվեցին 70-ական թվականները, ապահովելու շրջադարձ դեպի զինաթափում, պաշտպանելու ազատ և անկախ զարգացման ժողովուրդների իրավունքը, պահպանելու և ամրապնդելու խաղաղությունը: **(Երկարատև ծափահարություններ):**

Այս խնդիրների լուծումը հեշտ ու հասարակ չի լինի: Իմպերիալիզմը բացահայտորեն նպատակ է դրել փորձության ենթարկել ժողովուրդների խաղաղության կամքը, մեր և ձեր, ընկերնե՛ր, բարի կամքն ու վճռականությունը՝ ընթանալու լարվածության թուլացման և բարիդրացիության ճանապարհով:

Չկա մի օր, որ Վաշինգտոնը չփորձի վերածնել «սառը» պատերազմի ոգին, բորբոքել ռազմատենչ կրքերը: Դրա համար օգտագործվում է եղած թե չեղած ամեն մի առիթ:

Դրա օրինակը Աֆղանստանն է: ԱՄՆ-ի կառավարող շրջանները, ինչպես նաև Չինաստանը, կանգ չէին առնում ոչնչի առջև, այդ թվում նաև զինված ագրեսիայի առջև, որպեսզի խանգարեին աֆղաններին իրենց նոր կյանքը կառուցելու 1978 թվականի ապրիլի ազատագրական հեղափոխության իդեալներին համապատասխան: Իսկ երբ մենք, Աֆղանստանի կառավարության խնդրանքով, օգնեցինք մեր հարևանին՝ հակահարված տալու ագրեսիային, ետ մղելու բանդիտական միավորումների, առաջին հերթին Պակիստանի տերիտորիայից գործող միավորումների, գրոհները, ապա Վաշինգտոնը և Պեկինը չլսված աղմուկ բարձրացրին: Ինչո՛ւմ ասես չէին մեղադրում Սովետական Միությանը՝ թե՛ դեպի տաք ծովերը ճեղքել-դուրս գալու ձգտման մեջ, թե՛ ուրիշի նավթը ձեռք գցելու մտադրության մեջ, և այլն: Մինչդեռ ողջ բանն այն է, որ խորտակվեցին Աֆղանստանը իմպերիալիստական քաղաքականու-

թյան ուղեծրի մեջ ներքաշելու և հարավից մեր երկրին սպառնալիք ստեղծելու պլանները:

Աֆղանստանին օգնություն ցույց տալու սովետական ակցիայում շահադիտության նշույլ իսկ չկա: Մենք այլ ընտրություն չունեինք, բացի զորքեր ուղարկելուց: Եվ իրադարձությունները հաստատեցին, որ դա միակ ճիշտ որոշումն էր: **(Երկարատև ծափահարություններ):**

Հիմա կյանքը Աֆղանստանում հետզհետե նորմալ հունի մեջ է մտնում: Հակահեղափոխականների խոշոր հրոսակախմբերը ջախջախված են: Ինտերվենտները լուրջ պարտություն կրեցին: Այս պայմաններում մենք որոշում ընդունեցինք դուրս բերել Աֆղանստանում եղած մեր զինվորական կոնտինգենտի որոշ զորամասեր: Մենք այդ անում ենք՝ համաձայնեցնելով աֆղանական կառավարության և նրա ղեկավար ընկեր Բաբրակ Քարմալի հետ: Իհարկե, մենք այսուհետ ևս կօգնենք Աֆղանստանին՝ կառուցելու նոր կյանք, պահպանելու Ապրիլյան հեղափոխության նվաճումները: **(Ծափահարություններ):**

Ընկերնե՛ր:

Խաղաղությունն անանց արժեք է մարդկության համար: Խաղաղության և ժողովուրդների համագործակցության դրոշը բարձրացրեց Վ. Ի. Լենինը: Այդ դրոշին մենք հավատարիմ կլինենք: **(Երկարատև ծափահարություններ):**

Վերջում կուզենայի հաստատ վստահություն հայտնել, որ ՍՄԿԿ XXVI համագումարի նախապատրաստությունը վերստին կցուցադրի կուսակցական շարքերի համախմբվածությունը, կուսակցության և ժողովրդի անհողդողդ միասնությունը կոմունիզմի հաղթանակի համար մղվող պայքարում: **(Բուռն, երկարատև ծափահարություններ):**

ՍՄԿԿ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՊԼԵՆՈՒՄԻ 1980 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-Ի ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոյի անդամ, ՍՍՀՄ արտաքին գործերի մինիստր ընկ. Ա. Ա. Գրոմիկոյի զեկուցման առթիվ քննության առնելով «Միջազգային դրության և Սովետական Միության արտաքին քաղաքականության մասին» հարցը, ՍՄԿԿ Կենտրոնական կոմիտեի պլենումը ամբողջովին ու լիովին հավանություն է տալիս ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոյի, ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի գործունեությանը կուսակցության XXIV—XXV համագումարների լենինյան արտաքին քաղաքական կուրսի իրականացման մարզում:

Կենտկոմի պլենումը նշում է, որ ամենից առաջ Սովետական Միության, սոցիալիստական համագործակցության, սոցիալիզմի երկրների տնտեսական և պաշտպանական հզորության աճի վրա հենվող բազմակողմանի և ակտիվ գործունեության շնորհիվ 70-ական թվականներին ձեռք բերվեց միջազգային իրադրության առողջացում: Լարվածության թուլացման պրոցեսում ամրապնդվեց և սկսեց տնտեսական ու քաղաքական կոնկրետ բովանդակությամբ հարստանալ տարբեր սոցիալական կարգեր ունեցող պետությունների խաղաղ գոյակցությունը, նշմարվեց «սառը պատերազմի» բացահայտ անկում, ավելի նպաստավոր օբյեկտիվ նախադրյալներ ստեղծվեցին վիճելի հարցերը և միջազգային կոնֆլիկտները արդարացի խաղաղ կարգավորման միջոցով լուծելու համար:

Սակայն վերջին ժամանակներս այդ դրական պրոցեսներին ագրեսիվ իմպերիալիստական շրջանները հակադրել են մի քաղաքականություն, որը թելադրվում է այն բանով, որ նրանք չեն կամենում հաշվի նստել արդի աշխարհի իրողությունների՝ սոցիալիզմի դիրքերի ամրապնդման, ազգային-ազատագրական շարժման հաջողությունների, ողջ ազատասեր դեմոկրատական ուժերի աճի հետ: Իմպերիալիզմը կուզենար արգելակել աշխարհի նորացման օբյեկտիվ պրոցեսը: ՆԱՏՕ-ի ռազմական բլոկի և ամենից առաջ ԱՄՆ-ի ղեկավարներն ընտրել են այնպիսի կուրս, որի նպատակն է խախտել աշխարհում ստեղծված ռազմական հավասարակշռությունը հօգուտ իրենց և ի վնաս Սովետական Միության, սոցիալիստական երկրների, ի վնաս միջազգային լարվածության թուլացման և ժողովուրդների անվտանգության:

Այստեղից էլ սպառազինությունների մրցավազքն ուժգնացնելու, սոցիալիստական և մյուս անկախ պետությունների դեմ պրովոկացիաներ սանձազերծելու իմպերիալիզմի գիծը, ՆԱՏՕ-ի ռազմատենչ ակտիվությունը և նրա՝ որպես իմպերիալիստական թելադրանքի գործիքի, ֆունկցիաների ընդլայնումը: Փորձելով իրենց կամքը պարտադրել մյուս պետություններին՝ ԱՄՆ-ի կառավարող շրջանները կանգնեցին տնտեսական «սանկցիաների» և գիտատեխնիկական, մշակութային ու սպորտային կապերի սահմանափակման ուղու վրա, հրաժարվում են իրենց ստանձնած պարտավորություններից, խախտում են իրենց

ստորագրած համաձայնագրերը և պայմանավորվածությունները։ Հակասովետիզմը և հակակոմունիզմը վերածվել են սպառազինությունների մրցավազքի ուժգնացման գործիքի, ոչ միայն ՍՍՀՄ-ի և սոցիալիստական համագործակցության մյուս երկրների դեմ, ոչ միայն կոմունիստների դեմ, այլև պատերազմի բոլոր հակառակորդների, խաղաղասեր ուժերի դեմ մղվող պայքարի գործիքի, լարվածության թուլացման խարխլման միջոցի։

Խաղաղության գործին թշնամի հակասովետիզմի հիման վրա տեղի է ունենում Արևմուտքի, առաջին հերթին՝ Միացյալ Նահանգների ագրեսիվ շրջանների մերձեցումը չինական ղեկավարությանը։ Իմպերիալիզմի և պեկինյան հեգեմոնիզմի պարտնյորությունը նոր վտանգավոր երևույթ է համաշխարհային քաղաքականության մեջ, վտանգավոր՝ ամբողջ մարդկության, այդ թվում ամերիկյան և չին ժողովուրդների համար։

Այս բարդ միջազգային իրադրության մեջ ՍՄԿԿ Կենտրոնական կոմիտեն, սովետական պետությունը հանդես են բերում իրոք լենինյան տոկունություն, հաստատակամություն և սկզբունքայնություն, պաշտպանելով ու կենսագործելով խաղաղության պահպանման, սովետական ժողովրդի անվտանգության, ամբողջ միջազգային անվտանգության ապահովման կուրսը, չենթարկվելով պրովոկացիաների և միաժամանակ հակահարված տալով իմպերիալիստական հավակնություններին։

ՍՄԿԿ Կենտկոմը այն համոզմունքն է հայտնում, որ գոյություն ունեն օբյեկտիվ հնարավորություններ և հասարակական-քաղաքական ուժեր, որոնք կարող են թույլ չտալ սահել դեպի նոր «սառը պատերազմ», ապահովել տարբեր սոցիալական կարգեր ունեցող պետությունների նորմալ, խաղաղ գոյակցությունը, կանխել համաշխարհային ջերմամիջուկային կոնֆլիկտի սպառնալիքը։ Այդ խնդրի լուծման ուղին բանակցությունների ուղին է՝ հիմնված հավասարության և միատեսակ անվտանգության սկզբունքի խստիվ կիրառման վրա։ Դա լիովին վերաբերում է նաև սովետա-ամերիկյան հարաբերություններին։

Նման տեսակետը կողմնակիցներ է նվաճում ինչպես Արևմուտքի երկրների, այնպես էլ չմիանալու շարժման մասնակից երկրների պետական գործիչների շրջանում։ Լարվածության թուլացումը խոր արմատներ է գցել արդի միջազգային կյանքում, և ռեալ նախադրյալներ կան այն որպես համաշխարհային քաղաքականության գերիշխող միտում պահպանելու համար։

Լարվածության թուլացումը վերջին տասնամյակներում համաշխարհային ասպարեզում հաստատված ուժերի հարաբերակցության օրինաչափ արդյունքն է։ Սոցիալիզմի աշխարհի և կապիտալիզմի աշխարհի միջև ձեռք բերված ռազմաստրատեգիական հավասարակշռությունը սկզբունքային, պատմական նշանակություն ունեցող նվաճում է։ Դա իմպերիալիզմի ագրեսիվ նկրտումները զսպող գործոն է, որը համապատասխանում է բոլոր ժողովուրդների արմատական շահերին։ Այդ հավասարակշռությունը սասանելու հաշվարկները դատապարտված են ձախողման։

Պլենումը Կենտկոմի քաղբյուրոյին հանձնարարում է նաև ներկա իրավիճակում, երբ ԱՄՆ-ի և նրա աջակիցների արկածախնդրական գործողությունների պատճառով ուժեղացել է ռազմական վտանգը, անշեղորեն շարունակել սոցիալիստական պետությունների եղբայրական դաշինքն ըստ ամենայնի ամրապնդելու, ժողովուրդների ազատության և անկախության արդար պայքարին աջակցություն ցույց տալու, խաղաղ գոյակցության, սպառազինությունների մրցավազքը սանձահարելու, միջազգային լարվածության թուլացումը պահպանելու և զարգացնելու, տնտեսական, գիտական և մշակութային բնագավառներում փոխշահավետ համագործակցության ՍՄԿԿ XXIV—XXV համագումարների կուրսը։

Միաժամանակ պլենումը գտնում է, որ իմպերիալիզմի և խաղաղության մյուս թշնամիների դավերը պահանջում են մշտական զգոնություն և մեր պետության պաշտպանունակության ըստ ամենայնի ամրապնդում՝ այն հաշվով, որ վիժեցվեն ռազմական գերազանցության հասնելու և համաշխարհային թելադրանք իրագործելու իմպերիալիզմի պլանները։

Կարևորագույն իրադարձություն եղավ Վարշավայի պայմանագրի մասնակից պետությունների քաղաքական կոնսուլտատիվ կոմիտեի ս. թ. մայիսին Վարշավայում տեղի ունեցած խորհրդակցությունը, որը կրկին ցուցադրեց սոցիալիզմի բարերար դերը համաշխարհային գործերում, նրա հետևողական ինտերնացիոնալիզմը և անսասան խաղաղասիրությունը, մի անգամ ևս ամբողջ ուժով ընդգծեց ընդհանուր խաղաղության պահպանման և միջազգային անվտանգության ապահովման համար սոցիալիստական երկրների եղբայրական համերաշխության և նրանց գործողությունների կոորդինացման նշանակությունը։ Խորհրդակցությունում ընդունված դեկլարացիայում և ամենաբարձր մակարդակով պետությունների խորհրդակցություն հրավիրելու մասին հայտարարության մեջ տրված է ստեղծված իրադրության մարքս-լենինյան վերլուծությունը, դրանք պարունակում են լարվածության օջախները վերացնելու և միջազգային զարգացման մեջ բոլոր ժողովուրդների համար վտանգավոր միտումներին վերջ դնելու համար անհրաժեշտ միջոցառումների կոնկրետ և կոնստրուկտիվ ծրագիր։

Քաղաքական, տնտեսական, պաշտպանական և մյուս բնագավառներում սոցիալիզմի երկրների համագործակցության հետագա խորացումը, նրանց համատեղ կազմակերպությունների՝ Վարշավայի պայմանագրի և Տնտեսական փոխօգնության խորհրդի կոնստրուկտիվ գործունեությունը հուսալիորեն ծառայում են խաղաղության և պրոգրեսի գործին։

Կենտկոմի պլենումը լիովին հավանություն է տալիս Աֆղանստանին բազմակողմանի օգնություն ցույց տալու ձեռնարկված միջոցներին՝ դրսից կատարվող այն զինված հարձակումներն ու միջամտությունը կասեցնելու գործում, որոնց նպատակն է խեղդել աֆղանական հեղափոխությունը և ռազմական ագրեսիայի պրոիմպերիալիստական հենակետ ստեղծել ՍՍՀՄ-ի հարավային սահմաններում։ Պլենումն արտահայտվում է չմիանալու քաղաքականություն վարող Աֆղանստանի շուրջն ստեղծված դրության քաղաքական կարգավորման օգտին։ Դրա համար պահանջվում են, ինչպես հայտարարել է ԱԴՀ կառավարությունը, այդ երկրի դեմ ուղղված ագրեսիայի լրիվ դադարեցում և հուսալի երաշխիքներ արտասահմանից ձեռնարկվող քայքայիչ գործողությունների դեմ։

Պլենումը հավաստում է արդի պայմաններում միջազգային կոմունիստական շարժման համախմբվածության ու ակտիվ գործողությունների, երկկողմ ու բազմակողմ, ռեգիոնալ և համաշխարհային հիման վրա եղբայրական կուսակցությունների համագործակցության հսկայական նշանակությունը՝ հանուն խաղաղության ու սոցիալական պրոգրեսի, ընդդեմ իմպերիալիզմի ու նրա ագրեսիվ հակաժողովրդական պլանների մղվող պայքարում։

Պլենումը Եվրոպայի կոմունիստական ու բանվորական կուսակցությունների՝ Փարիզում կայացած հանդիպումը համարում է զգալի իրադարձություն կոմունիստական շարժման կյանքում, հակապատերազմական ուժերի, բարի կամքի բոլոր մարդկանց ակտիվացման կարևոր գործոն՝ ի պաշտպանություն խաղաղության և միջազգային անվտանգության։

ՍՄԿԿ Կենտրոնական կոմիտեի պլենումը նշում է, որ արդի միջազգային իրադրության մեջ առկա են Սովետական Միության բոլոր ազգերի և ազգությունների բանվոր դասակարգի, կոլտնտեսային գյուղացիության, մտավորականության առավել սերտ համախմբումը կոմունիստական կուսակցության շուրջը և նրանց ջերմ աջակցությունը ՍՄԿԿ-ի ու սովետական պետության ներքին ու արտաքին քաղաքականությանը։

Կենտկոմի պլենումը հաստատ վստահություն է հայտնում, որ կուսակցությունը, սովետական ժողովուրդը բոլոր ջանքերը կգործադրեն տասներորդ հնգամյա պլանի հաջող կատարմամբ է՛լ ավելի ամրապնդելու մեր սոցիալիստական հայրենիքի հզորությունը, որը մեր կուսակցության և սովետական պետության լենինյան խաղաղասիրական կուրսի արդյունավետ կենսագործման հիմքն է։

ԻՆՖՈՐՄԱՑԻՈՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՊԼԵՆՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

1980 թվականի հունիսի 6-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի հերթական պլենումը:

Պլենումը քննարկեց «Տարերային աղետի հետևանքները վերացնելու և հանրապետության տնտեսական ու սոցիալական զարգացման 1980 թվականի և տասներորդ հնգամյակի պլանների կատարումն ապահովելու միջոցառումների մասին» հարցը:

Զեկուցումով հանդես եկավ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեի առաջին քարտուղար ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը:

Զեկուցման շուրջը ծավալված մտքերի փոխանակությանը մասնակցեցին ՀԿԿ Լենինյան շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ք. Լ. Մանդալյանը, ՀԿԿ Լենինականի քաղկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Դ. Ա. Հարությունյանը, ՀԿԿ Կիրովականի քաղկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Հ. Ա. Օհանյանը, Արարատի շրջանի Ավշար գյուղի կոլտնտեսության տրակտորիստ ընկ. Հ. Մ. Ջաֆարյանը, Զանգեզուրի պղնձամոլիբդենային կոմբինատի հորատող ընկ. Ա. Բ. Գրիգորյանը, ՀԱՄԽ-ի նախագահ ընկ. Լ. Գ. Սահակյանը, Հայկական ՍՍՀ գյուղատնտեսության մինիստր ընկ. Հ. Վ. Թարջումանյանը, ՀԿԿ Ախուրյանի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Մ. Լ. Մկրտչյանը, Հայկական ՍՍՀ սննդարդյունաբերության մինիստր ընկ. Ս. Վ. Առաքելյանը, ՀԿԿ Հոկտեմբերյանի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ռ. Դ. Գրիգորյանը, Հայկական ՍՍՀ թեթև արդյունաբերության մինիստր ընկ. Ա. Ա. Գևորգյանը, Հայկական ՍՍՀ գյուղական շինարարության մինիստր ընկ. Գ. Ա. Թադևոսյանը, ձեռնարկության դիրեկտոր ընկ. Է. Ա. Պետրոսյանը:

Կենտկոմի պլենումը քննարկված հարցի վերաբերյալ ընդունեց համապատասխան որոշում:

Պլենումը քննարկեց նաև ««ՍՄԿԿ XXV համագումարի պահանջների լույսի ներքո կուսակցության մեջ ընդունելության և ՍՄԿԿ անդամության թեկնածուների դաստիարակության ուղղությամբ հանրապետության կուսակցական կազմակերպությունների աշխատանքի մասին» ՀԿԿ Կենտկոմի 1977 թվականի ապրիլյան պլենումի որոշման կատարման ընթացքի մասին» հարցը:

Զեկուցումով հանդես եկավ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի քարտուղար ընկ. Հ. Մ. Ոսկանյանը:

Մտքերի փոխանակությանը մասնակցեցին ՀԿԿ 26 կոմիսարների շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ա. Պ. Մելքոնյանը, ՀԿԿ Աբովյանի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Գ. Ռ. Բարիկյանը, ՀԼԿԵՄ Կենտկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Վ. Ա. Տուրյանը, Լենինականի բամբակագործվածքային արտադրական միավորման կուսկոմիտեի քարտուղար ընկ. Ս. Հ. Կարապետյանը:

Քննարկված հարցի վերաբերյալ ընդունվեց որոշում:

Եզրափակման խոսքով պլենումում հանդես եկավ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեի առաջին քարտուղար ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը:

Պլենումը Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի կուլտուրայի բաժնի վարիչ հաստատեց ընկ. Ս. Ս. Ավետիսյանին, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի տրանսպորտի և կապի բաժնի վարիչ՝ ընկ. Մ. Ս. Մինասբեկյանին:

Դրանով պլենումն ավարտեց աշխատանքը:

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումի աշխատանքին մասնակցում էր ՍՄԿԿ Կենտկոմի պատասխանատու աշխատող ընկ. Ն. Պ. Գոմիկոն:

ԸՆԿԵՐ Կ. Ս. ԴԵՄԻՐՃՅԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Ընկերնե՛ր։

Այսօր Կենտկոմի պլենումը քննարկում է տարերային աղետի հետևանքները վերացնելու, հնգամյակի եզրափակիչ տարվա և ամբողջությամբ վերցրած հնգամյակի տնտեսական ու սոցիալական զարգացման պլանների կատարումն ապահովելու գործում հանրապետության կուսակցական կազմակերպության առջև ծառացած խնդիրները։

Ապրիլի կեսերին տեղացած աննախադեպ առատ ձյունը և սկսված խիստ ցրտերն ու քամիները, ընդգրկելով հանրապետության գրեթե ամբողջ տերիտորիան, զգալի վնաս հասցրին ժողովրդական տնտեսությանը և, առաջին հերթին, գյուղատնտեսությանը։ Հատկապես տուժեցին խաղողի և պտղատու այգիները։ Փչացան խորդենու տնկարկները, պոմիդորի, ինչպես նաև մասնակիորեն բանջարեղենի և ծխախոտի սածիլները ջերմոցներում, բազմամյա և միամյա խոտաբույսերի ցանքերը, գարնանացան հացահատիկային և այլ կուլտուրաներ։ Տեղի ունեցավ անասունների անկում։

Տարերային աղետից անմիջապես հետո տեղերում հանրապետական մարմինների ստեղծած մասնագիտական հանձնաժողովների, ինչպես նաև ՍՍՀՄ գյուղատնտեսության և սննդարդյունաբերության մինիստրությունների մասնագետների կատարած հետազոտությունների տվյալներով պտղատու կուլտուրաների բերքի կորուստը գնահատվել է 65—70 տոկոս, խաղողի բերքի կորուստը՝ 60—65 տոկոս։ Արձանագրված են կերային կուլտուրաների կանաչ զանգվածի մեծ չափերի հասնող կորուստներ։

Գյուղատնտեսական հումքի նախատեսված ծավալի պակաս ստացումը խիստ բացասաբար կանդրադառնա սննդարդյունաբերության ձեռնարկությունների արտադրական պլանների կատարման վրա ինչպես ընթացիկ տարում, այնպես էլ եկող տարի։ Այս ամենը զգալիորեն կազդի հանրապետության առևտրի շրջանառության և բյուջեի վրա։ Հիշյալ հանգամանքները, ինչպես նաև տարերային աղետի հետևանքները հաղթահարելու նպատակով իրականացվող աշխատանքների ծավալները լրացուցիչ լարվածություն են հարուցում հանրապետության տնտեսական ու սոցիալական զարգացման 1980 թ. պլանների մեջ, որոնք առանց այն էլ շատ լարված էին այն հանգամանքների բերումով, որոնց մասին մանրամասնորեն խոսվել է Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1979 թվականի դեկտեմբերյան պլենումում։

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1979 թվականի դեկտեմբերյան պլենումը խնդիր դրեց ապահովել հանրապետության ժողովրդական տնտեսության բոլոր ճյուղերի զարգացման հնգամյա առաջադրանքների անվերապահ կատարումը։ Արդյունաբերության բնագավառում, որի արտադրության ծավալների աճը կուսակցության XXV համագումարի կողմից հաստատված ՍՍՀՄ ժողովրդական տնտեսության զարգացման 1976—80 թթ. հիմնական ուղղություններով նախատեսված է 43—47 տոկոս, պլենումը անհրաժեշտ համարեց այն հասցնել 47 տոկոսի մակարդակին, այսինքն՝ առաջադրանքի վերին սահմանագծին։

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը և հանրապետության կառավարությունը

*) Տպագրվում է հապավումներով։

մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրեցին տարերային աղետից հետո ժողովրդական տնտեսության մեջ ստեղծված իրավիճակը։ Ձեռնարկված և ձեռնարկվող միջոցառումները, մեր հնարավորությունների համակողմանի վերլուծությունը հանգեցրին այն հետևության, որ կարելի է և պետք է ուժի մեջ թողնել Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1979 թվականի դեկտեմբերյան պլենումի առաջադրած խնդիրը։ Մենք կարող ենք և պետք է կատարենք տասներորդ հնգամյակի առաջադրանքները։

Ինչի՞ վրա է հիմնվում այս հետևությունը։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և սովետական կառավարության կողմից, ինչպես միշտ, այս անգամ ևս հանրապետությանը թե՛ բարոյական և թե նյութական մեծ օգնություն է ցույց տրվել։

Տարերային աղետից հետո իսկույն ևեթ ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը, կուսակցության և կառավարության մյուս ղեկավարները անձամբ հետաքրքրվեցին իրերի վիճակով, իրենց հիրավի զգայուն վերաբերմունքով քաջալերեցին կադրերին, բոլոր աշխատավորներին՝ հաղթահարելու ստեղծված դժվարությունները, կոնկրետ օգնություն ցույց տվեցին հանրապետությանը հասած աղետի հետևանքների արագ վերացման միջոցառումներ մշակելու և իրականացնելու գործում։

Մեզ սատար կանգնեց մեր ամբողջ երկիրը։ Մենք զգացինք մեր մեծ հայրենիքի եղբայր ժողովուրդների աջակցությունը։ Բոլոր միութենական հանրապետությունները անհրաժեշտ օգնություն ցույց տվեցին դրությունը շտկելու համար։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի նախաձեռնությամբ ՍՄԿԿ Կենտկոմը և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդը հատուկ որոշում ընդունեցին տարերային աղետի հետևանքները վերացնելու նպատակով հանրապետությանը օգնություն ցույց տալու միջոցառումների մասին, որը կենսականորեն կարևոր նշանակություն ունի Սովետական Հայաստանի էկոնոմիկայի համար։ Նախատեսված է գյուղատնտեսությանը, վերամշակող արդյունաբերությանը, բնակարանային-կոմունալ տնտեսությանը և բնակչությանը տնտեսական, ֆինանսական և նյութատեխնիկական օգնություն ցույց տալու միջոցառումների լայն կոմպլեքս։

Լրացուցիչ քանակությամբ ֆինանսական և նյութական ռեսուրսներ, մեքենաներ, մեխանիզմներ և այլ տեխնիկա են հատկացված աղետից տուժած արտադրական, կուլտուր-կենցաղային օբյեկտների նորոգման ու վերականգնման աշխատանքների համար։

Տարերային աղետից տուժած կոլտնտեսություններին և սովխոզներին օգնություն ցույց տալու նպատակով, բացառության կարգով դուրս է գրված ՍՍՀՄ պետբանկի կարճատև վարկերի գծով նրանց ժամկետանց պարտքը։ Երկարաձգվել են ՍՍՀՄ պետբանկի վարկերի գծով կոլտնտեսությունների և պետական տնտեսությունների 1980—81 թվականների վճարումները։

1980 թվականի միութենական բյուջեի լրացուցիչ եկամուտների հաշվին հանրապետության գյուղատնտեսության մինիստրության սովխոզների և մյուս պետական գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների սեփական շրջանառու միջոցները լրացնելու նպատակով հատկացվել է համապատասխան գումար։

Հանրային անասնապահության կարիքների համար օգնության կարգով լրացուցիչ տրվել է 30 հազար տոննա խտացրած կեր, փչացած ցանքատարածությունները վերացնելու համար՝ անհրաժեշտ քանակությամբ սերմացու և 50 հազար տոննա հանքային պարարտանյութ։ Տրամադրվել են նաև բույսերի պաշտպանության քիմիական միջոցներ և գյուղատնտեսական տեխնիկա։

Գյուղական բնակչությանը միանվագ օգնություն ցույց տալու համար հատկացվել են ֆինանսական ռեսուրսներ, ինչպես նաև շինանյութեր վաճառքի համար։

Վերամշակող արդյունաբերության համար գյուղատնտեսական հումքային ռեսուրսների գոյացած պակասը փոխհատուցելու և հանրապետության սննդարդյունաբերության ձեռնարկությունների կողմից 1980 թվականի արտադրական

պլանների կատարումն ապահովելու նպատակով լրացուցիչ հատկացվել են անհրաժեշտ քանակությամբ գինենյութեր, կոնյակի հնեցված սպիրտ, կակաո-բակլա և հումքի այլ տեսակներ:

Ինչպես տեսնում եք, հանրապետությանը մեծ և կոնկրետ օգնություն է ցույց տրվել:

Դա հանրապետության, հայ ժողովրդի նկատմամբ կուսակցության և կառավարության հոգատարության ևս մի դրսևորում է, ՍՄԿԿ-ի լենինյան ազգային քաղաքականության անշեղ իրականացման, մեր մեծ հայրենիքի ժողովուրդների եղբայրական բարեկամության և փոխօգնության մի նոր վառ վկայություն:

Թույլ տվեք Կենտկոմի պլենումի անունից, հանրապետության կուսակցական կազմակերպության, կոմունիստների, Սովետական Հայաստանի բոլոր աշխատավորների անունից ՍՄԿԿ Կենտկոմին, Կենտկոմի քաղբյուրոյին, սովետական կառավարությանը, անձամբ Թանկագին Լ. Ի. Բրեժնևին անկեղծ ու սրտագին շնորհակալություն հայտնել մեր հանրապետությանը ցույց տրված մեծ, իսկական հայրական հոգատարության և օգնության համար ու հավաստիացնել, որ մենք բոլոր ջանքերը կգործադրենք ապահովելու առաջադրված նոր խնդիրների կատարումը:

Ստեղծված բարդ իրավիճակում Հայաստանի կոմկուսի Կենտրոնական կոմիտեն, հանրապետության կառավարությունը անհետաձգելի միջոցներ ձեռնարկեցին տարերային աղետի հետևանքները վերացնելու համար: Կուսակցական, սովետական, գյուղատնտեսական մարմինները հենց սկզբից կոնկրետ գործունեություն ծավալեցին կոլտնտեսությունների, սովխոզների, ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների աշխատավորական կոլեկտիվներին, գյուղի բոլոր աշխատավորներին մոբիլիզացրին՝ տարերքի դեմ պայքարելու, հնարավոր նոր կորուստները կանխելու, պատճառված վնասը վերացնելու համար:

Մենք պետք է մեծ գոհունակությամբ նշենք այն հիրավի անձնվեր, հերոսական աշխատանքը, որ կատարեցին մեր կոլտնտեսականները, բանվորները, մասնագետները, գիտնականները, գյուղական ամբողջ բնակչությունը տարերքի դեմ մղվող պայքարում:

Մենք ամենուրեք վկա եղանք այն բանին, թե ինչպես նրանք բնության քմահաճույքներին հակադրում էին իրենց կամքն ու հաստատակամությունը, տարերքը դիմագրավելու, դժվարությունները հաղթահարելու և հաղթող դուրս գալու վճռականությունը:

Գործադրելով իրենց գիտելիքները, փորձը, իրականացնելով գիտնականների և մասնագետների հանձնարարականները, մեր գյուղի աշխատավորները հասան այն բանին, որ գործնականում ապահովեցին տնտեսությունների նորմալ գործունեությունը, շատ կարճ ժամանակում վերացրին աղետի առաջին հետևանքները, հուսադրող վիճակի հասցրին բազմամյա տնկարկները, ցանքերն ու պլանտացիաները: Հատկապես հարկ է նշել կուսակցության գյուղական շրջանային կոմիտեների կազմակերպված և հստակ աշխատանքը, որոնք օպերատիվ կերպով, բանիմացորեն կազմակերպեցին և գլխավորեցին այդ դժվարին գործը:

Վստահությամբ կարելի է ասել, որ տարերքի պատճառած վնասը վերացնելու պայքարի առաջին փուլը մեր գյուղի աշխատավորները շահեցին: Ուղղակի կորուստները նվազագույնի են հասցվել, վնասը հնարավորին չափ վերացվել է: Հմտորեն կիրառված ագրոտեխնիկական միջոցառումները, հաստատակամ աշխատանքը, խնամքով մշակված հողը կտան իրենց պտուղները: Ամբողջ կատարվածը դրականապես կանդրադառնա ընթացիկ տարվա բերքի վրա, կփոխհատուցվի բազմապատիկ: Մենք արդեն վստահորեն կարող ենք ասել, որ լավ հիմքեր են դրված հնարավոր առավելագույն բերքի ստացման համար:

Այս բարձր ամբիոնից, Կենտկոմի պլենումի անունից մենք անկեղծ շնորհակալության խոսքեր ենք ուղղում հանրապետության դաշտերի և ֆերմաների աշխատավորներին, գիտնականներին և մասնագետներին՝ նրանց անձնվեր, հայրենասիրական աշխատանքի համար, ցուցաբերած կոմունիստական բարձր

գիտակցականության, պարտքի ու պատասխանատվության զգացման համար և վստահություն ենք հայտնում, որ նրանք այսուհետ ևս կաշխատեն այնպես, որ 1980 թվականը ևս դառնա բարձր ցուցանիշների տարի:

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը և հանրապետության կառավարությունը, կուսակցության շրջկոմներն ու քաղկոմները միջոցառումներ ձեռնարկեցին, մոբիլիզացրին արդյունաբերության, ժողովրդական տնտեսության մյուս ճյուղերի աշխատավորական կոլեկտիվների ջանքերը՝ լրացուցիչ արտադրանք թողարկելու, այն ճեղքվածքը վերացնելու համար, որ գոյանում է արդյունաբերական արտադրանքի արտադրության ծավալների մեջ՝ վերամշակման համար գյուղատնտեսական հումքի ծավալի սպասվելիք նվազման պատճառով: Այստեղ ևս մենք պետք է նշենք այն բարձր գիտակցականությունն ու քաղաքական հասունությունը, որպիսիք բնորոշ են մեր փառապանծ բանվոր դասակարգին: Աշխատավորական շատ կոլեկտիվներ ստանձնում են լրացուցիչ արտադրանք թողարկելու, գյուղին կոնկրետ օգնություն ցույց տալու պարտավորություններ: Նախնական տվյալներով լրացուցիչ արտադրանքի թողարկումը կկազմի 40—50 միլիոն ռուբլի:

Այսօր պլենումում մենք պետք է որոշենք մեր թե՛ քաղաքական, թե՛ կազմակերպչական և թե տնտեսական աշխատանքի տակտիկան, ելնելով ժամանակի տվյալ կոնկրետ փուլում ստեղծված իրավիճակից: Խոսելով տակտիկական խնդիրների մասին, բնավ չպետք է մոռանալ, որ մենք պետք է հետևողականորեն և անշեղորեն իրականացնենք կուսակցության XXV համագումարի առաջադրած բոլոր հիմնարար խնդիրները, կուսակցության արդի տնտեսական քաղաքականությամբ թելադրվող խնդիրները, ընդ որում, այդ աշխատանքին տալով առավել մեծ հստակություն և արդյունավետություն:

Այնուհետև ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը անդրադառնում է այն խնդիրներին, որոնց լուծումը կապահովի տասներորդ հնգամյակի եզրափակիչ տարվա ծրագրի կատարումը:

Ելնելով ստեղծված դրությունից, ասում է նա, գյուղատնտեսության մինիստրությունը, կուսակցության շրջկոմները, ժողովրդական դեպուտատների շրջանային սովետների գործկոմները, տնտեսությունների ղեկավարներն ու մասնագետները պետք է բոլոր միջոցները ձեռնարկեն՝ կիրառելու ագրոտեխնիկական այն միջոցառումների կոմպլեքսը, որոնք նպաստում են ցրտահարությունից տուժած խաղողի և պտղատու այգիների շուտափույթ վերականգնմանը:

Պետք է նշել, որ այդ ասպարեզում քիչ բան չի արվել, և մեր աշխատավորների ջանքերը գովեստի են արժանի: Բայց, ցավոք, դա արվում է ոչ ամենուրեք: Առանձին շրջաններում երևան են եկել ճակատագրականության, անպատասխանատվության ռեցիդիվներ, փորձեր են արվում հնարավոր առավելագույն բերքի վերականգնման նպատակով պատշաճ միջոցներ չձեռնարկելու մեղքը գցել բնության վրա, տեղի-անտեղի վկայակոչելով աղետը:

Խաղողագործական շրջաններ կատարած մեր այցելությունները հաստատեցին այդ: Փաստերի համար, ինչպես ասում են, հարկ չկա հեռու գնալ: Կուսակցության Մասիսի շրջկոմի երկրորդ քարտուղար ընկ. Ս. Խաչատրյանի և ժողովրդական դեպուտատների շրջանային սովետի գործկոմի նախագահ ընկ. Շ. Ղազարյանի հետ Մասիսի շրջանի տնտեսությունների մեծ մասի խաղողի այգիների զննությունը ցույց տվեց, որ այդտեղ խաղողի այգիները բարձիթողի վիճակում են, ծածկվել են մոլախոտերով: Ըստ երևույթին, Մասիսի շրջանի ղեկավարները կարծում են, թե իրենց բարեհոգությունն ու անպատասխանատվությունը կարելի է գցել տարերքի վրա: Ցավոք, նման փաստերը եզակի չեն:

Դրա հետ հաշտվել չի կարելի: Այսօր պլենումը պետք է բոլոր շրջկոմներից, շրջգործկոմներից, կոլտնտեսությունների ու սովխոզների ղեկավարներից և կուսկազմակերպություններից պահանջի՝ ապահովել ագրոտեխնիկական այն բոլոր միջոցառումների անվերապահ կիրառումը, որոնք նպաստում են ոչ միայն խաղողի և պտղատու այգիների վերականգնմանը, այլև հնարավոր առավելագույն բերքի ստացմանը:

Ինտենսիվ կերպով պարարտանյութեր տալու և սնուցելու, ոռոգելու և այլ

միջոցառումների հետ մեկտեղ, խիստ անհրաժեշտ է ուշադրություն նվիրել հիվանդությունների և վնասատուների դեմ պայքարի բոլոր միջոցների ճիշտ ու ժամանակին գործադրմանը։ Պակաս կարևոր չէ նաև բազմամյա տնկարկների պաշտպանումը կարկտահարությունից։ Ուստի անհրաժեշտ է ակտիվացնել հակակարկտային ծառայության աշխատանքը։

Ստեղծված պայմաններում աճում են գիտական հիմնարկությունների և, առաջին հերթին, խաղողագործության ու պտղաբուծության, բույսերի պաշտպանության գիտահետազոտական ինստիտուտների, Հայաստանի գյուղատնտեսական ինստիտուտի և այլ հիմնարկությունների, նրանց կուսակցական կազմակերպությունների, գիտնականների և մասնագետների դերն ու պատասխանատվությունը։ Նրանք պետք է արտադրությանը տան ամենօրյա խորհուրդներ ու հանձնարարականներ, ցույց տան կոնկրետ օգնություն։

Խաղողի և պտուղների բերքի ապահովումը այսօր մեր առաջնահերթ խնդիրն է, ուստի բերքի ամեն մի նոր կորուստ պետք է գնահատվի որպես անտնտեսվարության և անպատասխանատվության հետևանք, իսկ մեղավորները պետք է խիստ պատիժ կրեն։

Բերքի վերականգնման նպատակով իրականացված մեծ աշխատանքները, ինչպես նաև խաղողագործության և պտղաբուծության ասպարեզում ձեռք բերված առաջընթացը, այդ ճյուղերի նյութատեխնիկական բազայի անշեղ ամրապնդումը, մեր խաղողագործների և այգեգործների կուտակած փորձն ու վարպետությունը, գյուղատնտեսական արտադրության ղեկավարման մակարդակի աճը Հայաստանի կոմկուսի Կենտրոնական կոմիտեին հիմք են տալիս կուսակցական, սովետական, գյուղատնտեսական մարմինների, կոլտնտեսությունների և սովխոզների ղեկավարների ու մասնագետների, սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների առջև խնդիր դնել՝ այս տարի պետությանը վաճառել մոտ 160—170 հազար տոննա խաղող և 65—70 հազար տոննա պտուղ։

Հաշվի առնելով հիշյալ ծավալները, պետպլանը և գյուղատնտեսության մինիստրությունը յուրաքանչյուր շրջանի համար մշակել են լրացուցիչ առաջադրանքներ, որոնք և հաստատված են Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի կողմից։

Այդ առաջադրանքների կատարումը պարտադիր է։

Գյուղատնտեսության և սննդարդյունաբերության մինիստրությունները, կուսակցության շրջկոմները և շրջգործկոմները պետք է այդ առաջադրանքները իջեցնեն տնտեսություններին, բրիգադներին, օղակներին և բոլոր միջոցները ձեռնարկեն դրանց կենսագործման համար։ Յուրաքանչյուր օղակ, բրիգադ և տնտեսություն պետք է հաշվետու լինի այդ առաջադրանքների կատարման համար։

Մթերումների մինիստրությունը, Հայկոոպի վարչությունը, շրջանային կուսակցական և սովետական մարմինների հետ համատեղ, պետք է ուժեղացնեն բնակչությունից խաղողի և պտուղների գնումը կազմակերպելու աշխատանքը։

Կարևոր նշանակություն է ստանում խաղողի և պտղատու նոր այգիների հիմնման և հների վերակառուցման գործը։ Այս հարցը հատուկ քննարկման առարկա դարձավ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի բյուրոյում։ Ընդունված է համապատասխան որոշում։

Կուսակցության շրջկոմները, ժողովրդական դեպուտատների շրջանային սովետների գործկոմները, կոլտնտեսությունների և սովխոզների ղեկավարները պետք է մշակեն այդ կարևոր գործում եղած լուրջ թերությունները վերացնելու և բազմամյա տնկարկների հիմնման պլանները անպայման կատարելու հատակ ծրագիր։

Խաղողագործությունն ու պտղաբուծությունը ինդուստրիալ հիմքի վրա փոխադրելը պահանջում է ստեղծել պտղատու և խաղողի այգիների բարձրարդյունավետ խոշոր զանգվածներ՝ լիովին մեքենայացնելով մշակության և բերքահավաքի բոլոր աշխատատար պրոցեսները։ Ուստի մենք պետք է նվազ արդյունավետ և ցրտահարված խաղողի ու պտղատու դուրս գրված այգիների տարածությունների վրա իրականացնենք կուլտուր-տեխնիկական միջոցա-

ռումների ամբողջական կոմպլեքս և հիմնենք ինտենսիվ տիպի պտղատու և խաղողի նոր այգիներ։

Գյուղատնտեսության մինիստրությունը, նրա գիտահետազոտական ինստիտուտները պետք է արմատապես վերակառուցեն իրենց աշխատանքը և մեծ տարածությունների վրա սկսեն բարձրարդյունավետ ցրտադիմացկուն սորտերի մշակության աշխատանքները։ Դա, մի կողմից, մեզ հիմնականում կազատի բնության քմահաճույքների հետևանքներից, մյուս կողմից՝ կտա միջոցներ և աշխատանքի մեծ խնայողություն, քանի որ խաղողի մշակության ժամանակ կատարվող ծախսումների ավելի քան 70 տոկոսը ընկնում է այգեթաղին և այգեբացին։

Ինչպես տեսնում եք, մեր առջև ծառացած են խաղողի և պտղատու այգիների տարերային աղետի պատճառած հետևանքները վերացնելու մեծ, դժվարին ու պատասխանատու խնդիրներ, և մեր ուղղակի պարտականությունն է պատվով կատարել այդ խնդիրները։

Մի քանի խոսք եթերայուղային կուլտուրայի՝ խորդենու մասին։ Այդ կուլտուրան ամենից շատ է տուժել։ Մենք պետք է ժամանակին կատարենք պլանտացիաների լիակատար պահպանման և խորդենու աճեցման ագրոտեխնիկական միջոցառումների ամբողջ կոմպլեքսը։

Գյուղատնտեսության մինիստրությունը, սննդարդյունաբերության մինիստրությունը, կուսակցության Հոկտեմբերյանի շրջկոմն ու ժողովրդական դեպուտատների շրջսովետի գործկոմը և էջմիածնի շրջկոմն ու շրջսովետի գործկոմը պետք է ապահովեն մնացած պլանտացիաներից եկող տարիների բերքի համար մինչև 75 միլիոն կտրոնների և տնկիների ստացումը։ Հարկավոր է, որ գյուղատնտեսության մինիստրությունը ապահովի բարձր վերարտադրության խորդենու 200 հազար կտրոնների և տնկիների ներմուծումը հանրապետություն։

Մենք շատ բան պետք է անենք նաև կերի կուտակումը կազմակերպելու և 1980—81 թվականների ժամանակաշրջանում անասունների ձմեռումը հաջողությամբ անցկացնելու համար։

Կերի կայուն բազա ստեղծելու հարցերի մասին մանրամասնորեն խոսվեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1980 թվականի ապրիլյան պլենումում։ Հարկ կա համառոտակի կանգ առնել մի շարք հարցերի վրա, որոնք պահանջում են անհետաձգելի միջոցառումներ և օպերատիվ լուծում։

Ըստ գյուղատնտեսության մինիստրության կանխատեսումների, ընթացիկ տարում հանրապետությունում հնարավորություններ կան կուտակելու 2,3—2,4 միլիոն տոննա կոշտ և հյութալի կեր։ Կերի կուտակումը հաջող կազմակերպելու և այդ դժվարին, բայց ռեալ խնդիրը կատարելու համար պետք է տառացիորեն մոտակա օրերին, ըստ յուրաքանչյուր շրջանի և տնտեսության քննարկվեն կերային կուլտուրաների, ցանքի, մշակության և աճեցման հետ, կուտակման տեխնոլոգիայի, կերերի պահպանման և օգտագործման հետ առնչված հարցերի ամբողջ կոմպլեքսը, ինչպես նաև կերարտադրության մյուս հարցերը։ Դա առավել հրատապ է դառնում մանավանդ այն պատճառով, որ երաշտի վտանգ է նկատվում։

Մեզ հարկավոր է, կերի կուտակման պլանները կատարելու հետ մեկտեղ, ընթացիկ տարում յուրաքանչյուր տնտեսությունում ստեղծել կերի 20—25 տոկոսով ավելի անհրաժեշտ ռեզերվներ ու ապահովագրական ֆոնդեր, քան եղել է անցյալ տարի։ Իսկ դա նշանակում է, որ հարկավոր է լրացուցիչ կերպով կուտակել 150—160 հազար տոննա խոտ, 120—130 հազար տոննա սիլոս, 100 հազար տոննա սենաժ և 50 հազար տոննա կերի արմատապտուղ։

Այս առաջադրանքները կիջեցվեն շրջաններին ու տնտեսություններին և անպայման պետք է կատարվեն։

Այդ նպատակով անհրաժեշտ է ապահովել դաշտային կերարտադրության ռեզերվների, բոլոր բնական կերահանդակների, մարգագետինների և արոտավայրերի առավել լիակատար օգտագործումը, ժամանակին և որակով կատարել բազմամյա խոտաբույսերի յուրաքանչյուր հարը և հավաքումը այն հաշվով,

որ պայմաններ ստեղծվեն ոռոգելի հողերում առվույտի առնվազն հինգ հար և կորնգանի երկու հար ստանալու համար:

Ելնելով յուրաքանչյուր տնտեսության կոնկրետ պայմաններից, անհրաժեշտ է բոլոր լրացուցիչ հնարավորություններն օգտագործել կերի կուտակումը ավելացնելու համար, ներառյալ խոտի հայթայթումը արոտավայրերի առանձին հատվածներում, գետահովիտներում, անտառահանդակներում, ճանապարհամերձ շերտերում և խոտածածկույթ ունեցող այլ հողամասերում:

Կերի կուտակման կարևոր ռեզերվ են խողանացանքերը, միջանկյալ և խտացված ցանքերը: Հանրապետությունում շատ տնտեսություններ կան, որոնք, օգտագործելով այդ հնարավորությունները, ստանում են կերային կուլտուրաների լրացուցիչ բերք: Սակայն այդ ռեզերվը մեզանում դեռևս անբավարար է օգտագործվում: Գյուղատնտեսության մինիստրությունը և շրջանային կազմակերպությունները վաղահաս բանջարեղենի, հացահատիկային կուլտուրաների և կարտոֆիլի բերքահավաքից հետո պետք է կազմակերպեն եգիպտացորենի խողանացանք ավելի քան 5 հազար հեկտար տարածության վրա և միջանկյալ ցանք՝ ավելի քան 3,5 հազար հեկտար տարածության վրա:

Անհրաժեշտ է նաև խիստ հաշվառման տակ առնել և պահպանել անցած տարվա բերքից ստացված բոլոր տեսակի կերերը և հատկապես ծղոտը, կազմակերպել այդ ծղոտի սիլոսացումը խմորումով եգիպտացորենի, առվույտի և կերային այլ կուլտուրաների հետ, սիլոսի պատրաստման համար լիովին օգտագործել շաքարի ճակնդեղի, կերի արմատապտուղների և կարտոֆիլի փրերը, բանջարաբոստանային կուլտուրաների մնացուկները, վայրի այլ խոտաբույսեր:

Պետք է առավելագույնս օգտագործել բանջարաբուծության, սննդի, մսեղենի-կաթնեղենի արդյունաբերության և հասարակական սննդի մնացուկները:

Կարևոր նշանակություն ունի սերմնաբուծության կազմակերպումը: Գյուղատնտեսության մինիստրությունը պետք է անհապաղ կազմակերպի բոլոր սերմնադաշտերի հետազոտումը, ապահովի դրանց ուշադիր խնամքը, ամեն ինչ անի կատարելու սերմնացուի կուտակման պլանները, սահմանի տեսակավոր և հիբրիդային սերմացուի լրացուցիչ կուտակման ծավալներ:

Բանջարաբուծությունը, շարունակում է զեկուցողը, հանրապետության գյուղատնտեսության առաջատար ճյուղերից է: Վերջին տարիներին մեծ աշխատանք է կատարվել նրա ինտենսիվացման և բանջարեղենի արտադրության ծավալի մեծացման համար: Բավական է ասել, որ հնգամյակի չորս տարում պլանից ավելի արտադրվել է ավելի քան 155 հազար տոննա բանջարեղեն:

Սակայն բանջարաբուծության վիճակի համակողմանի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ այդ կարևոր ճյուղում քիչ չեն անհետաձգելի վերացում պահանջող թերություններն ու վրիպումները: Հանրապետությունում դեռևս պատշաճ ուշադրություն չի նվիրվում բանջարեղենի տեսակների արտադրության պրոբլեմին:

Վերջին տարիներին բանջարեղենի մթերումների պլանների կատարումը ապահովվում է պոմիդորի, գլուխ-սոխի և կաղամբի վաճառքի պլանները գերակատարելու հաշվին, որոնց տեսակարար կշիռը մթերումների ընդհանուր ծավալի մեջ կազմում է 82—86 տոկոս: Բանջարեղենի մնացած 14 տեսակներին, ինչպես տեսնում եք, տրված է ընդամենը 18—14 տոկոս: Հանրապետությունում սիստեմատիկաբար, տարեցտարի չեն կատարվում պղպեղի, բադրիջանի, կանաչ լոբու, կանաչ սիսեռի և այլ բանջարեղենի մթերումների պլանները:

Ցածր է նաև մի շարք շրջանների ղեկավարների պատասխանատվությունը պետությանը բոստանային կուլտուրաների վաճառքի պլանների կատարման գործում: Պլանները չկատարելը հասցնում է շուկայում բանջարեղենի և բոստանային կուլտուրաների հիշյալ տեսակների գների բարձրացմանը, որը առաջ է բերում բնակչության արդարացի դժգոհությունը: Այս մասին ամենայն լրջությամբ խոսվեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1979 թվականի դեկտեմբերյան պլենումում: Ցավոք, շատ ընկերներ, ըստ երևույթին, հարկ եղած հետևությունները չեն արել իրենց հասցեին եղած քննադատությունից:

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը գյուղատնտեսության մինիստրությունից, սննդարդյունաբերության մինիստրությունից, կուսակցության շրջկոմներից, շրջգործկոմներից պահանջում է շտկել վիճակը, բանջարանոցային կուլտուրաների ցանքը կատարել սահմանված տեսականուն խստիվ համապատասխան և այդ ցուցանիշը անպայման հաշվի առնել որպես կարևոր չափանիշ աշխատանքի վերջնական արդյունքները գնահատելիս:

Անցած տարիների պրակտիկան ցույց է տալիս, որ մեծ դժվարություններ են ծագում բանջարանոցային կոնվեյերի կազմակերպման գործում: Գործի հաջողությունը մեծապես որոշում են բանջարեղենի ժամանակին հավաքումը և փոխադրումը: Հաշվարկված է, որ միայն դրա շնորհիվ կարելի է խույս տալ բանջարեղենի կորուստներից, որոնք տարեկան կազմում են 10—15 տոկոս:

Խոսքն այն մասին է, որ սննդարդյունաբերության մինիստրության, առևտրի մինիստրության, Հայկոոպի վարչության հիմնական մթերող ձեռնարկությունները մատակարարող և տրանսպորտային կազմակերպությունների հետ համատեղ կազմեն բանջարեղենի ընդունման և սպառողներին առաքելու հստակ գրաֆիկ և անշեղորեն կատարեն այն: Քանի որ այս տարի ցրտերն ու անձրևները շատ շրջաններում խախտեցին ցանքի ժամկետները, բնականաբար, բերքի հավաքումը կարող է որոշ չափով ուշանալ, ուրեմն առավել ևս կարևոր է բոլոր ջանքերը գործադրել կազմակերպելու բանջարեղենի հստակ և համաչափ մատակարարումը, նախատեսել տեխնիկայով և ավտոտրանսպորտով մանևրելու հնարավորություններ:

Դրությունը լավ չէ նաև կարտոֆիլի ցանքի պլանների կատարման ասպարեզում: Ապարանի, Կամոյի, Ղափանի, Մարտունու, Հրազդանի, Սևանի շրջանների տնտեսությունները չեն կատարել պարենային այդ կարևոր կուլտուրայի տնկման պլանները:

Պլանային առաջադրանքները չկատարելը սերմացուի բացակայությամբ պատճառաբանելը անհիմն է:

Հիշյալ շրջանների կուսակցական ու սովետական մարմինների ղեկավարները պետք է շտապ կարգով եռանդուն միջոցներ ձեռնարկեն կարտոֆիլի ցանքի պլանային առաջադրանքները անպայման և ժամանակին կատարելու համար:

Այնուհետև ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանն ասաց, որ չնայած ոռոգման ջրի օգտագործման որոշ բարելավմանը, այդ կարևոր գործում ևս լուրջ թերություններ կան: Շատ շրջաններում ու տնտեսություններում գյուղատնտեսական կուլտուրաները ջրելիս կատարվում է ոռոգման ջրի մեծ գերածախս: Ստուգումները վկայում են, որ բազմաթիվ տնտեսություններում չի կիրառվում շուրջօրյա և հատկապես գիշերային ջրումը, չկան ջրվորներ, չի գործում ջրման տեխնիկան: Եվ այս ամենը՝ հանրապետության սակավաջրության պայմաններում:

Անհրաժեշտ է բոլոր շրջաններում անցկացնել ակտիվներ՝ բոլոր ջրօգտագործողների և ոռոգման սիստեմի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ և կոնկրետ միջոցներ մշակել ջրի արդյունավետ օգտագործման նպատակով:

Կատարելով «1979—1980 թվականների ձմռան ժամանակաշրջանում անասնապահական մթերքների արտադրությունն ու մթերումները ավելացնելու համար անասնապահության աշխատողների համամիութենական սոցիալիստական մրցություն ծավալելու մասին» ՍՄԿԿ Կենտկոմի, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի, ՀԱՄԿԽ-ի և ՀամԼԿԵՄ Կենտկոմի որոշմամբ կուսակցական, սովետական, գյուղատնտեսական մարմինների, տնտեսությունների ղեկավարների ու մասնագետների, բոլոր անասնապահների առջև դրված խնդիրները, ինչպես նաև ՀԿԿ Կենտկոմի 1980 թ. ապրիլյան պլենումի որոշումը, ֆերմաների աշխատողները հաստատակամորեն պայքարում են անասնապահության հետագա վերելքի համար:

Անցյալ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատությամբ ավելացել է անասնապահական մթերքների արտադրությունը: Հանրապետության կոլտնտեսություններում և պետական տնտեսություններում մեծ աշխատանք է ծավալվել անասուններին ամառային արոտային խնամքի փոխադրելու նպատակով:

Դրա հետ մեկտեղ շրջանային կուսակցական, սովետական և գյուղատնտե-

սական մարմինների աշխատանքում կան ոչ քիչ թերություններ: Մի շարք շրջաններում իջել են կաթի արտադրության ավելացման, անասունների և թռչունների մթերատվության բարձրացման տեմպերը, կրճատվել են պետությանը անասնապահական մթերքներ վաճառելու ծավալները:

Ընթացիկ տարվա հունիսի 1-ի տվյալներով, պետությանը միս վաճառելու ծավալները կրճատվել են մի շարք շրջաններում, այդ թվում՝ Ապարանի շրջանում՝ 11,1 տոկոսով, Ղուկասյանի շրջանում՝ 30,5, Հոկտեմբերյանի շրջանում՝ 32,5, Կամոյի շրջանում՝ 23,4 և Թալինի շրջանի խողաբուծական կոմպլեքսում՝ 67 տոկոսով:

Ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը քննադատական խոսք է ասում նշված և մի քանի այլ շրջանների ղեկավարների հասցեին անասնապահության ասպարեզում եղած նման ցածր ցուցանիշների համար: Եվ այս ամենը, շարունակում է նա, այն պայմաններում, երբ վաճառքի պլանը կատարելու համար ընթացիկ տարում մենք պետք է հանրապետությունում մսի մթերումների ծավալները ավելացնենք 7 հազար տոննայով: Դա շատ լարված խնդիր է, և եթե հետագայում մեր ընկերները նույնպիսի անլուրջ վերաբերմունք ցույց տան այդ գործին, ապա հազիվ թե մենք կարողանանք կատարել սահմանված առաջադրանքները և բարելավել հանրապետության բնակչությանը միս ու մսամթերք մատակարարելու գործը: Ուստի Կենտկոմի պլենումը պետք է վճռականորեն պահանջի, որ բոլոր շրջանները, բոլոր տնտեսությունները կոնկրետ միջոցներ ձեռնարկեն լրիվ օգտագործելու պետությանը մսի վաճառքն ավելացնելու ռեզերվները: Պլանը պետք է անպայման կատարվի:

Իսկ ինչպե՞ս ենք զբաղվում կաթի արտադրության և վաճառքի հարցերով: Տեղն ու տեղն ասենք՝ վատ: 15 շրջանների տնտեսություններում կրճատվել են կաթի մթերումների ծավալները: Այդ թվում՝ Շահումյանի շրջանում՝ 8,8 տոկոսով, Իջևանի շրջանում՝ 7,6, Ստեփանավանի շրջանում՝ 3,4, Հոկտեմբերյանի շրջանում՝ 11,5, Մեղրու շրջանում՝ 2,3 տոկոսով և այլն:

Այս ամենը վկայում է, որ կուսակցության նշված շրջանային կոմիտեները, ժողովրդական դեպուտատների սովետների գործկոմները դեռևս անբավարար են զբաղվում անասնապահական մթերքների արտադրության և մթերումների ավելացման հարցերով: Գործնական միջոցներ ձեռնարկելու և անասնապահության բոլոր աշխատողների ակտիվությունը բարձրացնելու փոխարեն նրանք ամեն կերպ ջանում են անասնապահական մթերքների մթերումների ծավալների նվազումը բացատրել միայն այն բանով, թե իբր կրճատվել են համակցված կերերը:

Այնինչ, պետական ռեսուրսներից հատկացվող կերով շրջաններն անգամ հավելումով են ապահովված եղել, չխոսելով արդեն այն մասին, որ անցած տարի կուտակվել էր ռեկորդային քանակությամբ կոշտ և հյութալի կեր:

Ի՞նչ արդարացում կգտնեն Կալինինոյի շրջանի ղեկավարները (կուսշրջկոմի առաջին քարտուղար՝ ընկ. Լ. Բաղդասարյան, շրջսովետի գործկոմի նախագահ՝ ընկ. Կ. Ղազարյան), որտեղ անասնապահությունը կերով ապահովված լինելով հանդերձ, ընթացիկ տարվա հունիսի 1-ի դրությամբ անցած տարվա նույն ժամանակամիջոցի համեմատությամբ պետությանը մսի վաճառքի ծավալը կրճատվել է 4,2 տոկոսով, կաթինը՝ 4,1 և ձվինը՝ 4,7 տոկոսով: Չէ որ այդ շրջանը պետք է տոն տա անասնապահության զարգացմանը:

Մենք պետք է ավելի լրիվ օգտագործենք մթերվող մսի և կաթի ծավալների մեծացման և որակի բարելավման բոլոր ռեզերվները: Դրա համար անհրաժեշտ է լայնորեն կազմակերպել առաջավոր փորձի փոխանակումը, բարելավել աշխատանքի կազմակերպումը, բարձրացնել անասնապահության բոլոր աշխատողների և մասնագետների պատասխանատվությունը, կիրառել բարոյական և նյութական խրախուսման բազմապիսի ձևեր, ամենուրեք հասնել հոտի մթերատվությունը բարձրացնելու ներքին ռեզերվների ավելի լրիվ օգտագործման:

Ընկերնե՛ր:

Բնության քմահաճույքները խախտել են գյուղատնտեսական աշխատանքների անցկացման բնական գրաֆիկը: Այսօր մենք կանգնած ենք գյուղատնտեսական տարբեր աշխատանքների կատարման ժամկետների համընկնման փաս-

տի առջև: Դաշտերում միաժամանակ պետք է անցկացնել ցանք և տնկումներ, ցանքերի մշակություն, խաղողի այգիների և մյուս շարահերկ կուլտուրաների բուժում: Արարատյան հարթավայրում և նրա նախալեռնային գոտում սկսվել է կերի կուտակումը: Այս ամենը խիստ լարված դրություն է ստեղծում:

Այս դժվարությունները անհրաժեշտ են դարձնում ըստ ամենայնի բարձրացնել կազմակերպվածությունն ու կարգապահությունը, ապահովել հստակություն աշխատանքում, լիովին մոբիլիզացնել գյուղի բոլոր աշխատավորների ջանքերը, է՛լ ավելի ակտիվացնել գյուղական կուսակցական կազմակերպությունների, սովետական, արհմիութենական և կոմերիտական մարմինների աշխատանքը:

Բոլորի ջանքերը պետք է կենտրոնացվեն այն բանի վրա, որ որակական բարձր մակարդակով և օրինակելիորեն կատարվի ցանքերի խնամքը, կազմակերպվի արդյունավետ աշխատանք գյուղատնտեսական կուլտուրաների հիվանդությունների դեմ: Այսօր գլխավոր խնդիրն է լավագույն ժամկետներում անցկացնել ագրոտեխնիկական միջոցառումների ամբողջ կոմպլեքսը:

Մենք պարտավոր ենք նաև լրացուցիչ միջոցներ ձեռնարկել՝ ապահովելու բերքահավաքի և կերի կուտակման արագ տեմպերը: Գյուղատնտեսության մինիստրությունը և գյուղտեխպետկոմը պետք է վճռականորեն ուժեղացնեն հացահատիկի կոմբայնների, սիլոսահավաք և կերահայթայթման տեխնիկայի, ինչպես նաև ավտոտրանսպորտի նորոգումը, տնտեսությունները կոմպլեկտավորեն մեխանիզատորական կադրերով:

Գյուղտեխպետկոմը պետք է կարճ ժամկետում կոլտնտեսություններում ու պետական տնտեսություններում, իր շրջանային բաժանմունքներում ստեղծի հանգույցների, ագրեգատների և պահեստամասերի անհրաժեշտ փոխանակային ֆոնդ: Հարկավոր է մինչև բերքահավաքը և կերի կուտակումը ստեղծել վառելանյութերի և քսանյութերի այնպիսի պաշար, որն ապահովի բերքահավաքի ագրեգատների և ավտոտրանսպորտի անխափան աշխատանքը: Անհրաժեշտ է նաև կոլտնտեսություններում և սովխոզներում լայնորեն արմատավորել տեխնիկայի օգտագործման առաջավոր մեթոդները, բերքահավաքի աշխատանքները կազմակերպել մեքենայացված ջոկատների կիրառման հիման վրա:

Մինիստրների խորհուրդը կարճ ժամկետում պետք է լուծի հանրապետության այլ ձեռնարկությունների և հիմնարկությունների բեռնատար ավտոմոբիլներն ու ավտոկցաթափքերը բերքահավաքի աշխատանքներին ներգրավելու հարցերը:

Կուսակցության շրջանային կոմիտեները, ժողովրդական դեպուտատների շրջանային սովետների գործկոմները բոլոր կոլտնտեսություններում ու սովխոզներում, բոլոր շրջաններում պետք է ստեղծեն անհրաժեշտ մոբիլիզացիոն վիճակ, կոնկրետ միջոցներ ձեռնարկեն ամբողջ աշխատունակ բնակչությանը ներգրավելու գյուղատնտեսական աշխատանքներում, ապահովեն կոմունիստների, դեպուտատների, արհմիութենական և կոմերիտական ակտիվի, ժողովրդական վերահսկիչների ճիշտ տեղաբաշխումը արտադրության վճռական տեղամասերում, բարձրացնեն նրանց դերն ու պատասխանատվությունը:

Սննդարդյունաբերության մինիստրությունը, մսեղենի և կաթնեղենի արդյունաբերության մինիստրությունը և մթերումների մինիստրությունը շատ կարճ ժամկետում պետք է ավարտեն պահածոյի և գինու գործարանների, մսի վերամշակման ձեռնարկությունների, էլևատորների և մթերակայանների նորոգումն ու նախապատրաստումը, այդ ձեռնարկությունները կոմպլեկտավորեն բանվորներով և մասնագետներով, կազմակերպեն դրանց անխափան աշխատանքը:

Առևտրի մինիստրությունը, Հայկոոպի վարչությունը, գյուղատնտեսության մինիստրությունը և մթերումների մինիստրությունը պետք է անհետաձգելի միջոցներ ձեռնարկեն մթերումները հաջող կազմակերպելու համար, խստիվ կատարեն կոնտրակտացիոն պայմանագրերը, հատուկ ուշադրություն նվիրեն արտադրանքի որակին:

Բերքահավաքի, գյուղատնտեսական մթերքների մթերումների հաջող անցկացումը և ընդհանուր միութենական ֆոնդին դրանց մատակարարումը, կերի

կուտակումը մեծապես պայմանավորված են ավտոմոբիլային և երկաթուղային տրանսպորտի համաչափ աշխատանքով: Ավտոմոբիլային տրանսպորտի մինիստրությունը, գյուղատնտեսության մինիստրությունը, գյուղտեխպետկոմը և Անդրերկաթուղու Երևանի բաժանմունքը պետք է բոլոր միջոցները ձեռնարկեն՝ ապահովելու ավտոտրանսպորտի անխափան աշխատանքը և արագացնելու վագոնների առաքումը պահանջված կետերը:

Այժմ գլխավորն է ակտիվացնել գյուղական բոլոր կուսակցական, սովետական, արհմիութենական և կոմերիտական մարմինների աշխատանքը, դաշտերի ու ֆերմաների աշխատավորներին մոբիլիզացնել հարվածային աշխատանքի, լայնորեն ծավալել սոցիալիստական մրցությունը տասներորդ հնգամյակի եզրափակիչ տարվա խնդիրների կատարման համար:

Վերջին չորս տարում էկոնոմիկայի զարգացման ասպարեզում ձեռք բերած հաջողությունները, շարունակում է զեկուցողը, լավ հիմք են հանդիսանում տասներորդ հնգամյակի եզրափակիչ տարվա՝ 1980 թվականի ժողովրդատնտեսական խնդիրների լուծման համար, վստահ առաջընթացի համար:

Հանրապետության ժողովրդական տնտեսության առաջատար ճյուղի՝ արդյունաբերության աշխատողների առջև ծառացած է այս տարվա համար նախատեսված բարձր բնագծերը նվաճելու բարդ և պատասխանատու խնդիրը: Չնայած առկա մի շարք օբյեկտիվ դժվարություններին, ինչպես նաև առանձին դեպքերում նյութատեխնիկական և կոմպլեկտավորող առարկաների մատակարարման դժվարություններին, արդյունաբերությունը ընդհանուր առմամբ կատարել է հինգ ամսվա առաջադրանքը: Համախառն արտադրանքի ծավալի պլանը կատարվել է 102,5 տոկոսով, անցած տարվա համապատասխան ժամանակամիջոցի համեմատությամբ աճը կազմել է 7,2 տոկոս: Պլանից ավելի արտադրվել է 54,1 միլիոն ռուբլու և իրացվել 52,3 միլիոն ռուբլու արդյունաբերական արտադրանք: Աշխատանքի արտադրողականությունը բարձրացել է 3,5 տոկոսով:

Հանրապետության արդյունաբերության արտադրական միավորումները և ձեռնարկությունները շարունակում էին աշխատանքը թողարկվող արտադրանքի տեխնիկական մակարդակի և որակի բարձրացման համար: 1980 թվականի առաջին եռամսյակում որակի բարձրագույն կատեգորիայի արտադրանքի ծավալը կազմել է արտադրության ընդհանուր ծավալի 17,2 տոկոսը՝ պլանով նախատեսված 15,7 տոկոսի փոխարեն: Ներկայումս հանրապետության արդյունաբերությունը թողարկում է պետական որականիշով ավելի քան 2400 անուն արտադրատեսակ:

Անցած հինգ ամսում արդյունաբերության աշխատանքի այդ ընդհանուր հաջողությունների հետ մեկտեղ եղել են նաև լուրջ թերություններ, որոնց վերացումը պետք է դառնա մեր առաջնահերթ գործը:

1980 թվականին արդյունաբերության աշխատողների առջև դրված խնդիրները այնպիսին են, որ ամենից առաջ պահանջում են բառացիորեն յուրաքանչյուր ձեռնարկության, յուրաքանչյուր կազմակերպության կողմից պլանային առաջադրանքների անվերապահ կատարում ու գերակատարում:

Հնգամյա պլանով նախատեսված արդյունաբերական արտադրության ծավալների աճի վերին սահմանին հասնելու համար ընթացիկ տարում մենք պետք է ապահովենք արտադրության ծավալների աճը 7,5—8 տոկոսի սահմաններում: Իսկ հինգ ամսվա արդյունքներով, պլանների 2,5 տոկոսով գերակատարման առկայության պայմաններում, մենք ունենք 7,2 տոկոսի աճ:

Բանն այն է, որ կուսակցության շրջկոմները և քաղկոմները, հանրապետության մինիստրություններն ու գերատեսչությունները, սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունները ինչպես հարկն է չեն զբաղվում ամենուրեք պետական պլանային կարգապահության ամրապնդման հարցերով, բավարար չափով չեն բարձրացնում արդյունաբերական ձեռնարկությունների ղեկավարների և մյուս աշխատողների պատասխանատվությունը այդ կարևոր գործում:

Շարունակում են տեղ գտնել թե՛ ցածր պլանների ընդունում, թե՛ պլանների թերակատարում և թե դրանց ճշգրտում՝ նվազեցման առումով:

Արդյունաբերական արտադրանքի իրացման 1980 թվականի հունվար—

մայիս ամիսների պլանը չեն կատարել 69 արտադրական միավորումներ ու ձեռնարկություններ, որոնք 12,1 միլիոն ռուբլով ավելի քիչ արտադրանք են իրացրել, քան նախատեսված էր պլանով: 71 միավորումներ ու ձեռնարկություններ չեն ապահովել համախառն արտադրանքի արտադրության պլանների կատարումը: Նրանք պակաս են տվել մոտ 14,5 միլիոն ռուբլու արդյունաբերական արտադրանք:

Դրան պետք է ավելացնել նաև այն, որ այդ ժամանակամիջոցում համախառն արտադրանքի ծավալի պլանը ճշգրտվել և պակասեցվել է 4,2 միլիոն ռուբլի գումարով: Եթե չլիներ այդ ճշգրտումը, եթե հիշյալ միավորումներն ու ձեռնարկությունները կատարեին պլանները, ապա արդյունաբերական արտադրանքի արտադրության ծավալների աճը կանցներ 8 տոկոսից, այսինքն՝ մենք կհասնեինք այն բնագծին, որը սահմանեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումը 1979 թվականի դեկտեմբերին:

Արտադրության պլանների ոչ կայուն կատարման և պլանների հաճախակի ճշգրտման օրինակ կարող է ծառայել Երևանի ռելեի գործարանը: 1979 թվականին ձեռնարկությունը հաճախ էր ձախողում ամսական պլանների կատարումը, դրանք ճշգրտում էր իջեցման առումով: Ձեռնարկությունը արտադրանքի իրացման անցած տարվա պլանը պակասեցրել էր 2,5 միլիոն ռուբլով, իսկ ծավալինը՝ 2,8 միլիոն ռուբլով: Այդ նույն բանը շարունակվում է 1980 թվականին: Ձեռնարկությունը հունվար և ապրիլ ամիսներին ձախողեց պլանների կատարումը և պլանը արդեն ճշգրտել է նվազեցման առումով (առայժմ տեղափոխել է հաջորդ եռամսյակներին) իրացման գծով՝ 0,4 միլիոն ռուբլով, ծավալի գծով՝ 0,2 միլիոն ռուբլով:

Տվյալ դեպքում չխոսենք ճշգրտման թվերի նշանակալիության մասին: Այստեղ կարևոր է ձեռնարկության ղեկավարների հոգեբանությունը: Պլանների կատարումն ապահովելու մտածված, հետևողական աշխատանքի փոխարեն գործարանի դիրեկտոր ընկ. Է. Սրևշատյանը, կուսկոմիտեի քարտուղար ընկ. Կ. Սահակյանը ամեն կերպ ջանում են պլանների ճշգրտումը և թերակատարումը բացատրել միայն նյութատեխնիկական մատակարարման և կոմպլեկտավորող առարկաների մատակարարումների հետ կապված դժվարություններով: Բայց դա թույլ վահան է, այն չի կարող թաքցնել աշխատանքում տեղ գտած լուրջ թերությունները, որոնք հետևանք են կատարողական ցածր կարգապահության, աշխատանքի անկազմակերպվածության: Ցավոք, այս օրինակը միակը չէ:

Ընթացիկ տարվա չորս ամիսների արդյունքներով արդյունաբերական արտադրանքի իրացման, արտադրության պլանների կատարումը չապահովողների թվին են պատկանում Երևանի «Հիդրոհաղորդակ» գործարանը, Լենինականի «Սարոմմաշինա» գործարանը, հանրապետության սննդի արդյունաբերության մինիստրության, հատկապես արդյունաբերական շինարարության մինիստրության մի շարք ձեռնարկություններ, «Պոլիվինիլացետատ», Հոկտեմբերյանի հաստոցաշինական, Շինուհայրի ռետինե կոշիկների գործարանները և այլն:

Ինչպիսի՞ եզրակացություններ պետք է անել, ո՞րն է խնդիրը:

Կուսակցության շրջկոմները և քաղկոմները, մինիստրությունները և գերատեսչությունները պետք է խորամուխ լինեն յուրաքանչյուր ձեռնարկության ետ մնալու պատճառների մեջ, սպառիչ միջոցներ ձեռնարկեն դրանց վերացման համար, անհրաժեշտության դեպքում ղեկավարներին օգնեն նրանցից չկախված հարցերի լուծման գործում: Իսկ որ գլխավորն է, բարձրացնեն կադրերի պատասխանատվությունը հանձնարարված գործի համար, խիստ պատասխան պահանջեն նրանցից:

Մենք չպետք է ունենանք պլանային առաջադրանքները չկատարող ձեռնարկություններ: Սա ոչ թե լոզունգ է, ոչ թե կոչ, այլ հրամայական անհրաժեշտություն: Այդ բանին պետք է նպատակամղել սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների, աշխատավորական կոլեկտիվների ջանքերը: Հարկավոր է ավելի վճռականորեն պայքարել պլանների չհիմնավորված ճշգրտումների դեմ, խստագույնս պատժել այդ գործում մարզվել սիրողներին:

Ինչո՞ւ են այսքան սրությամբ դրվում այդ հարցերը: Մենք նահանջելու

հնարավորություններ չունենք: Արդյունաբերական արտադրանքի իրացման և արտադրության ամեն մի ռուբլին հաշվառված է արդյունաբերական արտադրության ծավալների աճի վերաբերյալ տասներորդ հնգամյակի առաջադրանքների հաջող կատարման մեր միջոցառումների մեջ:

Հարկավոր է հատուկ ուշադրություն դարձնել նաև արտադրության արդյունավետության մշտական բարձրացման հարցերին:

Արտադրության բարձր արդյունավետությունը ամենից առաջ աշխատանքի բարձր արտադրողականությունն է: Դժբախտաբար, այս պարզ ճշմարտությունը չեն ըմբռնում մեր ղեկավար շատ կադրեր: Առանձին կուսակցական կոմիտեներ դեռևս հետևողական աշխատանք չեն կատարում, որպեսզի սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունները ընդհուպ զբաղվեն աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման հարցերով:

Այլապես ինչո՞վ բացատրել այն փաստը, որ չորս ամսվա արդյունքների հիման վրա հանրապետության ինը քաղաքներ և շրջաններ (Արարատի, Արթիկի, Գորիսի, Ղուկասյանի և այլն) չեն կատարել աշխատանքի արտադրողականության պլանը, իսկ 12 քաղաքներ ու շրջաններ թույլ են տվել անցած տարի ձեռք բերած մակարդակի իջեցում (Արագածի, Սպիտակի, Սևանի, Թումանյանի և այլ շրջաններ): Աշխատանքի արտադրողականության սահմանված պլանները չեն կատարել 91 արտադրական միավորումներ ու ձեռնարկություններ կամ դրանց ընդհանուր թվի 17,6 տոկոսը:

Պետք է նշել մի շարք մինիստրությունների, գերատեսչությունների, ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների անբավարար աշխատանքը գիտատեխնիկական առաջընթացի արագացման, արտադրության կազմակերպման կատարելագործման և նրա մշտական ինտենսիվացման հիման վրա աշխատանքի արտադրողականությունը պլանաչափորեն և հետևողականորեն բարձրացնելու գործում:

Խնդիրն այն է, և այդ մասին մենք բազմիցս խոսել ենք, որ աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման պլանը դրա կազմման պահից և իրականացման պրոցեսում գտնվի մինիստրությունների և գերատեսչությունների, ձեռնարկությունների կուսակցական կազմակերպությունների և տնտեսական ղեկավարների, կուսակցության շրջանային և քաղաքային կոմիտեների, սովետական և պլանային բոլոր մարմինների ուշադրության կենտրոնում:

Այսօր մեզ չի գոհացնում հանրապետության արդյունաբերական շատ ձեռնարկությունների, առանձին ճյուղերի և շրջանների աշխատանքը թողարկվող արտադրանքի տեխնիկական մակարդակի և որակի բարձրացման ասպարեզում: Որոշ ձեռնարկություններ ոչ միայն ոչինչ չեն ձեռնարկում այդ աշխատանքի տեմպերն արագացնելու համար, այլև զիջում են նվաճված դիրքերը: Այսպես, ընթացիկ տարվա առաջին եռամսյակում պետական որականիշից զրկվել են Գորիսի տրիկոտաժի ֆաբրիկայի երկու արտադրատեսակ, «Էլեկտրասարք» արտադրական միավորման մեկ արտադրատեսակ և վերջապես բանը հասել է նրան, որ «Հայէլեկտրամեքենա» արտադրական միավորման կողմից թողարկվող որակի բարձր կատեգորիա ունեցող արտադրանքի նկատմամբ կիրառվել է տնտեսական սանկցիա:

Կուսակցության քաղաքային և շրջանային կոմիտեները, մինիստրությունները և գերատեսչությունները պետք է ավելի կոնկրետ ու հետևողականորեն զբաղվեն արտադրանքի որակի բարձրացման, դրա ատեստավորման և պետական որականիշով արտադրատեսակների թողարկման ծավալների ավելացման հարցերով:

Ժողովրդատնտեսական պլանների կատարման ապահովումը մեծապես պայմանավորված է տրանսպորտի անխափան և հստակ աշխատանքով:

Չնայած երկաթուղային տրանսպորտի աշխատանքում կատարված որոշակի դրական տեղաշարժերին, գործերի վիճակը ընդհանուր առմամբ շարունակում է մնալ անբավարար: Անդրկովկասյան երկաթուղու Երևանի բաժանմունքը այս տարվա հինգ ամսում կատարել է հիմնական տեխնիկատնտեսական ցուցանիշների պլանը, բացառությամբ այնպիսի կարևոր ցուցանիշի, ինչպիսին է բեռնատար վագոնի շրջանառությունը (95,3 տոկոս): Դրա պատճառն

այն է, որ գերազանցվել է ձեռնարկությունների մերձատար ուղիներում վագոնի պարապուրդի նորման, որը 5,7 ժամվա փոխարեն փաստորեն կազմել է 8,4 ժամ, դրա համար երկաթուղում վճարվել է մոտ 800 հազար ռուբլի տուգանք:

Շատ ձեռնարկություններում վատ են կազմակերպված բեռնման-բեռնաթափման աշխատանքները գիշերվա ժամերին, շաբաթ և կիրակի օրերին: Տոնական օրերին բեռնման-բեռնաթափման աշխատանքները կազմակերպելու բնագավառում կուսակցության Երևանի քաղկոմի և շրջկոմների վերջին ամիսների աշխատանքի փորձը ցույց է տալիս, որ երբ աշխատանքի այդ կարևոր տեղամասը գտնվում է կուսակցական խիստ վերահսկողության ներքո, կարելի է հասնել լավ արդյունքների:

Լուրջ խնդիրներ են դրված նաև ավտոմոբիլային տրանսպորտի աշխատողների առջև: Անհրաժեշտ է արդեն այս տարի 1979 թվականի համեմատությամբ կրկնապատկել հանրապետությունում ավտոմոբիլային կոնտեյներներով փոխադրումների ծավալը, որը թույլ կտա կրճատել երկաթուղային տրանսպորտով կարճ տարածություններում փոխադրվող բեռների քանակը և ազատել մոտավորապես 4 հազար ունիվերսալ երկաթուղային կոնտեյներներ՝ ժողովրդական տնտեսության մեջ դրանք օգտագործելու համար: Միաժամանակ հարկավոր է աշխատանք տանել կենտրոնացված փոխադրումներն ավելացնելու նպատակով, որոնք այս տարի փոխադրումների ընդհանուր ծավալի մեջ պետք է կազմեն առնվազն 70 տոկոս: Ավտոմոբիլային տրանսպորտի աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման գործնական միջոցառումներից մեկը կցանքներով փոխադրումների ծավալի մեծացումն է:

Արդյունավետ տնտեսավարման հիմնական հարցերից մեկը, որի վրա ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1979 թվականի նոյեմբերյան պլենումում հատուկ ուշադրություն հրավիրեց ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը, նյութական ռեսուրսների տնտեսումն ու խնայողությունն է, ամեն կարգի կորուստների դեմ անհաշտ պայքարը: Ժողովրդական բարիքի համար ամեն մի կոմունիստ, ամեն մի տնտեսական աշխատող պետք է սրտացավ վերաբերմունք ունենա: Եվ մենք պարտավոր ենք միշտ հիշել, որ տնտեսական զարգացման ինտենսիվացումը, աշխատանքի բարձր արդյունավետությունն ու որակը աներևակայելի են առանց անտնտեսվարության, անպատասխանատվության և վատնողականության դեմ մղվող վճռական պայքարի:

Այս հարցերը ամենից առաջ վերաբերում են վառելիքաէներգետիկ պրոբլեմին: Մենք դեռ ամեն ինչ չէ, որ արել ենք էլեկտրական և ջերմային էներգիայի ռացիոնալ, նպատակասլաց օգտագործման համար: Մենք պետք է վառելիքաէներգետիկ ռեսուրսների ըստ ամենայնի խնայողությունը և ռացիոնալ օգտագործումը նպատակամղենք աշխատավորական կոլեկտիվների, կուսակցական, սովետական, արհմիութենական, կոմերիտական կազմակերպությունների, ժողովրդական վերահսկողության մարմինների ջանքերը: Մենք պետք է մեծ ըմբռնումով և շահագրգռությամբ լուծենք նաև մետաղի, անտառանյութերի, ցեմենտի և մյուս շինանյութերի խնայողության խնդիրները, դրանք օգտագործենք հաշվենկատ, միայն ուղղակի նշանակությամբ:

Ներկայումս ՍՄԿԿ Կենտկոմը մեր ուշադրությունն է հրավիրում մետաղամշակման առաջավոր այնպիսի տեխնոլոգիա արմատավորելու վրա, որն ապահովի մետաղի էական տնտեսում: Այստեղ ևս մենք ունենք մեծ ռեզերվներ, որոնց մասին հանգամանորեն խոսվել է Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի դեկտեմբերյան պլենումում:

Ընկերնե՛ր: Տարերային աղետի հետևանքով հանրապետության ժողովրդական տնտեսությանը հասած վնասը կարելի է զգալիորեն մեղմացնել շինարարական և մոնտաժային կազմակերպությունների կոլեկտիվների կողմից արտադրական նոր կարողությունների և մյուս հիմնական ֆոնդերի ժամանակին և ժամկետից շուտ գործարկումն ապահովելու շնորհիվ արդյունաբերության մեջ ապրանքային արտադրանքի թողարկումը ավելացնելու միջոցով: Օրինակ, արտադրական չորս օբյեկտներ ժամկետից շուտ գործարկելու թեթև արդյունաբերության ու արդյունաբերական շինարարության մինիստրությունների և «Գլխմոնտաժհատուկշինի» կազմակերպությունների ստանձնած պար-

տավորությունների կատարումը հնարավորություն կտա նրանց աշխատանքի
ավելի քան մեկ ամսվա ընթացքում թողարկել լրացուցիչ արտադրանք:

Գյուղական շինարարության մինիստրությունը, գյուղատնտեսության մի-
նիստրության հետ համատեղ, քննարկելով տարերային աղետից տուժած կոլ-
տնտեսություններին ու սովխոզներին օգնություն ցույց տալու հարցը, պարտա-
վորություն են ստանձնել լրացուցիչ առաջադրանքի համաձայն կատարել 48
օբյեկտների կառուցման ու վերականգնման 2,8 միլիոն ռուբլի գումարի շին-
մոնտաժային աշխատանք, որով էականորեն կմեղմացվի հասած վնասը:

Ցավոք, պետք է նշել, որ կապիտալ շինարարության ասպարեզում տա-
կավին գոյություն ունեն լուրջ թերություններ, որոնք խանգարում են ժողովրդ-
դական տնտեսության զարգացման պլանների հաջող կատարմանը: 1980 թվա-
կանի անցած հինգ ամսում հանրապետությունում ամբողջությամբ վերցրած
պետական կապիտալ ներդրումների պլանը կատարվել է 85,1 տոկոսով, այդ
թվում արտադրական շինարարության գծով՝ 85 տոկոսով, շինմոնտաժային աշ-
խատանքների գծով՝ համապատասխանաբար 96 և 99,8 տոկոսով:

Շահագործման են հանձնվել ընդամենը 105,8 միլիոն ռուբլու հիմնական
ֆոնդեր՝ տարեկան պլանի սոսկ 8,4 տոկոսը: Անցյալ տարվա համապատաս-
խան ժամանակամիջոցի համեմատությամբ հանձնվել են 10,6 տոկոսով քիչ
ֆոնդեր:

Անբավարար է կատարվում նաև քաղաքացիական-բնակարանային օբ-
յեկտների շինարարությունը: Բնակարանային շինարարության մեջ կապիտալ
ներդրումների պլանները կատարվել են 91,8 տոկոսով, և գործարկվել է մոտ
երկու անգամ քիչ բնակելի մակերես, քան 1979 թվականի այդ նույն ժամա-
նակամիջոցում, դպրոցներինը՝ 86 տոկոսով, մանկական նախադպրոցական
հիմնարկներինը՝ 74,5 տոկոսով, հիվանդանոցներինը և պոլիկլինիկաներինը՝ 88
տոկոսով, կոմունալ օբյեկտներինը՝ 72,4 տոկոսով:

Կապիտալ շինարարության պլանների թերակատարումը շինարարական
մինիստրությունների, գերատեսչությունների և պատվիրատուների, շինարա-
րական և մոնտաժային տրեստների ու վարչությունների ղեկավարների կառա-
րողական կարգապահության ցածր մակարդակի ուղղակի հետևանք է, որոնք,
չնայած բազմիցս քննադատությանը, վճռական միջոցներ չեն ձեռնարկում
դրությունը շտկելու, շինարարական ու մոնտաժային աշխատանքների նորմալ
ընթացքի բոլոր անհրաժեշտ պայմաններն ստեղծելու համար:

Ուրիշ ինչ կերպ կարելի է բացատրել այնպիսի դրությունը, երբ արտադրա-
կան օբյեկտների կառուցման շինմոնտաժային աշխատանքների պլանը ընդ-
հանուր առմամբ հանրապետությունում կատարվել է 101,4 տոկոսով, իսկ ար-
դյունաբերության կարևորագույն գործարկվելիք կառույցների շինարարության
պլանները՝ ընդամենը 70 տոկոսով:

Հարց տանք արդյունաբերական շինարարության մինիստր ընկ. Է. Ավագ-
յանին, գյուղական շինարարության մինիստր ընկ. Գ. Թադևոսյանին, թե ինչ-
պես են նրանք թույլ տալիս, որ մինիստրությունների գծով ամբողջությամբ
վերցված կապալային աշխատանքների պլանները համապատասխանաբար
93,6 և 104,1 տոկոսով կատարելու պայմաններում կարևորագույն գործարկ-
վող օբյեկտների շինմոնտաժային աշխատանքների պլանները կատարվեն ըն-
դամենը 70—71 տոկոսով: Եվ արդյոք ժամանակը չէ՞, որ նրանք և նրանց մե-
ծաթիվ տեղակալները վերանայեն իրենց գործունեությունը, ինչպես նաև են-
թակա կազմակերպությունների աշխատանքը՝ ելնելով ժողովրդական տնտեսու-
թյան այսօրվա պահանջների ապահովումից:

Շինարարական ու մոնտաժային շատ վարչություններ ու տրեստներ չեն
ապահովում շինարարական արտադրության պատշաճ կազմակերպումը,
նրանց հատկացվող նյութատեխնիկական և աշխատանքային ռեսուրսների
նպատակային օգտագործումը: Կառույցների մեծ մասում անբավարար են օգ-
տագործվում շինարարական մեխանիզմներն ու տրանսպորտային միջոցները,
թույլ են արմատավորվում աշխատանքի կազմակերպման առաջավոր մեթոդ-
ները, հաճախակի խախտումներ են կատարվում նյութերի ու կոնստրուկցիա-
ների մատակարարման գործում, իսկ շինարարական ու մոնտաժային կազմա-

կերպությունների ղեկավարները շարունակում են հաշտվել այդ թերությունների
հետ, վճռական միջոցներ չեն ձեռնարկում դրանք վերացնելու համար, ըստ
երևույթին սպասելով, թե դրանով կզբաղվի մեկ ուրիշը:

Դեռևս շատ են շինարարության ժամկետների ձգձգման փաստերը կա-
ռույցները պատվիրատուների կողմից նախագծանախահաշվային որակյալ
փաստաթղթերով, սարքավորումներով, հատուկ նյութերով ժամանակին չապա-
հովելու պատճառով:

Պատվիրատուները և պլանավորող կազմակերպությունները թույլ են տա-
լիս շինարարության տևողության դիրեկտիվ և նորմատիվ ժամկետների խախ-
տումներ, որոնք հանգեցնում են հատկացված կապիտալ ներդրումների փո-
շիացման: Վերջապես, շատ պատվիրատուներ բավարար հսկողություն չեն
կատարում շինարարության ընթացքի ու որակի տեխնիկական հսկողության
իրենց ֆունկցիաները: Այս բոլոր թերացումներն ու խախտումները տեղի են
ունենում շինարարական և մոնտաժային տրեստների, վարչությունների, պատ-
վիրատու ձեռնարկությունների կուսակցական, արհմիութենական ու կոմերի-
տական սկզբնական կազմակերպությունների աչքի առաջ, որոնք հարկ եղած
հաստատակամություն հանդես չեն բերում դրանք ծնող պատճառները ի հայտ
բերելու և վերացնելու գործում:

Կուսակցության շրջանային ու քաղաքային կոմիտեները անբավարար են
զբաղվում գործարկվող օբյեկտների շինարարության հարցերով, հազվադեպ են
քննարկում աշխատանքների վիճակը, սկզբունքային գնահատական չեն տալիս
անփույթ ղեկավարներին, նրանցից պատասխան չեն պահանջում պլանները
չկատարելու համար: Օրինակ կարող է ծառայել կուսակցության Ապարանի
շրջկոմի և շրջսովետի գործկոմի ղեկավարների դիրքը, որոնք միանգամայն ան-
տարբեր են վերաբերվում այն փաստին, որ տարեցտարի ձախողվում է կարև-
վորագույն երեք օբյեկտների շինարարության պլանների կատարումը: Կուս-
շրջկոմը և շրջգործկոմը պրակտիկ օգնություն ցույց չեն տալիս կառույցները
բանվորներով կոմպլեկտավորելու և այլ հարցերի լուծման գործում, աշխա-
տանքների նորմալ ընթացքի համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման
գործում:

Երբ զրուցում ես ընկ. ընկ. Բ. Անդրեասյանի և Մ. Պողոսյանի հետ, նրանք
հաճախ հարց են բարձրացնում աշխատունակ բնակչության զբաղվածությունը
ապահովելու համար շրջանում արդյունաբերական օբյեկտներ կառուցելու ան-
հրաժեշտության մասին: Հարց է ծագում, նրանք թույլատրելի՞ են համարում
այն փաստը, որ Երևանից և այլ շրջաններից Ապարան բանվորներ են տանում
խոշոր եղջերավոր անասունների ֆերմա, պանրի գործարան և այլ օբյեկտներ
կառուցելու համար:

Անհրաժեշտ է շատ կարճ ժամանակամիջոցում վճռականորեն վերջ տալ
արտադրական կարևորագույն և մյուս գործարկվելիք օբյեկտների շինարարու-
թյան ետ մնալուն, ապահովել դրանց գործարկումը, հիշելով, որ դրանց ժամ-
կետից մեկ օր, մեկ շաբաթ, մեկ ամիս շուտ գործարկումը կնպաստի արդյու-
նաբերական արտադրանքի արտադրության ավելացմանը, դրանով իսկ՝ ար-
դյունաբերության պլանների կատարմանը:

Հնգամյակի եզրափակիչ տարում շինարարության պլանների ժամկետից
շուտ և անվերապահ կատարումը պետք է գտնվի մինիստրությունների, գերա-
տեսչությունների, շինարարական ու մոնտաժային ստորաբաժանումների ղե-
կավարների, սկզբնական կուսակցական, արհմիութենական, կոմերիտական
կազմակերպությունների ուշադրության կենտրոնում:

Կուսակցության շրջկոմներն ու քաղկոմները, քաղսովետների և շրջսովետ-
ների գործկոմները պետք է գործադրեն բոլոր լծակները և հասնեն կապիտալ
շինարարության տեմպերի արագացման:

Ընկերնե՛ր: Տարերային աղետի հետևանքների վերացումը և հանրապե-
տության տնտեսական ու սոցիալական զարգացման 1980 թվականի պլանի
կատարման ապահովումը մեծապես պայմանավորված են ժողովրդական տըն-
տեսության նյութատեխնիկական մատակարարմամբ: Վերջին տարիներս այդ
բնագավառում քիչ բան չի արվել, սակայն ժողովրդական տնտեսության նյու-

թատեխնիկական մատակարարման վիճակը, հատկացվող ֆոնդերի իրացման կազմակերպումը հանրապետությունում դեռևս չեն համապատասխանում աճած պահանջներին։ Քիչ չեն այնպիսի կարևոր նյութերի ֆոնդերի կորստյան դեպքերը, ինչպիսիք են շինափայտը, սև մետաղի գլանվածքը, ցեմենտը, կաբելային իրերը, հանրապետության համար այնքան անհրաժեշտ հողափոր ծանր տեխնիկան և նյութատեխնիկական այլ միջոցները։

Հանրապետության պետմատը և գյուղտեխպետկոմը պետք է ապահովեն հանրապետությանը հատկացվող բոլոր ֆոնդերի ժամանակին և լրիվ իրացումը։ Հարկավոր է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել նյութերի ու մեքենաների՝ 1980 թվականի առաջին եռամսյակում գոյացած պակասը լրացնելու համար, և ամեն ինչ անել, որպեսզի տարեկան ֆոնդերը լիովին իրացվեն։

Կուսակցական կազմակերպությունների կազմակերպչական ու քաղաքական աշխատանքը, նշում է ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը, որը միշտ նպատակամղված է եղել հանրապետության առջև ծառացած սոցիալ-տնտեսական արմատական խնդիրների լուծմանը, առավել արդյունավետ է վերջին տարիներս։ Եվ դա տալիս է իր պտուղները, որոնք արտացոլվում են մեր էկոնոմիկայի զարգացման, աշխատավորների կենսամակարդակի բարձրացման ասպարեզում հանրապետության կուսակցական կազմակերպության գործունեության արդյունքների մեջ։

Տասներորդ հնգամյակի հաջող ավարտման նպատակով Կենտկոմի պլենումի առաջադրած խնդիրները կատարելու համար մենք պետք է ըստ ամենայնի բարձրացնենք սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների մարտունակությունը, մշտապես կատարելագործենք աշխատավորական կոլեկտիվներում նրանց կազմակերպչական և քաղաքական աշխատանքը։

Կուսակցության քաղկոմները, շրջկոմները, սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունները պետք է անկեղծ խոսեն տարերային աղետի հետևանքով ստեղծված իրավիճակի մասին, աշխատավորներին հասցնեն այսօրվա պլենումի առաջադրած խնդիրները, կոմունիստների, աշխատավորական կոլեկտիվների ջանքերը մոբիլիզացնեն աղետի հետևանքները հաղթահարելու համար։ Պետք է հստակորեն որոշել յուրաքանչյուր սկզբնական կուսկազմակերպության, յուրաքանչյուր կոմունիստի, աշխատավորի դերն ու տեղը այն պայքարում, որ մղվում է 1980 թվականի ժողովրդատնտեսական պլանների և ամբողջությամբ վերցրած հնգամյակի կատարման ասպարեզում առավելագույն արդյունքների հասնելու համար։

Անհրաժեշտ է հատկապես ընդգծել գյուղական կուսակցական կազմակերպությունների դերը։ Նրանք պետք է մոբիլիզացնեն դաշտերի և ֆերմաների աշխատավորների բոլոր ջանքերը այն հաշվով, որպեսզի բարձր կազմակերպված և արդյունավետ աշխատանքով, լրացուցիչ ագրոտեխնիկական միջոցառումների կիրառման միջոցով աճեցվի խաղողի և պտուղների հնարավորին չափ բարձր բերք, հացահատիկի, շաքարի ճակնդեղի, բանջարեղենի, կարտոֆիլի, դաշտավարական այլ մթերքների առավելագույն բերք, բարձրացվի հանրային անասունների մթերատվությունը։

Կուսակցության գյուղական շրջկոմները, սկզբնական կուսկազմակերպությունները, տեղական գյուղատնտեսական մարմինները պետք է ըստ յուրաքանչյուր տնտեսության մշակեն և իրականացնեն գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության և վաճառքի պլանների այնպիսի ծավալներով գերակատարման միջոցառումներ, որպեսզի առավելագույն չափով փոխհատուցվի բերքի այն պակասը, որ սպասվում է վնասված կուլտուրաներից։

Հարկ է նշել, որ Արարատյան հովտի, հանրապետության այլ շրջանների կուսակցական կոմիտեները այդ ասպարեզում քիչ բան չեն արել։ Նրանք ճիշտ հասկացան իրենց խնդիրը՝ լիովին մոբիլիզացվել, կոլտնտեսությունների և սովխոզների աշխատավորների ջանքերը նպատակամղել առաջացած դժվարությունների հաղթահարմանը։ Ոչ մի կերպ չպետք է թուլացնել այդ ջանքերը։

Կուսակցության գյուղական շրջկոմները, սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունները, շրջսովետների գործկոմները, գյուղատնտեսական մինիստրությունները և նրանց տեղական մարմինները պետք է ձեռնարկեն բոլոր

անհրաժեշտ միջոցները, գտնեն լրացուցիչ ռեզերվներ, ոտքի հանեն կոլտնտեսականներին, սովխոզների, միջտնտեսային ձեռնարկությունների բանվորներին, մասնագետներին, որպեսզի տարերային աղետի պատճառած վնասը հասցվի նվազագույնի, աճեցվի լավ բերք, ապահովվի դրա հավաքումը կարճ ժամանակում, ապահովվի դրա լիակատար պահպանումը։ Ընդ որում, այստեղ հաջողության չափանիշ պետք է դառնա ոչ միայն հավաքված բերքը, այլև ամենից առաջ այն, ինչը հասնում է սպառողին, ինչպես այդ մասին նշել է ընկ. Լ. Ի. Բրեժնևը։ Դա է բոլոր ջանքերի վերջնական արդյունքը, և դա պետք է համարել գլխավորը։

Գյուղին կարող են և պետք է մեծ օգնություն ցույց տան մեր քաղաքների և արդյունաբերական կենտրոնների աշխատավորական կոլեկտիվները։ Մեզանում կուտակվել է քաղաքների, քաղաքային շրջանների, արդյունաբերական, շինարարական, տրանսպորտային և այլ ձեռնարկությունների ու կազմակերպությունների շեֆության լավ փորձ։ Ներկա պայմաններում նրանք պետք է ըստ ամենայնի ուժեղացնեն շեֆական օգնությունը գյուղին։

Կուսակցական կազմակերպությունների կարևորագույն խնդիրն է ամեն մի տեղամասում հաստատել բարձր կազմակերպվածություն, ամուր կարգապահություն։ Անհրաժեշտ է ըստ ամենայնի խափանել անկարգապահության մթնոլորտ, թափթփվածության դրսևորումները։ Դա կազմալուծում է կոլեկտիվը, խախտում հստակ աշխատանքային ռիթմը, հասցնում բարոյական և նյութական անցանկալի կորուստների։ Կատարելագործելով կազմակերպչական և քաղաքական աշխատանքի ձևերն ու մեթոդները, կուսակցության քաղկոմները, շրջկոմները, սկզբնական կուսկազմակերպությունները պետք է ուժեղացնեն կուսակցական ազդեցությունը մեր կենսագործունեության բոլոր բնագավառներում։ Հարկավոր է հաստատակամորեն և հետևողականորեն պայքարել վերահսկողության և կատարման ստուգման ուժեղացման համար։ Կարելի էր բերել մի ամբողջ շարք օրինակներ, թե մենք որքան շատ բան ենք կորցնում որոշ պաշտոնական անձանց, այլ աշխատողների կատարողական թույլ կարգապահության, նրանց իրենց ծառայողական պարտականությունների նկատմամբ անպատասխանատու վերաբերմունքի հետևանքով, այն բանից, որ առանձին կազմակերպություններում վատ հիմքերի վրա է դրված կուսակցության և կառավարության դիրեկտիվների, իրենց իսկ սեփական որոշումների կատարման վերահսկողությունը։ Հարկավոր է վճռականապես վերջ տալ այդ դրությանը։ Կենտրոնական կոմիտեն, հանրապետության կառավարությունը պետք է ուժեղացնեն, խստացնեն վերահսկողությունը։ Այն պետք է լինի ամենօրյա, օպերատիվ, հրապարակային, իրոք ներգործուն և արդյունավետ։

Ղեկավարման բոլոր օղակներում մենք պետք է ստեղծենք կատարման վերահսկողության ու կազմակերպման հստակ սիստեմ։ Այդ գործում անհրաժեշտ է ցուցաբերել կոմպլեքսային մոտեցում, գործարարություն և նպատակասլացություն։ Չի կարելի սեփական որոշումների, կուսակցության և կառավարության դիրեկտիվների կատարումը կազմակերպելու կոնկրետ գործին ի վնաս հրապուրվել այս կամ այն որոշման կատարման մասին բազմաթիվ փաստաթղթեր, հաշվետվություններ և այլ թղթեր ստեղծելով, միևնույն հարցերի վերաբերյալ կրկնվող հրամաններ տալով, նոր դիրեկտիվներ հորինել այն մասին, թե ինչպես կատարել դիրեկտիվը։

Կուսակցության քաղկոմներն ու շրջկոմները, ժողովրդական դեպուտատների սովետների գործկոմները, մինիստրություններն ու գերատեսչությունները պետք է իրենց ուշադրության կենտրոնում պահեն վերահսկողության հարցերը, խորապես վերլուծեն կատարողական կարգապահության վիճակը, վճռական միջոցներ ձեռնարկեն դիրեկտիվ մարմինների որոշումների և սեփական որոշումների կատարման ասպարեզում ետ մնալը հաղթահարելու նպատակով, խիստ հաշիվ պահանջեն սահմանված առաջադրանքների ձախողման համար մեղավորներից։

Ամենօրյա հստակ և արդյունավետ վերահսկողությունը կառավարչական հաջող գործունեության կարևորագույն լծակն է, աշխատանքի հանձնարարված տեղամասերի համար կադրերի անձնական պատասխանատվության բարձրաց-

ման արդյունավետ միջոցը, ասված է «ՍՍՀՄ նավթավերամշակման և նավթա-
քիմիական արդյունաբերության մինիստրությունում վերահսկողության և կա-
տարման ստուգման վիճակի մասին» ՍՄԿԿ Կենտկոմի վերջերս ընդունած որոշ-
ման մեջ:
Կուսակցական, սովետական և տնտեսական մարմինների ու նրանց ղեկա-
վարների պարտքն է հասնել այն բանին, որ կառավարչական ապարատի յու-
րաքանչյուր օղակ հստակորեն տեսնի իր դերն ու տեղը ժողովրդատնտեսական
պրոբլեմների լուծման, պետական պլանների և իրենց առջև ծառացած խնդիր-
ների կատարման գործում:
Հնգամյակի եզրափակիչ տարվա և ամբողջությամբ վերցրած հնգամյակի
սոցիալ-տնտեսական զարգացման պլանների և առաջադրանքների կատարումն
ու գերակատարումն ապահովելու ասպարեզում կուսակցական կազմակերպու-
թյունների կազմակերպչական և քաղաքական աշխատանքի հիմնական ուղղու-
թյուններից մեկը սոցիալիստական մրցության ըստ ամենայնի ծավալումն է,
նրա կողմնորոշումը դեպի որակական ցուցանիշները, դեպի ժողովրդատնտե-
սական վերջնական արդյունքները:
Ճյուղային և տերիտորիալ առումով 1980 թվականի պարտավորություն-
ների վերլուծությունը, դրանց կատարման ընթացքը ցույց են տալիս, որ դրանք,
ամբողջությամբ վերցրած, համապատասխանում են առաջադրված խնդիրնե-
րին և հիմնականում հաջողությամբ են կենսագործվում: Ավելին, աշխատավո-
րական շատ կոլեկտիվներ հայտնաբերել են նոր ռեզերվներ, ստանձնել լրա-
ցուցիչ սոցիալիստական պարտավորություններ, որոնց կատարումը հնարա-
վորություն կընձեռի զգալիորեն ավելացնելու ժողովրդական տնտեսության
համար կարևորագույն տարկաների թողարկումը, է՛լ ավելի արագացնելու
արտադրության ծավալների աճի տեմպերը: Այդպես են վարվել հանրապե-
տության թեթև արդյունաբերության մինիստրության ձեռնարկությունները,
«Հայէլեկտրալույս» և այլ արտադրական միավորումների, «Ավտոգենմաշ» գոր-
ծարանի կոլեկտիվները:
Լավագույն աշխատավորական կոլեկտիվների սոցիալիստական պարտա-
վորությունների համար բնորոշ են քանակական և որակական խնդիրների օր-
գանական զուգորդումը, պարտավորությունների կողմնորոշումը դեպի պլա-
նային առաջադրանքների գերակատարումը՝ ամենից առաջ արտադրության
արդյունավետության և աշխատանքի որակը բարձրացնելու միջոցով, այսինքն՝
նպատակամղվածությունը կուսակցության XXV համագումարի պահանջների
կենսագործմանը:
Սակայն պարտավորությունները, որքան էլ մանրակրկիտ մշակված ու հիմ-
նավորված լինեն, ինքնըստինքյան չեն երաշխավորում հաջողությունը, դրանք
նախատեսված բնագծերին հասնելու մեծ պայքարի սկիզբն են միայն: Գլխա-
վորն այն է, որ օրավուր հաստատակամորեն, նպատակասլաց կերպով և անձ-
նվիրաբար կատարվի նախատեսվածը:
Ստանձնած սոցիալիստական պարտավորությունների կատարման գոր-
ծում մեր առաջավոր կոլեկտիվների հաջողության հիմքը հենց դա է: Ցավոք,
ոչ բոլոր կոլեկտիվներում են այդպես վարվում: Հաճախ որոշ տեղերում բավա-
րարվում են պարտավորություններ, ընդ որում, ոչ վատ պարտավորություններ
ընդունելով, բայց անհա մոռանում են դրանք կենսագործել, դրանց կատարումը
թողնում են ինքնահոսի:
Սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների, կուսակցության
շրջկոմների և քաղկոմների, ՀԱՄԽ-ի խնդիրն է վճռականորեն խափանել նման
երևույթները, սոցիալիստական մրցությանը տալ իսկապես գործարար բնույթ:
Անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր ձեռնարկությունում, արտադրամասում, բրիգա-
դում, ֆերմայում, յուրաքանչյուր աշխատատեղում ամենօրյա վերահսկողու-
թյուն սահմանել պլանների, պարտավորությունների, այն ամենի կատարման
նկատմամբ, ինչ նախատեսված է: Դա պետք է դառնա կուսակցական, սովե-
տական, արհմիութենական, կոմերիտական կազմակերպությունների, ժողո-
վրդական վերահսկողության մարմինների կենսական գործը: Խոսքը վերա-
բերում է այնպիսի ստուգման, որը թույլ տա ամեն օր իմանալ, թե որ բրիգադ-

ները, արտադրամասերը, ֆերմաները, տեղամասերն են կատարել պլաններն
ու պարտավորությունները և որոնք՝ ոչ, ինչու նրանք չեն կատարել, ինչ պետք է
անել թերությունները վերացնելու համար, էլի ինչով օգնել մրցողներին:
Եվ այս ամենին անհրաժեշտ է տալ լայն հրապարակայնություն, որպեսզի
առաջավորները շրջապատված լինեն պատվով ու հարգանքով, իսկ նրանք,
ովքեր իրենց պարտավորությունը չեն կատարել և նրանք, ովքեր անհրաժեշտ
պայմաններ չեն ստեղծել բարձրարտադրողական և որակյալ աշխատանքի հա-
մար, պատասխանատվություն կրեն կոլեկտիվի, կուսակցական կազմակերպու-
թյան, հասարակության առջև:
Մի խոսքով, ընկերներ, պետք է ապահովել խոսքի ու գործի միասնությու-
նը: Այն, ինչ նախատեսվում է, պետք է անպայման կատարվի: Դա կարևոր է
մանավանդ այժմ, երբ մենք նախատեսում ենք տասներորդ հնգամյակի հաջող
ավարտման կոնկրետ միջոցներ:
Ասենք ուղղակի՝ մենք մեր առջև բարդ ու դժվարին խնդիր ենք դնում: Դրա
կատարումը մեզանից, բոլոր կոմունիստներից, բոլոր աշխատավորներից պա-
հանջում է ուժերի, կամքի, եռանդի ու գիտելիքների լիակատար նվիրում: Տեղ
չպետք է ունենան բարեհոգությունն ու անտարբերությունը: Մեր հաջողություն-
ների երաշխիքը կարող են լինել բարձր կարգապահությունը, կազմակերպվա-
ծությունը, գործարարությունը, հետևողականությունն ու հաստատակամու-
թյունը աշխատանքում, նախատեսված նպատակների համար ծավալած մեր
պայքարում:
Թույլ տվեք, վերջում ասաց ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը, հավաստիացնել
ՍՄԿԿ լենինյան Կենտկոմին, որ հանրապետության կոմունիստները, բոլոր աշ-
խատավորները հնգամյակի եզրափակիչ տարին կդարձնեն հիրավի հարվա-
ծային աշխատանքի տարի, լենինաբար աշխատելու տարի, Հայաստանում սո-
վետական իշխանության հաստատման և Հայաստանի կոմունիստական կու-
սակցության կազմավորման 60-ամյակը, ՍՄԿԿ առաջիկա XXVI համագումարը
կնշանավորեն նոր մեծագործություններով կոմունիստական շինարարության
ասպարեզում:

ՊԱՆԾԱԼԻ ՀՈԲԵԼՅԱՆԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

Ա. Ա. ՄԿՐՏՉՅԱՆ
ՀԿԿ Կենտկոմի պրոպագանդայի և
ագիտացիայի բաժնի վարիչ

*ԱՅՍ ՏԱՐՎԱ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ մեր հանրապետության աշ-
խատավորները ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական ըն-
տանիքում հանդիսավորությամբ կնշեն Հայաստանում սովետական իշխանու-
թյան հաստատման և Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության կազմա-
վորման 60-ամյակը։ Այդ խոշոր իրադարձությունը յուրովի ամփոփում է Սո-
վետական Հայաստանի կոմունիստների, հանրապետության բոլոր աշխատա-
վորների հեղափոխական պայքարի ու անձնվեր աշխատանքի փառապանծ
ուղին։*

*Նշանակալի հոբելյանը արժանավայել դիմավորելու համար ծավալվել է
կազմակերպչական և քաղաքական լայն աշխատանք։ Այդ աշխատանքը իրա-
կանացվում է այն օրերին, երբ երկրի կոմունիստները, ամբողջ սովետական
ժողովուրդը աշխատանքային և քաղաքական հարաճուն ակտիվության մթնո-
լորտում նախապատրաստվում են ՍՄԿԿ XXVI համագումարին։ Ինչպես ամբողջ
երկրի, այնպես էլ Սովետական Հայաստանի կոմունիստների ու աշխատավոր-
ների ուշադրության կենտրոնում են գտնվում ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1980 թվականի
հունիսյան պլենումի որոշումները, պլենումում ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քար-
տուղար, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ ընկեր Լ. Ի.
Բրեժնևի զեկուցումը։*

*Հանրապետության փառապանծ հոբելյանի, ՍՄԿԿ XXVI համագումարի և
ՀԿԿ XXVII համագումարի նախապատրաստությունը օրեցօր ավելի ու ավելի
մեծ թափ է ստանում՝ վառ կերպով ցուցադրելով Սովետական Հայաստանի
կոմունիստների, աշխատավորների սերտ համախմբվածությունը հարազատ
կուսակցության շուրջը, նրանց վճռականությունը՝ արժանի ավանդ մուծելու
կոմունիզմի իդեալների հաղթանակի համար մղվող համաժողովրդական պայ-
քարում, ամրապնդելու ու զարգացնելու անխախտ բարեկամությունը ռուս մեծ
ժողովրդի, ՍՍՀՄ բոլոր եղբայրական ժողովուրդների հետ։*

*Հայոց հողում սոցիալիստական ստեղծարար աշխատանքի վեց տասնամ-
յակները վառ կերպով հաստատեցին մարքսիզմ-լենինիզմի, սոցիալիստական
կարգերի կենսահաստատ, վերափոխիչ ուժը։ Մեր ժողովրդի հեղափոխական
պայքարի ամբողջ պատմությունը, նրա աշխատանքային հաղթանակները ան-
խզելիորեն կապված են Վ. Ի. Լենինի անվան, կոմունիստական կուսակցության
գործունեության հետ։*

*Հայաստանի աշխատավորները ակտիվորեն արձագանքեցին և իրենց մաս-
նակցությունը բերեցին բազմազգ Ռուսաստանում ծայր առած պրոլետարական
հեղափոխական շարժմանը։ Հայ ժողովրդի լավագույն զավակները միշտ գտն-
վել են լենինյան կուսակցության մարտիկների շարքերում, հեղափոխական
պայքարի առաջին գծում։ Աշխատավոր մարդկանց երախտապարտ հիշողու-
թյան մեջ հավերժ կմնան լենինյան կուսակցության պանծալի մարտիկներ
Բոգդան Կնունյանցի, Ստեփան Շահումյանի, Սուրեն Սպանդարյանի, Կամոյի*

*(Ս. Տեր-Պետրոսյանց), Ալեքսանդր Մյասնիկյանի, Անաստաս Միկոյանի և
ուրիշների անունները։*

*Խոր բերկրանքով ընդունեց հայ ժողովուրդը Հոկտեմբերյան սոցիալիստա-
կան մեծ հեղափոխության հաղթանակի լուրը։ Վ. Ի. Լենինի և ՌԿ(բ)Կ Կենտ-
կոմի անմիջական օգնությամբ Հայաստանի բոլշևիկները անձնվեր, բուռն
գործունեություն ծավալեցին աշխատավորական հոծ զանգվածների շրջանում,
նրանց նախապատրաստելով դասակարգային մարտերի։ Հայաստանի աշխա-
տավորների հեղափոխական պայքարի հերոսական տարեգրության վառ էջ հան-
դիսացավ 1920 թվականի Մայիսյան ապստամբությունը, որը դարձավ սովե-
տական կարգերի գալիք հաղթանակի ավետաբերը։*

*Լենինյան վեհ գաղափարներով ոգեշնչված, Մեծ Հոկտեմբերի դրոշի ներքո
Հայաստանի աշխատավորները կոմունիստական կուսակցության գլխավորու-
թյամբ, հերոսական 11-րդ Կարմիր բանակի օգնությամբ տապալեցին շահա-
գործող կարգերը, դաշնակցականների հակաժողովրդական ռեժիմը, հայրենի
հողի վրա պարզեցին հեղափոխության հաղթական դրոշը։ Պրոլետարիատի մեծ
առաջնորդը ջերմորեն ողջունեց «իմպերիալիզմի լծից ազատագրված աշխա-
տավորական Սովետական Հայաստանին»։*

*Սովետական իշխանությունը նոր դարագլուխ բացեց հայ ժողովրդի բազ-
մադարյան պատմության մեջ՝ սոցիալիստական վերածնության և կոմունիս-
տական ստեղծարար աշխատանքի դարագլուխը։ Հաղթահարելով տնտեսա-
կան քայքայվածությունն ու զրկանքները, եղբայր ժողովուրդների հետ ուս-
ուսի պատվով անցնելով Հայրենական մեծ պատերազմի ծանր փորձություն-
ների բովով, Հայաստանի աշխատավորները հայրենի երկիրը վերածեցին բարձր
զարգացած տնտեսության, առաջավոր գիտության ու մշակույթի հանրապե-
տության։*

*Սովետական Հայաստանի 50-ամյակին նվիրված հանդիսավոր նիստում
ունեցած իր ելույթում ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը շեշտեց, որ Սովետական Հայաս-
տանի օրինակը, նրա պատմական փորձը «կրկին ու կրկին համոզում են, որ
ազգի իսկական ծաղկումը ձեռք է բերվում ոչ թե ազգային պարփակման և մե-
կուսացման ուղիներով, այլ սոցիալիստական ազգերի ու ժողովուրդների եղ-
բայրական ընտանիքում՝ փոխադարձաբար միմյանց հարստացնող ներդաշնակ
զարգացման շնորհիվ»։ Ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի ոգեշնչող ճառը, որում բարձր
գնահատական տրվեց հայ ժողովրդի նվաճումներին, նրա աշխատասիրությա-
նը, հայրենասիրությանը, ինտերնացիոնալիստական ոգուն, նշվեցին հանրա-
պետության հետագա զարգացման խնդիրները, այն գործունեության մարտա-
կան ծրագիր դարձավ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպությունների,
աշխատավորների համար։*

*Տասը տարի է մեզ բաժանում այդ անմոռանալի օրերից։ Իրագործելով
ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի ցուցումները, մեր հանրապետության աշխատավորները
վերջին տարիներս նոր հաջողությունների են հասել էկոնոմիկայի, գիտության
ու մշակույթի զարգացման ասպարեզում, իրենց ծանրակշիռ ավանդը ներդնելով
հասուն սոցիալիստական հասարակության կառուցման գործում, հասարակու-
թյուն, որի կյանքի հիմնական օրենքը դարձավ ՍՍՀՄ նոր սահմանադրությունը։
Հայ ժողովուրդը քաղաքական ու աշխատանքային խանդավառության մթնոլոր-
տում ընդունեց Հայկական ՍՍՀ նոր սահմանադրությունը։*

*Մեր հանրապետությունը ժողովրդական տնտեսության զարգացման բարձր
ու դինամիկ տեմպերով նշանավորեց տասներորդ հնգամյակի տարիները։ Սո-
վետական Հայաստանը համամիութենական սոցիալիստական մրցությունում
տարած հաղթանակի համար չորս անգամ անընդմեջ արժանացավ ՍՄԿԿ Կենտ-
կոմի, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի, ՀԱՄԿԽ-ի ու ՀամԼԿԵՄ Կենտկոմի փո-
խանցիկ կարմիր դրոշին։*

*Հայրենիքի բարձր պարգևով ոգևորված, հանրապետության աշխատավոր-
ները իրենց ուժերը, գիտելիքներն ու փորձը ներդնում են տասներորդ հնգամ-
յակի հաջող ավարտման, անբարենպաստ եղանակի հարուցած հետևանքների
հաղթահարման, տնտեսության ու մշակույթի ոլորտում նոր բնագծերի նվաճ-*

ման գործում: Այժմ նրանք լի են վճռականությամբ՝ հոբելյանական 1980 թվականը նշանավորելու հարվածային աշխատանքով:

Հանրապետության աշխատավորները ՍՄԿԿ XXVI համագումարը, ազգային վերածննության հոբելյանը դիմավորում են նյութական ու հոգևոր ուժերի ծաղկման պայմաններում և շարունակում են նվաճել նորանոր բարձունքներ արդի առաջընթացի ոլորտներում: Սովետական Հայաստանը Վ. Ի. Լենինի, Մեծ Հոկտեմբերի գաղափարների, ՍՄԿԿ-ի և նրա մարտական ջոկատի՝ Հայաստանի կոմկուսի հեղափոխական վերափոխիչ գործունեության հաղթանակի, մեր երկրի բոլոր ժողովուրդների անխախտ բարեկամության, նրանց եղբայրական համագործակցության վառ օրինակ է:

Հանրապետության հոբելյանի և ՍՄԿԿ XXVI համագումարի նախապատրաստության ընթացքում նոր թափ են ստանում մասսաների հասարակական ակտիվությունն ու աշխատանքային նախաձեռնությունը, որոնք նպատակամղված են ՍՄԿԿ XXV համագումարի, Կենտկոմի պլենումների որոշումների, կուսակցական կարևորագույն փաստաթղթերի, ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի ելույթների ու աշխատությունների բովանդակած դրույթների ու հետևությունների իրականացմանը, ընթացիկ տարվա և տասներորդ հնգամյակի պլանների ու սոցիալիստական պարտավորությունների կատարմանն ու գերակատարմանը, տասնմեկերորդ հնգամյակի առաջին տարում ժողովրդական տնտեսության կայուն աշխատանքի ապահովմանը:

Սովետական Հայաստանի կոմունիստները, բոլոր աշխատավորները խորապես գիտակցում են, որ հանրապետության հոբելյանն ըստ արժանվույն նշելու լավագույն միջոցը ուշադրության ու ջանքերի կենտրոնացումն է տնտեսության ու մշակույթի հերթական խնդիրների լուծման վրա: Բանվոր դասակարգի, կոլտնտեսային գյուղացիության և ժողովրդական մտավորականության ստեղծագործական ակտիվությունը մարմնավորվել է հանրապետության աշխատավորների 1980 թվականի սոցիալիստական բարձր պարտավորություններում: Հաջողությամբ ծավալվում և հիանալի արդյունքներ է տալիս հոբելյանական աշխատանքային հերթափոխը:

Կուսակցական կազմակերպությունների խնդիրը նախ և առաջ այն է, որ ըստ ամենայնի խրախուսվի, համակողմանի ուղղություն ստանա մասսաների շարժումը, նրանց ոգևորությունը՝ հաջողությամբ պսակելու աշխատանքի արդյունավետության ու որակի համար մղվող պայքարը, հասնելու լավագույն ցուցանիշների, ամրապնդելու կարգապահությունը, բարձրացնելու պատասխանատվությունը հանձնարարված գործի հանդեպ: Այստեղ, ինչպես նշվեց ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1980 թվականի հունիսյան պլենումում, հաջողությունը մեծ մասամբ պայմանավորված է սոցիալիստական մրցության արդյունավետ կազմակերպմամբ, այն բանով, որ սիստեմատիկաբար վերահսկվի նախատեսվածի կատարումը: Ընդ որում, հարկավոր է ելնել այն բանից, որ մրցությունը, տնտեսական պրակտիկայի վրա խորապես ներգործելու հետ մեկտեղ, հսկայական ազդեցություն է թողնում կոլեկտիվում ու հասարակության մեջ բարոյական մթնոլորտի ձևավորման վրա: Կարևոր է այսուհետ ևս խորացնել ու կատարելագործել կազմակերպական-տնտեսական գործունեության օրգանական փոխադարձ կապը գաղափարադաստիարակչական պրոբլեմների լուծման հետ, հասնել տնտեսության կուսակցական ղեկավարման մշտական բարելավմանը, ժողովրդատնտեսական պլանների կատարման ու գերակատարման համակողմանի գաղափարախոսական ապահովմանը:

Մեր հանրապետությունում հիանալի ինտերնացիոնալիստական ավանդույթ է դարձել սոցիալիստական մրցությունը եղբայրական հանրապետությունների՝ Վրաստանի, Ադրբեջանի և ՌՍՖՍՀ-ի Ռոստովի մարզի աշխատավորների հետ: Այդ մրցությունն առանձնակի թափ ու իմաստ է ձեռք բերում այս տարի, որը նշանավորվել է լենինյան փառապանծ հոբելյանով, ՍՄԿԿ XXVI համագումարի ակտիվ նախապատրաստությամբ, Անդրկովկասի ժողովուրդների հեղափոխական տարելիցների տոնակատարությամբ:

Սոցիալիստական մրցության ներգործունությունն ու լայն հրապարակայնու-

թյունը, նրա դաստիարակչական դերի բարձրացումը, արժեքավոր նախաձեռնությունների ժամանակին ու արդյունավետ խրախուսումը, աշխատանքի նկատմամբ կոմունիստական վերաբերմունքի համար մասսայական շարժման աճը մեր աշխատավորների նոր նշանակալի հաղթանակների գրավականն են:

Հանրապետության 60-ամյակի նախապատրաստության ընթացքում կազմակերպչական ու գաղափարախոսական աշխատանքը, անցկացվելիք միջոցառումները պետք է սերտորեն փոխկապակցված լինեն և իրականացվեն միասնական հունով: Կուսակցության կյանքում կարևոր իրադարձություն է առաջիկա հաշվետու-ընտրական կամպանիան, որը, անտարակույս, կդառնա կոմունիստների, հանրապետության աշխատավորների ուժերի և մեծագործությունների իսկական ստուգատես: Դրա հետ մեկտեղ մենք պետք է պահանջկոտ, գործարար կերպով քննության առնենք մեր կոլեկտիվների, կազմակերպությունների աշխատանքը, ինքնաքննադատաբար գնահատենք ձեռք բերվածը, նշենք թերությունների վերացման կոնկրետ ուղիները:

Հոբելյանի նախապատրաստության ընթացքում լուրջ ու պատասխանատու խնդիրներ պետք է լուծվեն պրոպագանդայի և մասսայական-քաղաքական աշխատանքի ասպարեզում: Անհրաժեշտ է, որպեսզի կուսակցական, սովետական, արհմիութենական ու կոմերիտական կազմակերպությունները, բոլոր գաղափարախոսական օղակները ակտիվորեն կիրառեն և հարստացնեն կազմակերպչական ու քաղաքական աշխատանքի առկա փորձը, որ կուտակվել է Մեծ Հոկտեմբերի վաթսունամյակի, Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 110-րդ տարեդարձի, Ռուսաստանի հետ Արևելյան Հայաստանի միավորման 150-ամյակի տոնակատարությունների ընթացքում:

Խիստ կարևոր է, որպեսզի հոբելյանի առնչությամբ իրականացվող և իրականացվելիք պրոպագանդիստական, մասսայական-քաղաքական բոլոր միջոցառումները դառնան մեր ողջ քաղաքական-դաստիարակչական գործունեության բաղկացուցիչ մասը, օրգանապես շաղկապվեն այդ գործունեության կարևորագույն խնդիրների հետ՝ ՍՄԿԿ Կենտկոմի «Գաղափարախոսական, քաղաքական-դաստիարակչական աշխատանքի հետագա բարելավման մասին» որոշման պահանջներին համապատասխան: Մեր խնդիրն է՝ խորը և համակողմանի բացահայտել Մեծ Հոկտեմբերի համաշխարհային պատմական նշանակությունը, Վ. Ի. Լենինի ակնառու դերը, լենինյան գաղափարների կենարար ուժը հայ ժողովրդի սոցիալիստական վերածննության գործում, ՍՍՀՄ բոլոր ժողովուրդների պատմական վերընթացում, լայնորեն ցույց տալ ՍՄԿԿ-ի, նրա մարտական ջոկատի՝ Հայաստանի կոմկուսի հեղափոխական վերափոխիչ գործունեությունը, սովետական մարդկանց ստեղծարար աշխատանքը լենինյան պատգամների կենսագործման ասպարեզում:

Նախապատրաստվելով Սովետական Հայաստանի 60-ամյակին, կուսակցական և սովետական կազմակերպությունները, արհմիություններն ու կոմերիտմիությունը մեծ ջանքեր են գործադրում աշխատավորների, երիտասարդության ինտերնացիոնալ դաստիարակության մարզում: Անխախտ բարեկամությունը ռուս ժողովրդի հետ, ժողովուրդների օր-օրի ամրապնդվող միասնությունը հայ ժողովրդի անգին սեփականությունն են, հանրապետության աշխատավորների գլխավոր պատմական նվաճումներից մեկը: Սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի ու սովետական հայրենասիրության կենարար գաղափարներով է տոգորված մեր ողջ կյանքը: Աշխատավորների գիտակցության մեջ այդ վեհ գաղափարների հաստատումը եղել և մնում է հանրապետության կուսակցական կազմակերպությունների, բոլոր գաղափարախոսական օղակների կարևոր խնդիրներից մեկը: Հոբելյանի նախապատրաստությունը մեզ պարտավորեցնում է նոր աստիճանի բարձրացնել այդ աշխատանքը, հարստացնել ու բազմազան դարձնել հայրենասիրական ու ինտերնացիոնալ դաստիարակության մեթոդներն ու եղանակները: Միաժամանակ հարկավոր է այսուհետ ևս գաղափարախոսական գործունեության բոլոր միջոցներն օգտագործել բուրժուական պրոպագանդայի դեմ մղվող պայքարում, պայքար, որը պետք է մշտապես կրի հարձակողական բնույթ: Դրա բովանդակությունն ու իմաստը

եղել ու մնում է հակակոմունիզմի բոլոր ոտնձգությունների հետևողական, օպերատիվ և անհաշտ մերկացումը։

Ձգտելով հոբելյանի կապակցությամբ անցկացվող դաստիարակչական աշխատանքի մակարդակի ու ներգործունության բարձրացմանը, կարևոր է հետևողական կոմպլեքսային մոտեցում ցուցաբերել դաստիարակության ամբողջ գործի նկատմամբ, ապահովել գաղափարաքաղաքական, աշխատանքային ու բարոյական դաստիարակության սերտ միասնությունը՝ հաշվի առնելով աշխատավորական տարբեր խավերի առանձնահատկությունները։

Լուրջ խնդիրներ են ծառացած քաղաքական լուսավորության ու տնտեսագիտական կրթության ցանցի առջև։ Անցած ուսումնական տարվա տվյալները վկայում են մարքս-լենինյան ուսուցման համակարգի ընդլայնման կայուն միտումի մասին, այն մասին, որ աճել է ուշադրությունն ու հետաքրքրությունը լենինյան գաղափարական ժառանգության, կուսակցության պատմության, արդի փուլում ՍՄԿԿ-ի քաղաքականության հրատապ հարցերի ուսումնասիրման նկատմամբ։

Կուսակցության քաղկոմներն ու շրջկոմները, կուսկազմակերպությունները պետք է այսուհետ ևս զարգացնեն ու կատարելագործեն կուսակցական պրոպագանդայի բոլոր օղակների գործունեությունը, բարձրացնեն կոմունիստների պատասխանատվությունը իրենց մարքս-լենինյան պատրաստականությունը մշտապես խորացնելու նկատմամբ։ Պրոպագանդիստների պարտքն է ավելի խոր բացահայտել սովետական հայրենիքի հզորության ամրապնդման, աշխատավորների կյանքի նյութական ու հոգևոր մակարդակի բարձրացման ասպարեզում կուսակցության արդյունավետ գործունեությունը, ավելի վառ կերպով ցուցադրել կոմունիստական իդեալների վեհությունը, սովետական հասարակության դեմոկրատիզմն ու հումանիզմը։ Մենք պետք է մշտապես ձգտենք այն բանին, որ հեղափոխական տեսության, կուսակցության քաղաքականության ուսումնասիրումը նպաստի մարդկանց կոմունիստական գաղափարայնության և համոզվածության, ակտիվ կենսադիրքորոշման ձևավորմանը, նպաստի պատմության ու իրականության վերլուծության լենինյան մեթոդների տիրապետմանը, պրակտիկայում դրանց կիրառմանը։

Տոնի նախապատրաստության ընթացքում նոր նշանակություն է ստանում ագիտկոլեկտիվների, քաղինֆորմատորների խմբերի, կուսակցության քաղկոմների ու շրջկոմների դասախոսական խմբերի, «Գիտելիք» հանրապետական ընկերության աշխատանքը։ Անհրաժեշտ է պրոպագանդիստական, մասսայական-քաղաքական աշխատանքի մեջ ավելի ակտիվորեն ներգրավել կուսակցական, սովետական, տնտեսական ղեկավար աշխատողների, գիտության ու մշակույթի գործիչների, նպատակալաց կերպով օգտագործել աշխատանքի այնպիսի արդյունավետ ձևեր, ինչպիսիք են հասարակական-քաղաքական ընթերցումները, գիտագործնական կոնֆերանսները, թեմատիկ լեկտորիումները։ Այս կապակցությամբ առանձնակի կարևորվում են միասնական քաղաքական օրերը, որոնց ընթացքում արծարծվող հարցերը պետք է հմտորեն շաղկապվեն հոբելյանի հետ։

Խնդիրն այն է, որպեսզի տպավորիչ ու գաղափարապես համոզիչ կերպով ունկնդիրներին լուսաբանվեն սովետական իշխանության հաղթանակի համար Հայաստանի կոմունիստների, աշխատավորների մղած հերոսական պայքարի հիմնական փուլերը, այդ պայքարի անխզելի կապը ռուսական պրոլետարիատի հեղափոխական շարժման հետ։ Մասսայական-քաղաքական աշխատանքի կարևորագույն բաղադրատարրը պետք է համարել այն իրողության բացահայտումը, որ Սովետական Հայաստանն ինքնին ազգային քաղաքականության լենինյան սկզբունքների, ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական բարեկամության հզոր ստեղծարար ուժի, սովետական ապրելակերպի ու սոցիալիստական դեմոկրատիայի մարմնավորումն է կյանքում։

Հոբելյանի առթիվ պրոպագանդիստական, ագիտացիոն-մասսայական ակտիվ աշխատանք է տարվում հանրապետության երիտասարդության շրջանում։

Կոմերիտմիության կոմիտեները, երիտասարդական կազմակերպությունները կոչված են բոլոր պատանիներին ու աղջիկներին համակելու կոմունիզմի վեհ իդեալներով։ Անհրաժեշտ է հատուկ հոգատարություն ցուցաբերել երիտասարդության գաղափարական-բարոյական և ինտերնացիոնալ դաստիարակության նկատմամբ, այդ նպատակով օգտագործելով Վ. Ի. Լենինի, նրա համախոհների ու զինակիցների կյանքի ու գործունեության ուսանելի օրինակները։ Մեր գաղափարախոսական գործունեությունը մշտապես պետք է նպատակամղված լինի երիտասարդության մեջ սովետական հայրենասիրության և սոցիալիստական ինտերնացիոնալիզմի բարձր զգացումների դաստիարակմանը, քաղաքական գիտելիքների նկատմամբ բուռն հետաքրքրության հարուցմանը, կուսակցության առաջադրած հոյակապ խնդիրների լուծման գործում արժանի ավանդ ներդնելու ձգտման զարգացմանն ու ամրապնդմանը։ Մենք պետք է միշտ հիշենք, որ մեր երիտասարդության ուժը կուսակցության գործի հետ նրա անխզելի կապի մեջ է։

Ինչպես միշտ, հոբելյանական տարում ևս հանրապետության մասսայական ինֆորմացիայի ու պրոպագանդայի միջոցները պետք է ուղղվեն մասսաների կոմունիստական գիտակցականության արդյունավետ ձևավորման, աշխատավորների ստեղծագործական ակտիվության ու նախաձեռնության հետագա զարգացման նպատակին։ Թերթերի, հանդեսների էջերում, ռադիոյով ու հեռուստատեսությամբ, պրոպագանդայի բոլոր միջոցներով հարկավոր է բազմակողմանիորեն, կոնկրետ օրինակներով լուսաբանել Մեծ հոկտեմբերի, կոմունիստական կուսակցության և Վ. Ի. Լենինի պատմական դերը Հայաստանում սովետական իշխանության հաստատման ու ամրապնդման գործում, ՍՄԿԿ լենինյան ազգային քաղաքականության կենսահաստատ ուժը, ՍՍՀՄ ժողովուրդների եղբայրական ընտանիքում հայ ժողովրդի սոցիալիստական վերածնության պրոցեսը, հանրապետության աշխատավորների կուռ համախմբվածությունը հարազատ կոմունիստական կուսակցության, նրա լենինյան Կենտրոնական կոմիտեի շուրջը։

Նպատակահարմար է, որ քաղաքային ու շրջանային թերթերը լայնորեն օգտագործեն տեղական պատմական նյութն ու փաստաթղթերը, որոնք արտացոլում են աշխատավորների հեղափոխական պայքարը, բոլշևիկյան խմբերի գործունեությունը։ Կարևոր է ցույց տալ սովետական իշխանության տարիներին հայրենի քաղաքում կամ շրջանում տեղի ունեցած արմատական փոփոխությունները, բանվորների, գյուղի աշխատավորների, մտավորականության ձեռքբերած նվաճումները։

Հոբելյանի առթիվ հանրապետության հրատարակչությունները ծրագրել և լույս են ընծայում բազմապիսի գրականություն։ Հարկավոր է հասնել այն բանին, որ հրատարակվելիք գրքերը, բրոշյուրները և պլակատները աչքի ընկնեն բարձր գաղափարայնությամբ, գեղարվեստական վարպետությամբ, պոլիգրաֆիական անթերի կատարմամբ։

Հոբելյանական միջոցառումներում կարևոր է դիտողական ագիտացիայի դերը։ Անհրաժեշտ է հանդես բերել խելամիտ մոտեցում, հասնել գաղափարական հնչեղության, գեղարվեստական բարձր որակի։ Գործի հաջողությանը կարող են մեծապես նպաստել դիտողական ագիտացիայի միջոցների լավագույն օգտագործման մրցույթները, քաղաքների, գյուղերի, ձեռնարկությունների ու հիմնարկությունների տոնական ձևավորման ստուգատեսները։

Կուսակցությունը գաղափարախոսական ճակատի աշխատողներից պահանջում է՝ այսուհետ ևս վճռականորեն պայքարել շաբլոնի, վերացականության, ձևամոլության ամեն մի դրսևորման դեմ։ Գաղափարաքաղաքական և պրոֆեսիոնալ հասունությունը, համոզչականությունը, մատչելիությունը, հստակ շարադրանքը պետք է ներհատուկ լինեն մեր ողջ պրոպագանդային։ Պրոպագանդայի մարզի բոլոր աշխատողների պարտքն է՝ կարենալ կուսակցական,

դասակարգային դիրքերից բացահայտել հայ ժողովրդի պատմության, հեղափոխական պայքարի հիմնական իրադարձությունները, ցույց տալ այն մեծ դրական փոփոխությունները, որ հանրապետության աշխատավորների կյանքում տեղի են ունեցել սովետական իշխանության տարիներին, տպավորիչ ներկայացնել սոցիալիստական հասարակական հարաբերությունների զարգացման դինամիկան, բանվոր դասակարգի, կոլտնտեսային գյուղացիության ու ժողովրդական մտավորականության անձնվեր աշխատանքը, դրա սոցիալական նշանակալիությունը, պրոպագանդել կոմունիստական կուսակցության՝ որպես ամբողջ սովետական հասարակության քաղաքական ավանգարդի, ստեղծարար գործունեության ազնիվ նպատակներն ու սկզբունքները, մեր երկրի ժողովուրդների եղբայրական բարեկամության ու միասնության հզոր ուժը:

Համապարփակ է նշանավոր տարելիցի նախապատրաստության ծրագիրը: Այն աչքի է ընկնում հոբելյանական միջոցառումների հագեցվածությամբ ու բազմազանությամբ: Կանցկացվեն ինտերնացիոնալ բարեկամության մասսայական տոնահանդեսներ, հեղափոխության, Հայրենական պատերազմի ու աշխատանքի հերոսների մեծարման երեկոներ, ագիտարշավներ, սպորտային մրցումներ: Նախատեսվում է հոբելյանի նախօրեին հրավիրել գիտական նստաշրջաններ ու կոնֆերանսներ, ստեղծագործական միությունների միացյալ պլենում, կազմակերպել արվեստի փառատոներ, ներկայացումների, կինոնկարների ու հեռուստաֆիլմերի պրեմիերաներ, գեղարվեստական ցուցահանդեսներ:

Կուսակցական, հասարակական կազմակերպությունները կոչված են ապահովելու միջոցառումների կազմակերպական ու քաղաքական բարձր մակարդակը, ամբողջ նախապատրաստական աշխատանքին հաղորդելու կենդանի, իսկապես ստեղծագործական բնույթ: Մենք պետք է ընթերցողին, հանդիսատեսին, ունկնդրին ներկայանանք կոմունիստական գաղափարների վեհությամբ, մարդասիրությամբ տոգորված խոսք ու խորհրդով, ամեն կերպ ձգտենք, որ գաղափարական համոզվածությունը, հայրենասիրությունն ու ինտերնացիոնալիզմը, ընդհանուր գործի մեջ արժանի ավանդ մուծելու ձգտումը լիովին դառնան կյանքի սկզբունք, ակտիվորեն ձևավորեն աշխատավորների, երիտասարդության սոցիալական դեմքն ու դիրքորոշումը:

60-ամյա տարելիցին մեզ մոտեցնող յուրաքանչյուր նոր օրը նշանավորվում է հանրապետության բանվոր դասակարգի, կոլտնտեսային գյուղացիության ու ժողովրդական մտավորականության ոգեշունչ ստեղծարար աշխատանքով: Հայաստանում սովետական իշխանության հաստատման և Հայաստանի կոմկուսի կազմավորման 60-ամյակը կտոնվի ՍՄԿԿ XXVI համագումարի նախաշեմին: Այդ մեծ իրադարձությունը կդառնա դեպի կոմունիստական ստեղծարար աշխատանքի բարձունքները սովետական ժողովրդին առաջնորդող պատմական ճանապարհի նոր խոշոր ուղենիշ: Հանրապետության կոմունիստները, բոլոր աշխատավորները ջերմորեն հավանություն են տալիս և միահամուռ պաշտպանում են լենինյան կուսակցության, նրա Կենտրոնական կոմիտեի, ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի գլխավորած Կենտկոմի քաղբյուրոյի ներքին ու արտաքին քաղաքականությունը: Նրանք լի են վճռականությամբ՝ ՍՄԿԿ XXVI և ՀԿԿ XXVII համագումարները, Սովետական Հայաստանի ու հանրապետության կոմկուսի պանծալի հոբելյանը դիմավորելու ժողովրդական տնտեսության, գիտության ու մշակույթի զարգացման հետագա նոր հաջողություններով:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄՏԱՎՈՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԴԵՐԸ

Մ. Խ. ԻԳԻԹԽԱՆՅԱՆ

Դժվար է հաշտվել այն մտքի հետ, որ սա մեր սիրելի գրչակցի, գաղափարական զինակցի վերջին հոդվածն է: Դժվար է հավատալ, որ Միքայել Խորենի Իգիթխանյանը այլևս մեզ չի թղթակցելու: Դաժան մահը անսպասելի մեզանից խլեց կոմունիստական կուսակցության հավատարիմ զավակին, գաղափարախոսական ճակատի անխոնջ մարտիկին, գիտնական-հրապարակախոսին:

Միքայել Իգիթխանյանի պայծառ հիշատակը միշտ վառ կմնա նրա գրչակից ընկերների սրտերում:

1.

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ դինամիկ զարգացման գործում մեծ է մտավորականության դերը: Կառավարման, գիտության, տեխնիկայի, ժողովրդական կրթության, առողջապահության, գրականության ու արվեստի ոլորտում, արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, մշակույթի, գաղափարախոսական աշխատանքի բնագավառներում նրա ավանդը հզոր ազդեցություն ունի կոմունիստական շինարարության տեմպերն արագացնելու գործում:

Կոմունիստական կուսակցությունն ու սովետական ժողովուրդն իրավամբ հպարտանում են գիտության ու մշակույթի հաջողություններով, արդի գիտատեխնիկական հեղափոխության ծավալման և դրա հասումները սոցիալիստական կարգի առավելությունների հետ միացնելու գործում՝ մեր մտավորականության բազմաթիվ ջոկատների ծանրակշիռ ներդրումով:

Ըստ արժանվույն գնահատելով հասարակության կյանքում մտավորականության դերն ու նշանակությունը, մարքսիստ-լենինյաններն այդ պրոցեսն ուսումնասիրում են ողջ սովետական հասարակության անցած ուղուց ո՛չ թե անջատ, այլ մեծ Հոկտեմբերով սկսված դարակազմիկ շարժման, այսինքն՝ կոմունիստական ֆորմացիայի օրինաչափությունների ազդեցության, բանվոր դասակարգի առաջատար դերի լույսի ներքո:

Նման մոտեցումն սկզբունքային նշանակություն ունի: Այն տեսական ու մեթոդաբանական ելակետ է սովետական մտավորականության զարգացման միտումների ըմբռնման, նրա հզոր ստեղծագործական կարողության համակողմանի բացահայտման ու արդյունավետ օգտագործման համար:

Մեր գաղափարական հակառակորդները ձգտում են գործն այնպես ներկայացնել, թե իբր արդի գիտատեխնիկական հեղափոխությունը համահարթում և ի չիք է դարձնում կապիտալիզմի և սոցիալիզմի սոցիալ-դասակարգային հակադրությունը, հանգեցնում ինչ-որ «միասնական արդյունաբերական հասա-

րակության» կազմավորման: Անտեսելով հասարակական կյանքի օբյեկտիվ պրոցեսները, բուրժուական գաղափարախոսները պնդում են, թե արդի աշխարհում բանվոր դասակարգն իբր սպառել է իր հեղափոխական հնարավորությունները, դադարում է լինել ինքնուրույն սոցիալական խումբ, տարրալուծվում է «միջին» խավի մեջ: Եվ այնուհետև, պատմական զարգացման ուղղությունը որոշում են ո՛չ թե նրա քաղաքական ու գաղափարախոսական դիրքերն ու պրակտիկ գործունեությունը, այլ անցյալ դարին հատուկ և այժմ անախրոնիզմ դարձած դասակարգային «նախապաշարմունքներից» զերծ «ընտրանու» մտավոր ջանքերը:

Նրանք պնդում են, թե բուրժուական և սոցիալիստական հասարակությունների մտավորականության միջև ոչ մի տարբերություն չկա, որ և՛ մեկում, և՛ մյուսում նրա դերը մեկն է՝ «հասարակությանը ծառայելը», որ նրա աշխարհըմբռնումը, ձգտումները, պահանջները միատեսակ են և թելադրվում են նրա զուտ մասնագիտական առանձնահատկություններով՝ կապված մտավոր աշխատանքի, «ամեն մի իշխանության» հանդեպ նրա մշտական օպոզիցիայի մեջ լինելու հետ և այլն: Միաժամանակ, բացահայտորեն աղավաղելով մտավորականության իրական վիճակը սոցիալիստական հասարակությունում, որն իբր թե զրկված է հոգևոր և ստեղծագործական ազատությունից, վառ գույներով են ներկայացնում նրա ճակատագիրն, այսպես ասած, «ազատ», կապիտալիստական աշխարհում:

Գիտատեխնիկական հեղափոխությունը ո՛չ միայն չի համահարթում երկու հասարակարգերի միջև եղած տարբերությունները, այլև լրիվին բացահայտում է դրանց հակադրությունը: Կապիտալիզմը սրում է սոցիալ-դասակարգային հակամարտությունները: Կապիտալի աշխարհում սոցիալապես միասնական մտավորականություն չկա, այն տրոհված է տարբեր խավերի: Սոցիալական ճգնաժամերը վատացնում են մտավորականության հիմնական զանգվածի կենսավիճակը, նրա շարքերում հետզհետե ավելի է ուժեղանում տեղաշարժը դեպի ձախ, հակաիմպերիալիստական պայքարի ճակատը, աճում է նրա համերաշխությունը բանվոր դասակարգի և ուրիշ առաջադեմ ուժերի հետ:

Սոցիալիզմի պայմաններում մտավորականության մասնագիտական գործունեությունը ներդաշնակվում է աշխատավոր դասակարգերի շահերին: Այդ միասնությունը խարսխված է բանվոր դասակարգի սոցիալիստական մղումների և կոմունիստական իդեալների հետ հասարակության բոլոր սոցիալական խմբերի ու խավերի արմատական կենսական շահերի ու հասարակական ձգտումների համընկնելու վրա: Այն տնտեսապես, գաղափարապես և կազմակերպչորեն ամրապնդվում է կոմունիստական կուսակցության մարքս-լենինյան քաղաքականությամբ ու ղեկավարությամբ: Կուսակցությունը ելնում է բոլոր սոցիալ-դասակարգային խմբերի ու խավերի կենսապայմաններում այդ ընդհանուրի, գլխավորի համակողմանի խորացման անհրաժեշտությունից, հաշվի առնելով նրանցից յուրաքանչյուրի աշխատանքի, կենցաղի, պահանջմունքների յուրահատկությունները:

«Բանվոր դասակարգի և գյուղացիության դաշինքը, որը միշտ կազմել է սոցիալիստական հասարակարգի հիմքը,— նշել է Լ. Ի. Բրեժնևը,— իր զարգացումն է գտել այդ դասակարգերի քաղաքական ու գաղափարական անխախտ միասնության մեջ մտավորականության հետ, որը վաղուց և հաստատորեն կանգնած է սոցիալիզմի դիրքերում» (Լենինյան կուրսով, հ. 5, էջ 94): Հասուն սոցիալիստական հասարակարգում արմատապես փոխվել է մտավորականության սոցիալական կերպարանքը, ասպարեզ են իջել նրա նոր սերունդները, որոնցից յուրաքանչյուրը կազմավորվել է բոլոր սոցիալիստական դասակարգերից, խմբերից ու խավերից, երկրի բոլոր ազգերից ու ազգություններից, իր կյանքի բոլոր պայմաններով, մտքով ու հոգով սերտաճել է ժողովրդի կյանքին, բաժանել նրա ճակատագիրը, ապրել և ապրում է նրա ձգտումներով ու հույսերով, ոգորվելով նորի, առաջավորի նկատմամբ նրա անասելի խոյանքով:

Դեռևս սովետական իշխանության արշալույսին Վ. Ի. Լենինը նկատել է, որ «...գիտության ներկայացուցիչների և բանվորների համագործակցությունը— միմիայն այսպիսի համագործակցությունն ի վիճակի կլինի ոչնչացնելու

թշվառության, հիվանդությունների, կեղտի ողջ ճնշումը... գիտության ներկայացուցիչների, պրոլետարիատի և տեխնիկայի միության դեմ չի դիմանա ոչ մի մութ ուժ» (Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հ. 30, էջ 512): Հայտնի է, թե նա ինչպիսի մեծ կարևորություն էր տալիս հին մասնագետների օգտագործմանը, սոցիալիզմի ոգով նրանց վերադաստիարակմանը, առաջավոր բանվորների շրջանից, պրոլետարական խավերից կառավարչական աշխատանքին ներգրավելուն և միաժամանակ արդի գիտության բոլոր հասումներին տիրապետած նոր, սոցիալիստական մտավորականության պլանաչափ և զանգվածային կազմավորմանը, երկրի սոցիալիստական վերափոխման գործում նրա դերին ու նշանակությանը:

Իրագործելով լենինյան պատգամները, մեր կուսակցությունը հետևողական պայքար է մղել ինչպես բանվոր դասակարգի կուլտուրական շինարարության բնագավառում աշխատավոր մտավորականության հետ դաշինքի ամրապնդման գործում նրա ղեկավար դերը նվազեցնելու օպորտունիստական, ռեֆորմիստական փորձերի, այնպես էլ մտավորականության հետ բուն բանվոր դասակարգի մերձեցման նշանակությունը թերագնահատելու հետ կապված աղանդավորական պատկերացումների դեմ: Սոցիալիստական շինարարության դժվարին պայմաններում բանվոր դասակարգի և մտավորականության միջև սեպ խրելու մեր թշնամիների ջանքերն ապարդյուն անցան: Այսօր առավել ևս անհիմն են սոցիալապես ու քաղաքականապես միասնական մեր հասարակությունում ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի մարդկանց միջև ինչ-որ հակասություններ փնտրելու բուրժուական գաղափարախոսների փորձերը: «Ժողովրդի ծոցից դուրս եկավ նոր, սոցիալիստական մտավորականություն,— նշել է Լ. Ի. Բրեժնևը,— որը հայրենիքը փառաբանեց գիտության ու տեխնիկայի, գրականության և արվեստի ակնառու նվաճումներով: Այն հանդիպումը, որի մասին երազում էին մարդկության լավագույն մտածողները, աշխատանքի և կուլտուրայի պատմական հանդիպումը, կայացավ: Մեր երկրի պատմության մեջ, ամբողջ համաշխարհային կուլտուրայի պատմության մեջ դա վիթխարի նշանակություն ունեցող շրջադարձ էր» (Լենինյան կուրսով, հ. 6, էջ 736):

Միայն բանվոր դասակարգի ղեկավարած լայն մասսաների պայքարի ու ստեղծագործ աշխատանքի հիման վրա հաստատվող ու զարգացող սոցիալիզմը կարող էր արմատապես փոխել մտավորականության կյանքի պայմանները, նրա գործունեության հասարակական բովանդակությունն ու սոցիալական իմաստը: Սոցիալիզմը գիտության, մշակույթի և աշխատանքի մարդկանց միությունը դարձրեց առաջընթացի հզոր ուժ, մտավորականի գիտելիքներն ու փորձը բուրժուազիայի շահագործման, առուծախի առարկայից, նրա տնտեսական ու սոցիալ-քաղաքական արտոնություններն ամրապնդելու միջոցից վերածեց մի սոցիալական ուժի, որը ծառայում է աշխատանքն ազատագրելու, գիտելիքներն ու մշակույթը ժողովրդի սեփականությունը դարձնելու, հասարակության կյանքում դեմոկրատիզմի վեհ մարդասիրական գաղափարները հաստատելու գործին, յուրաքանչյուր աշխատավորի, այդ թվում նաև մտավորականի, ինքնահաստատմանն ու ազատ զարգացմանը:

Սոցիալիզմը հաղթահարում է բուրժուական հասարակությունում մտավորականության տարբեր խավերի հասարակական-քաղաքական դիրքորոշման ու մասնագիտական գործունեության սոցիալական տրոհվածությունն ու հաճախ հակադիր դասակարգային կողմնորոշումը: Ներքուստ միասնական սոցիալական դերում, որ հատուկ է սովետական ողջ մտավորականությանը, համընկնում և միմյանց փոխլրացնում են ինչպես նրա մասնագիտական, այնպես էլ հասարակական-քաղաքական գործունեությունը, որն օբյեկտիվորեն մեծացնում է դրանցից յուրաքանչյուրի կարողությունը:

Կապիտալիզմի պայմաններում մտավորականության գործունեությունը ո՛չ միայն չի նպաստում ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի միջև տիրող տնտեսական հարաբերությունների հետևանքով վերարտադրվող ու ամրապնդվող հակասության վերացմանը, այլև օբյեկտիվորեն սրում է այն: Եվ միայն սոցիալիստական հասարակական հարաբերությունների, ամենից առաջ նման հակասությունը բացառող տնտեսական հարաբերությունների հիման վրա է

մտավորականությունն իրական հնարավորություն ձեռք բերում՝ գործուն կերպով նպաստելու հասարակության մեջ սոցիալական տարբերությունների, այդ թվում նաև ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի միջև տարբերության, հաղթահարմանը: Սովետական մտավորականության սկզբունքորեն նոր սոցիալական բովանդակության մեջ կոնկրետ արտահայտվում են կոմունիստական կուսակցության քաղաքականությունը, բանվոր դասակարգի ու կոլտնտեսային գյուղացիության հետ մտավորականության ամուր դաշինքի ուժը, բանվոր դասակարգի առաջատար դերը:

2.

Մտավորականությունն աշխատավորության ամենաարագ աճող խումբն է: Այսպես, եթե 1950—1976 թթ. բանվորների թիվն աճել է 2,5 անգամ, ապա նույն ժամանակամիջոցում բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթությամբ մասնագետների թիվը՝ 7,3 անգամ: Հատկանշական է և այն, որ սովետական մտավորականության, նրա բոլոր ջոկատների աճի ընդհանուր բարձր տեմպերի պայմաններում ամենադինամիկը գիտական ու գիտատեխնիկական մտավորականության աճի տեմպերն են: Եթե 1950 թվականին անմիջականորեն գիտության զարգացման հետ առնչվող մասնագետների թիվը կազմում էր 162,5 հազար մարդ, ապա 1976 թ. այն հասավ 1253,5 հազար մարդու և կազմեց աշխարհի բոլոր գիտաշխատողների քառորդը:

Նկատենք, որ այդ համամասնություններն ու դինամիկան միանգամայն բնորոշ են նաև Սովետական Հայաստանի մտավորականությանը, որը հանրապետության ինքնագործ բնակչության կազմում բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն ունեցող մասնագետների թվով և դրանց աճի տեմպերով Սովետական Միությունում առաջատար տեղերից մեկում է:

Սոցիալապես կարևոր է կառավարել ու կարգավորել սովետական մտավորականության աճի տեմպերը, սոցիալական խմբերի ու խավերի միջավայրից նրա համալրման ընդհանուր համամասնությունները: Այսպես, նրա գիտատեխնիկական խմբի առավել արագ քանակական աճը արդյունքն է կուսակցության քաղաքականության, որի նպատակն է ըստ ամենայնի արագացնել գիտատեխնիկական առաջընթացը, և՛ ավելի բարձրացնել ժողովրդի կուլտուրան և կրթական մակարդակը (տե՛ս Լ. Ի. Բրեժնև, Լենինյան կուրսով, հ. 3, էջ 373):

Ժամանակակից գիտատեխնիկական հեղափոխության պայմաններում, երբ գիտությունն առավել լիովին է վերածվում անմիջական արտադրաուժի, գիտական ու գիտատեխնիկական մտավորականության քանակական ու որակական աճը կարևոր նշանակություն ունի հիմնարար հետազոտությունների լայն ճակատ ապահովելու, խոշոր գիտական հայտնագործությունների, դրանք տեխնոլոգիապես ապահովելու համար, որոնք ի վիճակի կլինեն հանգեցնելու նյութական արտադրության սկզբունքների հեղափոխական տեղաշարժերի:

Կուսակցությունը գիտական հիմնարկությունների, բարձրագույն դպրոցի աշխատողների ջանքերն ուղղում է դեպի արդի գիտության գլխավոր, վճռորոշ բնագավառները, նրանց կոչ է անում հիմնարար և կիրառական ուսումնասիրությունների բնագավառի աշխատանքները կապել տնտեսական և կուլտուրական առաջընթացի կարևոր ուղղությունների, արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, առողջապահության, ժողովրդական կրթության պահանջների, շըրջակա միջավայրի պահպանման գործի բարելավման հետ: Կուսակցությունը ձգտում է ամրապնդել և կատարելագործել գիտության գիտատեխնիկական բազան՝ ինչպես ակադեմիական ու ճյուղային գիտական հիմնարկությունների համակարգում, այնպես էլ բուհերում անցկացվող հետազոտական աշխատանքում: Հրատապ է կազմակերպչական ձևերի համակողմանի կատարելագործման խնդիրը, ձևեր, որոնք գիտական հայտնագործություններն ու մշակումները և դրանք տեխնոլոգիապես ապահովելն ու արտադրության մեջ ներդնելը միաձուլում են մեկ միասնական պրոցեսում: Այժմ էապես մեծացել է պահանջը բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում երիտասարդ մասնագետների պատրաստման որակի նկատմամբ: Փորձը ցույց է տալիս, որ բուհն ավարտելուց հետո աշխատանքի անցնելիս ոչ բոլոր երիտասարդ մասնագետ-

ներն են տիրապետում գիտելիքների, որակավորման այն աստիճանին, որ պահանջվում է արտադրության տեխնիկայի ու տեխնոլոգիայի բուռն զարգացման արդի պայմաններում, կառավարման աշխատանքում լիարժեք մասնակցելու անհրաժեշտ հմտությանն ու կուլտուրային, կազմակերպչական ունակություններին ու փորձին:

Բոլորովին էլ ոչ միշտ է արդարացնում իր բարձր մարդասիրական կոչումը նաև բժշկական ու մանկավարժական բուհերի և ուսումնարանների շրջանավարտների, կուլտուր-լուսավորչական աշխատողների որոշ մասը: Այս ամենը վկայում է բարձրագույն և միջնակարգ-մասնագիտական կրթության կատարելագործման ասպարեզում եղած զգալի և դեռևս մինչև վերջ չօգտագործված հնարավորությունների մասին:

Այս աշխատանքի կարևոր տեղամասերից մեկը, որն այս կամ այն չափով ազդում է մասնագետների պատրաստման ու օգտագործման հետագա ողջ գործունեության վրա, բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ընդունելության վիճակն է: Խոսքն ամենից առաջ վերաբերում է դիմորդների գիտելիքների գնահատման օբյեկտիվ սիստեմի մշակման անհրաժեշտությանը, որը հնարավորություն կընձեռի ճիշտ պատկերացում կազմելու նրանց պատրաստականության աստիճանի, ընդունակությունների ու կոչման, այն պայմանների անհրաժեշտության մասին, որոնց առկայության դեպքում բուհեր ընդունված կոնտինգենտն ամբողջությամբ վերցված օբյեկտիվորեն կներկայացներ նույն մոտավոր համամասնությունները, նույն տեսակարար կշիռը, որ մեր հասարակությունում ունեն զանազան դասակարգերն ու սոցիալական խմբերը: Այս հարցն ունի սկզբունքային նշանակություն, որովհետև բխում է սոցիալիզմի՝ որպես սոցիալ-դասակարգային համասեռության հասարակարգի, էության, կուսակցության քաղաքականությունից: Այդ քաղաքականության նպատակն է, որ յուրաքանչյուր դասակարգ, յուրաքանչյուր սոցիալական խումբ (այդ թվում նաև մտավորականությունը) վերարտադրվի ոչ թե ներփակ շրջանակում, միայն ի հաշիվ իր միջավայրի ներկայացուցիչների, այլ լինի «բաց» մեր հասարակության մյուս դասակարգերից, խմբերից ու խավերից եկող նոր համալրման հոսանքի համար: Ինչպես նշել է Լ. Ի. Բրեժնևը, Սովետական Միությունում «թե՛ աշխատավոր մտավորականությունը, թե՛ բոլոր ղեկավար կադրերը... գլխավորապես բանվոր դասակարգի ծնունդն են, դուրս են եկել նրա շարքերից, նրա հետ կապված են ուղղակի ազգակցության սերտ կապերով» (Լենինյան կուրսով, հ. 3, էջ 499):

Կուսակցությունն ու սովետական կառավարությունը հետևողականորեն վարում են բոլոր դասակարգերի, խմբերի ու խավերի ներկայացուցիչների հաշվին մտավորականության կազմավորմանը նպաստող պայմաններ ապահովելու կուրս: Միութենական հանրապետությունների, մարզերի ու երկրամասերի վերաբերյալ տվյալները վկայում են, որ վերջին տարիներս ընդհանուր առմամբ նկատվում է բանվորների ու կոլտնտեսականների ընտանիքներից ելած ուսանողների թվի զգալի աճ: Դրան նպաստում է նաև բարձրագույն ուսումնական հաստատություններին կից նախապատրաստական բաժանմունքների ստեղծումը:

Այսուհանդերձ չի կարելի հաշվի չառնել նաև այն, որ բուհ ընդունվելու համար որոշակի անհավասար հնարավորություններ են ստեղծվում որոշ օբյեկտիվ գործոնների շնորհիվ: Խոսքը վերաբերում է մեծ ու փոքր քաղաքներում, քաղաքում և գյուղում դպրոցական ուսուցման որակին, ընտանիքում, նեղ միջավայրում երիտասարդ մարդուն շրջապատող և նրա ընդհանուր զարգացման վրա ազդող կուլտուրական միջավայրի մակարդակին, ինտելեկտուալ մթնոլորտին:

Մեր հասարակությունն արդի փուլում չի կարող հաղթահարել այս տարբերությունները: Իսկ միաժամանակ, մտավորականության կազմավորման հարցերին քաղաքական ճիշտ մոտեցումը պահանջում է ո՛չ թե պասիվ կերպով արձանագրել այդ գործոնները, այլ հասնել այնպիսի վիճակի, որպեսզի այդ տարբերությունները խոչընդոտ չհանդիսանան կուսակցության սոցիալական քաղաքականության հետևողական կիրառմանը, ֆիզիկական աշխատանքի երի-

տասարդ ներկայացուցիչների և համապատասխան ընտանիքներից սերվածների համար բարձրագույն կրթություն ստանալու ավելի լայն հնարավորությունների ստեղծմանը:

Սոցիալիստական հասարակությանը հատուկ են սոցիալական տեղաշարժերը, մարդկանց անցումը սոցիալական մեկ խմբից մյուս խմբերը: Ընդ որում, այս պրոցեսները կատարվում են բոլոր «ուղղություններով» և ընդհանուր առմամբ պրոգրեսիվ նշանակություն ունեն:Դրանք թելադրվում են հասարակության տնտեսական և կուլտուրական զարգացման օբյեկտիվ պահանջմունքներով, նոր շրջանների արդյունաբերական յուրացմամբ, արդի գիտատեխնիկական հեղափոխության պահանջներով: Բնորոշ է և այն, որ առավել «շարժունակություն» այս առումով դրսևորում է երիտասարդությունը: Միլիոնավոր երիտասարդ մարդիկ՝ մտավորականների ու ծառայողների ընտանիքների զավակներ, դպրոցն ու պրոֆտեխուսումնարանն ավարտելուց հետո համալրում են բանվոր դասակարգի շարքերը, անշեղորեն աճում է և գյուղատնտեսության աշխատողների արդյունաբերական ջոկատը, կոլտնտեսականների ընտանիքներից սերված պատանիներն ու աղջիկները ձեռք են բերում բանվորական մասնագիտություններ, իսկ երիտասարդ բանվորներն ու գյուղացիները, կոլտնտեսականների ընտանիքներից ելած պատանիներն ու աղջիկները դառնում են ուսանողներ, այսինքն՝ ապագա մտավորականներ: Այս պրոցեսն ընդհանուր առմամբ նպաստում է ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի մարդկանց միջև սոցիալական տարբերությունների վերացմանը, սոցիալական խմբերի միջև գործունեության ակտիվ փոխանակմանը:

3.

Սովետական հասարակության միատարրության աճի հզոր խթան է նաև արդի գիտատեխնիկական հեղափոխությունը, որը հատկապես նյութական արտադրության ոլորտում հանգեցնում է աշխատանքի բովանդակության ու բնույթի որակական փոփոխությունների, ուժեղացնում ինտելեկտուալ տարրը, դրա տեսակարար կշիռը՝ գլխավորապես ֆիզիկական աշխատանքում:

Այժմ, երբ ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի ներկայացուցիչների, նրանց գործունեության բովանդակության, զարգացման ընդհանուր մակարդակի և այլ հատկանիշների միջև եղած տարբերությունները դադարել են այնքան խիստ ու հստակ լինելուց, ինչպես սոցիալիզմի զարգացման նախորդ փուլերում, բնականաբար, ծագում են որոշակի տեսական ու մեթոդոլոգիական դժվարություններ «մտավորականություն» հասկացությունը ճշգրտելիս, մտավորականության ներկայացուցչին կրթված ու բարձրորակ բանվորից կամ կոլտնտեսականից տարբերելիս, ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի մարդկանց միջև տարբերությունների վերացման պրոցեսը պատկերացնելիս:

Եվ պատահական չէ, որ այս և մի շարք այլ հարցերից յուրաքանչյուրի կապակցությամբ գիտնականների միջև արդեն մի քանի տարի է, ինչ բանավեճեր են ծավալվում: Նպատակ չունենալով շարադրել ու գնահատել այդ տեսակետները, կցանկանայինք ուշադրություն հատկացնել շոշափվող խնդրի միայն այն ասպեկտներին, որոնք այս կամ այլ կերպ կապված են սույն հոդվածի թեմայի հետ:

Միանգամայն անբավարար է «մտավորականությանը» բնութագրել միայն մեկ հատկանիշով՝ կրթական (բարձրագույն կամ միջնակարգ մասնագիտական) մակարդակով: Եվ ո՛չ միայն այն պատճառով, որ մտավորականության կազմի մեջ «մտնում են» և «պրակտիկները» (այսինքն՝ պաշտոնին համապատասխան դիպլոմ չունեցող անձինք), ինչպես նաև ծառայողները, որոնց մի մասը նույնպես համապատասխան կրթական ցենզ չունի, այլև այն պատճառով, որ անշեղորեն աճում է բանվորների և կոլտնտեսականների միջավայրից բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն ունեցող անձանց թիվը, որոնք, սակայն, իրենց սոցիալական դրությամբ շարունակում են մնալ բանվորներ ու գյուղացիներ և կատարում են անմիջականորեն նյութական բարիքների արտադրության հետ կապված (աշխատանքի առարկայով, դրա վրա ազդելու եղանակով) աշխատանք:

Այսպես, արդեն 1975 թվականին ՍՍՀՄ բանվոր դասակարգի կազմում կային 1,7 միլիոն դիպլոմավոր մասնագետներ, որոնք անմիջականորեն կատարում էին նյութական բարիքներ արտադրողների պարտականություն (բանվորների ընդհանուր թվի 2,5 տոկոսը): Բացի այդ, մի շարք մասնագիտությունների բանվորների մտավոր ջանքերի բաժինը բավականին բարձր է (էլեկտրավառարանի ձուլողինը՝ 72 տոկոս, ավտոմատ գծերի կարգավորողինը՝ 93—95 տոկոս): Իսկ եթե հաշվի առնելու լինենք, որ բանվորների ու կոլտնտեսականների կրթական ցենզն աճում է բարձր տեմպերով, ինչպես նաև աշխատանքի պրոցեսում աճում է նրանց մտավոր էներգիայի ծախսման բաժինը, ապա պարզ կդառնա, որ ինքնին, այդ ցուցանիշները դեռևս անբավարար են՝ հասկանալու բնույթն այն էական տարբերությունների, որ գոյություն ունեն, մի կողմից, բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության և, մյուս կողմից, մտավորականության միջև:

Մեր կարծիքով, այդ տարբերությունները բնորոշող գլխավոր գործոնն այն է, որ մտավորականությունը հոգևոր արտադրության ոլորտում կատարում է աշխատանքի մասնագիտացված տեսակներ, որոնք պահանջում են համապատասխան մասնագիտական պատրաստականություն և կրթություն: Եթե դա միանգամայն ակնհայտ է այնպիսի մասնագիտությունների համար, ինչպիսիք են գիտնականինը, ուսուցչինը, բժշկինը, նկարչինը, դերասանինը, իրավաբանինը և այլն, ապա երբեմն կասկածելի է թվում տվյալ չափանիշի կիրառելիությունն ինժեներատեխնիկական մտավորականության նկատմամբ, որի գործունեությունը «կապված է» նյութական արտադրության հետ:

Եթե մենք մտավորականությանը բնորոշելու լինենք միայն կրթական ցենզով, ապա կհանգենք այն սխալ հետևությանը, թե գլխավորապես ֆիզիկական աշխատանքի ներկայացուցիչները մասնագիտական կրթություն (բարձրագույն կամ միջնակարգ մասնագիտական) ստանալուն պես ինչ-որ «ավտոմատ» կերպով կդադարեն բանվոր լինելուց և կդառնան այլ սոցիալական խմբի՝ մտավորականության ներկայացուցիչներ: Մինչդեռ այդպես չէ: Նման տեսակետ առանձին սոցիոլոգների հանգեցրել է այն սխալ հետևությանը, թե, իբր, նման բանվորները միայն «կիսով չափ» են բանվորներ, իսկ «կիսով չափ» էլ մտավորականներ են («բանվոր-մտավորականներ»), այսինքն, մի կողմից դասակարգերի, իսկ մյուս կողմից մտավորականության միջև սոցիալական տարբերությունները կվերանան այնքանով, որքանով կաճի այդ «սահմանամերձ», անցումային խավերի քանակը: Տվյալ դիրքորոշման սխալն այն է, որ դրա կողմնակիցները, կարծես, լռելյայն ենթադրում են, թե անհատի ձևավորման մեր սոցիալական իդեալը ներկայիս մտավորականն է, որի մակարդակին են «ձգտում հավասարվել» բանվորներն ու գյուղացիները...

Առավելապես ֆիզիկական և առավելապես մտավոր աշխատանքի մարդկանց միջև տարբերությունների վերացմանը հանգեցնող գլխավոր միջոց անպայման կհանդիսանան այդ կատեգորիայի աշխատավորներից յուրաքանչյուրի աշխատանքի բովանդակության այն խոր, որակական փոփոխությունները, որոնք հնարավոր կդառնան շնորհիվ արդյունաբերության և գյուղատնտեսության մեջ նյութական արտադրաուժերի հզոր զարգացման, յուրաքանչյուր անհատի (անկախ նրա սոցիալական պատկանելությունից) կրթական մակարդակի, գիտելիքների, կուլտուրայի, ամբողջությամբ վերցրած՝ հոգևոր զարգացման աճի, շնորհիվ նոր տիպի աշխատավորի ձևավորման, որը ներդաշնակորեն զուգակցում է մտավոր ու ֆիզիկական աշխատանքը, որի համար աշխատանքը ոչ միայն կենսական անհրաժեշտություն է, այլև բնական պահանջմունք, ընդ որում՝ ստեղծագործական, գաղափարապես իմաստավորված, սոցիալապես գործուն աշխատանքը:

Եվ եթե այս տեսանկյունից դիտելու լինենք խնդիրը, ապա կտեսնենք, թե ինչպիսի մեծ ու արդյունավետ ուղի պետք է անցնեն ո՛չ միայն բանվորներն ու գյուղացիները, այլև մտավորականությունը, նախքան նրանցից յուրաքանչյուրը կդառնա ճիշտ այդպիսի աշխատավոր, այդպիսի անհատ: Նման առաջավոր աշխատավորներ թե՛ բանվոր դասակարգի ու գյուղացիության, թե՛ մտավորականության շարքերում միլիոններ են:

Մեր հասարակությունում նոր սոցիալական խմբեր ու խավեր չեն առաջանում, նրանում հետագա սոցիալական շերտավորում տեղի չի ունենում: Գոյություն ունի ճիշտ հակառակ պրոցես. առավել լիակատարությամբ են հաղթահարվում սոցիալիզմին ժառանգություն հասած շերտավորումները:

Սոցիալական տարբերությունները չեն պայմանավորված առհասարակ աշխատանքի պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական առանձնահատկություններով, որոնք սոցիալիզմի գոյության ու զարգացման ողջ պատմական ժամանակաշրջանում էական փոփոխության են ենթարկվում և որոնց հատկանիշով ճիշտ չի լինի սահմանագիծ անցկացնել բանվոր դասակարգի և մտավորականության միջև: «Արդեն այժմ բանվորը հաճախ կառավարում է սարքավորումների այնպիսի մեծ ու բարդ կոմպլեքսներ, որոնցից նախկինում ոչ ամեն ինժեներ կարող էր գլուխ հանել» (Լ. Ի. Բրեժնև, Լենինյան կուրսով, հ. 4, էջ 295): Սոցիալիզմի ողջ ժամանակաշրջանում առավելապես ֆիզիկական աշխատանքը ներկայացնող դասակարգերի և հոգևոր արտադրության հետ առնչվող մասնագիտացված մտավոր աշխատանքը ներկայացնող սոցիալական խմբի միջև էական տարբերությունների պահպանմամբ պետք է բացատրել նրանց միջև եղած տարբերությունը: Պետք է հաշվի առնել նաև այն, որ բանվոր դասակարգը արտադրամիջոցների նկատմամբ սոցիալիստական սեփականության հետևողական կրողն է, աշխատանքի հասարակական կազմակերպման գործում իր կատարած դերով առաջատար սոցիալական խումբը, բոլոր դասակարգերի ու սոցիալական խմբերի աշխատանքային ջանքերի օբյեկտիվ տնտեսական միավորողը, սոցիալիստական աշխատանքի կոլեկտիվիստական ձևերի կազմակերպման ամենահետևողական ձեռնարկողն ու տարածողը: Այս ամենը նրա սոցիալական յուրահատկության էական բնութագրերն են:

Մենք ամենևին էլ այն կարծիքին չենք, թե մտավորականության շրջանում ոչ մի սոցիալական տարբերություն չկա: Խոսքն այլ բանի մասին է. այդ տարբերությունները բոլորովին էլ ո՛չ միշտ, իսկ երբեմն էլ ամենևին կապված չեն որոշակի պրոֆեսիոնալ խմբին այս կամ այն մտավորականի պատկանելու հետ, անմիջականորեն չեն պայմանավորվում աշխատավարձի չափով և այլն: Այստեղ առավել էական են այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են աշխատանքն ու կենսապայմանները, նույնիսկ միևնույն մասնագիտության մարդկանց շփման միջավայրը քաղաքում և գյուղում, մեծ կամ փոքր քաղաքում, պահանջարկների կառուցվածքն ու դրանց բավարարման եղանակները և այլն:

Ըստ պահանջի բաշխման կոմունիստական սկզբունքին անցնելը նշանակում է հասարակության ստեղծած նյութական ու հոգևոր բարիքներից օգտվելու գործում հասնել աշխատավորների հավասարության: Բայց ամենևին էլ անվիճելի չէ այն ենթադրությունը, թե հասուն սոցիալիզմի փուլում մարդկանց միջև սոցիալական տարբերությունները համընկնում են նրանց աշխատանքի վարձատրման տարբերությունների հետ (տվյալ դեպքում— գիտնականի աշխատանքը՝ ի տարբերություն ինժեների աշխատանքի, վերջինիս՝ բժշկի աշխատանքի և այլն): Որովհետև հասարակության մեջ նրանց իրական սոցիալական դրությունը, իրենց պահանջմունքները (ո՛չ միայն նյութական, այլև սոցիալական, հոգևոր, ճանաչողական, գեղագիտական, հաղորդակցվելու, կրթության և այլն) զարգացնելու և բավարարելու հնարավորությունները դեռևս հավասար չեն ոչ միայն և ոչ այնքան նրանց աշխատանքի վարձատրման տարբերությունների պատճառով: Այստեղ գործում են նաև մի շարք այլ գործոններ, որոնք միանգամայն տարբեր կերպ («անհավասար») են ազդում մարդկանց կենսագործունեության բովանդակության իրական հարստության վրա, նրանց պահանջարկների զարգացման աստիճանի, դրանց բավարարման եղանակների ու լիակատարության, այսինքն՝ այն առանձնահատկությունների վրա, որոնք սոցիալական բնույթ ունեն: Դա սոցիալական խմբերի ու խավերի պատմականորեն պայմանավորված կապն է աշխատանքի բաժանման դեռևս չհաղթահարված սոցիալ-տնտեսական ձևերի և աշխատանքի հանրայնացման տարբեր աստիճանի հետ, կենցաղի ու ժամանցի կառուցվածքի և կուլտուրայի էական տարբերություններն են քաղաքում ու գյուղում, մեծ ու փոքր քաղաքներում, աշխարհագրական ու մարդագրական տարբեր շրջաններում և այլն:

Այդ գործոնները բավականին ուժգին են ազդում սոցիալական տարբերությունների իրական բնութագրերի վրա, որոնք արտահայտվում են իրենց անձի զարգացման համար տարբեր անհատների ունեցած փաստորեն ոչ միակերպ հնարավորություններում:

Աշխատանքի բնույթով և վարձատրման չափով ամրագրված տարբերություններից սոցիալական տարբերություններ բխեցնելը միակողմանի է ու վիճելի: Այս դեպքում հարկ կլիներ մեր հասարակությունում մարդկանց միջև որոնել ու գտնել սոցիալական բնույթի անսահման տարբերություններ: Մանավանդ որ աշխատանքի մասնագիտական բաժանման հետագա խորացման պայմաններում վարձատրացուցակներն առավել տարբերակված ու ճկուն են դառնում: Աշխատանքի առավել տարբերակված վարձատրությունը կարևոր նյութական խթան է ո՛չ միայն աշխատանքի արտադրողականության ընդհանուր աճի, այլև իրենց՝ աշխատավորների սոցիալական զարգացման (որակավորման բարձրացում, ընդհանուր և հատուկ գիտելիքների հարստացում և այլն) համար, հետևաբար նպաստում է նաև նրանց սոցիալական տարբերությունների առավել լիակատար հաղթահարմանը:

Աշխատանքի վարձատրության տարբերություններով սոցիալական տարբերությունների պայմանավորվածությունը սահմանափակելուն նպաստող գործոն է նաև սպառման հասարակական ֆոնդերի աճը, որոնցից օգտվելով բոլոր դասակարգերի ու սոցիալական խավերի միլիոնավոր մարդիկ իրենց նյութական ու հոգևոր պահանջմունքները բավարարելու, սոցիալապես, կուլտուրապես զարգանալու գրեթե միատեսակ հնարավորություններ են ստանում: Շեշտենք և այն աճող նշանակությունը, որ սոցիալիզմի օրոք ունի «անձնային» գործոնը (տվյալ անհատի պահանջարկների և արժույթային կողմնորոշման բնույթը), որը խորացնում կամ մեղմացնում է այն օբյեկտիվ պայմանները, որոնք պայմանավորված են աշխատանքի բաժանման առկա ձևերով, բնույթով, վարձատրման չափով և այլն:

Տարօրինակ կլինի ենթադրել, թե առհասարակ երբևէ աշխատանքի պայմանները նույնական կլինեն այս կամ այն կարգի ու բնույթի գործունեության առանձնահատկության բերումով: Իսկ սրա հետ և կապված են շահերի, խմբային հոգեբանության, կենցաղի, շփման, պահանջմունքների բովանդակության, մի խոսքով, այն ամենի որոշակի յուրօրինակությունը, որն առանձնահատուկ բնույթ է հաղորդում այս կամ այն խումբ մարդկանց, ինչպես նաև առանձին անհատների ապրելակերպին:

Սոցիալիզմի օրոք հասարակության սոցիալական կառուցվածքը բնութագրվում է ինչպես դասակարգերի, այնպես էլ նրանց ու մտավորականության, նաև քաղաքի ու գյուղի միջև դեռևս էական տարբերությունների առկայությամբ: Այս պրոբլեմները, սակայն, տարրալուծվում են ամեն կարգի «սոցիալական տարբերությունների» միանգամայն ինքնակամ հավաքածուի մեջ, որն ամենևին չի նպաստում սովետական հասարակության մեջ առկա իսկապես էական սոցիալական տարբերությունների հաղթահարման գործում մտավորականությանը վերապահված դերի ճշգրտմանը:

Ֆիզիկական և մտավոր աշխատանքի միջև էական տարբերությունների վերացումը պայմանավորված է սոցիալիզմի զարգացմանը զուգընթաց աշխատանքի հետագա հանրայնացմամբ, աշխատանքի կառուցվածքի, գործիքների և առարկայի որակական տեղաշարժերով, ԳՏՀ-ի հասումները և սոցիալիզմի առավելությունները օրգանապես միավորելու ընթացքում միասնական համաժողովրդական սեփականության հասունացմամբ, ժողովրդական տնտեսությունը վարելու ինտենսիվ մեթոդներին անցնելու շնորհիվ հասարակական արտադրաուժերի հզոր վերելքով:

Ֆիզիկական և մտավոր աշխատանքի միջև էական տարբերությունների հաղթահարումը սոցիալապես միատարր հասարակության առաջացման և համակողմանի զարգացած անհատի ձևավորման դարակազմիկ պրոցեսի գլխավոր միտումներից մեկն է: Սակայն սոցիալ-դասակարգային, հետևապես և ֆիզիկական ու մտավոր աշխատանքի ներկայացուցիչների միջև սոցիալական տարբերությունների հաղթահարումն ամենևին էլ չի սպառում հասարակության

յուրաքանչյուր անդամի՝ որպես համակողմանիորեն զարգացած, ներդաշնակ
անհատի ձևավորման խնդիրը: Սոցիալապես միատարր հասարակությունում
այդ պրոցեսի ավելի ինտենսիվ ընթացքի համար ավելի նպաստավոր օբյեկ-
տիվ հնարավորություններ են ստեղծվում:

Համակողմանի զարգացած, ներդաշնակ անհատի ձևավորման հեռանկար-
ներն ու հնարավորությունները մտավոր ու ֆիզիկական աշխատանքի մարդ-
կանց միջև դուրս են գալիս սոցիալական տարբերությունների հաղթահարման
ժամանակագրական շրջանակների սահմաններից, չնայած այդ պրոցեսը, ինչ-
պես արդեն ասվեց, կոմունիզմի իդեալի մարմնավորման գործում բացառիկ
կարևոր դեր ունի: Իսկ համակողմանի զարգացած, ներդաշնակ անհատի ձևա-
վորումն առավել ինտենսիվորեն իրականանում է հասուն սոցիալիզմի փուլում:

Մտավոր և ֆիզիկական աշխատանքի միջև օրգանական կապի ստեղծումը,
յուրաքանչյուր մարդու կենսագործունեությունում աշխատանքի այդ տեսակ-
ների մարմնավորումն անհատի ներդաշնակ զարգացման պարտադիր պայմանն
ու հիմքն են: Բայց սա միայն հիմք է, որը չի կարող «սպառել», ինքնաբերա-
բար կանխորոշել մարդու մտավոր, հոգևոր-բարոյական և հոգեբանական հի-
մունքների բոլոր դրսևորումների ներդաշնակությունն ու ներքին ամբողջակա-
նությունը: Նման ներդաշնակության հասնելը պայմանավորված է սոցիալա-
կան ու կուլտուրական գործոնների չափազանց լայն շրջանակի ազդեցությամբ:
Այն առնչվում է համապատասխան միջավայրի ներգործության, յուրաքան-
չյուր անհատի ունակությունների բացահայտման, զարգացման ու իրականաց-
ման պայմանների կատարելագործման հետ, կոլեկտիվիստական հարաբերու-
թյունների ու արժույթների հասունության, հասարակական ու անհատական
պահանջարկների բարձր մակարդակի հետ և այլն:

Այդ իսկ պատճառով միակողմանի են թվում օրինակների դումարի կամ թե,
ասենք, ֆիզիկական աշխատանքը մտավորի հետ զուգակցող («ֆիզիկական
աշխատանքի ինտելեկտուալացում») բանվորների խմբի կամ մտավոր աշխա-
տանքը ֆիզիկականի հետ զուգակցող («մտավոր աշխատանքի տեխնիկացում»),
մտավորականության որոշակի խմբի մասին վիճակագրական տվյալների հի-
ման վրա տվյալ բնագավառի անհատների «համակողմանի», իսկ առավել ևս
«ներդաշնակ» զարգացման վերաբերյալ չկշռադատված հետևություններ անե-
լու փորձերը: Եվ ո՛չ թե այն պատճառով, որ այդ պրոցեսները նշանակություն
չունեն նման զարգացման համար, այլև, որ միայն դրանց հաշվառումը ամե-
նևին էլ բավարար չէ նման հետևությունների համար: Անհատի հոգևոր հարս-
տությունն ու բարոյական հասունությունը «ինքնաբերաբար» չի բխում նրա
աշխատանքի բովանդակության ու բնույթի մեջ կատարված պրոգրեսիվ տեղա-
շարժերից, այլ ենթադրում է նաև սոցիալիստական դեմոկրատիայի, կոլեկտի-
վիստական հարաբերությունների հիմքում ընկած գաղափարաբարոյական,
դաստիարակչական կարողությունների առավել լրիվ իրացում, գաղափարախո-
սական աշխատանքի որակական բարելավում, մի խոսքով՝ անհատի կոմու-
նիստական հատկանիշների զարգացման վրա ազդող ուժերի ու գործոնների
լայն միագումարի կոմպլեքս գործադրում:

Այս ամենում մեծ է նաև սովետական մտավորականության դերը: Դա
պայմանավորված է այն աճող նշանակությամբ, որ հասուն սոցիալիզմի փու-
լում ունեն գիտության ու տեխնիկայի զարգացումը և դրանց հասումների ներ-
դրումը նյութական արտադրության, հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտնե-
րում, կառավարման կատարելագործումը, աճող սերնդի կրթության, ուսուց-
ման ու դաստիարակության գործը, ժողովրդական առողջապահության բարե-
լավումը, գրականության ու արվեստի զարգացումը:

Դրանով իսկ մտավորականության իրոք մարդասիրական սոցիալական
պարտականության կատարումը մի կողմից, նրա կենսագործունեության օբյեկ-
տիվ պայմանների բարելավման, իսկ մյուս կողմից, յուրաքանչյուր սովետա-
կան մտավորականի մասնագիտական ու գաղափարական հասունության աճի,
ժողովրդի առջև իր պարտքն ու պատասխանատվությունը խորապես գիտակ-
ցելու արդյունք է:

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԸ ԷԿՈՆՈՄԻԿԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

Գ. Ա. ԶԱՆՈՅԱՆ
ՀՍՍՀ ֆինանսների մինիստր

Մեր ԵՐԿՐԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ բոլոր փուլերում կոմունիստա-
կան կուսակցությունը և սովետական կառավարությունը
մեծ ուշադրություն են նվիրում ժողովրդական տնտեսության պլանային ղեկա-
վարման, կառավարման տնտեսական մեխանիզմի կատարելագործման հար-
ցերին:

Կուսակցության XXV համագումարի որոշումները լուրջ խթան հանդիսա-
ցան ինչպես էկոնոմիկայի կառավարման սիստեմների ձևավորման, այնպես
էլ տնտեսական մեխանիզմի հետագա կատարելագործման համար:

Ժամանակակից պայմաններում էկոնոմիկայի պլանային ղեկավարման
առավել արդյունավետ ու ռացիոնալ մեթոդների և ձևերի մշտական կատարե-
լագործումը օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է: Այդ են վկայում անցած երկու
տասնամյակներին էկոնոմիկայում կատարված փոփոխությունները և ինտեն-
սիվ ընդլայնված վերարտադրությանն անցնելը: Հարկ է նկատել, որ գործող
տնտեսական մեխանիզմը այլևս չի բավարարում երկրի անընդհատ զարգացող
տնտեսության պահանջները: Այսպես, վերջին տարիներին նկատվում է տըն-
տեսական զարգացման տեմպերի մի փոքր դանդաղում, անավարտ շինարարու-
թյան ծավալների շարունակվող աճ և այլն:

Պլանավորման և տնտեսավարման շատ ցուցանիշներ ու լծակներ ուղղված
էին արտադրության միայն քանակական աճին, առանց լիովին հաշվի առնելու
տնտեսական գործունեության ինտենսիվ, որակական կողմերը: Զգալիորեն նսե-
մացվել էր աշխատանքի վերջնական արդյունքը բնութագրող այնպիսի կարևոր
ցուցանիշների դերը, ինչպիսիք են՝ ապրանքների առաքումը սպառողներին
ըստ կնքված պայմանագրերի, ժամկետների և տեսականու, կամ պատրաստի
օբյեկտների և արտադրական հզորությունների ժամանակին գործարկումը, բա-
ցակայում էին պլանային ռեզերվները: Այս ամենը խոչընդոտում էր տնտհաշ-
վարկի, խրախուսման և նյութական պատասխանատվության համակարգի ար-
դյունավետ կիրառմանը:

Տնտհաշվարկային հարաբերությունների էությունը դրսևորվում է պլանա-
յին ղեկավարման պրոցեսում, որտեղ հարկ է արմատավորել ձեռնարկություն-
ների տնտեսական ինքնուրույնության հետ կենտրոնացված պլանային ղեկա-
վարման լավագույն զուգակցումն ապահովող տնտեսավարման ձևերն ու մե-
թոդները:

Պլանավորման կատարելագործումը, երկարաժամկետ տնտեսական
նորմատիվների բազայի վրա հնգամյա պլանի վերածումը տնտեսական և սո-
ցիալական զարգացման պլանի հիմնական ձևի, մեծ հնարավորություն է ընձե-
ռում արտադրության բոլոր ճյուղերի ձեռնարկությունների և միավորումների

ու կոլեկտիվների նախաձեռնություն հանդես բերել ներտնտեսական ռեզերվների օգտագործման հարցերում:

Տնտհաշվարկային հարաբերությունները զարգանում են համակողմանիորեն: Լրիվ տնտհաշվարկի սկզբունքները ձեռնարկություններին տնտեսապես շահագրգռում են, նախ՝ ներտնտեսական ռեզերվները շրջանառության մեջ ներգրավելու հիման վրա ընդունել ավելի բարձր, լարված պլաններ, ապա ներդնել գիտատեխնիկական առաջընթացի նվաճումները և, վերջապես, պլանավորված տեսականու սահմաններում, բարձրացնել արտադրանքի որակը: Լրիվ տնտհաշվարկը կառավարման բազմաստիճան մեթոդ է: Այն շոշափում է ճյուղի բոլոր օղակների շահերը: Այդ պատճառով էլ տնտհաշվարկային շահերը և խթանները ըստ էության պետք է ընդգրկեն ճյուղային կառավարման բոլոր օղակները:

Պրակտիկայում, տնտհաշվարկի սկզբունքների ոչ ճիշտ կիրառման հետևանքով և մի շարք այլ պատճառներով, առանձին տնտեսավարներ, օգտվելով տնտեսական մեխանիզմում գոյություն ունեցող սողանցքերից, աչքաթող անելով ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման, սպառողների նկատմամբ պարտավորությունների լրիվ կատարման հարցերը, համարվում են «առաջավորներ»: Վերջին տարիներին երկրում իրականացված մի շարք միջոցառումների ու դրանց միջոցով կուտակված փորձի մանրազնին վերլուծության հիման վրա կուսակցությունը և կառավարությունը որոշեցին տնտեսական մեխանիզմի կատարելագործման հիմնական, գլխավոր ուղղությունները: Կուսակցության XXV համագումարի դիրեկտիվների հիման վրա մշակվել ու ընդունվել են ՍՄԿԿ Կենտկոմի «Տնտեսական մեխանիզմի հետագա կատարելագործման և կուսակցական ու պետական մարմինների խնդիրների մասին» և ՍՄԿԿ Կենտկոմի, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի 1979 թվականի հուլիսի 12-ի «Պլանավորումը բարելավելու և արտադրության արդյունավետության ու աշխատանքի որակի բարձրացման վրա տնտեսական մեխանիզմի ներգործությունն ուժեղացնելու մասին» որոշումները:

Այս փաստաթղթերը պլանային ղեկավարման սովետական սիստեմի կատարելագործման նոր, կարևոր փուլ են: Դրանցում տրված է էկոնոմիկայի կառավարման բարելավման կոմպլեքսային ծրագիր և նշված են կապիտալ ներդրումների արդյունավետության բարձրացման, տնտհաշվարկի զարգացման, տնտեսական լծակների ու խթանների ներգործությունն ուժեղացնելու կոնկրետ ուղիները:

Դրանց վերջնական նպատակն է կառավարման ամբողջ գործունեությունը նպատակամղել ստեղծված տնտեսական պոտենցիալի, նյութական, աշխատանքային, ֆինանսական ռեսուրսների առավել ռացիոնալ ու արդյունավետ օգտագործմանը և այդ ճանապարհով հասարակական ու անձնական պահանջմունքների ավելի լրիվ բավարարմանը: Հենց այս նպատակով էլ տնտեսական մեխանիզմի կատարելագործման մասին որոշումներում կանխանշված են պլանային աշխատանքի բարելավման և տնտեսական խթանման լծակների ներգործության բարձրացման միջոցառումները: Այդ որոշումների կարևոր առանձնահատկությունը տնտեսական մեխանիզմի առանձին տարրերի կատարելագործման նկատմամբ կոմպլեքսային մոտեցումն է: Դրանցում մշակված են երկարաժամկետ, միջժամկետային և ընթացիկ պլանների կիրառման, հաշվեկշռվածության ու կայունացման միջոցառումներ: Նորովի են լուծվել տնտհաշվարկային հարաբերությունների հետագա զարգացման հարցերը, բարձրացված է տնտեսական խթանման լծակների դերը: Տնտեսական խրախուսման ամբողջ համակարգը հիմնված է լինելու հնգամյա պլանի ցուցանիշների և տնտեսական կայուն նորմատիվների վրա: Ընդ որում, նախատեսվում է միավորումների և ձեռնարկությունների տնտեսական գործու-

նեության վերջնական արդյունքների բարելավման հետ միասին դրանց տրամադրության տակ մնացող օգուտներից հատկացումների չափի երաշխավորված աճ: Պետական բյուջեի եկամուտների միաժամանակյա աճը ամուր հիմք կստեղծի հասնելու յուրաքանչյուր աշխատողի, աշխատավորական կոլեկտիվների և ամբողջ հասարակության տնտեսական շահերի միասնության:

Միաժամանակ ՍՍՀՄ նոր սահմանադրությամբ նախատեսված՝ աշխատանքային կոլեկտիվների գործունեության դեմոկրատացումը, ինչպես նաև տնտեսական ղեկավարման հարցերում տեղական իշխանությունների իրավունքների ընդլայնումը զգալիորեն կնպաստեն տնտեսական մեխանիզմի արդյունավետ կիրառմանը:

Պլանային աշխատանքի որակի բարելավումը, գիտական մակարդակի բարձրացումը որոշակիորեն նպաստում են էկոնոմիկայի զարգացմանը, հասարակական արտադրության արդյունավետության բարձրացմանը: Պլանի կազմումը և կատարումը պետք է դիտել ոչ թե մեկուսացված, այլ որպես սոցիալիստական տնտեսավարման մեխանիզմի միասնական, կոմպլեքս պրոցես: Ինքնին վերցրած պլանը, առանց դրա իրականացման ձևերի ու մեթոդների, չի կարող լինել կառավարման արդյունավետ գործիք: Պլանի կատարման մեխանիզմի մեջ մտնում են կառավարման կազմակերպական ձևերը, կառավարման տարբեր մակարդակներում իրավունքների ու պատասխանատվության հարաբերությունները, տնտեսական խրախուսման և լծակների համակարգը, տնտեսավարման իրավական ռեժիմը, աշխատավորների նախաձեռնության զարգացման ձևերն ու մեթոդները և սոցիալիստական մրցության կազմակերպումը: Այս բոլոր ձևերն ու մեթոդները պլանավորման հետ կազմում են տնտեսական մեխանիզմի բովանդակությունը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշմամբ նախատեսված տնտեսական մեխանիզմի կատարելագործման միջոցառումները հիմնականում բխում են մեր պրակտիկայում գործող տնտեսավարման մեթոդներից: Թերևս այդ պատճառով որոշման հիմքում դրված են ինչպես այդ մեթոդների հետագա զարգացման, այնպես էլ մի շարք հարցերի սկզբունքային, նոր լուծման միջոցառումներ:

Պլանային աշխատանքի բարելավումը պետք է ապահովել ժողովրդատնտեսական վերջնական արդյունքի հասնելու առավել արդյունավետ ուղիների ճիշտ ընտրությամբ, հեռանկարային, հնգամյա և ընթացիկ պլանների ռացիոնալ զուգակցմամբ, ճյուղային ու տերիտորիալ պլանավորմամբ, միջճյուղային և ներճյուղային համամասնությունների կատարելագործմամբ, էկոնոմիկայի հաշվեկշռված զարգացման համար անհրաժեշտ նյութական ու ֆինանսական ռեզերվների ստեղծմամբ:

Ձեռնարկությունների տնտեսական գործունեության կազմակերպման ու կառավարման գլխավոր ձևը դառնում է հնգամյա պլանը (ըստ տարիների բաշխումով): Սկզբունքորեն կարևորը և նորն այն է, որ տնտեսական կառավարման բոլոր մակարդակներում հնգամյակի սկզբից սկսած պլանի կատարման գնահատականը տրվելու է աճողական արդյունքներով: Հնգամյա պլանը պետք է մշակվի նյութական, աշխատանքային և ֆինանսական հաշվեկշիռների լայն համակարգի հիման վրա, տնտեսագիտական և ինժեներական հաշվարկներով, ռեսուրսների օգտագործման առաջավոր նորմատիվներով:

Արտադրության արդյունավետության և աշխատանքի որակի բարձրացման նպատակով մինիստրությունների և գերատեսչությունների համար սահմանվող պլանային ցուցանիշներում կատարվում են զգալի փոփոխություններ: Արտադրանքի տեսականու ընդլայնման հետ մեկտեղ առաքման պարտականությունների կատարման գործում բարձրացվում է ձեռնարկությունների պատասխանատվությունը, ըստ նախօրոք կնքված պայմանագրերի: Արտադրության զարգացման տեմպերի պլանավորման մեջ իրագործվում է սկզբունքային փոփոխություն, սահմանվում է ըստ մաքուր արտադրանքի պլանավորման ցուցանիշ, որն առավել ճիշտ է բնութագրում արտադրական կոլեկտիվների աշխատանքի արդյունքը և նրանց իրական ներդրումը երկրի ազգային եկամտի ավե-

լացման գործում։ Պլանային ցուցանիշների համակարգում զգալիորեն բարձրացվում է երկարաժամկետ տնտեսական նորմատիվների կիրառումը։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշմամբ նախատեսված ժողովրդական տնտեսության պլանավորումը կատարելագործելու միջոցառումները ընդգրկում են էկոնոմիկայի կառավարման բոլոր բնագավառները, այդ թվում՝ նաև այնպիսի կարևոր բնագավառ, ինչպիսին են՝ ֆինանսները։

Հայտնի է, որ սովետական ֆինանսները, տնտեսական մյուս լծակների հետ մեկտեղ, նկատելի դեր ունեն էկոնոմիկայի պլանային կառավարման պրոցեսում. դրանք ակտիվորեն նպաստում են արտադրության աճը խթանելուն, ինչպես նաև նյութական, աշխատանքային ու դրամական միջոցների ռացիոնալ օգտագործման նկատմամբ անհրաժեշտ հսկողություն իրականացնելուն։

Ֆինանսական պլանավորումը երկրի սոցիալական ու տնտեսական զարգացման պլանի բաղկացուցիչ մասն է։ Որքան լրիվ ու ռեալ են որոշված երկրի ֆինանսական ռեսուրսները, որքան հաջող են դրանք հավաքագրվում և որքան լրիվ ու նպատակային ձևով են ուղղվում տնտեսական ու սոցիալական զարգացման լայն ծրագրի կենսագործմանը, այնքան հաջողությամբ է իրականացվում այդ ծրագիրը։

Հանդիսանալով էկոնոմիկայի պլանային կառավարման կարևոր գործոն, ֆինանսական մեխանիզմը կարող է առավել մեծ չափով ներգործել ներտընտեսական ռեզերվների մոբիլիզացման վրա, տնտեսական ղեկավարներին կողմնորոշել արտադրանքի վերջնական արդյունքներին հասնելու ուղիների ու ձևերի և նյութական ու ֆինանսական միջոցների ավելի ռացիոնալ օգտագործմանը։ Այս պատճառով կուտակցության և կառավարության որոշման մեջ մեծ տեղ է հատկացված ֆինանսական ռեսուրսների, շահույթի բաշխման կարգի, բյուջեի վճարումների և տնտեսական խթանման ֆոնդերի ստեղծման ու օգտագործման պլանավորման բարելավմանը։ Դրանց հիմնական նպատակը ֆինանսական քաղաքականության ուժեղացումն է՝ տնտեսական ղեկավարների իրավունքների միաժամանակյա ընդլայնմամբ, որը հնարավորություն կընձեռի բարձրացնելու վերջիններիս տնտեսական շահագրգռվածությունը արտադրության բարձր ցուցանիշների հասնելու համար։

Բարձրացվում է պետության հավաքական ֆինանսական հաշվեկշռի դերը։ Տասնմեկերորդ հնգամյակից սկսած այն ներառվում է երկրի տնտեսական և սոցիալական զարգացման հնգամյա պլանում։ Նրանում իր արտահայտությունը կստանա պետության ֆինանսական ծրագիրը՝ պլանավորվող ժամանակահատվածում ըստ տարիների, ֆինանսական հիմնական միջոցների ձևավորման աղբյուրների, օգտագործման ուղղությունների և անպայման ըստ ֆինանսական ռեզերվների՝ ինչպես տնտեսական ու սոցիալական զարգացման պլանի մյուս բաղկացուցիչ մասերում։

Երկրի ֆինանսական ռեսուրսների պլանավորման այս կարգը կապահովի նյութական և արժեքային համամասնությունների փոխադարձ սերտ կապը և կբարձրացնի հնգամյա պլանի հիմնավորվածությունը։

Ֆինանսական ռեսուրսների ընդհանուր չափը և դրանց օգտագործման ուղղություններն ավելի ճիշտ որոշելու համար առաջիկա հնգամյակում պետական բյուջեի եկամուտներն ու ծախսերը կազմվելու են հավաքական հաշվարկներով՝ ըստ հիմնական ցուցանիշների և տարիների։ Միաժամանակ այդ նույն սկզբունքով կազմվելու են երկարատև ու կարճատև վարկերի, ինչպես նաև բնակչության եկամուտների ու ծախսերի հաշվեկշիռները։ Այս ամենն իրենց հերթին կնպաստեն հեռանկարային ֆինանսական պլանի որակական մակարդակի բարձրացմանը։

Հնգամյա պլանի ու պլանավորման մեջ երկարաժամկետ տնտեսական նորմատիվների նշանակության կարևորությունն անհրաժեշտ է դարձնում կազմել մինիստրությունների, արտադրական միավորումների և ձեռնարկությունների համար հնգամյա ֆինանսական պլաններ։

Երկրի ֆինանսական պլանավորման աշխատանքի պրակտիկայում նման պլաններ կազմվելու են առաջին անգամ։ Դրանց նպատակը ճյուղերի և միավորումների ֆինանսական պլանավորման որակի բարձրացումն է, որը միա-

ժամանակ պայմաններ կստեղծի երկարաժամկետ տնտեսական նորմատիվների լայն կիրառման, այդ թվում՝ շահույթի բաշխման, գիտության ու տեխնիկայի միասնական ֆոնդի և տնտեսական խթանման ֆոնդերի նորմատիվների համար։

Հեռանկարային ֆինանսական պլանավորման կատարելագործման նկատմամբ կոմպլեքսային մոտեցումը, որտեղ հաշվի են առնվում ժողովրդական տնտեսության ֆինանսական հարաբերությունների բոլոր կողմերը, անհրաժեշտ պայմաններ է ստեղծում երկրի ֆինանսական պլանի հիմնավորման և հնգամյա պլանի բոլոր ցուցանիշների հետ նրա փոխադարձ սերտ կապի ապահովման համար։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի վերոհիշյալ որոշմամբ նախատեսվում է անցնել շահույթի բաշխման նորմատիվային մեթոդի։ Այդ նշանակում է, որ սկսած տասնմեկերորդ հնգամյակից արդյունաբերական մինիստրություններում՝ ըստ պատրաստականության աստիճանի, պետք է սահմանվի նրանց տրամադրության տակ մնացող շահույթի մասհանման կայուն նորմատիվ՝ ըստ տարիների։

Շահույթի այդ մասը կօգտագործվի կապիտալ ներդրումների ֆինանսավորման, բանկային վարկերի մարման, դրանց տոկոսների վճարման, շրջանառու միջոցների աճի ապահովման, գիտության ու տեխնիկայի զարգացման միասնական ֆոնդի և տնտեսական խթանման ֆոնդերի գոյացման, ինչպես նաև ճյուղի զարգացման այլ պլանային ծախսումների համար։

Մինիստրություններին թույլատրված է, ելնելով իրենց տրամադրության տակ մնացող շահույթի գումարից և հաշվի առնելով արտադրության առանձնահատկություններն ու շահութաբերության մակարդակը, արդյունաբերական ու արտադրական միավորումների և խոշոր ձեռնարկությունների համար սահմանել շահույթից մասհանումների համապատասխան նորմատիվներ։ Աշխատանքի անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելու և փորձ կուտակելու նպատակով շահույթից մասհանումների նորմատիվ պետք է սահմանվի բոլոր արտադրական միավորումների և ձեռնարկությունների համար։

Շահույթի բաշխման նորմատիվային մեթոդին անցնելն ամրապնդում է մինիստրությունների, միավորումների, ձեռնարկությունների տրամադրության տակ մնացող ռեսուրսների և նրանց աշխատանքի արդյունքների միջև փոխադարձ կապն ու կախվածությունը։ Սա միանգամայն լրիվ համապատասխանում է տնտհաշվարկի սկզբունքներին։ Սակայն կարևոր է բարձրացնել մինիստրությունների, գերատեսչությունների և ձեռնարկությունների ո՛չ միայն շահագրգռվածությունը, այլ նաև պատասխանատվությունը իրենց գործունեության արդյունքների բարելավման, պլանային առաջադրանքների և պետական բյուջեի նկատմամբ պարտականությունների կատարման, տնտեսական և սոցիալական զարգացման պլանով նախատեսված միջոցառումների անխափան ֆինանսավորման համար բյուջեի եկամուտների կայուն մուծումներն ապահովելու գործում։

Այդ նպատակով հնգամյա պլաններում նախատեսվում է նորմատիվների հետ մեկտեղ հաստատել նաև բյուջե մասհանվող շահույթի բացարձակ գումարը։

Հնգամյակի որևէ տարում շահույթի հաստատված պլանը չկատարելու դեպքում բյուջեի համար հնգամյա պլանով այդ տարվա նախատեսված վճարումները լրիվ գումարով մուծվում են բյուջե՝ ի հաշիվ մինիստրության տրամադրության տակ մնացող շահույթի համապատասխան նվազեցման։ Պետական բյուջեի հետ փոխհարաբերությունների այս կարգը բոլոր օղակների տընտեսական ղեկավարներից պահանջում է ավելի բարձր մակարդակի տնտեսավարություն, պլանային և ֆինանսական աշխատանքի կազմակերպման բարելավում, բոլոր տնտեսական ծառայությունների ակտիվ գործունեություն, արտադրության ծախսերի կրճատման, անարտադրողական ծախսերի և կորուստների վերացման հաշվին ներտնտեսական լրացուցիչ ռեսուրսներ ստեղծելու նպատակով օպերատիվ վճիռներ կայացնելու կարողություն։

Շահույթի չափը պլանավորելիս կարևոր է նաև տնտեսական ներգործման լծակների կիրառումը։ Այդ նպատակով գերպլանային շահույթի բաշխման

ընագավառում սահմանված է նոր, խթանիչ կարգ, որի իրագործումը ստիպում է մինիստրություններին և գերատեսչություններին ընդունել մաքսիմում ռեալ պլաններ: Այսպես՝ շահույթի պլանը մինչև 3 տոկոսով գերակատարող միավորումները, ձեռնարկությունները և կազմակերպությունները բյուջե վճարում են գերպլանային շահույթի 50 տոկոսը միայն, իսկ 3 տոկոսից բարձր գերակատարողները՝ 3 տոկոսին գերազանցող գումարի 75 տոկոսը: Այս կարգը սահմանափակում է ձեռնարկության՝ շահույթի ցածր պլան ընդունելու ձգտումը:

Շահույթի բաշխման նոր կարգին անցնելը, սակայն, չի նշանակում, որ արդյունաբերության ճյուղերի զարգացման համար անհրաժեշտ կապիտալ ներդրումների ծավալը որոշվելու է միայն այդ ճյուղում գոյացած շահույթի կամ այլ սեփական եկամուտների հաշվին: Այդպիսի մոտեցումը կհակասեր սոցիալիստական ընդլայնված վերարտադրության սկզբունքներին և կդժվարացներ անհրաժեշտության դեպքում առանձին արտադրությունների ու ճյուղերի ավելի արագ զարգացման հնարավորությունները:

Սոցիալիստական համակարգի տնտեսավարման առավելություններից մեկը հենց միջոցների կենտրոնացված պլանային վերաբաշխման հնարավորությունն է: Այդ պատճառով կառավարման տնտհաշվարկային մեթոդների պայմաններում էլ կապիտալ ներդրումների համար անհրաժեշտ սեփական միջոցների անբավարարության դեպքում մինիստրությունների, միավորումների և ձեռնարկությունների հնգամյա պլաններում նախատեսվում է բանկային վարկի օգտագործում, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև պետական բյուջեի միջոցներ:

Կուսակցության առաջադրած տնտեսական և սոցիալական խնդիրների լուծման հաջողությունը շատ բանով պայմանավորված է կապիտալ շինարարությունում տիրող գործերի վիճակով: Երկրում, հիրավի, հսկայական ծավալներով իրականացվում են կապիտալ ներդրումներ: Ամեն տարի գործարկվում են նոր ձեռնարկություններ և արտադրական հզորություններ, բարձր տեմպերով նորոգվում են հիմնական ֆոնդերը և այս ամենի շնորհիվ ստեղծվել է արտադրական հզոր պոտենցիալ: Այժմ ժողովրդական տնտեսության մեջ պետական կապիտալ ներդրումների ծավալը հասնում է 116 մլրդ ռուբլու, որը 1965 թվականի մակարդակը գերազանցում է 2,4 անգամ: Այդուհանդերձ ներդրվող հսկայական ռեսուրսները դեռևս օգտագործվում են ոչ բավարար արդյունավետ: Մինիստրությունների և գերատեսչությունների կողմից միջոցները փոշիացվում են բազմաթիվ օբյեկտների միջև, շինարարությունն իրականացվում է դանդաղ տեմպերով, որի հետևանքով ձգձգվում են արտադրական ֆոնդերի և օբյեկտների գործարկման պլանային ժամկետները, հետզհետե ավելանում են անավարտ շինարարության ծավալները, մեծանում չտեղադրված սարքավորումների քանակը: Այսպես, Հայկական ՍՍՀ-ում այժմ կապիտալ ներդրումների ծավալը կազմում է 1.145 մլն ռուբլի, իսկ անավարտ շինարարության ծավալը՝ 1.223 մլն կամ ընդհանուր ծավալի 123,7 տոկոսը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի 1979 թվականի հուլիսի 12-ի որոշմամբ մշակված է միջոցառումների մի ամբողջ համակարգ, որի իրականացումը ըստ էության պետք է զգալիորեն բարելավի ժողովրդական տնտեսության այդ կարևոր ճյուղի ղեկավարումը: Հատուկ ուշադրություն է հատկացվում, օրինակ, պլանավորման բարելավմանը և կապիտալ ներդրումների ծավալների, նյութատեխնիկական, աշխատանքային ու ֆինանսական ռեսուրսների, ինչպես նաև շինարարական-մոնտաժային կազմակերպությունների հզորությունների միջև հաշվեկշռվածության բարձրացմանը:

Շինարարության մեջ պլանի կատարման և աշխատանքի արդյունքի գնահատման գլխավոր ցուցանիշը դառնում է արտադրական հզորությունների և օբյեկտների գործարկումը: Այդ նպատակով պլանավորման մեջ մտցվում է նոր ցուցանիշ՝ ապրանքային շինարարական արտադրանք: Շինարարական արտադրության պլանավորման վերոհիշյալ նպատակների իրականացմանը զգալիորեն պետք է նպաստի որոշմամբ նախատեսված՝ տնտեսական խթանման համակարգի վերակառուցումը:

Ավելացվում են արտադրական հզորությունների և օբյեկտների ժամանակին գործարկման համար տրվող պարգևատրումների չափերը, գործող ձեռնարկությունների տեխնիկական վերակառուցման աշխատանքների հաջող կատարման համար նախատեսվում են խրախուսումներ: Վերակառուցման աշխատանքներ կատարելու համար ձեռնարկվել են շինարարների շահագրգռվածությունը բարձրացնելու մի շարք միջոցառումներ, մտցվել են շինմոնտաժային աշխատանքների գործող նախահաշվային նորմաների և վերադիր ծախսերի շտկման ճյուղային գործակիցներ, վերջիններս հնարավորություն կընձեռեն հաշվի առնելու այդ աշխատանքների կատարման հետ կապված լրացուցիչ ծախսերը: Շինարարական մոնտաժային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության գնահատումը, ինչպես նաև նրանց տնտեսական խթանման ամբողջ համակարգը իրականացվելու է արտադրական կարողությունների և օբյեկտների գործարկման, ապրանքային շինարարական արտադրանքի արտադրության, աշխատանքի արտադրողականության և շահույթի աճի առաջադրանքների կատարման արդյունքների հիման վրա: Այդ սկզբունքները կոչված են արագացնելու արտադրական հզորությունների ու օբյեկտների գործարկումը և բարձրացնելու կապիտալ ներդրումների արդյունավետությունը:

Պատվիրատուի և կապալառուի միջև հաշվարկները կատարվելու են միայն ավարտված և գործարկված՝ արտադրանք թողարկելու պատրաստ օբյեկտների համար: Հաշվարկների այս կարգին անցնելն արդեն պետք է ավարտվի 1981 թվականին, որից հետո դադարեցվելու է պատվիրատուների կողմից կանխավճար տալու այժմյան կարգը և մտցվելու է շինմոնտաժային աշխատանքների անավարտ արտադրանքի ծախսերի վարկավորման սիստեմ: Ձեռնարկությունների և օբյեկտների գործարկումը ժամանակին չապահովող շինարարական-մոնտաժային կազմակերպությունները պետք է վճարեն վարկից օգտվելու բարձր տոկոսներ, որը կազդի նրանց շահույթների չափի, հետևաբար նաև տնտեսական խրախուսման ֆոնդերի վրա:

Սկսած տասնմեկերորդ հնգամյակից՝ ՍՍՀՄ մինիստրությունների, գերատեսչությունների և միութենական հանրապետությունների մինիստրների խորհուրդների համար հաստատվելու է կապիտալ շինարարության կայուն հնգամյա պլան (առաջադրանքները բաշխելով ըստ տարիների), որը հաշվեկշռված պետք է լինի նյութերի, տեխնոլոգիական և էներգետիկ սարքավորումների, աշխատանքային և ֆինանսական ռեսուրսների, ինչպես նաև շինարարական-մոնտաժային կազմակերպությունների կարողությունների հետ:

Հնգամյակի ընթացքում պլանների կայունությունն ապահովելու, ինչպես նաև չնախատեսված դժվարությունները հաղթահարելու նպատակով ՍՍՀՄ մինիստրություններին, գերատեսչություններին և միութենական հանրապետությունների մինիստրների խորհուրդներին թույլատրված է ստորադաս կազմակերպություններին, պլաններ իջեցնելիս, նրանց տրամադրության տակ թողնել կապիտալ ներդրումների, շինարարական-մոնտաժային և կապալային աշխատանքների ռեզերվ, դրանց ընդհանուր լիմիտի մինչև 5 տոկոսի չափով՝ համապատասխան նյութական ու ֆինանսական ռեսուրսներով:

Հնգամյա պլանի առաջադրանքների կատարումն ապահովելու համար պայմաններ ստեղծելու նպատակով սահմանված է կապիտալ շինարարության անընդհատ ֆինանսավորման և վարկավորման կարգ: Ըստ որում, ֆինանսավորումը պետք է իրականացվի հաստատված տիտղոսացուցակներով, շինարարության ամբողջ ժամանակաշրջանի համար գոյություն ունեցող նախահաշիվների սահմաններում:

Կապիտալ շինարարության բնագավառում իրականացվող վերակառուցման մեջ կարևոր դեր ունեն ֆինանսական և բանկային մարմինները: Նրանք պետք է ակտիվորեն մասնակցեն հնգամյա պլանները կազմելուն, նպաստեն շարունակվող և գործարկվող օբյեկտներում միջոցների կենտրոնացմանը, ինչպես նաև կապիտալ շինարարության լիմիտների հատկացումն ուղղեն առաջին հերթին գործող ձեռնարկությունների տեխնիկական վերակառուցմանը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշմամբ նյութական և աշխատանքային ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործման նպատա-

կով նախատեսված է ֆինանսական լծակների ու խթանների համակարգի հետագա կատարելագործում: Անհրաժեշտ է համարվել արտադրամիավորումներում, ձեռնարկություններում և շինարարական-մոնտաժային կազմակերպություններում ապահովել տնտեսական հաշվարկի հետագա զարգացումը հնգամյա պլանի առաջադրանքների և երկարաժամկետ տնտեսական նորմատիվների հիման վրա: Նման մոտեցումը երաշխավորում է տնտեսական գործունեության վերջնական արդյունքների բարելավման համեմատ ձեռնարկությունների տրամադրության տակ թողնվող ռեսուրսների ավելացում, միաժամանակ ավելացնելով պետական բյուջեի կատարվող մասհանումները:

1978 թվականի վերջին երկրի արդյունաբերության հիմնական արտադրաֆոնդերը կազմեցին շուրջ 480 մլրդ ռուբլի, իսկ շրջանառու միջոցները՝ ավելի քան 100 մլրդ: Այս պայմաններում շատ կարևոր է հիմնական ֆոնդերի և արտադրական պաշարների արդյունավետ օգտագործմանն ու դրանց պահպանմանն ուղղվող միջոցների ռացիոնալ ծախսման, յուրաքանչյուր ռուբլու ներդրումների արդյունավետությունը բարձրացնելու համար արտադրական ձեռնարկությունների կոլեկտիվներում ստեղծել շահագրգռվածություն: Այստեղ կարևոր է արտադրաֆոնդերի համար կատարվող վճարների սիստեմի կատարելագործման դերը: Գործող կարգի համաձայն՝ այս վճարները երկրում հասնում են շահույթներից բյուջեին կատարվող մասհանումների շուրջ 30 տոկոսի: Մեր հանրապետությունում շահույթից բյուջեին կատարվող վճարումների գումարը 1979 թվականին 335,9 մլն ռուբլի էր, որից ֆոնդավճարը՝ 72,2 մլն ռուբլի:

Վերոհիշյալ վճարումների պոտենցիալ հնարավորություններն իրականում ավելի մեծ են, քան մենք օգտագործում ենք: Վճարման նորմատիվը մի շարք ճյուղերում ցածր է և կազմում է ֆոնդերի արժեքի 3 տոկոսը: Ըստ որում, շատ ձեռնարկություններ առհասարակ ազատվում են այդ վճարումներից: Միայն արդյունաբերության հիմնական ֆոնդերի շուրջ 20 տոկոսը ազատվում է վճարումներից:

Ֆոնդավճարի խթանող դերը բարձրացնելու նպատակով ավելացվում է վճարման նորմատիվը մինչև 6 տոկոս և սահմանափակվում է արտոնություն ունեցող արտադրական ֆոնդերի ցանկը: Հասկանալի է, որ այդ կատարվելու է՝ ելնելով արդյունաբերության առանձին ճյուղերում գործող շահութաբերության մակարդակից:

Ապրանքանյութական արժեքների և չտեղակայված սարքավորումների գերնորմատիվային պաշարների վերացման գործում արտադրամիավորումների, ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների շահագրգռվածությունը բարձրացնելու նպատակով, սահմանված է, որ այդ նյութական արժեքների և սարքավորումների գերնորմատիվային պաշարների համար հաշվարկվող ֆոնդավճարի գումարը մուծվելու է բյուջե, արտադրամիավորումների, ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների տրամադրության տակ մնացող շահույթի հաշվին: Եվ ընդհակառակը, երբ միավորումները, ձեռնարկությունները և կազմակերպություններն իրենց արտադրության ու շահույթի պլանները կատարում են ավելի փոքր արժեքի ֆոնդերով, քան պլանավորված է, ապա հիմնական ֆոնդերի համար հաշվարկված ֆոնդավճարի տնտեսումը, որը գոյանում է պլանից պակաս ֆոնդերի շահագործումից, թողնվում է իրենց տրամադրության տակ և պակասեցվում է բյուջեին հասանելիք երաշխավորված գումարից:

Այս պայմաններում ձեռնարկությունները կխուսափեն պլանից ավելի հիմնական ֆոնդերի գոյացումից և, ամենակարևորը, արտադրական պլանային ֆոնդերի և շրջանառու միջոցների չափերը նույնպես կորոշվեն ավելի ճիշտ և դրանով կբարձրացվի պահանջկոտությունը միավորումների ու ձեռնարկությունների նկատմամբ: Պրակտիկայում, առանձին մինիստրություններում նվազել է պահանջկոտությունը շրջանառու միջոցների շրջապտույտի արագացման գործում: Մեր հանրապետությունում միայն տեղական և միութենական հանրապետական մինիստրությունների համար սահմանված շրջանառու միջոցների ծավալը 1980 թվականին 843,5 մլն ռուբլի է և դրա շրջապտույտի արագացման հաշվին նախատեսված է տնտեսել 11,3 մլն ռուբլու պետական միջոցներ:

Մինչև տասներորդ հնգամյակի վերջը արդյունաբերական մինիստրությունները պետք է մշակեն և ֆինանսների մինիստրության հետ համաձայնեցնելով ներդնեն շրջանառու միջոցների տնտեսապես հիմնավորված նորմատիվներ: Տասնմեկերորդ հնգամյակում այդ նորմատիվների հիման վրա որոշվելու է շրջանառու միջոցների ծավալն՝ ըստ մինիստրությունների: Հանքային արտադրության արդյունավետության բարձրացման շահերը պահանջում են այնպես կազմակերպել այդ աշխատանքը, որպեսզի ռացիոնալ և արդյունավետ օգտագործվեն նյութական արժեքները և արտադրության տեխնոլոգիայի կատարելագործման, պահեստներում պատրաստի արտադրանքի պաշարների կրճատման, մատակարարող կազմակերպությունների ռիթմիկ աշխատանքի բարելավման հաշվին արագացվի դրանց շրջապտույտը:

Արտադրության ինտենսիվացման պայմաններում առավել կարևոր նշանակություն են ձեռք բերում հողային, ջրային և բնական այլ ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման, ինչպես նաև բնության պահպանության հարցերը:

Ինչպես հայտնի է, ՍՍՀՄ նոր սահմանադրության համապատասխան, այս բնագավառում երկրում իրագործվում են շատ միջոցառումներ, ընդունված են ընդերքի պահպանության, հողային, ջրային և բնական այլ ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման մասին նորմատիվային մի շարք օրենսդրական ակտեր:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշմամբ, բնական ռեսուրսների ավելի արդյունավետ օգտագործման նպատակով, նախատեսված են ձեռնարկությունների տնտեսական շահագրգռվածության և նյութական պատասխանատվության բարձրացման նոր ուղիներ: Ձեռնարկությունների համար սահմանված է ջրավազաններից օգտագործվող ջրի վարձ, այն պետք է վճարվի ինքնարժեքի հաշվին և կստիպի ձեռնարկություններին՝ խնայողաբար օգտագործել ջուրը: Ֆինանսական լծակների ներգործության կատարելագործման միջոցով մի շարք միջոցառումներ են նախատեսված նաև հողի և անտառների ռացիոնալ օգտագործումը բարելավելու նպատակով: Այսպես, արտադրական շինարարության տեխնիկատնտեսական հիմնավորման հարցերում տասնմեկերորդ հնգամյակից սկսած պետք է հաշվի առնվի շինարարության համար առանձնացվող հողային ռեսուրսների տնտեսական գնահատականը:

Անտառային ռեսուրսների գոյացման և վերարտադրության համար տնտեսական նորմալ պայմաններ ստեղծելու նպատակով բարձրանալու է նաև դրանց վարձավճարը:

Հանքային արտադրության հետագա զարգացման և ինտենսիվացման խնդիրների լուծման գործում սովետական պետությունն ակտիվ կերպով կիրառում է նաև արտադրության տնտեսական խթանման հզոր լծակը: Հանրահայտ է ձեռնարկությունների աշխատանքի բարելավման նպատակով տնտեսական խթանման ֆոնդերի՝ նյութական խրախուսման, սոցիալ-կուլտուրական միջոցառումների և բնակարանային շինարարության, արտադրության զարգացման ֆոնդերի ստեղծման կարևոր նշանակությունը: Տասներորդ հնգամյակի տարիներին դրանց չափերը զգալիորեն ավելացել են և 1980 թվականին մեր հանրապետության մինիստրների խորհրդին ենթակա տնտեսություններում հասել են 143,5 մլն ռուբլու: Տնտեսական խթանման գործող համակարգը դեռևս լիովին չի կողմնորոշում աշխատավորական կոլեկտիվներին ու առանձին աշխատողներին՝ ժողովրդատնտեսական վերջնական ու բարձր արդյունքների հասնելու:

Արտադրամիավորումների տնտեսական գործունեության արդյունքները գնահատելիս և խրախուսելիս նախ պետք է հաշվի առնվեն արտադրության առաքման պլանի կատարումը ըստ կնքված պայմանագրերի, ինչպես նաև արտադրության արդյունավետության առաջադրանքների կատարումը: Նյութական խրախուսման ֆոնդի ստեղծումը պայմանավորվում է այնպիսի որակական ցուցանիշներով, ինչպիսիք են՝ աշխատանքի արտադրողականության աճը և բարձրորակ արտադրանքի թողարկումը: Մի շարք ճյուղերում թույլատրվում է օգտագործել նաև ֆոնդի գոյացման այլ ցուցանիշներ, օրինակ՝ նյութական ռեսուրսների տնտեսում, ֆոնդահատուցման, հերթափոխության գործակցի, շահութաբերության մակարդակի բարձրացում և արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցում: Խրախուսման համակարգն ավելի գործուն դարձնելու տեսակետից կա-

բևոր է նաև այն, որ ժողովրդական սպառման ապրանքների և նոր արտադրատեսակների ավելացման, ինչպես նաև հանդիպական պլաններ ընդունող և կատարող արտադրական միավորումների ու ձեռնարկությունների համար պետք է սահմանվեն նյութական խրախուսման բարձրացված նորմատիվներ:

Խրախուսման ֆոնդերի օգտագործման ասպարեզում միավորումներին և ձեռնարկություններին վերապահվում են լայն իրավունքներ: Նրանք այդ ֆոնդերի հաշվին իրականացվող միջոցառումները որոշում են իրենց հայեցողությամբ, ընդ որում, միջոցների ծախսման ուղղությունները որոշելու հարցում նույնպես բարձրացված է աշխատանքային կոլեկտիվների դերը:

Գիտատեխնիկական առաջընթացի տեմպերի արագացումը զգալիորեն պայմանավորված է այդ նպատակին ուղղվող ֆինանսական ռեսուրսների ծավալով: Միայն պետական բյուջեի հաշվին 1979 թվականին այդ նպատակի համար ծախսվել է ավելի քան 20 մլրդ ռուբլի, հսկայական միջոցներ են տրամադրում նաև ձեռնարկությունները՝ նոր տեխնիկայի ստեղծման հետ կապված ծախսերի հատուցման նպատակով:

Ֆինանսական միջոցները գիտական հետազոտությունների և նոր տեխնիկայի ստեղծման գլխավոր ուղղություններին տրամադրելու համար և դրանց օգտագործման հարցում մինիստրությունների պատասխանատվությունը բարձրացնելու նպատակով սահմանվում է գիտության ու տեխնիկայի զարգացման միասնական ֆոնդ: Այդ ֆոնդը պետք է ստեղծվի մինիստրություններում, պլանային շահույթից մասհանումների հաշվին, զուտ արտադրանքի նկատմամբ, տոկոսներով, որի համար սահմանվում են համապատասխան նորմատիվներ:

Գիտության ու տեխնիկայի զարգացման միասնական ֆոնդը մինիստրություններն օգտագործելու են գիտահետազոտական, փորձակոնստրուկտորական և տեխնոլոգիական աշխատանքների ֆինանսավորման և տեխնոլոգիական պրոցեսների, արտադրանքի նոր տեսակների մշակման ու ներդրման, բարձրորակ արտադրանքի թողարկման հետ կապված առաջին տարիների ավելի բարձր ծախսերի հատուցման համար:

Իրեն լրիվ արդարացնում է բարձր որակի արտադրանքի մեծածախ գներին կատարվող հավելումների պրակտիկան: Նշված հավելումների կիրառման շնորհիվ ստացվող շահույթը բարձր որակի արտադրանք թողարկող ձեռնարկություններում աստիճանաբար ավելանում է: Ձեռնարկություններին իրավունք է վերապահված հավելումների մինչև 70 տոկոսն ուղղել տնտեսական խթանման ֆոնդերին, որը լրջորեն բարձրացնում է ձեռնարկությունների շահագրգռվածությունը բարձր որակի արտադրանք թողարկելու գործում:

Բարձրորակ արտադրանքի թողարկումն ընդլայնելու և արտադրանքի տեսականու սիստեմատիկ նորացումն ապահովելու գործում տնտեսական լծակների դերը ուժեղացնելու նպատակով, սահմանված է իր պարամետրերով հայրենական և արտասահմանյան լավագույն նմուշներին համապատասխանող նոր, բարձրարդյունավետ արտադրանքի մեծածախ գնի խրախուսական հավելում՝ ելնելով այդ արտադրանքի թողարկման և օգտագործման տարեկան տնտեսական արդյունքից: Խրախուսական հավելման հաշվին առաջացած շահույթի մինչև 70 տոկոսը հատկացվում է տնտեսական խթանման ֆոնդերին: Մնացած գումարը հավասար չափով բաշխվում է գիտության ու տեխնիկայի զարգացման միասնական ֆոնդի և պետական բյուջեի միջև:

Որոշակի տնտեսական սանկցիաներ են կիրառվելու այն ձեռնարկությունների նկատմամբ, որոնք դանդաղ են վերափոխելու, նորացնելու արտադրանքի տեսականին և չեն բարձրացնելու նրա տեխնիկական մակարդակը: Որակի երկրորդ կարգի արտադրանքի, ինչպես նաև ժամանակին չատեստավորված արտադրանքի համար կիրառվելու են մեծածախ գնի զեղչեր այդ արտադրանքի իրացումից ստացվող շահույթի գումարի 50 տոկոսի չափով, իսկ արտադրությունից հանելու ժամկետն անցնելուց հետո՝ շահույթի ամբողջ գումարի չափով: Միաժամանակ այդ արտադրանքի իրացումը կատարվելու է անզեղչ գներով և ձեռնտու չի լինելու նաև սպառողին:

Արդյունաբերական արտադրության կառուցվածքի և արտադրամիջոցների տեղաբաշխման փոփոխությունները նոր պահանջներ են ներկայացնում մեծածախ

գների համակարգին: Արևելյան և հյուսիսային շրջանների տեսակարար կշռի փոփոխությունը երկրի հումքի և վառելիքի արտադրության մեջ հանգեցրել է դրանց արտադրության ծախսերի աճին: Միաժամանակ նախկինում յուրացված շրջաններում լեռնաերկրաբանական պայմանների վատթարացումը հանգեցրել է արտադրանքի ինքնարժեքի աճին, իջել է շահութաբերությունը, որի հետևանքով այսօր արդեն ածխի հանույթն ու անտառանյութի մթերումը դարձել են վնասաբեր: Միաժամանակ մշակող արդյունաբերության մի շարք ճյուղերում, օրինակ՝ մեքենաշինությունում, ստացվել է չարդարացված, բարձր շահութաբերություն, որը չի նպաստում արտադրության ծախքերի հետագա իջեցման գործում ձեռնարկության շահագրգռվածության բարձրացմանը:

Արդյունաբերության առանձին ճյուղերում, ժողովրդատնտեսական և ընթացիկ ծախսերի դինամիկայի ու տենդենցների վերլուծությունից ելնելով և նկատի ունենալով արտադրության խթանման ու պլանավորման գործում մեծածախ գների և տարիֆների դերի ուժեղացումը, իրականացվում է դրանց ընդհանուր վերանայում, նպատակ ունենալով մեծածախ գներում ավելի լրիվ արտահայտել արդյունաբերական արտադրանքի արտադրության հասարակական անհրաժեշտ ծախսերը:

Վերջին տասնամյակում առանձին ձեռնարկություններ թույլ են տալիս աշխատավարձի ֆոնդի մեծ չափերի հասնող գերածախսեր: Այսպես՝ միայն տասներորդ հնգամյակի 4 տարիներին, տնտեսական և սոցիալական զարգացման պլաններում նախատեսված աշխատավարձի ֆոնդի համեմատ, փաստացի ծախսը կազմել է 7 մլրդ ռուբլով ավելի: Այս հանգամանքը մասնակիորեն կապված է արտադրության պլանների գերակատարման, իսկ հիմնականում արտադրության և աշխատանքի կազմակերպման գործում եղած էական թերությունների, աշխատավարձի և պարգևատրումների ծախսումների մեջ թույլ տըրվող շռայլումների, ինչպես նաև աշխատավարձի ֆոնդի պլանավորման մեջ եղած թերությունների հետ: Մեծ չափերի հասնող աշխատավարձի ֆոնդի գերածախսերի բուն պատճառը ձեռնարկությունների կողմից աշխատանքի արտադրողականության աճի առաջադրանքների թերակատարումն ու աշխատանքի արտադրողականության և միջին աշխատավարձի աճի պլանային հարաբերության խախտումն է: Այսպես, 1979 թվականին աշխատանքի արտադրողականությունն արդյունաբերության մեջ աճել է 2,4 տոկոսով, պլանով նախատեսված 4,7 տոկոսի փոխարեն, շինարարությունում՝ համապատասխանաբար՝ 1,0 և 4,0 տոկոս, իսկ երկաթուղային տրանսպորտում աշխատանքի արտադրողականությունը նույնիսկ իջել է 2,7 տոկոսով:

Տասնմեկերորդ հնգամյակից սկսած՝ արդյունաբերական մինիստրություններում, միավորումներում և ձեռնարկություններում կհաստատվեն մեկ ռուբլու արտադրանքի համար հաստատուն աշխատավարձի նորմատիվներ (առանձին ճյուղերում դեռևս կպահպանվի աշխատավարձի պլանավորման գործող կարգը):

Այդ նորմատիվները կոչված են արտադրության ծավալների և աշխատանքի վարձատրմանը հատկացվող միջոցների միջև սերտ, տնտեսապես հիմնավորված կապ ստեղծելու, ուժեղացնելու արտադրամիավորումներում, ձեռնարկություններում ամեն մի աշխատողի, աշխատավորական կոլեկտիվների աշխատավարձի պայմանավորվածությունը ամբողջ աշխատանքի արտադրողականության բարձրացմամբ և աշխատանքի վերջնական արդյունքների բարելավմամբ:

Աշխատավարձի նոր մեթոդի ներդրման համար օբյեկտիվ պայմաններ է ստեղծում արտադրության աճի պլանավորման զուտ նորմատիվային արտադրանքի անցնելը, որն ավելի ճիշտ է արտահայտում արտադրության դինամիկան:

Հանրապետության մինիստրությունների, գերատեսչությունների, արտադրական միավորումների ու ձեռնարկությունների առաջնահերթ խնդիրն է՝ լրիվ ու ժամանակին իրականացնել ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշմամբ նախատեսված կարևոր միջոցառումները:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումի

որոշումները գործողության մեջ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱԾ ՈՒՂԻՈՎ

ՍՄԿԿ XXV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆ առաջադրեց մեր երկրի գյուղա-
տնտեսության հետագա զարգացման, արդի փուլում կու-
սակցության ագրարային քաղաքականության գլխավոր խնդիրները, կուսկազ-
մակերպություններին զինեց դրանց լուծման կոնկրետ ծրագրով: Համագումարից
հետո տեղի ունեցած ՍՄԿԿ Կենտկոմի պլենումներում քննարկվեցին գյուղա-
տնտեսության առաջընթացի հարցերը, որոնք բխում էին կուսակցության ագրա-
րային քաղաքականության արդի պահանջներից: Գլխավոր խնդիրը մնում է կու-
սակցության առաջադրած և փոխադարձաբար միմյանց հետ կապված երկու
նպատակի իրագործումը, այն է՝ երկրին պարենամթերքի ու գյուղատնտեսական
հումքի հուսալիորեն մատակարարումը և քաղաքի ու գյուղի կյանքի նյութական
ու կուլտուր-կենցաղային պայմանների հետագա մերձեցումը: Այս առումով մեր
երկրի համար հսկայական կարևորություն ունի ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1978 թվակա-
նի հուլիսյան պլենումը, որը համակողմանիորեն քննարկեց ՍՍՀՄ գյուղատըն-
տեսության հետագա զարգացման խնդիրները: Հուլիսյան պլենումը էական
փուլ նշանավորեց ՍՄԿԿ XXV համագումարի որոշումների կենսագործման ճա-
նապարհին: Պլենումը, ինչպես շեշտված է նրա որոշման մեջ, խոր գիտակա-
նությամբ վերլուծեց արդի շրջանում սոցիալիստական գյուղատնտեսության
զարգացման ասպարեզում կուսակցության վարած ագրարային քաղաքականու-
թյունն ու ծավալած պրակտիկ գործունեությունը, ընդհանրացրեց ու հանրա-
գումարի բերեց ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1965 թվականի մարտյան պլենումից հետո
այդ ճյուղի բոլոր բնագավառներում ձեռք բերված աննախադեպ հաջողությունները,
բացահայտեց առկա թերությունները ու թերացումները և սահմանեց երկրի
գյուղատնտեսության հետագա զարգացման հիմնական ուղիներն ու միջոցները:
ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումից հետո անցել է երկու տարի: Այդ
ժամանակամիջոցում հանրապետության կուսակցական կազմակերպություննե-
րը որոշակի քայլեր են արել պլենումի որոշումների կենսագործման ասպարե-
զում: Այդ առնչությամբ մեր խմբագրության աշխատակիցը հարցազրույց ունե-
ցավ ՀԿԿ Արագածի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Թ. Մելքոնյանի հետ:

Հարց.— ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումը, քննարկելով «ՍՍՀՄ
գյուղատնտեսության հետագա զարգացման մասին» հարցը, ընդունեց շատ
կարևոր որոշում ինչպես ընթացիկ, այնպես էլ հեռանկարային շատ խնդիրներ
լուծելու համար: Ի՞նչ է արվել Արագածի շրջանում հուլիսյան պլենումի առա-
ջադրած պահանջները կատարելու համար:

— Ինչպես կուսակցության XXV համագումարի, այնպես էլ ՍՄԿԿ Կենտկոմի
հուլիսյան պլենումի որոշումները կարևոր ուղենիշ և մարտական ծրագիր դար-
ձան նաև մեր՝ Արագածի շրջանի կուսակցական կազմակերպության համար:
Հուլիսյան պլենումն ոգևորեց մեր մարդկանց, մեկ անգամ ևս հիշեցրեց
կուսկազմակերպություններին ու տնտեսությունների ղեկավարներին, որ գյու-
ղատնտեսության հետագա զարգացման գլխավոր ուղին դրա համակողմանի
ինտենսիֆիկացումն է, արդյունավետության անընդհատ բարձրացումը, որակա-

կան ցուցանիշների ըստ ամենայնի բարելավումը: Այդ խնդիրների հետևողա-
կան լուծումը մենք մշտապես պահում ենք մեր տեսադաշտում:

Երբ կուսշրջկոմի պլենումում և սկզբնական կուսկազմակերպությունների
ժողովներում քննարկում էինք ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումի արդյունք-
ները և նրա որոշումների լույսի ներքո՝ մեր խնդիրները, շեշտը դրվեց գյուղա-
տնտեսական արտադրության ինտենսիվացման և արդյունավետության բարձ-
րացման վրա:

Ինչպես հայտնի է, գյուղատնտեսական արտադրության ինտենսիվացման
համար առաջին հերթին պահանջվում է արդյունավետ օգտագործել կապիտալ
ներդրումները, բարձրացնել այդ ճյուղի էներգազինվածության և մեքենայաց-
ման մակարդակը, խելամտորեն օգտագործել անասնապահական և հողագոր-
ծական մթերքների արտադրության ավելացման հնարավորությունները և ռե-
զերվները: Շրջանի ստեղծումից հետո անցած մեկ տասնամյակում զգալիորեն
աճել են պետական տնտեսությունների հիմնական ֆոնդերը, դրանք 1971
թվականի 7,3 միլիոն ռուբլուց 1980 թվականին կհասնեն 18 միլիոն ռուբլու:
1972 թվականի համեմատությամբ, կապիտալ ներդրումների ծավալը կմեծանա
2,7 միլիոն ռուբլով, էներգետիկ կարողություններինը՝ 11 միլիոն ձիաուժով:
Տնտեսությունների և գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական ապահով-
ման շրջանային միավորման մեքենատրակտորային հավաքակայանները հա-
գեցվել են ժամանակակից բարձր արտադրողական տեխնիկայով, էապես
բարձրացել է աշխատատար պրոցեսների մեքենայացման մակարդակը: Գյու-
ղատնտեսական շատ աշխատանքներ, ինչպես, օրինակ, հացահատիկային կուլ-
տուրաների բերքահավաքն ու կերի կուտակումը, կատարվում են բացառապես
մեքենայական եղանակով և անհամեմատ կարճ ժամկետներում: Դրա շնորհիվ
կանխվում են կորուստները, ձեռք են բերվում ավելի բարձր արդյունքներ:

Հարց.— ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումը արժեքավորեց միջտնտե-
սային կոոպերացման և ագրոարդյունաբերական ինտեգրացման բազայի վրա
գյուղատնտեսական արտադրությունը մասնագիտացնելու և համակենտրո-
նացնելու տնտեսական և սոցիալական կարևորությունը, դրանք համարեց
ինտենսիֆիկացման և արտադրության արդյունավետության բարձրացման վճռ-
ռական գործոն: Ի՞նչ է արվում այդ ասպարեզում ձեր շրջանում:

— Գյուղատնտեսական արտադրության առաջընթացի ուղիները որոշելիս
մենք առաջին հերթին հաշվի ենք առնում մեր շրջանի առանձնահատկություն-
ները: Գլխավոր առանձնահատկությունն այն է, որ շրջանը ամբողջությամբ
գտնվում է լեռնային գոտում, ունի արոտային համեմատաբար բավարար պայ-
մաններ, կերարտադրության լավ հնարավորություններ, հետևաբար և անաս-
նապահության զարգացման հաստատուն նախադրյալներ:

Մեր խնդիրն է խելամտորեն ու ճիշտ օգտագործել այդ ամենը, զարկ տալ
անասնապահության զարգացմանը, ապահովել հանրային հոտի գլխաքանակի
և մթերքների նշանակալից աճ:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումը մեկ անգամ ևս շեշտեց միջտնտե-
սային կոոպերացման և ագրոարդյունաբերական ինտեգրացման բազայի վրա
գյուղատնտեսական արտադրության մասնագիտացման և համակենտրոնաց-
ման անհրաժեշտությունը: ՍՄԿԿ Կենտկոմի որոշումից հետո մենք կուսշրջկոմի
պլենումում գործարար մթնոլորտում քննարկեցինք մասնագիտացման ու հա-
մակենտրոնացման հարցը և հանգեցինք այն եզրակացության, որ մեր առջև
ծառացած ամենագլխավոր պրոբլեմը անասնապահության համակողմանի
զարգացումն է և որ շրջանում մասնագիտացված խոշոր տնտեսությունների
ստեղծմամբ հնարավոր կլինի էականորեն ավելացնել կաթի ու մսի արտադրու-
թյունը: Պլենումից հետո կազմեցինք շրջանի գյուղատնտեսական արտադրու-
թյան մասնագիտացման և համակենտրոնացման հանգամանալից պլան, այն
քննարկվեց ու հաստատվեց կուսշրջկոմի և շրջսովետի գործկոմի համատեղ
ընդլայնված նիստում, ապա առաջարկները ներկայացվեցին հանրապետական
իրավասու մարմիններին: Շատ չանցած՝ կազմակերպվեցին Ամրե Թազայի տա-
վարի արու մատղաշի և Ալագյազի երինջների ինտենսիվ աճեցման միջտնտե-
սային ձեռնարկությունները:

Մասնագիտացման պլանը կազմելիս և այն իրագործելիս մենք նկատի ունեցանք մի շարք հանգամանքներ։ Այսպես, Բերքառատի սովխոզի Ամրե Թազա տեղամասում և Ալագյազում կային ազատ գոմեր, որոնք կարելի էր նորոգել, վերակառուցել ու հարմարեցնել արու և էգ մատղաշների ինտենսիվ աճեցման պահանջներին։ Այդպես էլ արվեց։ Բացի դրանից, այդ տնտեսություններն ունեն կերի կուտակման մեծ հնարավորություններ։ Մնում էր կադրերի հարցը, և կուսշրջկոմը հիմնական ուշադրությունը նվիրեց դրա լուծմանը։ Կարճ ժամանակում երկու տնտեսություններն էլ ապահովվեցին համապատասխան կադրերով։ Շուտով Ամրե Թազայում ստեղծվեց սկզբնական կուսկազմակերպություն։ Երիտասարդ անասնապահներ, եղբայրներ Նորիկ և Սուրիկ Սաֆարյանները, մեխանիզատորներ Իսկանդար Մուրադովն ու Սերյոժա Շամոյանը համալրեցին կազմակերպության շարքերը։ Այսօր նրանք ո՛չ միայն ապահովում են իրենց ավանգարդային դերն արտադրությունում, այլև ակտիվորեն մասնակցում են կուսկազմակերպության ողջ գործունեությանը։

Առաջին իսկ օրից միջտնտեսային ձեռնարկությունների սկզբնական կուսկազմակերպություններն իրենց տեսադաշտում պահեցին արտադրական գործերի կարգավորումը։ Կուսակցական ժողովներում նրանք պարբերաբար քննարկում են անասունների խնամքի ու բարձր քաշաճի ապահովման, անասնապահների աշխատանքային պայմանների բարելավման, նրանց նյութական խրախուսման, սոցմրցության կազմակերպման հարցերը։ Կուսկազմակերպությունների նախաձեռնությամբ և որոշմամբ գոմերում տեղադրվել են ջրի ավտոմատ խմոցներ, կարգավորվել է ջրամատակարարումը։ Յուրաքանչյուր ամիս ամփոփվում են սոցմրցության արդյունքները, մրցության հաղթող անասնապահներն ստանում են դրամական պարգև։ Բոլոր բանվորները նյութապես խրախուսվում են տարվա բարձր արդյունքների համար։

Երեքուկես տարվա պատմություն ունեն միջտնտեսային ձեռնարկությունները։ Այդ ժամանակահատվածում հաղթահարվել են ոչ քիչ դժվարություններ, ձեռք են բերվել որոշակի հաջողություններ։

Այսպես, Ամրե Թազայի ձեռնարկությունը մինչև այժմ մթերակայան է հանձնել 1529 գլուխ մատղաշ, որոնց միջին կենդանի քաշը զգալիորեն գերազանցում է շրջանի միջին մակարդակը։ Ընդ որում, վաճառված անասունների 90 տոկոսը եղել է միջակից բարձր, մնացածը՝ միջակ գիրության։ Բարձրորակ միս հանձնելու համար տնտեսությունը պետությունից ստացել է 200 հազար ռուբլուց ավելի հավելավճար և բոլոր տարիները փակել օգուտով։ Երեքուկես տարվա զուտ եկամուտն այստեղ անցել է 300 հազար ռուբլուց։ Այդ ամենը մարդկանց բարեխիղճ աշխատանքի արդյունք է։ Օրինակ, կոմունիստ Սուրիկ Սաֆարյանն իր գործընկերոջ հետ միասին խնամում է 250 գլուխ մատղաշ և ապահովում 600—800 գրամ օրական միջին քաշաճ, զգալիորեն ավելի, քան նախատեսված է նորմայով։ Շահութաբեր է նաև Ալագյազի ձեռնարկությունը, որն արդեն շրջանի տնտեսություններին բաշխել է լավ խնամված 730 գլուխ հղի երինջ։ Տարեցտարի ավելանում է պետությանը միջակ և միջակից բարձր գիրության անասունների վաճառքը, տնտեսություններին մատակարարվում են բարձրարժեք երինջներ։

Հարց.— Սրդյոք ամեն ինչ արվե՞լ է մասնագիտացման և համակենտրոնացման գործը պատշաճ կերպով կազմակերպելու համար։ Ինչպիսի՞ դժվարություններ կան այդ ասպարեզում։

— Միջտնտեսային ձեռնարկություններն առայժմ արել են իրենց առաջին քայլերը, ճաշակել իրենց ջանքերի սոսկ առաջին պտուղները։ Դեռևս կան լուրջ դժվարություններ, որ պիտի հաղթահարեն նրանք։ Բանն այն է, որ մատղաշի ինտենսիվ բտման և երինջների աճեցման ձեռնարկությունների կարողությունը հեռանկարով պետք է շատ ավելին լինի, քան հիմա է։ Այսպես, Ամրե Թազայում նախատեսվում է տարեկան աճեցնել 2500 գլուխ արու մատղաշ, իսկ Ալագյազում՝ 1500—2000 գլուխ երինջ, կամ համապատասխանաբար՝ երկուսուկես և երկու անգամ ավելի, քան պահվում է հիմա։ Դա նշանակում է, որ 1979 թվականի համեմատությամբ մսի համախառն արտադրանքը պետք է ավելանա 3—3,5 անգամ։

Սակայն ներկայիս պայմաններում հնարավոր չէ ապահովել գլխաքանակի նախատեսվող մակարդակը։ Առաջին լուրջ պատճառն այն է, որ եղած գոմերը ո՛չ միայն քիչ են, այլև չեն համապատասխանում այսօրվա պահանջներին։ Նման պայմաններում դժվար է բարձրացնել անասնապահության վարման կուլտուրան։

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը և ՀՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը դեռևս 1977 թվականին որոշում են ընդունել Ամրե Թազայի միջտնտեսային ձեռնարկությունում մասնագիտացված համալիր կառուցելու մասին։ Հանրապետության գյուղատնտեսության մինիստրության որոշմամբ ևս մի համալիր պետք է կառուցվի Ալագյազում։ Սակայն մինչև օրս նույնիսկ չեն կազմվել այդ համալիրների նախագծերը։ Իսկ դա խոչընդոտում է մյուս տնտեսությունների մասնագիտացմանը։ Նշեմ միայն մեկ օրինակ։ Բերքառատի սովխոզում արդեն կառուցվել է կաթի արտադրության համալիր՝ 700 գլուխ կովի համար։ Բայց տնտեսությունը այժմյան պայմաններում ի վիճակի չէ պահել և՛ ստացված տավարի մատղաշը, և՛ 3500 գլուխ ոչխարը, որոնք մասնագիտացման ծրագրով պետք է արդեն հանձնված լինեին մատղաշների աճեցման միջտնտեսային ձեռնարկություններին և ոչխարաբուծությամբ մասնագիտացվող տնտեսություններին, իսկ դրանք մինչև օրս դեռ անասնապահական համապատասխան շենքեր չունեն։

Ճիշտ է, կուսշրջկոմն ու սկզբնական կուսկազմակերպությունները միջոցներ են որոնում այդ ձեռնարկություններում գործերը կարգավորելու և համեմատաբար տանելի պայմաններ ստեղծելու համար, սակայն առանց վերադաս կազմակերպությունների օգնության դժվար թե կարողանանք շոշափելի արդյունքի հասնել։

Օգտվելով առիթից՝ կկամենայի հանրապետության գյուղմինիստրության ուշադրությունը հրավիրել ևս մեկ կարևոր հարցի վրա։ Ամրե Թազա գյուղը փոքր է, ունի ընդամենը 30 տնտեսություն, և այստեղ արդեն աշխատող ձեռքի պակաս է զգացվում։ Հետևաբար, հարկ է, որ մինիստրությունը հոգա անասնապահների համար բնակելի տների և կուլտուր-կենցաղային օբյեկտների նախագծման ու կառուցման մասին։

Շրջանում կան նաև գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ավելացման այլ ռեզերվներ ու հնարավորություններ, որոնց օգտագործման հարցերը քննարկման առարկա են դառնում կուսշրջկոմի բյուրոյի նիստերում և սկզբնական կուսկազմակերպությունների ժողովներում, գյուղատնտեսության աշխատողների, մասնագետների խորհրդակցություններում։

Հարց.— Որո՞նք են այդ հնարավորություններն ու ռեզերվները և ինչպե՞ս եք օգտագործում դրանք։

— Անասունների մթերատվության կարևոր ռեզերվ է ցեղաբուծական աշխատանքի բոլոր ամենայնի բարելավումը։ Այդ գործի կազմակերպման լավ օրինակ է Ալագյազի երինջների աճեցման միջտնտեսային ձեռնարկությունը։ Այստեղ կենտրոնացվում են բարձր կաթնատու կովերի էգ հորթերը, որոնք հիմնականում կովկասյան գորշ ցեղի են։ Խիստ ընտրության սկզբունքով են առանձնացվում էգ մատղաշները նաև առաջավոր տնտեսություններում։ Ինտենսիվ եղանակով աճեցված երինջները դառնում են հանրային հոտի վերարտադրության լավ և հուսալի բազա։ Շրջանի տնտեսությունները ձեռք են բերել նաև լեբեդինյան ցեղի 1200 գլուխ էգ մատղաշ։ Այդ ցեղի կովերից մեր պայմաններում տարեկան ստացվում է 2500 կգ կաթ, իսկ առաջավոր կթվորներն ստանում են ավելի շատ։

Ոչխարաբուծության մեջ ցեղաբուծական գործը բարելավելու նպատակով, արդեն երկրորդ տարին է, արմատավորվում է «կորիդել» ցեղը։

Հայտնի բան է, որ կերի կայուն բազան ո՛չ միայն մթերատվության աճի, այլև ցեղի բարելավման կարևոր գործոն է։ Չէ՛ որ այս կամ այն ցեղն իր լավագույն հատկանիշները կարող է դրսևորել միայն լիարժեք և ճիշտ կերակրման դեպքում։ Կերի բազայի ամրապնդման նպատակով մենք որոշակի քայլեր ենք արել։ Քարքարոտ հողերի յուրացման հաշվին տնտեսությունները զգալիորեն ընդարձակել են ցանովի խոտաբույսերի տարածությունները, խոտհարքները

ենթարկել հիմնական և մակերեսային բարելավման: Լայնորեն արմատավորվել են սենաժ կոչվող կերատեսակը, կերային առանձին արժեքավոր կուլտուրաներ:

Եվ արդյունքը վատ չէ. 1979 թվականին, օրինակ, կուտակվեց ավելի շատ կեր, քան նախորդ բոլոր տարիներին: Ընդ որում, զգալիորեն գերակատարվեցին պլանային առաջադրանքները և, 1978 թվականի համեմատությամբ, կրկնակի շատ խոտ, սիլոս, սենաժ և ծղոտ կուտակվեց:

Եվ պետք ասեմ, որ չկա աշխատանքի մի բնագավառ, որը չարժանանա կուսշրջկոմի կամ սկզբնական կուսկազմակերպությունների ուշադրությանը, որի առաջընթացի հարցը չդառնա բյուրոյի կամ կուսժողովների քննարկման առարկա: Այդ քննարկումների ժամանակ մենք արծարծում ենք նաև առկա ռեզերվների ու հնարավորությունների արդյունավետ օգտագործման և նորերի հայտաբերման խնդիրները, դրանց լուծմամբ նպաստում գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության աճին:

Հարց.— Իսկ որո՞նք են գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ասպարեզում ձեռք բերած արդյունքները, ինչպիսի՞ թերություններ կան այդ բնագավառում և ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում հնգամյա պլանների կատարումն ապահովելու համար:

— Տասներորդ հնգամյակը վատ չսկսեցինք. մեկնարկը հաջող էր: Անցած չորս տարում շրջանը կատարեց պետությանը կաթ, միս, բուրդ և հացահատիկ վաճառելու առաջադրանքները: Անցած տարի, օրինակ, պետությանը պլանից ավելի վաճառեցինք 24 տոննա միս, մոտ 1,2 տոննա բուրդ, 1166,6 տոննա հացահատիկ: Կատարվեցին անասունների գլխաքանակի ավելացման առաջադրանքները: Ընթացիկ հնգամյակի առաջին տարվանից սկսած մշտապես աճել է պետությանը վաճառվող անասունների միջին կենդանի քաշը, որը 1979 թ. հասավ շրջանի համար աննախադեպ մակարդակի՝ 290 կիլոգրամից ավելի: Առանձին տնտեսությունների ցուցանիշներ ավելի բարձր են: Անցած տարվա արդյունքներով արդեն Վարդաբլուրի սովխոզը կատարել է հացահատիկի, Ալագյազինը՝ մսի ու բրդի արտադրության, իսկ Ծիլքարինը՝ հացահատիկի վաճառքի հնգամյա ծրագրերը: Որոշ տնտեսություններ այս օրերին զեկուցում են գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության և վաճառքի հնգամյա պլանները կատարելու մասին:

Չնայած որ բոլոր հիմքերն ու նախադրյալները կան հնգամյակի բնագծերը նվաճելու համար, բայց, այնուամենայնիվ, ձեռք բերած արդյունքները դեռևս մեզ չեն գոհացնում: Եվ միանգամայն իրավացի կերպով մեր հասցեին քննադատական լուրջ խոսք ասվեց Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի 1980 թ. ապրիլյան պլենումում: Նշվեց, որ մեր շրջանում դեռևս ցածր է անասունների մթերատվությունը, բավական բարձր է ստերջության տոկոսը, հանրային հոտում փոքր է մայրական կազմի տեսակարար կշիռը:

Շրջանում դեռևս մեծ է առանձին տնտեսությունների, երբեմն նույնիսկ միևնույն տնտեսության առանձին օղակների ձեռք բերած ցուցանիշների միջև եղած տարբերությունը: Եվ դա այն դեպքում, երբ բոլոր տնտեսությունները, չնչին բացառությամբ, գտնվում են բնակլիմայական և հողային միևնույն պայմաններում: Հենց թեկուզ մթերատվության մակարդակի խիստ տարբերությունը: Շրջանում 1979 թվականին կովերի միջին կաթնատվությունը կազմել է 1642 կիլոգրամ, իսկ Վարդաբլուրի, Լեռնապարի, Ծաղկահովիտի սովխոզներում՝ 1808—1850 կիլոգրամ: Մինչդեռ Ծիլքարի տնտեսությունը ամեն մի կովից ստացել է ընդամենը 1391, իսկ Գեղադիրինը և Ռյա Թազայինը՝ համապատասխանաբար 1448 և 1477 կիլոգրամ կաթ:

Կամ մսի արտադրությունը: Անցած տարի մի շարք տնտեսություններ խոշոր եղջերավոր անասունները մթերակայան հանձնեցին 310—345 կգ միջին կենդանի քաշով: Մինչդեռ Մելիքգյուղում միջին կենդանի քաշը կազմեց 228, Գեղարոտի, Ռյա Թազայի և Հնաբերդի տնտեսություններում՝ 262—267 կգ:

Եթե բոլոր տնտեսությունները կովերի կաթնատվությունը և մթերակայան հանձնվող անասունների կենդանի քաշը հասցնեն թեկուզ և շրջանի միջին մակարդակին, ապա հնարավոր կլինի ավելի արտադրել մի քանի հարյուր տոննա

կաթ և մի քանի տասնյակ տոննա միս: Մինչդեռ մենք պետք է պայքարենք ավելի բարձր բնագծերի համար:

Տնտեսություններում մթերատվության ցածր մակարդակի հիմնական պատճառներից մեկը, ինչպես նշվեց ՀԿԿ Կենտկոմի ապրիլյան պլենումում, ստերջության բարձր տոկոսն է: Շրջանում որոշ տնտեսություններ 100 մաքից ստանում են մինչև 110 մատղաշ, մինչդեռ Ջամշլուում, Դերեկում, Մելիքգյուղում այդ թիվը չի անցնում 80-ից: Հորթերի ստացման ցուցանիշները խիստ ցածր են Դերեկի, Գեղաձորի, Նորաշենի սովխոզներում: Այս թերությունների համար կուսշրջկոմի պլենումում խիստ քննադատվեցին տնտեսությունների ղեկավարները, մասնագետները և կուսկազմակերպությունները: Նրանք այժմ միջոցներ են ձեռնարկում ֆերմաներում ստերջությունը խիստ նվազեցնելու, այդ առթիվ ՀԿԿ Կենտկոմի պլենումի պահանջները կատարելու համար:

Մեր տնտեսությունների համար կարևոր խնդիր է մնում նաև հանրային հոտում մայրական կազմի ավելացումը: Առաջիկա տարիներին, գոմերի կառուցման պլանի հաջող կատարման հետ միասին, կարող ենք լուծել նաև այդ խնդիրը:

Մենք հատկապես կարևորում ենք արտադրության կուսակցական ղեկավարման և սոցիալիստական մրցության առաջմղիչ դերը: ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումը նշեց, որ գյուղատնտեսության հետագա վերելքի համար մղվող պայքարի նոր փուլին պետք է համապատասխանեն նաև կուսակցական ղեկավարման առավել բարձր մակարդակը, մասսաների մեջ կատարվող կազմակերպչական և քաղաքական աշխատանքի առավել կատարյալ մեթոդները: Այժմ շրջկոմի բյուրոն ու կուսկազմակերպությունները առավել գործիմացորեն են խորամուխ լինում արտադրական հարցերի մեջ, անհաշտ վերաբերմունք ցուցաբերում թերությունների նկատմամբ, պայքարում մրցության արդյունավետության բարձրացման համար:

1979—1980 թթ. ձմռան ամիսներին անասնապահների համամիութենական սոցիալիստական մրցություն կազմակերպելու վերաբերյալ ՍՄԿԿ Կենտկոմի, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի, ՀԱՄԿԽ-ի և ՀամԼԿԵՄ Կենտկոմի որոշումը ոգևորությամբ ընդունեցին նաև մեր շրջանի անասնապահները: Այդ որոշումը քննարկվեց ինչպես կուսշրջկոմի բյուրոյում, այնպես էլ սկզբնական կուսկազմակերպությունների ժողովներում: Գործնական միջոցառումներ մշակվեցին կաթի արտադրությունն ավելացնելու համար: Արդյունքները որոշակի են. նախորդ ձմեռային սեզոնի համեմատությամբ, կաթի համախառն արտադրանքն ավելացել է 10 տոկոսով: Այս տարի կաթի արտադրության ծրագիրը կատարելու համար կան բոլոր հիմքերը:

Հարց.— Իսկ ինչպիսի՞ դժվարություններ կան, որոնք խոչընդոտում են հանրային արտադրության առաջընթացը:

— Առաջադրված հարցի առումով մենք բավականաչափ հոգսեր ունենք, դրանից մի մասի շուրջ արդեն խոսվեց: Մեզ խիստ մտահոգում է կապիտալ շինարարության ոչ այնքան բարվոք վիճակը: ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումը իրավացի կերպով նշեց, որ պատշաճ կարգ ու կանոն չի հաստատվել գյուղական շինարարության նյութատեխնիկական մատակարարման գործում, որ շինարարները հաճախ խախտում են օբյեկտների գործարկման ժամկետները... Այդպիսի թերություններ կան նաև մեր շրջանում: Բանն այն է, որ կապիտալ շինարարության ֆոնդերը ժամանակին չեն ստացվում: Շինարարական կազմակերպությունները շինափայտի, ցեմենտի, մետաղի, երկաթբետոնե կառուցվածքների խիստ կարիք են զգում: Օրինակ, Գեղադիրի և Հնաբերդի դպրոցների, Հնաբերդի և Վարդաբլուրի սովխոզների արտադրական շենքերի շինարարությունը ձգձգվում է երկաթյա կառուցվածքներ չստանալու պատճառով:

Շատ հաճախ շինարարության ձգձգման մեղքն ընկնում է մոնտաժային կազմակերպությունների վրա. մոնտաժողները շենքը թողնում են կիսատ-պռատ ու գնում չգիտես ուր: Ստացվում է տարբեր գերատեսչությունների ենթարկվող շինմոնտաժային կազմակերպությունների ու խմբերի մի երկար շարան: Այսպես, մեր շրջանում մոնտաժմամբ զբաղված շինմոնտաժային խմբերը

ենթարկվում են գյուղշինմինիստրության մոնտաժային վարչությանը, «Հայէլեկտրամոնտաժ», «Հայգյուղմոնտաժ», «Հայարդվենտիլյացիա» տրեստներին և այլ կազմակերպությունների: Պատահում է այնպես, որ մեկ գոմ կառուցելիս հարկ է լինում գործ ունենալ մի քանի մոնտաժային կազմակերպությունների հետ: Շինարարությունը տուժում է կապալառու և ենթակապալառու կազմակերպությունների անհամաձայնեցված գործողություններից: Մինչդեռ «Հայգյուղմոնտաժ» տրեստը կարող էր մոնտաժային բոլոր աշխատանքները կատարել իր ուժերով, և դրանով իսկ կկանխվեին ձգձգումներն ու քաշքշուկը:

Գյուղշինմինիստրության կազմակերպություններում թույլ է կատարողական կարգապահությունը: Հնաբերդի ջրմուղի շինարարությունն այդ մինիստրության № 4 շինտրեստը սկսել է 1966 թվականին, և դեռ գործի կեսը չի արված:

Շրջանի սոցիալական զարգացման պլանին համապատասխան՝ Բերքառատում, Լեռնապարում, Ծիլքարում, Դերեկում, Սիփանում, Ծաղկահովիտում, Գեղաձորում, Միրաքում կառուցվել են դպրոցական շենքեր, Ույա Թաղայում, Ավշնում, Նորաշենում, Բերքառատում՝ մասնագետների և ուսուցիչների բնակելի տներ, շրջկենտրոնում՝ կինոթատրոնի շենք: Մշակույթի տուն է կառուցվում Գեղաձորում: Կառուցման ծրագրում կան բաղնիքներ, կենցաղսպասարկման տաղավարներ, մսուր-մանկապարտեզներ, այլևայլ օբյեկտներ: Այդ ծրագիրը կարելի է ժամանակին իրականացնել, եթե ապահովվի կապալառու և ենթակապալառու կազմակերպությունների համաձայնեցված, արդյունավետ աշխատանքը, բարձրացվի նրանց ղեկավարների պատասխանատվությունը, եթե կառույցները ժամանակին ապահովվեն շինանյութերով ու անհրաժեշտ մեխանիզմներով: Այս կապակցությամբ մենք կկամենայինք, որ գյուղշինմինիստրությունը սևեռուն ուշադրություն նվիրեր մեր շրջանում ծավալվող շինարարական աշխատանքներին: Այդպես է պահանջում ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1978 թ. հուլիսյան պլենումը, որը հիշեցրել է, որ «Արտադրական կարողությունների, ինչպես նաև բնակարանների, մանկական հիմնարկությունների, կենցաղային, բժշկական և կուլտուրական սպասարկման օբյեկտների գործարկման պլանները հաճախ չեն կատարվում»: Մեր բոլորի խնդիրն է անհրաժեշտ հետևություն անել այս դիտողությունից:

❋❋❋

Տասներորդ հնգամյակի եզրափակիչ տարին շարունակում է իր հաղթական երթը: Հանրապետության աշխատավորները ձգտում են հաջողությամբ ավարտել այն, արժանավայել գործերով նշանավորել Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման և Հայաստանի կոմկուսի կազմավորման 60-ամյակը: Այդ պայքարի մեջ ակտիվորեն ներգրավվել են նաև արագածցիները: Նրանք մեծ ոգևորությամբ ընդունեցին ՍՄԿԿ XXVI համագումար հրավիրելու վերաբերյալ ՍՄԿԿ Կենտկոմի հունիսյան պլենումի որոշումը և մեծ համաժողովը հաջողությամբ դիմավորելու համար մշակեցին լրացուցիչ միջոցառումներ:

Տարակույս չկա, որ Արագածի հողագործները և անասնապահները ամեն ինչ կանեն տասներորդ հնգամյակի ծրագիրը պատվով կատարելու, ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումի որոշումները հաջողությամբ կենսագործելու համար:

Հարցազրույցը վարեց Արտավազդ Սաքանյանը

ԳՈՐԾԵՐ ԵՎ ԾՐԱԳՐԵՐ

Ս. Գ. ԳԱՍՈՅԱՆ
«Նաիրի» թերթի խմբագիր

ԲՈՒԼԴՈԶԵՐՆԵՐԻ ՀՌՆԴՅՈՒՆԸ տարածվեց շրջապատում: Սկսվեց անսովոր մի գրոհ... քարերի դեմ: Տեղ-տեղ քարերի կույտեր բարձրացան: Քարերը շատ էին՝ մեծ, փոքր, անհաշիվ: Հսկա մեքենաները հաճախ դժվարությամբ էին տեղահան անում դրանք: Իսկ կույտերն աստիճանաբար բարձրանում էին: Հողը ձերբազատվում էր քարերից: Անմշակ հողը կենդանանում էր...

Ճամփեզրին նոր բլուրներ գոյացան: Այս անգամ արդեն՝ պատրաստի հողախառնուրդից: Դրանք պետք է բարձվեին կցասայլերը, ավտոմեքենաները, տեղափոխվեին նոր հիմնվող այգու միջշարային տարածությունները և լցվեին փոսերը: Դաշտավարական № 5 բրիգադի բրիգադավար Ժորա Հարությունյանը հետո պիտի այսպես հիշեր մեկ տարվա կյանք ունեցող պատմությունը. «Տղաներն զգում էին գործի պատասխանատվությունը: Հող, գոմաղբ, հանքային պարարտանյութ էին տեղափոխում: Էքսկավատորավար Թոռնիկ Բաղալյանը բեռնում էր կցասայլերը... մեխանիզատորներ Սոս Ավագյանը, Իսլամ և Անդրանիկ Ուդումյանները, Կամո Մարտիրոսյանը տնկիների համար փոսեր էին պատրաստում: Մաքրվող տարածությունները տեղագծում էին այգեգործներ Ազիզ Մուրադյանը, Սիսակ Կարապետյանը, Հարություն Վարդանյանը...»: 80 հեկտարի վրա ծնվում էր պալմետային այգին: Դրան պետք է ավելանար ևս 120 հեկտար: Դա նշանակում էր, որ մոտավոր հաշվարկներով եկող հնգամյակում միայն Նոր Գեղիի սովխոզ-տեխնիկումը կտանա այնքան պտուղ, ինչքան այժմ Նաիրիի ամբողջ շրջանը:

Իսկ գործի սկիզբը այսպես դրվեց:

Երբ կուսակցության Նաիրիի շրջանային կոմիտեում որոշվում էին պտղաբուծության հետագա զարգացման արդյունավետ ուղիները, Նոր Գեղիի սովխոզ-տեխնիկումի սկզբնական կուսկազմակերպությունը հանդես եկավ լավ նախաձեռնությամբ. ընդարձակել պտղատու այգիները ինտենսիվ եղանակով: Ինտենսիվ այգեգործության զարգացման հարցը գործնական կերպով քննարկվեց տնտեսության կուսկազմակերպության դռնբաց ժողովում:

Լուրջ ու պատասխանատու գործ էր սպասվում այգեգործներին: Անհրաժեշտ էր ժամանակին պատրաստել փոսերը, տնկումները կատարել ագրոտեխնիկական լավագույն ժամկետներում, ապահովել համապատասխան խնամք ու մշակություն: Աշխատանքի ծավալը բավականաչափ մեծ էր, իսկ եղած բանվորական ուժը զգալիորեն քիչ էր պահանջվածից: Բացի դրանից, պետք էր կարևոր այդ ճակատն ամրապնդել կոմունիստներով, այնտեղ գործուղել պատասխանատվության մեծ զգացում ունեցող մարդկանց: Այս հարցերը հանգամանորեն քննարկվեցին կուսբյուրոյի հերթական նիստում, լսվեցին առանձին կոմունիստների, այգեգործների կարծիքները: Որոշվեց նոր յուրացված տեղամասերից մեկում այգի հիմնելը հանձնարարել № 6 բրիգադին, որի ղեկավար նշանակվեց տեխնիկումի դասատու, կոմունիստ Վազգեն Մարգարյանը: Միաժամանակ կազմակերպվեցին կոմերիտական-երիտասարդական բրիգադներ՝ տեխնիկումի դասատուների ղեկավարությամբ: Նրանց մեջ էին և իրենց տրված կուսակցական հանձնարարությունը բարեխղճությամբ կատարեցին կոմունիստներ Ռաֆիկ Սերոբյանը, Վոլոդյա Գևորգյանը, Աշոտ Սարգսյանը:

Քաղվածք կուսկազմակերպության ժողովի արձանագրությունից: **ՀԱՅԿ ԴՈՐՈՒՆՑ (տեխնիկումի դասատու).— Տարիներ առաջ, երբ հիմնադրվեց Նոր Գեղիի սովխոզ-տեխնիկումը, շատերը չէին հավատում, որ այստեղ պտղատու ծառեր կանեն... Այսօր մենք սկսում ենք նոր գործ, սկիզբ դնում կուլտուրական այգեգործությանը: Մեր կուսկազմակերպության նա-**

խաձեռնությունը ողջունելի ու մեծ հեռանկար ունի: Ինչպես հայտնի է, այժմյան այգիներից մենք քիչ բերք ենք ստանում: Դրանք լիարժեք չեն, մշակումը հնարավոր չէ ամբողջությամբ մեքենայացնել: Նոր եղանակը, հեռանկարի առումով խոստումնալից լինելով հանդերձ, կապված է լուրջ դժվարությունների հետ՝ հողերի մելիորացում, տնկիների ձեռքբերում, ոռոգման ներքին ցանցի ստեղծում...

Կուսբյուրոյի քարտուղար Գարուշ Գալստյանի կարծիքը կուսժողովի մասին:

— Այդ ժողովը տպավորվել է իմ հիշողության մեջ: Նախաձեռնությունը, իհարկե, խրախուսելի էր, բայց կարևորն այն կենսագործելն էր: Արվեցին գործնական բազմաթիվ առաջարկություններ, կոմունիստներն ու ժողովին մասնակցող անկուսակցականները հայտնում էին իրենց պատրաստակամությունը՝ իրագործելու դրանք, անում էին առաջարկություններ կուսկազմակերպության գործունեությունն այդ ասպարեզում կոորդինացնելու վերաբերյալ: Ճիշտ է, գործի միայն սկիզբն է դրված, դեռևս 120 հեկտար այգի էլ պետք է այս տարի տնկենք, կատարենք մշակության մի շարք աշխատանքներ մինչև առաջին բերքն ստանալը, բայց այսօր արդեն վստահորեն կարելի է ասել, որ հաջողությունն ապահովված է:

Այո՛, հաջողությունն ապահովված է, որովհետև կուսկազմակերպությունը մարտունակ է, լավ է զբաղվում արտադրության ղեկավարմամբ, կուսբյուրոն բարձրացնում է կոմունիստների, միջին օղակի ղեկավարների պատասխանատվությունը հանձնարարված գործի նկատմամբ: Եվ սկզբունքն այս է. վստահել ու պահանջել: Վստահել՝ այն չվերածելով խնամակալության, պահանջել՝ կուսակցական սկզբունքայնությամբ: Այդ ոգով են անցնում կուսժողովներն ու կուսբյուրոյի նիստերը, այդ ոգով են լսվում արտադրության ղեկավարների հաշվետվություններն ու հաղորդումները: Եվ եթե այսօր տնտեսության մի շարք օղակներում (անասնապահական ֆերմա, պտղաբուծություն) բարձր ցուցանիշներ են ապահովվել, դա պետք է բացատրել կուսբյուրոյի հետևողականությամբ:

Ասածս հիմնավորեմ կոնկրետ օրինակով: Տարիներ շարունակ տնտեսության № 1 և № 2 բրիգադները չէին կատարում մթերքների արտադրության պլանները: Ուսումնասիրությունները ցույց տվեցին, որ ո՛չ միայն ամբողջությամբ ու ճիշտ չեն իրականացվում ագրոտեխնիկական միջոցառումները, այլև բրիգադավարները անհրաժեշտ կազմակերպչական աշխատանք չեն ծավալում, չեն կարողանում ինչպես հարկն է մոբիլիզացնել կոլեկտիվի ուժերը: Արտադրության այդ տեղամասերի ղեկավարումը վստահվեց կոմունիստ Ա. Խալթյանին և Ա. Արշակյանին: Նրանց ընտրությունը մտածված ու ճիշտ էր. երկուսն էլ բավարարում են միջին օղակի ղեկավարին ներկայացվող ժամանակակից պահանջները: Վստահելով պատասխանատու այդ պոստերը՝ կուսբյուրոն անհրաժեշտ օգնություն ցույց տվեց նրանց: Իրենց հերթին բրիգադավարները լուրջ ուշադրություն նվիրեցին ագրոտեխնիկական միջոցառումների կոմպլեքսի հետևողական կիրառմանը, միաձույլ ու առողջ կոլեկտիվի ստեղծմանը:

Եվ ահա արդյունքները. 1978-ին Ա. Խալթյանի ղեկավարած № 1 բրիգադը պտղի համախառն արտադրության պլանը կատարեց 111 տոկոսով, իսկ անցյալ տարի հատեց 400 տոննայի բնագիծը՝ առաջադրանքից ավելի տալով 50 տոննա պտուղ: Նման ցուցանիշ ապահովեց նաև № 2 բրիգադը: Իսկ տնտեսությունը, որը 1971 թվականից սկսած ոչ մի տարի չէր կատարել պետական պլանը, 1977-ին առաջին անգամ գերակատարեց այն՝ նախորդ տարվա համեմատությամբ ավելի արտադրելով 450 տոննա պտուղ, իսկ հնգամյակի չորրորդ տարում հասավ իր համար աննախադեպ հաջողության՝ նվաճելով 1000 տոննայի բնագիծը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1978 թ. հուլիսյան պլենումում իր զեկուցման մեջ ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը նշեց. «...Գյուղական կոմունիստները մարտունակ խոշոր բանակ են: Դրա հիմքը սկզբնական կուսակցական կազմակերպություններն են: Հենց նրանց վրա է ընկած անմիջական պատասխանատվությունը արտադրական և դաստիարակչական խնդիրների լուծման համար: Հենց նրանց հաստատակամ ու նպատակասլաց աշխատանքից, մարդկանց ոգեշնչելու և կազմակերպելու հմտությունից է վճռական չափով կախված կուսակցության ագրարային քաղաքականության հետևողական և արդյունավետ կիրառումը»: Ղեկավարվելով ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան պլենումի պահանջներով՝ կուսկազմակերպությունը վերջին երկու տարում զգալիորեն բարձրացրել է արտադրության կուսակցական ղեկավարման մակարդակը: Նրա ուշադրության կենտրոնում են անասնապահությունը հուսալի կերի պաշարով ապահովելու, աշխատատար պրոցեսների մեքենայացման, հողի, ոռոգման ջրի, պարարտանյութերի արդյունավետ օգտագործման, մելիորացիայի հարցերը:

Հայտնի է, որ գյուղատնտեսական արտադրության ամենատարբեր բնագավառներում բարձր արդյունքների հասնելու համար անհրաժեշտ է ունենալ մեքենատրակտորային հուսալի պարկ: Այդ նպատակով անցյալ տարի վերակառուցվեց նորոգման արհեստանոցը, հավաքական կառուցվեց 20 բեռնատար ավտոմեքենայի, ծածկեր՝ գյուղատնտեսական բոլոր մեքենաների ու գործիքների համար: Մեքենատրակտորային շարժակազմը հագեցվել է տեխնիկայի նոր տեսակներով և այսօր, 1979 թվականի համեմատությամբ, գրեթե կրկնակի անգամ ավելացել է գյուղատնտեսական մեքենաների ու կցվող գործիքների քանակը:

Նաիրիի շրջանի պայմաններում գյուղատնտեսական կուլտուրաների, խաղողի և պտղատու այգիների բերքատվության բարձրացման համար վճռական նշանակություն ունի ոռոգման արդյունավետ կազմակերպումը: Դա ՍՄԿԿ Կենտկոմի հուլիսյան (1978 թ.) պլենումի պահանջն է, որի կատարման համար Նոր Գեղիում քիչ ջանքեր չեն գործադրել: Անցած տարի, օրինակ, վերակառուցվեց տնտեսության ոռոգման ներքին ցանցը, կառուցվեցին երկու նոր պոմպակայան, ոռոգման փակ համակարգ է ստեղծվում պտղատու այգիներում: Ոռոգման արդյունավետությունը մեծ չափով կբարձրացնի անձրևացման արհեստական համակարգը, որը կգործարկվի այս տարի: Կուլտուր-տեխնիկական աշխատանքներ են կատարվել ջրովի և անջրդի 300 հեկտար հողատարածության վրա:

Այսօր չկա տնտեսության արտադրությանը վերաբերող մի կարևոր հարց, որը հանգամանորեն արծարծված չլինի կուսբյուրոյի նիստերում ու կուսժողովներում: Խոսենք, օրինակ կաթնապրանքային ֆերմայի մասին, որը մշտապես գտնվում է կուսբյուրոյի տեսադաշտում: Ժողովներում ու բյուրոյի նիստերում քննարկվում են ֆերմայի գործերին վերաբերող բազմաթիվ հարցեր (աշխատանքային կարգապահության բարձրացում, սանիտարական վիճակի բարելավում, ցեղաբուծական աշխատանք և այլն): Եվ միշտ ընդունվում են գործնական որոշումներ, կազմակերպվում է դրանց կատարման ստուգումը: Ահա մի կոնկրետ օրինակ: 1979 թվականի առաջին եռամսյակում կաթնապրանքային ֆերմայում արձանագրվել էր աշխատանքային կարգապահության խախտման դեպք: Կուսկազմակերպությունն այդ հարցը քննարկման առարկա դարձրեց դռնբաց ժողովում: Այստեղ մանրամասնորեն վերլուծվեց ո՛չ միայն ֆերմայում, այլև տնտեսության այլ ճյուղերում տիրող իրավիճակը, դրությունը շտկելու համար ղեկավարներին տրվեցին կոնկրետ հանձնարարություններ: Հաջորդ ժողովում արդեն քննարկվեց ընդունված որոշման կատարման ընթացքը:

Ֆերմայի վերաբերյալ ընդունված որոշումների կենսագործմանը մեծապես նպաստում է կոմունիստների ակտիվությունը: Արտադրության այս տեղամասում աշխատում են ՍՄԿԿ ութ անդամներ: Նրանք բարեխղճորեն են կատարում իրենց պարտականությունները ու կուսակցական հանձնարարությունները, մրցության առաջամարտիկներ են: Կթվորուհի Մարգո Մանվելյանը կուսբյուրոյի անդամ է և կթվոր-անասնապահներին միշտ տեղյակ է պահում ընդունված որոշումներին, բացատրում իրենց խնդիրները: Ելնելով այս կամ այն հարցի կարևորությունից, կուսբյուրոն որոշ նիստեր անցկացնում է ֆերմայում՝ անասնապահների մասնակցությամբ: Կթվոր-անասնապահների վկայությամբ, աշխատանքին զգալիորեն օգնեց ֆերմայում անցկացված բյուրոյի այն նիստը, որտեղ քննարկվում էր սանիտարական վիճակի բարելավման հարցը:

Կուսկազմակերպությունը մշտապես զբաղվում է մսի արտադրության ավելացման, տավարի մատղաշի ինտենսիվ բտման խնդիրներով: Նա հետևում է, որպեսզի ուսումնասիրվի և արմատավորվի Միության և շրջանի առաջավոր տնտեսությունների դրական փորձը: Դիրեկցիան, մասնագետները հետևողական աշխատանք են տանում անասունների ցեղային հատկանիշների բարելավման նպատակով: Լավ է օգտագործվում հոտի կանոնավոր վերարտադրության ռեզերվը, ավելացվում է անասունների, հատկապես մայրական կազմի գլխաքանակը, բարձրացվում անասնապահների պատասխանատվությունը՝ անկումները նվազագույնի հասցնելու համար:

Այս ամենն էլ պայմանավորում է ֆերմայի առաջընթացը. հնգամյակի անցած չորս տարում մեկ կովի կաթնատվությունն այստեղ ավելացել է 800 կիլոգրամով և անցյալ տարի կազմել 2800 կիլոգրամ: Առաջավոր կթվորուհիներ Զարիկ Ֆարիզովան և Վարսենիկ Ֆեհրոյանը համապատասխանաբար ստացան 3400 և 3200 կիլոգրամ կաթ: Պետությանը հանձնված յուրաքանչյուր անասունի կենդանի քաշը կազմեց 473 կիլոգրամ, իսկ դրա դիմաց ստացված դրամական եկամուտը՝ 1051 ռուբլի:

Կուսբյուրոն միջոցներ է ձեռնարկում մրցության արդյունավետությունը բարձրացնելու համար: Այդ նպատակին է ծառայում ֆերմայում տարվող գաղափարաքաղաքական ողջ աշխատանքը: Ագիտատորներն իրենց զրույցներով կթվոր-անասնապահներին տեղյակ են պահում կուսակցության այսօրվա պահանջներին, նշում դրանց կենսագործման ուղիները: Ֆերմայում յուրաքանչյուր օր ամփոփվում և ցուցադրվում են կաթի ստացման արդյունքները: Այստեղ հանգստի լավ պայմաններ են ստեղծված. աշխատանքից ազատ ժամերին կարելի է հեռուստատեսային հաղորդումներ դի-

ռել, թերթերից ու ամսագրերից ծանոթանալ օրվա նորություններին, կամ պարզապես նստել ու թեյ խմել...

Ահա նորից են հավաքվել նրանք՝ կթվորանասնապահները, այգեգործները, դաշտավորները, մեխանիզատորները, տեխնիկումի դասատուները: Ճիշտ է, ապրում ու աշխատում են նույն ավանում, հաճախ հանդիպում ու խորհում առաջիկա անելիքների, կենցաղային հարցերի մասին, բայց այս հավաքն ուրիշ է: Կոլեկտիվի ընդհանուր ժողովը պետք է ընդու- որ գործնական բնույթ հաղորդվի պարզորոշ նական պարտավորությունները: Եվ որոշում են հոբելյանական այս տարում մեկ կովից ապահովել 3000 կիլոգրամ կաթ, բտվող անասունները պետությանը հանձնել մինչև 500 կիլոգրամ կենդանի քաշով, զգալիորեն ավելացնել կովերի գլխաքանակը և հասցնել 225-ի: Խոստումը կատարելու իրական հիմքեր, անշուշտ, կան. անասունների մսուրային շրջանի սկզբում տնտեսությունում շահագործման հանձնվեց 200 գլխի համար կոմպլեքսային մեքենայացված նոր կովանոցը, առատ է կերը: Չնայած որ կթվորուհիները որոշել են 200 կիլոգրամով ավելացնել մեկ կովի կաթնատվությունը, բայց նրանցից յուրաքանչյուրը կրկին անգամ ծանրութեթև էր անում իր հնարավորությունները. արդյոք ամե՞ն ինչ է հաշվարկված: Այդ նույն խոհերով էին տարված նաև մյուս օղակների աշխատողներ: Սովխոզ-տեխնիկումի մարդիկ պետությանը հացահատիկ պիտի հանձնեն տասնմեկերորդի հաշվին, պլանավորվածից ավելի արտադրեն 22 տոննա միս, հարյուր կովից ստանան 98 հորթ, ստեղծեն կերի հուսալի պաշար:

Կուսբյուրոն տնտեսության դիրեկցիայի հետ միասին հանգամանորեն ուսումնասիրել է եղած հնարավորություններն ու ռեզերվները: Ամեն ինչ ռեալ է ու հիմնավորված, մնում է, որ գործնական բնույթ հաղորդվի սոցիալիստական մրցությանը, որ մարդիկ պարզորոշ իմանան, թե ինչ նպատակների համար են պայքարում իրենք, գիտակցաբար ձեռնամուխ լինեն դրանց կատարմանը:

Մնում է, որ կուսակցական կազմակերպությունը, նրա բյուրոն հմտորեն օգտագործեն սոցմրցության՝ որպես արտադրության ղեկավարման կարևոր միջոցի, ընձեռած բոլոր հնարավորությունները: Իսկ դրական փորձ տնտեսությունում արդեն կա:

Սոցիալիստական մրցությանը գործարար բնույթ հաղորդելու համար մշտական ուշադրություն է նվիրվում աշխատողների նյութական և բարոյական խրախուսմանը: Դրամական մրցանակներ են նախատեսվել ինչպես միջբրիգադային, այնպես էլ անհատական մրցության հաղթողների համար: Սահմանվել են «Լավագույն կթվոր», «Լավագույն անասնապահ» հուշադրոշներ: Ընդ որում, նման հուշադրոշների արժանացածները պարգևատրվում են նաև դրամական մրցանակով: Միջբրիգադային մրցության արդյունքներն ամփոփվում են եռամսյակը մեկ, կթվորուհիներինը՝ տասնհինգ օրը մեկ, պարգևները հանձնվում են հանդիսավոր պայմաններում: Անցած տարվա արդյունքներով իրենց մասնագիտության մեջ լավագույնն են ճանաչվել կթվորուհի Զարիկ Ֆարիզովան և անասնապահ Գևորգ Երեմյանը:

Տարիներ շարունակ տնտեսությունում մրցության արդյունքների ամփոփումը մի նպատակ էր հետապնդում՝ խրախուսել մրցության հաղթողներին: Իսկ նրանք, ովքեր կատարում ու անգամ գերակատարում էին պլանը, բայց չէին դառնում հաղթողներ, մնում էին ստվերում: Ինչ վերաբերում է ետ մնացողներին, ապա նրանց մրցության ակտիվ պրոցեսի մեջ ընդգրկելու առումով գրեթե ոչինչ չէր արվում: Եվ ահա 1979 թվականի սկզբներին ֆերմայի կոմունիստներն առաջարկեցին անհատական մրցություն ծավալել զույգերի միջև՝ դրանք կոմպլեկտավորելով առաջավոր և ետ մնացող կթվորներով: Առավել բարձր ցուցանիշներ ապահոված Զարիկ Ֆարիզովան և Վարսենիկ Ֆերոյանը զույգեր կազմեցին ետ մնացող Մարգո Մանվելյանի և Զինա Սաֆոյանի հետ: Դա լավ արդյունք տվեց: Վերջիններս միայն մեկ տարում յուրաքանչյուր կովից ավելի ստացան 300 կիլոգրամ կաթ: Տնտեսությունում այժմ հիմնավորապես է արմատավորվում մրցության այս ձևը: Արվում է ամեն ինչ ետ մնացողներին առաջավորներին հասցնելու համար:

Նոր Գեղիում է գտնվում ակադեմիկոս Գ. Աղաջանյանի անվան գյուղատնտեսության էլեկտրիֆիկացման և մեքենայացման տեխնիկումը, որը հանրապետության տնտեսությունների համար պատրաստում է միջին օղակի մասնագետներ: Ուսումնառության տարիներին տեխնիկումի սաներն արտադրական պրակտիկան անցկացնում են տնտեսության այգիներում և դաշտերում, ֆերմայում, մեքենայական հավաքակայանում: Բնականաբար, տնտեսությունն այստեղից մասնագետների լավ համալրում է ստանում: Սկզբնական կուսկազմակերպությունը բոլոր միջոցները գործադրում է բարձրորակ մասնագետներ պատրաստելու համար: Այսօր Նոր Գեղիում հարգանքով են խոսում տեխնիկումի շրջանավարտներ, արհեստանոցի վարիչ Գարուշ Հարությունյանի, բրիգադավարներ Ժորա Հարությունյանի, Վազգեն Մարգարյանի, մեխանիզատորներ Յուրիկ Զարգարյանի, Վաչիկ Խաչատրյանի և շատերի մասին: Նրանք իրենց հարուստ գիտելիքներն ի սպաս են դնում տնտեսության նվաճումների բազմապատկմանը:

Նոր Գեղիի սովխոզ-տեխնիկումը հնգամյակի չորրորդ տարին եզրափակեց արտադրության բոլոր ճյուղերում պլանային առաջադրանքները կատարած ու գերակատարած: Տնտեսության մարդիկ հասկանում են, որ ձեռք բերված հաջողությունները հանգստացուցիչ տրամադրության և ինքնագոհության իրավունք չեն տալիս. դեռևս լուծում պահանջող խնդիրներն էլ շատ են: Թեկուզ, օրինակ, պտղաբուծությունը: Այն տնտեսության եկամտաբեր ճյուղերից է, բայց... հնգամյա պլանով նախատեսված 4885 տոննայի փոխարեն, անցած չորս տարիներին արտադրվել է 3385 տոննա պտուղ: Այս ճեղքվածքն առաջացել է հնգամյակի առաջին երկու տարում, և կուսկազմակերպությունը, դիրեկցիայի հետ միասին, ձեռնարկում է բոլոր միջոցները հնգամյա պլանը կատարելու համար: Ճիշտ է, անցած տարվա արդյունքներով Նաիրիի շրջանը հաղթող ճանաչվեց հանրապետական սոցիալիստական մրցությունում, բայց ինչպես ողջ շրջանի աշխատավորները, այնպես էլ նորգեղցիները այսօր իրենց կատարածին նայում են հեռանկարային տեսանկյունից: Այս առումով տնտեսության և տեխնիկումի առջև այժմ միանգամայն նոր պահանջներ են դրվում. առաջիկա մի քանի տարիներին տնտեսությունը դարձնել ցուցադրական, ավելացնել պտղատու այգիների հեկտարի միջին բերքատվությունը և տարեկան արտադրել 5000 տոննայից ավելի համախառն բերք, գյուղատնտեսության համար պատրաստել որակյալ մասնագետներ... Կուսկազմակերպությունը, դիրեկցիան արդեն միջոցներ են ձեռնարկում ընթացիկ տարում ևս 120 հեկտարի վրա պալմետային այգի հիմնելու համար:

Սկզբնական կուսկազմակերպության ժողովը վերջերս քննարկեց ՀԿԿ Կենտկոմի ապրիլյան (1980 թ.) պլենումի որոշումների առնչությամբ կուսկազմակերպության խնդիրները և մշակեց միջոցառումների կոնկրետ ծրագիր: Մասնավորապես խնդիր դրվեց ստեղծել կերի հուսալի պաշար, բարելավել ցեղաբուծական աշխատանքը (այդ նպատակով արդեն ձեռք են բերվել 100 գլուխ շվից ցեղի երինջներ), նախիրում ավելացնել կովերի գլխաքանակը, տասնմեկերորդ հնգամյակի վերջում մեկ կովից ապահովել 3700 կիլոգրամ կաթ: Հավատում ես, որ այս ծրագիրը ևս պատվով կիրագործվի: Գյուղատնտեսական արտադրության զարգացման խնդիրների հաջող լուծմանն են ուղղված Հայաստանում սովետական իշխանության հաստատման 60-ամյակի պատվին տնտեսությունում ծավալված սոցիալիստական մրցությունը, կուսկազմակերպության ողջ գործունեությունը:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԳՈՐԾՈՆԸ

Ն. Ա. ԱՓԻՅԱՆ
Իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

ԶԱՐԳԱՑԱԾ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԸ լայն ասպարեզ է բացել մեր
հանրապետության աշխատավորության համակողմանի
քաղաքական ստեղծագործության համար: Այն առավել մեծ թափ ու ազդեցու-
թյուն է ձեռք բերել Հայկական ՍՍՀ սահմանադրության ընդունումով: Սահմա-
նադրությունն ինքը այդպիսի պատմական ստեղծագործության ծնունդ է, բան-
վորների, կոլտնտեսականների, մտավորականների կոլեկտիվ մտքի արգասիքը:
Նրանց շահերն ու կամքը իրենց արժանի արտացոլումն են գտել նաև Հայկա-
կան ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքում և իրավական այլ փաստա-
թղթերում: Այդ օրենքի քննարկման և ընդունման ամբողջ պրոցեսը ցույց տվեց,
որ մեր աշխատավորներն առավել ակտիվորեն են մասնակցում հանրապետու-
թյան կյանքի, դրա տնտեսական ու կուլտուրական շինարարության, ինչպես
նաև մեր երկրի ներքին ու արտաքին քաղաքականության հետ կապված ամե-
նաբազմազան հարցերի լուծմանը:
1978 թ. դեկտեմբերի 15-ին Հայկական ՍՍՀ իններորդ գումարման Գերա-
գույն սովետի իններորդ նստաշրջանն ընդունեց Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների
խորհրդի մասին օրենքը, որը կարևոր քայլ հանդիսացավ հանրապետության
կառավարության կազմակերպումն ու գործունեությունը բարելավելու, դրա
օրենսդրությունը կատարելագործելու ասպարեզում: Օրենքն էլ ավելի մեծաց-
րեց պահանջները Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի, բոլոր մինիստրու-
թյունների ու պետական կոմիտեների, ինչպես նաև հանրապետական այլ կազ-
մակերպությունների աշխատանքի նկատմամբ:
Այդ փաստաթղթի նշանակությունն ամենից առաջ այն է, որ Հայկական
ՍՍՀ կառավարության կանոնադրությունն ու գործունեությունը կանոնարկող
իրավական նորմերը համապատասխանեցնում է ՍՍՀՄ և Հայկական ՍՍՀ սահ-
մանադրությանը, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքին, ինչպես նաև
սովետական հասարակության զարգացման արդի մակարդակին:
Հայտնի է, որ Հայկական ՍՍՀ զարգացման տարբեր փուլերում դրա կա-
ռավարության իրավական կանոնադրությունը, մասնավորապես դրա կազմա-
վորման ու պատասխանատվության կարգը, ինչպես և աշխատանքի ձևերն ու
մեթոդները ընդհանուր առմամբ ամրագրվել են հանրապետության սահմանա-
դրություններում: Այդ հարցերը հստակ ու կոնկրետ սահմանված են նաև Հայ-
կական ՍՍՀ 1978 թ. սահմանադրությունում, որը միաժամանակ լենինյան

սկզբունքների ու գաղափարների հիման վրա, ՍՍՀՄ սահմանադրությանը հա-
մապատասխան կարգորոշում է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի դերն ու
խնդիրները սոցիալիստական համաժողովրդական պետության ֆունկցիաներն
իրականացնելու գործում:
Հանրապետության կառավարության կազմավորման ու գործունեության
համար բացառիկ կարևոր իրավական նշանակություն ունի սահմանադրության
124-րդ հոդվածը, որտեղ ուղղակի շեշտված է, թե «Հայկական ՍՍՀ Մինիստր-
ների խորհրդի ու նրա նախագահության իրավասությունը, նրանց գործունեու-
թյան կարգը, մյուս պետական մարմինների հետ Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների
խորհրդի հարաբերությունները, ինչպես նաև Հայկական ՍՍՀ միութենական-
հանրապետական և հանրապետական մինիստրությունների ու պետական կո-
միտեների ցանկը որոշվում են սահմանադրության հիման վրա՝ Հայկական
ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքով»: Սահմանադրության այս հոդ-
վածն իրավական նախադրյալ և հիմք է ծառայել Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների
խորհրդի մասին օրենքի ընդունման համար, որում պետք է ավելի մանրամասն
ու համակողմանի կանոնարկվեին հանրապետության կառավարության կազ-
մավորման ու գործունեության հարցերը, դրա փոխհարաբերությունները մյուս
պետական մարմինների ու կազմակերպությունների հետ: Հետևաբար այդ օրեն-
քի ընդունումը փաստորեն ՍՄԿԿ XXV համագումարի կանխանշած օրենսդրա-
կան աշխատանքների լայն ծրագրի իրագործման առաջին քայլերից մեկն էր՝
հիմնված Հայկական ՍՍՀ 1978 թ. սահմանադրության վրա:
Ինչպես հայտնի է, մեր կուսակցության XXV համագումարը, խնդիր դնե-
լով մեր օրենքներն ավելի մատչելի դարձնել սովետական բոլոր քաղաքացի-
ների համար, հանձնարարեց համապատասխան մարմիններին «առաջարկու-
թյուններ նախապատրաստել աշխատանքային, վարչական իրավունքի և մի
քանի այլ օրենքների հետագա կատարելագործման վերաբերյալ, որպեսզի
հաշվի առնվեն հասարակական կյանքի նոր երևույթները» (ՍՄԿԿ XXV համա-
գումարի նյութերը, էջ 123):
Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքի ընդունումը թելա-
դրված էր մեր հասարակության և պետության զարգացման ողջ ընթացքով, մի
շարք, այդ թվում նաև իրավական բնույթի, պատճառներով: Դրանցից մեկն այն
էր, որ մինչև 1978 թ. կեսերը չկար մի այնպիսի փաստաթուղթ, որը համակող-
մանի ու մանրամասն կարգավորեր Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի
գործունեությունը, դրա ձևերն ու մեթոդները: ՀՍԽՀ ժողովրդական կոմիսար-
ների խորհրդի մասին կանոնադրությունը, որը հաստատել էին ՀՍԽՀ Կենտ-
գործկոմն ու Ժողկոմխորհը 1932 թ. սեպտեմբերի 22-ին, այդ հարցերը սահմա-
նում էր միայն ընդհանուր առմամբ և ոչ լիովին: Ընդ որում, դրա շատ դրույթ-
ներ արդեն հնացել էին և չէին համապատասխանում մեր հասարակության
պատմական զարգացման ներկա փուլի պահանջներին, կյանքի նոր պայման-
ներին: Բնական է, որ այդ ամենը ինչ-որ չափով բացասաբար էր անդրադառ-
նում ինչպես գործադիր-կարգադրական աշխատանքի, այնպես էլ ժողովր-
դական տնտեսության կառավարման ու պլանավորման կատարելագործման
նպատակով պրակտիկ գործունեության մակարդակը բարձրացնելու վրա:
Մինչդեռ հանրապետության տնտեսության արդյունավետ զարգացման
ուժգնացած պրոցեսը և, մասնավորապես, ժողովրդական տնտեսության զա-
նազան ճյուղերի թվական աճը, գիտության ու արտադրության միջև նոր կա-
պերի ստեղծումը մեծացրին տնտեսությունը ղեկավարելու և ժողովրդատն-
տեսական ճյուղերի զարգացումը կոորդինացնելու նշանակությունը, նոր կա-
րևոր խնդիրներ առաջադրեցին այդ ֆունկցիաներն իրագործող Հայաստանի
կառավարությանը և բարձրացրին նրա պատասխանատվությունը դրանց կա-
տարման գործում: Իսկ դա իր հերթին պահանջում էր Հայկական ՍՍՀ Մինիս-
տրների խորհրդի և դրա կառուցվածքային ստորաբաժանումների գործունեու-
թյան իրավական հիմքերի հետագա ամրապնդում, ինչպես և դրանց տեղի ու
դերի որոշում հանրապետության պետական մարմինների ընդհանուր համա-
կարգում:

Այսպիսով, հանրապետության՝ զարգացած սոցիալիզմի փուլը թևակոխե-
լը և այն վիթխարի փոփոխությունները, որոնք կատարվել են նրա կյանքում
ՀՍԽՀ ժողկոմխորհի մասին կանոնադրությունը 1932 թ. սեպտեմբերի 22-ին
ընդունելուց ի վեր, անհրաժեշտ դարձրին ամրապնդել Հայկական ՍՍՀ կառա-
վարության կառուցվածքի ու գործունեության իրավական հիմքերը, մասնավո-
րապես դրա աշխատանքի ձևերի, մեթոդների ու հիմնական ուղղությունների
ավելի հստակ ու լրիվ կարգորոշումը:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքի կարևորագույն
առանձնահատկությունն է դրա դրույթների հաջորդային կապը պետական շի-
նարարության լենինյան գաղափարների հետ: Սովետական կառավարության
կառուցվածքի ու գործունեության լենինյան սկզբունքները, որոնցից բխում է
Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքը, արտացոլում են դրա,
որպես իշխանության բարձրագույն մարմնի, գործադիր- կարգադրական բազ-
մակողմանի գործունեությունն իրականացնող ապարատի իրավական վիճակի
առանձնահատկությունները: Օրենքի հիմքում ընկած են նաև ՍՄԿԿ XXV համա-
գումարի և ՍՄԿԿ Կենտկոմի դրան հաջորդած պլենումների որոշումները սովե-
տական հասարակության քաղաքական սիստեմի զարգացման, սովետական
համաժողովրդական պետության ֆունկցիաների, նրա աշխատանքի ոճի, ձևերի
ու մեթոդների կատարելագործման վերաբերյալ:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքի գլխավոր քաղա-
քական ու դրա հետ միասին նաև իրավական բովանդակությունը որոշվում է
սահմանադրական այն դրույթով, ըստ որի հանրապետության Մինիստրների
խորհուրդն իր գործունեությունն իրականացնում է կոմունիստական կուսակ-
ցության որոշումների և սոցիալիստական համաժողովրդական պետության
գլխավոր խնդիրներին համապատասխան:

Օրենքը սահմանադրության հիման վրա որոշում է Հայկական ՍՍՀ Մինիս-
տրների խորհրդի՝ հանրապետության պետական իշխանության բարձրագույն
գործադիր և կարգադրիչ մարմնի գործունեության կարգը: Եթե «գործադիր»
տերմինը նշանակում է, թե Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի գլխավոր
խնդիրն է հանրապետության Գերագույն սովետի ու նրա նախագահության
որոշումների կատարումը, ապա «կարգադրիչ» տերմինը ցույց է տալիս, որ
այդ խնդիրն իրագործելու համար Մինիստրների խորհուրդն օժտվում է ան-
հրաժեշտ կարգադրիչ, այդ թվում և իրավական բնույթի ֆունկցիաներով:

Իր գործունեության ընթացքում Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը
ղեկավարվում է ՍՍՀՄ սահմանադրությամբ, Հայկական ՍՍՀ սահմանադրու-
թյամբ, ՍՍՀՄ և Հայկական ՍՍՀ օրենքներով, ՍՍՀՄ կառավարության որոշում-
ներով:

Օրենքի համաձայն՝ Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետը, որպես հանրա-
պետության պետական իշխանության բարձրագույն մարմին, կազմում է իրեն
ենթակա ու պատասխանատու Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդն իրավազոր է լուծելու պետական
կառավարման բոլոր այն հարցերը, որքանով դրանք ըստ սահմանադրության
չեն մտնում հանրապետության Գերագույն սովետի ու նրա նախագահության
իրավասության մեջ: Այդ առումով սկզբունքային նշանակություն է ստանում
օրենքի այն դրույթը, ըստ որի Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը հան-
րապետության Գերագույն սովետի քննարկմանն է ներկայացնում իր առաջիկա
գործունեության վերաբերյալ դիմումը: Այդ նորմը ուժեղացնում է կառավարու-
թյան ենթակայությունը Գերագույն սովետին ու վկայում, որ այն իր ողջ գոր-
ծունեությամբ հաշվետու է վերջինիս:

Օրենքում մեծ տեղ են գրավում այն հարցերը, որոնք կապված են զար-
գացած սոցիալիզմի պայմաններում կոմունիստական կուսակցության և սո-
ցիալիստական համաժողովրդական պետության գլխավոր խնդիրներն իրակա-
նացնելու գործում Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի դերի որոշման հետ,
ձևակերպված են հանրապետության կառավարության գործունեության հիմնա-
կան ուղղությունները և որոշված են նրա լիազորությունները պետական կառա-
վարման զանազան ոլորտներում:

Կարևոր է նշել, որ ընդհանրացնելով հանրապետական կառավարության
աշխատանքի բազմամյա փորձը, օրենքն առաջին պլանի վրա է մղում տնտե-
սական ու սոցիալական զարգացման հարցերը: Եվ դա պատահական չէ, քանի
որ գործունեության այդ բնագավառն իսկ արդեն սովետական իշխանության
առաջին տարիներից սկսած հանրապետությունում վճռական նշանակություն էր
ձեռք բերել սոցիալիզմի համար, մեր երկրի ամբողջ հասարակության սոցիա-
լական վերափոխման համար աշխատավորների մղած պայքարում:

Սոցիալիզմի տնտեսական առավելությունների համակողմանի օգտա-
գործման հիման վրա օրենքում որոշվում են հանրապետության կառավարու-
թյան աշխատանքի այն կողմերը, որոնք կապված են ժողովրդի կյանքի նյու-
թական ու կուլտուրական մակարդակի հետագա բարձրացման, կրթության ու
մշակույթի զարգացման, բնակչության բուժսպասարկման բարելավման, քաղա-
քացիների ստեղծագործական ուժերի գործադրման հնարավորությունների ընդ-
լայնման, ինչպես նաև միութենական այլ հանրապետությունների հետ համա-
գործակցման զանազան ձևերի ընդլայնման հետ:

Ներկա փուլում, երբ գիտատեխնիկական հեղափոխության ազդեցության
ներքո մշտապես աճում են արտադրության չափերը և բարդանում տնտեսական
փոխադարձ կապերը, առավել կարևորվում է հանրապետության կառավարու-
թյան գործունեությունը: Այն ապահովում է կոմունիզմի համար պայքարի
վճռական տեղամասերից մեկի՝ տնտեսության ղեկավարումը և կոորդինացնում
հանրապետության ժողովրդական տնտեսության ճյուղերի զարգացումը: Այդ
պատճառով էլ Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի լիազորություններն
օրենքում այնպես են սահմանված, որ կառավարությունը կարողանա արդյու-
նավետ կերպով ազդել ինչպես միասնական ժողովրդատնտեսական կոմպլեք-
սի, այնպես էլ հանրապետության տերիտորիայում բաշխման ու փոխանակման
գործի զարգացման վրա:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքի միջով կարմիր թելի
պես անցնում է կառավարման հետագա կատարելագործման, ժողովրդական
տնտեսության ու նրա ճյուղերի մակարդակի բարձրացման գաղափարը: Նրա-
նում գլխավոր ուշադրությունը դարձված է այն բանին, որ կառավարման գոր-
ծունեությունը համապատասխանեցվի հանրապետության տնտեսական զար-
գացման արդի փուլի աճած պահանջներին: Այդ կապակցությամբ Հայկական
ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի առաջնակարգ խնդիրներից մեկն է դարձել գիտա-
տեխնիկական առաջընթացի՝ որպես սովետական հասարակության տնտեսա-
կան վերելքի, սովետական մարդկանց բարեկեցության ու կուլտուրական մա-
կարդակի բարձրացման վճռական գործոնի, արագացումն ապահովելը: Ընդ-
որում, օրենքը ելնում է այն սկզբունքից, որ կոմունիզմի նյութատեխնիկական
բազայի ստեղծումն անքակտելի է կոմունիստական հասարակություն կառու-
ցող ու ամենահումանիստական գաղափարները կրող սովետական մարդու
հոգևոր կերպարը ձևավորելու պրոցեսից:

Օրենքում ամրագրվեցին հանրապետության կառավարության խնդիրները
պետական կարգապահության հետագա ամրապնդման, հանձնարարված գործի
նկատմամբ կառավարման բոլոր մարմինների ու պաշտոնատար անձանց պա-
տասխանատվության բարձրացման առումով: Այդ փաստաթղթում հատուկ
ուշադրություն է հատկացված պետական շինարարության խնդրում կուսակցու-
թյան և պետության որոշումների կատարման նկատմամբ Հայկական ՍՍՀ
Մինիստրների խորհրդի հսկողության ուժեղացմանը:

Օրենքում կարևորվում է սոցիալիստական օրինականության ապարեզում
Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի հիմնական լիազորությունների լուսա-
բանումը: 13-րդ հոդվածով հանրապետության կառավարությունը միջոցա-
ռումներ է իրականացնում հասարակական կյանքի պահպանման, քաղաքա-
ցիների իրավունքների և ազատությունների ապահովման ու պաշտպանության
նպատակով, պետական, կոոպերատիվ և այլ կազմակերպությունների գործու-
նեությունն ուղղում է սոցիալիստական սեփականությունը պահպանելուն,
ապահովում է օրենսդրության ճշտիվ կիրառումը Հայկական ՍՍՀ մինիստրու-
թյունների, պետական կոմիտեների և նրան ենթակա մյուս մարմինների կող-

միջ: Բացի այդ, կառավարությունը իրավական աշխատանք է կազմակերպում պետական կառավարման մարմիններում և միջոցներ է ձեռնարկում գործող օրենսդրությունը կատարելագործելու բնագավառում:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքի նպատակն է սոցիալիստական դեմոկրատիայի հետագա զարգացումը, որը կատարվում է պետական գործերի կառավարմանը քաղաքացիների հետզհետե ավելի լայն մասնակցությամբ, ժողովրդական վերահսկողության ուժեղացմամբ, պետության գործերը վարելիս հրապարակայնության ընդլայնմամբ: Օրենքում դրան համապատասխան սահմանվում է, որ Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդն իր գործունեության ընթացքում ղեկավարվում է դեմոկրատական ցենտրալիզմի, սոցիալիստական ֆեդերալիզմի, պատշաճ օրինականության, իր գործունեության հրապարակայնության և հասարակական կարծիքը հաշվի առնելու սկզբունքով: Այդ օրենքը, մասնավորապես, ապահովում է ՍՍՀՄ և Հայկական ՍՍՀ սահմանադրությունների, ՍՍՀՄ օրենքների և ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի ու նրա նախագահության այլ որոշումների, Հայկական ՍՍՀ օրենքների և Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի ու նրա նախագահության այլ որոշումների անշեղ պահպանումը, ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի որոշումների ու կարգադրությունների կատարումը, կազմակերպում է պետական մարմինների ու հասարական կազմակերպությունների, աշխատավորական կոլեկտիվների ու քաղաքացիների առաջարկությունների հայտնաբերումն ու օգտագործումը՝ համապատասխան հարցերը լուծելիս: Կարևոր է օրենքի 3-րդ հոդվածում նշումն այն մասին, որ օրենքով նախատեսված դեպքերում հասարակական կազմակերպությունների հանրապետական մարմինները ըստ նրանց կանոնադրական խնդիրների մասնակցում են Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի լուծելիք հարցերի քննությանը: Այդ նորմը վկայում է կառավարման այնպիսի կենտրոնական ապարատ ստեղծելու վերաբերյալ լենինյան գաղափարը կյանքում լիովին իրականացնելու մասին, որտեղ կոլեգիալության և միանձնյա ղեկավարության սկզբունքները օրգանապես կապված լինեն աշխատավորների մասսայական կազմակերպությունների, նրանց գործունեության հետ:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին վերաբերող այս օրենքը մշակված է այնպես, որ առավել լրիվ ու բազմակողմանիորեն ապահովի ՍՍՀ Միության և հանրապետության շահերի զուգակցումը պետական կառավարման ոլորտում: Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի ու միութենական մյուս հանրապետությունների Մինիստրների խորհուրդների փոխհարաբերությունները կարգավորվում են սոցիալիստական ֆեդերացիայի սկզբունքներով: Օրենքի 18-րդ հոդվածում նշված է, որ համաձայն ՍՍՀՄ օրենսդրության, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը մասնակցում է ՍՍՀՄ կառավարությունում և ՍՍՀ Միության այլ մարմիններում այնպիսի հարցերի լուծմանը, որոնք հանձնված են ՍՍՀ Միության տնօրինությանը, և նրանց քննարկմանն է ներկայացնում համամիութենական նշանակություն ունեցող հարցերի վերաբերյալ առաջարկներ: Միաժամանակ հանրապետության կառավարությունը համագործակցում է ՍՍՀՄ մինիստրությունների, պետական կոմիտեների և ՍՍՀՄ Մինիստրների խորհրդին ենթակա մյուս մարմինների հետ՝ իրականացնելու իր և այդ մարմինների իրավասությունները, տնտեսական ու սոցիալական զարգացման պլանները և համապետական, միջճյուղային ու ռեգիոնալ բնույթի կարևորագույն կոմպլեքսային ծրագրերը:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը միավորում և ուղղություն է տալիս միութենական-հանրապետական և հանրապետական մինիստրությունների ու պետական կոմիտեների, իրեն ենթակա մյուս մարմինների աշխատանքին, առաջարկություններ է մտցնում Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետ, իսկ դրա նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում՝ Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահություն՝ մինիստրություններ ու պետական կոմիտեներ կազմելու կամ այդպիսիները լուծարքի ենթարկելու վերաբերյալ, սահմանված կարգով մինիստրությունների և պետական կոմիտեների, իրեն ենթա-

կա մյուս մարմինների մասին հաստատում է կանոնադրություններ, ինչպես նաև դրանց կենտրոնական ապարատի կառուցվածքը և սահմանում այն փոփոխելու կարգը: Դրանով հանդերձ նա նշանակում է կոմիտեների, գլխավոր վարչությունների և Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր մյուս գերատեսչությունների ղեկավարներին, պետական կոմիտեների նախագահներին և իրեն ենթակա մյուս մարմինների ղեկավարների տեղակալներին, հաստատում է Հայկական ՍՍՀ մինիստրությունների և պետական կոմիտեների կոլեգիաների, ինչպես նաև Հայկական ՍՍՀ պետական կոմիտեների անդամներին: Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը սիստեմատիկորեն վերահսկում է հանրապետական մինիստրությունների և պետական կոմիտեների, իրեն ենթակա մյուս մարմինների գործունեությունը, նրանց ղեկավարների նկատմամբ կարգապահական իշխանություն է գործադրում:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդը 19-րդ հոդվածով սահմանում է հարաբերություններ ժողովրդական դեպուտատների տեղական սովետների գործադիր կոմիտեների հետ: Ըստ այդ հոդվածի Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդն իր լիազորությունների շրջանում ղեկավարում է ժողովրդական դեպուտատների տեղական սովետների գործադիր կոմիտեների գործունեությունը, անհրաժեշտ փոխգործողություններ է ապահովում նրանց և հանրապետության մինիստրությունների, պետական կոմիտեների և Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին ենթակա մյուս մարմինների միջև՝ նրանց իրավասությունները կենսագործելու և կյանքում տնտեսական ու սոցիալական զարգացման պլաններ, հանրապետական, միջճյուղային և ռեգիոնալ կոմպլեքսային ծրագրեր իրականացնելու ոլորտում, վճռում այդ ընթացքում ծագող հարցերը:

Վերահսկելով ժողովրդական դեպուտատների տեղական սովետների գործադիր կոմիտեների գործունեությունը, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհուրդն իրավասու է չեղյալ համարել աշխատավորների դեպուտատների շրջանային և քաղաքային (հանրապետական ենթակայության քաղաքների) սովետների գործադիր կոմիտեների որոշումներն ու կարգադրությունները:

Ժողովրդական դեպուտատների տեղական սովետների գործադիր կոմիտեները 19-րդ հոդվածով իրավունք ունեն սահմանված կարգով մասնակցելու Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի տնօրինությանը հանձնված հարցերի քննարկմանը: Բացի այդ, ժողովրդական դեպուտատների շրջանային և քաղաքային (հանրապետական ենթակայության քաղաքների) սովետների գործադիր կոմիտեները հանրապետության Մինիստրների խորհրդի քննարկմանն են ներկայացնում առաջարկություններ Հայկական ՍՍՀ կառավարության լուծում պահանջող հարցերի վերաբերյալ:

Այդ հոդվածով, փաստորեն վերացվեց հիշյալ մարմինների միջև չհամաձայնեցված գործողություններ առաջ գալու հնարավորությունը և դրանց համար հուսալի իրավական հիմք ապահովվեց իրենց իրավունքներն ու պարտականությունները ճիշտ կենսագործելու համար:

Օրինագծի 6-րդ հոդվածը, որը վերաբերում է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի իրավասությունների ընդհանուր հարցերին, լրացվել է հետևյալ մասով. «...որոշում է հանրապետական և տեղական նշանակության պետական ձեռնարկություններ, կազմակերպություններ ու հիմնարկություններ ստեղծելու, վերակազմելու և լուծարքի ենթարկելու կարգը»: Սոցիալական զարգացման և մշակույթի բնագավառում Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի հիմնական լիազորություններին վերաբերող 8-րդ հոդվածն իր 4-րդ կետում լրացվել է հետևյալ դրույթով. «...ապահովում է քաղաքների և այլ բնակավայրերի բարեկարգման ղեկավարումը»:

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի և նրա նախագահության նիստերում քննարկվում են պետական կարևոր նշանակություն ունեցող հարցեր: Համաձայն օրենքի, իրավական այն ակտերը, որոնց միջոցով հանրապետության կառավարությունն իրագործում է իր իրավասությունը, նրա որոշումներն ու կարգադրություններն են: Ի տարբերություն նախորդ օրենսդրության, այդ օրենքը միմյանցից հստակ սահմանազատում է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների

խորհրդի ակտերի այդ երկու ձևերը։ Կառավարության՝ նորմատիվ բնույթի կամ ժողովրդատնտեսական կարևոր և ընդհանուր նշանակություն ունեցող որոշումները կայացվում են իբրև կառավարական որոշումներ, իսկ օպերատիվ և այլ ընթացիկ հարցերի վերաբերյալ եղածները՝ կարգադրությունների ձևով։ Ըստ 31-րդ հոդվածի, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի որոշումները հրապարակվում են հանրապետության կառավարության որոշումների ժողովածուում, իսկ դրանց լայն ու անհապաղ հրապարակման անհրաժեշտության դեպքում մասսայական ինֆորմացիայի միջոցներով հայտնվում է բոլորին։ Դա նշանակալից չափով հեշտացնում է դրանց սիստեմավորումը։

Օրենքը սահմանում է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի գործերի կառավարչության իրավական կանոնադրությունը։ Դա մի ապարատ է, որն ապահովում է մեր հասարակության և պետության կյանքի տարբեր հարցերի վերաբերյալ կուսակցության և կառավարության որոշումների կատարման սիստեմատիկ ստուգումը։

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին նոր օրենքը պետական ապարատի հետագա կատարելագործման, նրա գործունեության բարելավման, ժողովրդական լայն մասսաների հետ նրա կապերի ամրապնդման վերաբերյալ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության հոգատարության վառ դրսևորումն է։ Այդ կարևոր իրավական փաստաթուղթը ո՛չ միայն սահմանում է պետության գործերի կառավարման ասպարեզում Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի պարտականությունների ողջ շրջանակը, այլև հանրապետության յուրաքանչյուր քաղաքացու հնարավորություն է ընձեռում խոր և համակողմանի պատկերացնելու իր սեփական իրավունքները և պատասխանատվությունը հանրապետությունում տիրող գործերի վիճակի համար, ակտիվ կերպով մասնակցելու պետության գործերի կառավարմանը։

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի մասին օրենքը հանրապետության կառավարության գործունեության մակարդակի հետագա բարձրացման և օրենսդրության կատարելագործման կարևոր գործոն է։

Ն. Գ. ՉԵՐՆԻՇԵՎՍԿԻՆ ԵՎ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

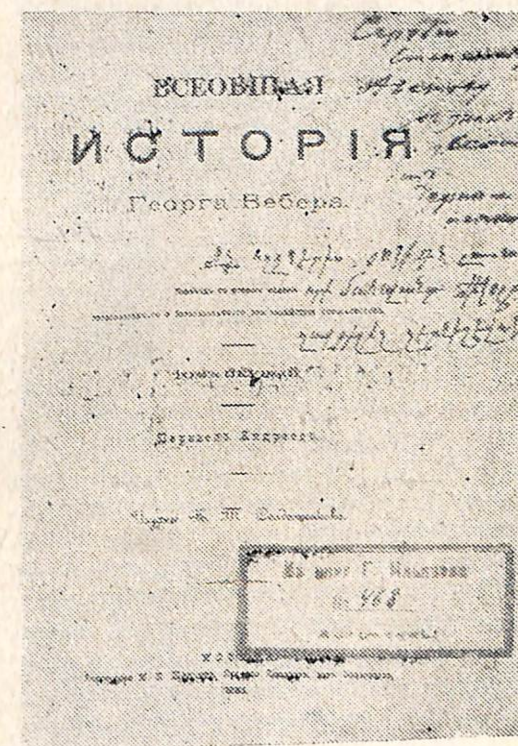
Մ. Մ. ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ
Փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր, ՍՍՀՄ պետական մրցանակի դափնեկիր

ՍԻԲԻՐՅԱՆ ԵՐԿԱՐԱՏԵՎ տաժանակրությունից և աքսորից հետո (մոտ 20 տարի) ռուս մեծ դեմոկրատ-հեղափոխական Նիկոլայ Գավրիլովիչ Չերնիշևսկուն (1828—1889) թույլատրվեց տեղափոխվել Ռուսաստանի Եվրոպական մասը և 1883 թ. հոկտեմբերից 1889 թ. հունիսը ապրել Աստրախանում։ Այդ ժամանակ Աստրախանում կար հայկական մեծ գաղութ։ Չերնիշևսկին բնակարան է վարձում հայ վաճառականներ Խաչիկովի, Արգարովի, Ջանումովի և այլոց տներում։ Բավական երկար ժամանակ նա ապրում է հայերի շրջանում։ Սույն հոդվածում մենք կկամենայինք անդրադառնալ այս շրջապատի հետ նրա ունեցած կապերի մի քանի կողմերի։

1.

Նախ՝ փոքր-ինչ ավելի մանրամասն այն հանգամանքների մասին, որոնք նրան հասցրել էին Աստրախան։ Կարելի է համարձակ ասել, որ այն պահից, երբ Չերնիշևսկին տաժանակրության դատապարտվեց և աքսորվեց Սիբիր, ռուս հեղափոխական երիտասարդությունը մշտապես մտածում էր կազմակերպել նրա փախուստը, դուրս կորզել նրան իշխանությունների ճիրաններից։ Նման ցանկություն առաջացավ ինչպես Ռուսաստանում, նույնպես և արտասահմանում. այդ մտքի գործնական իրականացմանը ձեռնամուխ եղան և՛ մեկուսի գործող անհատներ, և՛ ընդհատակյա կազմակերպություններ։ Չերնիշևսկուն ազատելը դարձավ առաջավոր Ռուսաստանի քաղաքաքաղաքական կարևորագույն պահանջը։

Իրենց առջև նման խնդիր դնող առաջիններից էին կարակոզովականները։ Կարակոզովական Ի. Ա. Խուդյակովի գործի մեղադրականում նշված է, որ նա մասնակցել է Չերնիշևսկուն ազատելու ծրագրերին՝ Ն. Պ. Ստրա-

Գ. Վեբերի «Համընդհանուր պատմություն» գրքի շապիկը՝ Ն. Գ. Չերնիշևսկու ռուսերեն և հայերեն ինքնագրով։

դինին (որ պետք է մեկներ Սիբիր) ապահովելով կեղծ անձնագրերով և երաշխավորական նամակներով: Բոլոր կարակոզովականներն իրենց ցուցմունքներում հաստատում էին, որ, իրոք, իրենք մտադիր են եղել ազատել Չերնիշևսկուն: Գերագույն քրեական դատարանի դատավճռում ասված էր, որ բոլոր դատապարտյալները նպատակ ունեին ազատել «պետական հանցագործ Չերնիշևսկուն, որպեսզի նա ղեկավարեր ենթադրվող հեղափոխությունը և ամսագրի հրատարակման գործը»:

Խորապես դրամատիկական էին Չերնիշևսկուն ազատելու մյուս փորձերը: 1870 թվականի դեկտեմբերին կեղծ անձնագրով Լոնդոնից Պետերբուրգ մեկնեց ականավոր հեղափոխական Գերման Ալեքսանդրովիչ Լոպատինը: Բարձր էր գնահատում Չերնիշևսկուն Կ. Մարքսը, որպես ինքնատիպ տնտեսագետ և կապիտալիզմի քննադատ: Մարքսի հետ ունեցած զրույցների ժամանակ Լոպատինի հոգում, իր իսկ խոսքերով ասած, բռնկում էր «իր մեծ հայրենակցին աշխարհին վերադարձնելու փորձ անելու այրող ցանկությունը»: Հասնելով Իրկուտսկ՝ շուտով նա ճանաչվեց ու ձերբակալվեց ոստիկանության կողմից: Լոպատինը բազմիցս փախել է ցարական բանտերից, թաքնվել և ատտանդական կյանք է վարել Սիբիրի քաղաքներում, որոնել իր մտահղացումն իրականացնելու ռեալ ուղիներ: Բայց այդ նրան չի հաջողվել և ի վերջո նա ստիպված է եղել փախչել արտասահման:

Նպատակին առավել մոտ է եղել մի այլ ռուս հեղափոխական՝ Իպոլիտ Նիկիտիչ Միշկինը: Զգեստափոխված, ոստիկանական սպայի համազգեստով, Մեշերինով ազգանվամբ, 1875 թվականի հուլիսի 12-ին նա գալիս է Վիլյույսկ, ուր այդ ժամանակ աքսորված էր Չերնիշևսկին: Բայց տեղական ոստիկանապետը չհավատաց փաստաթղթերին և Չերնիշևսկուն չհանձնեց նրան, իբր նոր ապրելատեղ՝ Բլագովեշչենսկ ուղարկելու պատճառով: Միշկինը մի շարք վրիպումներ թույլ տվեց. նախ՝ նա ժամանեց առանց ուղեպայուսակի և ուղեկցողի. այդպես չէին շրջում կարևոր անձինք, երկրորդ՝ նրա թղթերում Չերնիշևսկու մասին ասված չէր, թե նա «պետական հանցագործ» է, ապա՝ Յակուտիայի նահանգապետի կողմից ուղղակի գրված չէր Չերնիշևսկուն իրեն հանձնելու մասին: Ոստիկանապետը գլխի ընկավ, որ գործ ունի կեղծ սպայի հետ, և երբ Միշկինը ցանկություն հայտնեց գնալ Իրկուտսկ, նա տվեց նրան երկու կազակներ, իբրև թե ուղեկցելու համար, իսկ իրականում նրան հսկելու նպատակով: Ճանապարհին վիրավորելով կազակներին՝ Միշկինը թաքնվեց, բայց շուտով ձերբակալվեց, իսկ հետագայում դատվեց «193»-ի պրոցեսի առիթով և մահապատժի ենթարկվեց Շլիսելբուրգի ամրոցի բակում:

Դրանից ավելի առաջ հայտնի ռուս բանաստեղծ Ա. Ն. Տոլստոյը ազնիվ մի քայլ կատարեց՝ պաշտպանելով Չերնիշևսկուն: Ալեքսանդր II-ի անձնական բարեկամը և պատանեկության ընկերն էր նա: Որսի ժամանակ արքան կանչեց նրան իր մոտ և սկսեց հարցուփորձել գրականության ոլորտի եղելությունների վերաբերյալ: Տոլստոյը որոշեց օգտվել հարմար առիթից և ի պատասխան ասաց. «Ռուս գրականությունը սգազգեստ է հագել Չերնիշևսկուն հանիրավի դատապարտելու առիթով»: Ալեքսանդր II-ը անմիջապես ընդհատեց նրան խիստ և զայրալից ձայնով. «Խնդրում եմ քեզ, Տոլստո՛յ, երբեք չհիշեցնել ինձ Չերնիշևսկու մասին»:

Այսպիսի մի փաստ ևս: 1874 թվականի օգոստոսին Վիլյույսկ է գալիս Յակուտիայի նահանգապետի համհարզ Բաննիկովը: Նա հատուկ հանձնարարություն ուներ՝ ստորագրելու համար Չերնիշևսկուն հանձնել իր ներման մասին խնդիրքը: Չերնիշևսկին վճռականորեն մերժում է այդ առաջարկը. «Շնորհակալ եմ: Բայց դե ինչի՞ համար պետք է ներումն խնդրեմ: Որքան ինձ հայտնի է, ես աքսորված եմ միայն նրա համար, որ իմ գլխի և ժանդարմների պետ Շուվալովի գլխի կառուցվածքը տարբեր է: Մի՞թե դրա համար կարելի է ներումն խնդրել»:

Ցարական իշխանությունները կամենում էին Չերնիշևսկուն ծնկի բերել և բարոյապես, սակայն այդ նրանց չհաջողվեց: Մինչև վերջ նրա կամքը մնաց անկոտրում: Նա ոչ մի բանում իրեն մեղավոր չէր համարում, իսկ ցարիզմը չէր կամենում հենց այնպես, հոժարակամ ազատել նրան: Դրությունը փոխվեց Ռուսաստանում հեղափոխական շարժման նոր վերելքի առնչությամբ: Այս նոր պայմաններում ևս Չերնիշևսկու ստեղծագործությունները ոգևորում էին մարդկանց և ոսքի հանում նրանց ցարիզմի դեմ մղվող պայքարի: Ուսանողական բոլոր երեկույթներում ու հավաքներում, ի պատիվ մեծ հեղափոխականի, հնչում էր կենացի այս երգը.

Խմե՛նք կենացը
«Ի՞նչ անել» գրողի,
Նրա հերոսների,
Նրա իդեալի:

Ալեքսանդր II-ի սպանությունից հետո իշխանությունը հույժ անհանգստացած էր գահաժառանգի անվտանգ թագադրության առնչությամբ: Այն հարկադրված էր բանակցություններ վարել «Նարոդնայա վոլյա»-ի Գործադիր կոմիտեի հետ: Վերջինս, որպես նման երաշխիքի առաջին պայման, առաջադրեց Չերնիշևսկու ազատումը: Ցարական իշխանությանն այլ ելք չէր մնում, չնայած, համաձայնելով այդ պայմանին, իր խոստումն ամբողջովին չկատարեց. հայրենի քաղաքի՝ Սարատովի փոխարեն Չերնիշևսկուն թույլատրվեց ապրել Աստրախանում:

Վիլյույսկից Աստրախան ընկած ճանապարհը փոստակառքով ու երկաթուղով ավելի քան մեկ ամիս տևեց: 1883 թվականի հոկտեմբերի 27-ին Աստրախանի նավամատույցում Չերնիշևսկին սպասում էր կինը՝ Օլգա Սոկրատովնայի ժամանմանը՝ Սարատովից: Երեք օր անց նրանք երեքսենյականոց բնակարան վարձեցին հայ վաճառական Խաչիկովի տանը:

Զ.

Դյուրին չէր Չերնիշևսկու կյանքը նոր բնակատեղում: Գլխավորը փոքրիշատե կայուն աշխատանք գտնելն էր «ապրելու» և իր այդքան երկարատև բացակայության ընթացքում կուտակված պարտքերը վճարելու համար: Ցարական իշխանությունը կտրականապես մերժեց ինքնուրույն գրական գործունեության վերադառնալու նրա ցանկությունը: Ինչպես կրակից, այն վախենում էր ռուսական ամսագրերում ու լրագրերում Չերնիշևսկու անվան հիշատակումից իսկ: Չէ՛ որ այդպիսի գործունեությամբ էր նա դարձել «պետական հանցագործ» և այնպես խստորեն պատժվել: Կրկին տեսնել նրան նույն դերո՞ւմ, երբե՛ք: Այդ նպատակով խիստ ցուցում էր տրված ցարական գրաքննությանը: Արգելված էր նույնիսկ Չերնիշևսկու նախկին գրական աշխատությունների վերահրատարակությունը:

Իշխանության այդ մտադրություններին քաջատեղյակ բուրժուական-լիբերալ մամուլը, դրանց համապատասխան, իր վերաբերմունքն էր մշակում մեծ հեղափոխականի նկատմամբ, երբեմն որոշ տակտ պահպանելով: Այդ մամուլի տարբեր միջոցներով կրկին ռուսական գրականության ասպարեզ դուրս գալու Չերնիշևսկու բոլոր փորձերը ձախողվում են: Բանը ո՛չ միայն այդ ճանապարհին ցարական գրաքննության հարուցած արգելքներն էին: Էական դեր էին խաղում այստեղ սկզբունքային ըմբռնումները— կողմերի հայացքների տարբերությունը, հակասականությունը: Երբ Չերնիշևսկուն հայտնեցին, թե իր փիլիսոփայական հոդվածները պիտանի չեն «Վեստնիկ Եվրոպի» լիբերալ ամսագրի համար, նա հանգիստ պատասխանեց. «Ես ոչ մի հավակնություն չունեմ: Ես չեմ պատկանում այն դպրոցին, որի ոգով գրում է «Վեստնիկ Եվրոպի»-ի փիլիսոփա Կավելինը» (Ն. Գ. Չերնիշևսկի, Երկեր, հ. XV, էջ 515)*: Կավելինը լիբերալ էր և իդեալիստ: Չերնիշևսկին չի թաքցրել իր տարաձայնությունները բուրժուասզնվականական «ռաքոտադատելներից» և ոչ մի քայլ չի նահանջել իր դիրքերից:

Ի՞նչ անել, չէ որ պետք է աշխատել, աշխատել ոչ թե ժամանցի, այլ ընտանիքը՝ կնոջը և երկու որդիներին `պահելու համար, որոնցից մեկը ծանր հիվանդ է: Տվե՛ք, գտեք, որևէ աշխատանք, խնդրում էր նա բարեկամներին ու ծանոթներին: Ի վերջո նրանց հաջողվեց տեղավորել նրան աշխատանքի, իբրև թարգմանիչ: Անելանելի չներկայացնենք վիճակը, բայց իրականում Չերնիշևսկու կյանքի ամենածանր շրջաններից մեկն էր դա: Իր ժամանակի մեծագույն մտածողը ստիպված էր զբաղվել թարգմանչի զուտ «մեխանիկական» աշխատանքով: «Գրքեր եմ թարգմանում. ինձ նման մարդը պե՞տք է որ ժամանակ վատներ այս կոպեկանոց աշխատանքի վրա: Ինչևէ, միք փիլիսոփայի այս խոսքերի առիթով... Քանի դեռ այլ աշխատանք չունեմ, ինչպե՞ս կարող եմ ուրախ չլինել թեկուզ և սրանով» (նույն տեղը, էջ 450): Անտանելի էր և Չերնիշևսկու շուրջը տիրող բարոյական մթնոլորտը: Ցարական Ռուսաստանի այդ գավառական քաղաքի քաղքենիական միջավայրն ամենայն ծանրությամբ ճնշում էր նրան: Տեղացիները, հատկապես նրանք, որ իրազեկ էին Չերնիշևսկու գործին, սովորաբար խուսափում էին նրա հետ հաղորդակցվելուց: Բնականաբար, այդ ասպարեզում նախաձեռնողը չէր կարող լինել ցարիզմի նախկին կալանավորը: Գաղտնի հսկողությունը պահպանվում էր: Բացի ոստիկաններից ու ժանդարմներից, քաղաքի մյուս բոլոր, իշխանությունների կարծիքով, կարևոր անձինք ինչպես հարկն է տեղեկացված էին և ճշտել էին իրենց դիրքորոշումը: Օրինակ, Աստրախանի գիմնազիայի դիրեկտոր Ռուբցովը, վերադառնալով արձակուրդից և իմանալով, որ իր բացակայության ընթացքում Չերնիշևսկին այցելել և օգտվել է իր հաստատության գրադարանից, որտեղ կային եվրոպական և արևելյան լեզուներով, այդ թվում և պարսկերեն ու հայերեն բազմաթիվ արժեքավոր գրքեր, կարգադրեց այլևս թույլ չտալ նրան ոտք դնել «գիմնազիայի շեմին»:

Շատ նեղ էր Չերնիշևսկուն շրջապատող

* *Հեղինակի բոլոր վկայակոչումները կատարված են Ն. Գ. Չերնիշևսկու երկերի ժողովածուի տասնվեցհատորյակից:* Խմբ.:

մարդկանց շրջանակը, շատ հեռու և օտար իր հոգեկան և այլ հետաքրքրություններով: Որոշ հաճելի պահեր էին պարգևում նրան Պետերբուրգից ու Մոսկվայից եկած նրա հին ընկերները ու ծանոթները— պրոֆեսոր, գրականագետ Ա. Ի. Պիպինը՝ Չերնիշևսկու մորեղբորորդին, բժիշկ Պ. Ի. Բոկովը, գրող Վ. Գ. Կորոլենկոն և ուրիշներ: Այսպես է արտահայտել իր մեկուսացվածությունն ու միայնակությունը Չերնիշևսկին. «Ես բնակիչն եմ հենց այն կղզու, ուր մի ժամանակ բարեհոգաբար ապրել է Ռոբինզոն Կրուզոն իր ընկերոջ՝ Ուրբաթի հետ» (նույն տեղը, էջ 730): Այդ վիճակը սաստիկ ճնշում էր և Օլգա Սոկրատովնային՝ շատ մարդամոտ այդ կնոջը: Իր մեծ որդուն՝ Ալեքսանդրին, նա գրում էր. «Մենք իրոք կենդանի թաղված ենք: Ապրել նման մենության մեջ, ոչ ոքի հետ չտեսնվել, ոչ մեկի հետ չխոսել»: Նույնը նա գրում էր և փոքր որդուն՝ Միխայիլին ուղղված նամակներում: «Ապրում ենք՝ ճիշտ ինչպես աքսորում: Ոչ մեզ են այցելում, ոչ մենք ենք այցելում որևէ մեկին: Եթե գտնվեին այնպիսի խիզախներ, որ ցանկային ծանոթություն հաստատել մեզ հետ, ապա, կարծում եմ, շուտ կհեռանային մեզնից: Մի խոսքով, ես ինքս եմ վանում ծանոթությունները: Ինչո՞ւ անախորժություն պատճառել մարդկանց»: Ահա մի քաղվածք ևս Օլգա Սոկրատովնայի՝ Վ. Ի. Պիպինային գրած նամակից. «Մենք այստեղ լրիվ ճգնավորի պես ենք ապրում: Ինձ մոտ դեռ գալիս են օրիորդներ (հայուհիներ): Իսկ նրա մոտ ոչ ոք չի գալիս, ինքն էլ ոչ մեկի մոտ չի գնում» (Н. М. Чернышевская, «Летопись жизни и деягельности Н. Г. Чернышевского», стр. 536, 1953):

3.

Ովքե՞ր էին այդ հայուհիները, որոնք, անտեսելով ամեն ինչ, գալիս էին իր հեղափոխական գործունեության համար այդքան տառապած ականավոր մարդու կնոջ մոտ: Որտեղի՞ց նրանց այդքան քաջություն, երբ ուրիշները ամեն կերպ խուսափում էին նման ծանոթությունից: Աստրախանի երբեմնի հոծ հայկական գաղութի հայ արհեստավորների, վաճառականների, մտավորականների կանայք, մայրերն ու քույրերն էին նրանք: Այն ժամանակ, երբ Չերնիշևսկին ապրում էր այդ քաղաքում, XIX դարի 80-ական թվականներին, այն դեռևս պահպանում էր իր ազգային կոլորիտի հիմնական գծերը:

Այդ «խիզախները» (չմոռանանք, որ այդ Օլգա Սոկրատովնայի արտահայտությունն է)՝ հայուհիները, այցելում էին Չերնիշևսկիներին շատ հաճախ և տարբեր առիթներով ու պատճառներով, օգնում էին տանտիրուհուն իր գործերում, գալիս էին շնորհավորելու նրան ծննդյան օրվա առթիվ կամ հենց այնպես, կանանցի հետաքրքրասիրությունից. իսկ երբ նա մեկնեց Աստրախանից, նամակագրական կապ էին պահպանում նրա հետ: Օլգա Սոկրատովնայի ծանոթներն ու մտերիմներն էին նրանք և նրա միջոցով էլ այս կամ այն չափով նման հարաբերությունների մեջ էին ներքաշվում և Չերնիշևսկիների ընտանիքի մյուս անդամները և ինքը՝ Չերնիշևսկին.

«Երեկ մեզ այցելության եկավ Ֆեդոսյա Մելքումովնան,— գրել է Չերնիշևսկին կնոջը.— Մոտ օրերս ես էլ կանցնեմ նրանց մոտ, որպեսզի ցույց տամ, որ շնորհակալ եմ նրան այդ քաղաքավարության համար» (նույն տեղը, էջ 473): Նրան ուղղված մի այլ նամակում. «Երեկ մեզ տեսության եկան Սոֆյա Մելքումովնան և Սուսաննա Բոգդանովնան... Կանցնեմ նրանց մոտ՝ շնորհակալություն հայտնելու նրանց բարեհաճության համար» (նույն տեղը, էջ 474): Կատարելով մեծ որդու՝ Ալեքսանդրի հանձնարարությունը, Չերնիշևսկին Սուսաննա Բոգդանովնային է հանձնում որդու՝ վերջինիս նվիրած գիրքը: Հետագայում նա գրել է Ալեքսանդրին. «Նա քեզ ողջույն է հղում» (նույն տեղը, էջ 480): Մի այլ անգամ հաղորդում է իր այդ ծանոթների շնորհավորանքները փոքր որդուն՝ Միխայիլին, «անվանակոչության օրվա առիթով» (նույն տեղը, էջ 491): Հայուհիների այս փոքր խմբի և Չերնիշևսկիների ընտանիքի բարի ու անկեղծ հարաբերությունները փոխադարձ էին:

Ականավոր գիտնականի ու սոցիոլոգի ուշադիր ու խելացի հայացքը չէր կարող չնկատել այլազգի այդ փոքր բջջի զանազան հատկությունները: Մի անգամ, այցելելով Մելքումովների ընտանիքին, Չերնիշևսկու ուշադրությունը գրավեց այդ շրջանի բոլոր մարդկանց անկեղծ փոխկապվածությունն ու սերը: «Խելացի, բարի, համեստ ու աշխատասեր» ջահել հարսն այստեղ մեծերի նկատմամբ վերաբերվում է «ուշադիր ու հարգալից աղջկա պես», իսկ երիտասարդների նկատմամբ՝ որպես «սիրող հարազատ քույր»: Իր ընտանիքի անդամների այս հատկություններով, ինչպես նկատում է Չերնիշևսկին, Մելքումովները չէին կարող «չպարծենալ» (XV, 703):

Չերնիշևսկին իրազեկ էր այդ հասարակության առանձին անդամների ճակատագրին: Նույն Մելքումովների ընտանիքից Ֆեդոսյային ամուսնացնում էին: Չերնիշևսկին որդուն՝ Ալեքսանդրին, մանրամասն հաղորդում է այդ նորությունը, ըստ որում դրսևորվել են «նրանց (հա-

յերի) ազգության սովորույթները»: Բոլորովին անհայտ մի երիտասարդ ծնողներից խնդրել է նրանց աղջկա ձեռքը: Նրանք անմիջապես համաձայնել են: Կայացել է նշանադրությունը, իսկ շաբաթ ու կես հետո պետք է լիներ հարսանիքը: Սակայն վերջին պահին անակնկալ գալիս է քահանան և հայտնում, որ փեսացուն սրիկա է: Հարսնացուի հայրն ստուգում է, փաստերը հաստատվում են: Ոչինչ չէր մնում անել, և հայրն ու մայրը հրաժարվում են իրենց աղջկան նրան կնության տալու: Հարսնացուն ուրախացավ. նրան դուր չէր գալիս փեսացուն, բայց նա այդ խոստովանեց այս տխուր պատմությունից հետո միայն: «Իրոք, ի՞նչ հիմարություն է աղջկան կնության տալ անծանոթ մարդու»,— իր կարծիքն էր հայտնում Չերնիշևսկին ծանոթ հայուհիներին ու հայերին: «Օ՜, ո՛չ, մեզ մոտ այդպես է արվում»— պատասխանում էին նրանք (XV, էջ 506):

Այդ փաստը չէր կարող չհուզել Չերնիշևսկուն՝ կանանց ազատագրման ջերմ մարտիկին, նրանց իրավունքների և ազատության համար պայքարողին, հռչակավոր Ի՞նչ անել վեպի հեղինակին, վեպ, ուր որպես սոցիալիստական նոր կյանքի հիմնադիրներ տղամարդկանց հետ հավասար հանդես էին գալիս և կանայք:

Ի դեպ, այդ հայ աղջկա անվանը հանդիպում ենք Չերնիշևսկու շատ նամակներում, ընդհուպ մինչև նրա՝ Աստրախանից մեկնելը: Նրանից իմանում ենք, որ վերոհիշյալ պատմությունից որոշ ժամանակ անց Ֆեդոսյա Մելքումովնան ամուսնանում է մեկ ուրիշի հետ: «Նրա ազգանունն այժմ Կանժինսկայա է: Նրա ամուսինը լեհ չէ, ինչպես կարելի է ենթադրել ազգանունից, այլ զտարյուն հայ: Մասնագիտությամբ ջութակահար է. գավառական խմբերի հետ նա երկար է շրջել նահանգական և գավառական ամեն տեսակ մեծ քաղաքներում, ապրել է և Մոսկվայում: Ուստի և լիովին յուրացրել է ռուսական սովորույթները: Ասում են՝ լավ արտիստ է»— որդուն՝ Ալեքսանդրին հաղորդելով այս մանրամասները հայ երաժշտի մասին՝ Չերնիշևսկին հույս է հայտնում, որ «Ֆեդոսյա Մելքումովնայի կյանքն արդեն լավ կընթանա» (նույն տեղը, էջ 615): Մի անգամ փողոցում հանդիպելով Չերնիշևսկուն, Կանժինսկին պատմեց «իր երջանկության մասին այնպիսի մի կնոջ հետ, ինչպիսին Ֆեդոսյա Մելքումովնան է»: «Ես որոշեցի, որ պետք է այցելեմ Ֆեդոսյային և նրա հրավերին պատասխանեցի, որ մոտ օրերս կանցնեմ նրանց մոտ... Նա համերգներ է տալիս Արկադիի թատրոնում» (նույն տեղը, էջ 634): Կանժինսկին Չերնիշևսկուն է հանձնում իր համերգի ծրագիրը, «Հինգշաբթի երեկոյան ես գնացի Ֆեդոսյա Մելքումովնայի մոտ, տանն էր և ամուսինը, և ժամից ավելի նստեցի նրանց մոտ»: Չերնիշևսկին Կանժինսկուց իմանում է, որ չնայած բավականին հասարակություն կար համերգին, սակայն ծախսերն «այն աստիճան մեծ էին, որ կլանեցին ողջ մուտքը... Ֆեդոսյա Մելքումովնան կատարում էր տոմսավաճառի դերը» (նույն տեղը, էջ 638):

Օլգա Սոկրատովնայի ծննդյան օրը, նրա բացակայությամբ, Չերնիշևսկու մոտ եղան «Ֆեդոսյա Մելքումովնան ամուսնու հետ, Սոֆյա Մելքումովնան, Սերգեյ Մելքումովը. խոհարարուհին սուրճ եփեց, ինքնաեռը գցեց, չորահաց էր գնել» (նույն տեղը, էջ 643): Չերնիշևսկին շատ էր ուզում, որ այդ հասարակ հայուհու կյանքը լավ դասավորվի, և որ Կանժինսկին արժանավոր ամուսին լինի նրա համար: Սակայն Մոսկվայից, ուր նրանք փոխադրվել էին, որոշ ժամանակ անց հեռագիր ստացվեց, որ Կանժինսկին մեռել է: Այդ իրադարձությանը Չերնիշևսկին արձագանքեց Ֆեդոսյայի ծնողների խիստ քննադատությամբ: Ինչո՞ւ նրանք առանց մտածելու և այլոց խորհուրդների ազդեցությամբ իրենց դստերը կնության տվին Կանժինսկուն՝ աղջկանից բավականին տարիքով այդ մարդուն: Եվ այս պատմության մեջ Չերնիշևսկին տեսնում է բռնության և տգիտության դրսևորում, որոնց զոհ են դառնում հաճախ բոլորովին անմեղ մարդիկ: Իբրև հումանիստ, Չերնիշևսկին հավատարիմ մնաց փոքր թվացող այս իրադարձության գնահատման հարցում ևս:

Այդպես վաղ այրիացած Ֆեդոսյա Մելքումովնան իր մեղմությամբ, բարությամբ և ամեն ինչում օգնության հասնելու մշտական պատրաստակամությամբ սերտորեն կապվեց իր հետ Օլգա Սոկրատովնային: Վերջինս առաջարկում է նրան տեղափոխվել իր մոտ. Չերնիշևսկին, ինչպես միշտ, համաձայնում է կնոջ հետ: «Ես գովում եմ քեզ,— գրում է նա,— որ Ֆեդոսյա Մելքումովնային հրավիրել ես մինչև վերադառնալդ ապրել քեզ մոտ... միացնում եմ քոնին իմ հրավերը ևս. այս երեկո կգնամ նրա մոտ և կասեմ» (նույն տեղը, էջ 869): Նույն առիթով, մեկ օր անց. «Երեկ երեկոյան ես եղա նրա մոտ, անձամբ իմ անունից խնդրեցի նրան տեղափոխվել մեզ մոտ. խոսեցի նրա հետ ինչպես կարող էի, արտահայտելով իմ բարյացակամությունը նրա նկատմամբ: Նա պատասխանեց, որ կտեսնի՝ անհրաժե՞շտ է արդյոք ինքը մորը տնտեսության մեջ օգնելու համար, եթե մայրը կարողանա յոլա գնալ առանց իրեն, ապա ինքն ուրախ կլինի ապրել քեզ հետ» (նույն տեղը, էջ 871):

Օլգա Սոկրատովնայի այս ցանկությունը,

սակայն, չիրականացավ: Երբ վերջապես, Չերնիշևսկուն թույլատրվեց ապրել հայրենի քաղաքում, Ֆեդոսյան եղբոր հետ օգնեց կապկըպելու և Սարատով ուղարկելու բոլոր իրերը, բայց նա չմեկնեց այնտեղ: Մայրը թույլ չտվեց: «Ես շատ շնորհակալ եմ Ֆեդոսյա Մելքումովնայից,— գրել է Չերնիշևսկին Աստրախանից կնոջը գրած վերջին նամակում.— նա շատ է ուզում ապրել քեզ հետ: Չեն թողնում» (նույն տեղը, էջ 884):

4.

Հիշատակենք Չերնիշևսկու՝ Աստրախանի հայկական գաղութին ու նրա առանձին ներկայացուցիչների վերաբերող մի քանի այլ նկատառումներ: Այդ մասին նա մանրամասն տեղեկացնում է կնոջը: «Մի քանի անգամ ես տեսնվել եմ Սուսաննա Բոգդանովնայի և նրա ամուսնու հետ... Նրանք մի տղա ունեն, հիմա նա 7 կամ 8 ամսական է— աչքերը կապույտ են, մազերը՝ շեկ, ինչպես հորը (հայրը ժիկահեր է), չնայած զտարյուն հայ է, ասում է, որ Մոզդոկում, որտեղ ինքը ծնվել է, հայերի մեջ շատ կան շիկահերներ» (նույն տեղը, էջ 654, 655): Բայց Աստրախանի իր բոլոր ծանոթ հայերից միայն մեկին էր Չերնիշևսկին կոչում իր «մտերիմը» (նույն տեղը, էջ 627), նույնիսկ «բարեկամը» (էջ 627): Ավետով Սերգեյ Ստեպանովիչն էր նա: Երբ վերջինս հիվանդացավ և գնաց Մոսկվա բուժվելու, Չերնիշևսկին գրեց Օլգա Սոկրատովնային. «Մտածում եմ ծանոթանալ մի մարդու հետ, որը նույնպիսի բարեկամ կլինի ինձ համար, ինչպիսին էր խեղճ Սերգեյ Ստեպանովիչը» (նույն տեղը, էջ 679):

Ի՞նչը կարող էր մտերմացնել Չերնիշևսկուն այդ հայ վաճառականի հետ: Համենայն դեպս ոչ ինչ-որ քաղաքական հետաքրքրությունների ընդհանրությունը: Նման ենթադրության համար բացարձակապես ոչ մի հիմք չկա: Այդ դեպքում ինչո՞վ բացատրել նրանց հաճախակի հանդիպումներն ու համատեղ զբոսանքները: Ահա, օրինակ, այսպիսի մի դեպք. այդ «բարեկամը» գնում է Չերնիշևսկու մոտ և «պահանջում», որ նա գնա իր հետ զբոսնելու. «Ես չէի ուզում: Նա սկսեց բարկանալ: Ոչինչ չէր մնում անելու, հագա վերարկուս, և մեկնեցինք» (նույն տեղը, էջ 577): Ինչի՞ արդյունք էր նրանց հարաբերությունների այդ պարզությունն ու ձևականությունից զերծ լինելը: Այդ բացատրելու համար դիմենք Չերնիշևսկու՝ նույն ժամանակաշրջանի մի քանի այլ նամակների: Դրանցից մեկում խոսվում է այն մասին, թե ինչպես պետք է գնահատել այս կամ այն հասարակական խավին պատկանող մարդկանց: Փորձեցեք, օրինակ, սոսկ չինովնիկների գործնական հարաբերությունների հիման վրա ճիշտ պատկերացում կազմել նրանց մասին: Դրա համար դուք պետք է իմանաք նրանց և այլ իրադրություններում, անձնական կյանքում, տանը, ընտանիքում: Այդ ժամանակ դուք կհամոզվեք, որ «կոպիտ», այսինքն՝ պաշտոնական, երբեմն ձևական գործունեությունն ամբողջովին չի ոչնչացնում մարդկայինը մարդկանց մեջ: Դրանով է բացատրվում այն, որ չինովնիկների մեջ կարելի է հանդիպել և այնպիսիների, որոնց «չի կարելի չհարգել ու չսիրել»:

Նույնը վերաբերում է և վաճառականությանը: Անշուշտ, վատ շատ բան կա և այս խավի մարդկանց շրջանում— հարբեցողություն, քեֆեր, ցոփ կյանք, հարստանալու տենչ և այլն: Բայց այստեղ ևս մենք չենք կարող սահմանափակվել միայն նրանով, որ վաճառականներին գիտենք սոսկ «որպես վաճառականներ, և ոչ որպես մարդիկ»: Պարսավելով նրանց մեջ եղած ողջ բացասականը՝ մենք, այնուամենայնիվ, պետք է հիշենք, որ «վաճառականը միայն վաճառական չէ, այլև մարդ», որ հաճախ նրա կոպիտ բարքի տակ թաքնվում են «բարի և ազնիվ զգացմունքներ» (նույն տեղը, էջ 748):

«Շատ անպետք մարդիկ կան վաճառականների շրջանում, որոնց ես ճանաչել եմ և այժմ էլ գիտեմ: Բայց նրանց մեջ շատ կան խելացի, բարի, ազնիվ մարդիկ» (նույն տեղը, էջ 727): Այդպիսի մարդկանց շարքին էր դասում Չերնիշևսկին իր «մերձավորագույն բարեկամին»՝ Ավետովին (նույն տեղը): Երբեմն Չերնիշևսկին խիստ առանձնացնում էր նրան մյուս վաճառականներից, դրանով իսկ հնարավորություն ընձեռելով մեզ՝ հասկանալու, թե ինչի վրա կարող էին հիմնվել նրա որոշ աստիճանի հասած բարեկամական հարաբերությունները այս հայի հետ:

Ավետովի հետ է կապված մեր մի այլ ենթադրություն ևս՝ հայոց լեզվին Չերնիշևսկու ծանոթ լինելը: Չերնիշևսկին մոլի բանասեր էր: Դեռ վաղ հասակից նրա մոտ նկատելի էր այդ: Հոր հետ նա ուսումնասիրել էր հին լեզուները՝ հունարենն ու լատիներենը: Հետագայում նա կատարելապես տիրապետել է անգլերենին, ֆրանսերենին, գերմաներենին: Նրա հայրենի քաղաքը՝ Սարատովը, գտնվում էր Հյուսիսի և Հարավի առևտրական ճամփամիջում. այստեղ նա մանկուց հանդիպել էր Արևելքի տարբեր ժողովուրդների մարդկանց, այստեղից էլ պարսկերեն ու թաթարերեն սովորելու նրա փորձերը: Եվ այժմ, ընկնելով հայկական միջավայր, այդ քննախույզ մարդը չէր կարող չհետաքրքրվել հայոց լեզվով: Այս գործում նրան կարող էր օգնել միայն Ավետովը. նրա հայկական շրջապատում չենք տեսնում մի այլ ավելի հարմար մարդ: Ավետովա

քույրերը Նիկոլայ Գավրիլովիչին հրավիրում են տեսնելու իրենց եղբոր հայերեն գրած նամակները Մոսկվայից, ուր նա բուժվում էր (նույն տեղը, էջ 712): Չերնիշևսկու սարատովյան տուն-թանգարանում պահպանվել է Վեբերի Ընդհանուր պատմության առաջին հատորը, որն Ավետովին է նվիրել Չերնիշևսկին՝ հայերեն ինքնագրով:

Գործն արագացնելու համար Չերնիշևսկին քարտուղարին թելադրում էր թարգմանությունները, երբեմն և սեփական ստեղծագործությունները: Այդպիսի փորձ նա ուներ դեռևս «Սովրեմեննիկում» աշխատելու ժամանակվանից. Աստրախանում նրա քարտուղարն էր Կոնստանտին Միխայլովիչ Ֆեոդորովը:

1888 թվականի հուլիսի 1-ին Չերնիշևսկու՝ կնոջը գրած նամակից իմանում ենք, որ Ֆեոդորովի հիվանդության ժամանակ նա «իրեն օգնելու է հրավիրել Անվրոսի Մարտինովիչին (հիշո՞ւմ ես հանրային գրադարանում ծառայող այն հային, որ աշխատում էր ինձ հետ երրորդ տարվա ամռանը». նույն տեղը, էջ 69): Այստեղ հիշատակված մարդու ռուսականացված անուն-ազգանունը թող չշփոթեցնի մեզ, խոսքն այստեղ, անշուշտ, հայի մասին է, ինչպես վկայում են Չերնիշևսկու՝ փակագծերի մեջ առնված բառերը:

Այսպիսով, շատ կարճ ժամանակով Չերնիշևսկու քարտուղարի դերն ստանձնել էր այդ հայ «պատանին» (նույն տեղը):

Ինչպես տեսանք, Աստրախանում Չերնիշևսկիների հայկական շրջապատը մեծ մասամբ բաղկացած էր հասարակ, սովորական մարդկանցից, գլխավորապես կանանցից, որոնք բարի և դրացիական հարաբերությունների մեջ էին մեծ հեղափոխականի կնոջ՝ Օլգա Սոկրատովնայի հետ: Նրանց գնալ-գալու ժամանակը որևէ ձևով չէր սահմանափակվում, նրանք այցելում էին Չերնիշևսկիներին, երբ իրենց պետք էր լինում կամ երբ տանտիրուհին էր հրավիրում նրանց կենցաղային որևէ գործով: Բնականաբար, Չերնիշևսկիների այս այցելուներն իրենց կրթությամբ ու հետաքրքրություններով հեռու էին քաղաքականությունից:

Չերնիշևսկին, որ միշտ նրբազգաց, ուշադիր էր կնոջ նկատմամբ, նույնպիսի վերաբերմունք էր տածում և նրա հյուրերի հանդեպ. Օլգա Սոկրատովնայի հետ կամ նրա հանձնարարությամբ գնում էր նրանց մոտ, մի խոսքով, տվյալ դեպքում պահպանում էր վարվելակարգի բոլոր ձևերը— նրանց այցելություններին պատասխանում էր այցելությամբ:

Մի փոքր այլ կերպ գնելով այդ հարաբերությունները՝ մեր կարծիքով, կարելի է ասել, որ Չերնիշևսկիների և տեղական հայկական գաղութի այդ հասարակ, բարի մարդկանց փոխայցելությունները որոշ չափով թեթևացնում էին մեծ հեղափոխականի ընտանիքի վիճակը: Չէ՛ որ այն հսկողության տակ էր, մեկուսացված և կասկածելի: Այս առումով այդպիսի արարքը և՛ «խիզախ» էր, և՛ «ազնիվ»:

Այսօր մենք չենք կարող շնորհակալությամբ չհիշել այդ հայ մայրերին, կանանց ու քույրերին այն բանի համար, որ նրանք բարի հետք են թողել Ռուսաստանի մեծագույն մարդկանցից մեկի հիշողության մեջ:

Մոսկվա

Р Е З Ю М Е

Известно, что Н. Г. Чернышевский после двадцатилетней каторги и ссылки с октября 1883 г. по июнь 1889 г. жил в Астрахани, где была большая армянская колония.

Николай Гаврилович долгое время проживал среди армян, с которыми его связывала тесная дружба. Об этом ярко свидетельствует автограф Н. Г. Чернышевского на армянском языке, на книге Г. Вебера «Всеобщая история». Его дружеские отношения с Д. И. Мелкумовым, очевидно, не лишены идейной общности.

ԳԻՏԱԿԱՆ ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ Ռուսաստանին միացնելու պատմության և նրա առաջադիմական նշանակության մասին բազում ուսումնասիրություններ ու փաստաթղթերի ժողովածուներ են լույս տեսել, որտեղ շոշափվել են նաև հայ ժողովրդի ազգային համահավաքի, բնակչության աճի և տեղափոխությունների հարցերը: Սակայն 1828 թ. հետո Արևելյան Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ֆոնի վրա բնակչության վերարտադրության, զբաղվածության և տեղաշարժերի հարցերը իրենց ամբողջության մեջ, մինչև վերջերս սպասում էին իրենց հետազոտողին: Այս առումով պրոֆեսոր Վ. Խոջաբեկյանի նոր աշխատությունը* այդ պրոբլեմի բազմակողմանի քննարկման առաջին փորձն է, որն ընդգրկում է հայ ժողովրդի պատմության 150-ամյա ժամանակաշրջանը:

Եղած գրականության քննական ուսումնասիրման, արխիվային ու վիճակագրական նոր նյութերի մշակման ու համեմատական վերլուծության միջոցով հեղինակը կատարել է նոր ընդհանրացումներ, պրոբլեմը լուսաբանող նոր եզրահանգումներ: Ուշագրավն այն է, որ թեև աշխատությունն ընդգրկում է ուսումնասիրության երկար ժամանակահատված՝ մեկ ու կես դար, բայց շարադրանքի պատմական հաջորդականությունը ուղեկցվում է յուրաքանչյուր ավյալ ժամանակահատվածում քննարկվող հարցերի պրոբլեմատիկ խորության և յուրօրինակ լուծումների հետ: Ժողովրդագրական զարգացման խնդիրները հմտորեն շարադրվում են տնտեսության պատմական զարգացման օրինաչափությունների բացահայտման հիման վրա, մեկնաբանվում նրա հետ ունեցած փոխադարձ սերտ կապի մեջ:

Աշխատության ներածության մեջ հեղինակը հանգամանորեն անդրադարձել է թեմային վերաբերող գրականությանը, ցույց տվել եղած աշխատությունների բարերար ազդեցությունը պրոբլեմի ուսումնասիրության վրա և այն հարցերն ու խնդիրները, որոնք սխալ կամ թերի են լուսաբանվել կամ էլ լիովին դուրս են մնացել հետազոտողների ուշադրությունից: Ցանկալի կլիներ ներածականում տրվեր նաև աղբյուրների ու վիճակագրական նյութերի տեսություն:

Գրախոսվող աշխատության առաջին բաժինը նվիրված է նախասովետական Հայաստանի բնակչության վերարտադրության, տեղաշարժերի, զբաղմունքի բնույթի հարցերին, որոնք պատմատնտեսագիտական գրականության մեջ առաջին անգամ են քննարկվում: 1828 թ. Թուրքմենչայի պայմանագրով Արևելյան Հայաստանը՝ հիմնականում Երևանի և Նախիջևանի խանությունները, միացվեցին Ռուսաստանին: Դա բախտորոշ շրջադարձ էր հայ ժողովրդի դարավոր պատմության մեջ: Սակայն, ինչպես հայտնի է, Արևելյան Հայաստանի մի մասը Ռուսաստանին էր միացվել մինչ այդ: Փաստորեն Թուրքմենչայի պայմանագրով ավարտվում է Արևելյան Հայաստանի ազատագրումը:

Աշխատության այս բաժնում առանձնահատուկ ուշադրություն է նվիրվել Արևմտյան Հայաստանից Արևելյան՝ բնակչության արտագաղթի կազմակերպմանը, որը հայ բնակչության համախմբման կարևոր ազդակ հանդիսացավ: Ռուսաստանի հովանու տակ մտած Արևելյան Հայաստանը անցյալ դարի սկզբներից բռնեց տնտեսական և կուլտուրական զարգացման ուղին և դարձավ Պարսկաստանի ու Արևմտյան Հայաստանի տարբեր գավառներից ձգվող քարավանների հանգրվանը, հայազգի բնակչության համահավաք կենտրոնը և վճռական դեր խաղաց նրա ճակատագրում: Չնայած պարսկական իշխանությունների հարուցած բազում դժվարություններին, հայ առաջադեմ գործիչների անդուլ ջանքերով և Ռուսաստանի օգնությամբ, կարճ ժամկետում Պարսկաստանի տարբեր գավառներից արտագաղթած 45—50 հազար հայերից ավելի քան 35,5 հազար մարդ ապաստանեցին հայկական մարզում: Այստեղ պարզորոշ շեշտվում է, որ Ռուսաստանը նույնպես շահագրգռված էր Արե-

* Վ. Ե. Խոջաբեկյան, Հայաստանի բնակչությունը և նրա զբաղվածությունը, Երևան, ԳԱ Հրատ., 1979, 394 էջ։

վելյան Հայաստանի ամայացած գյուղերը հա-
յերով բնակեցնելու հարցում, որոնք վաղուց ա-
պացուցել էին իրենց նվիրվածությունը ռուսա-
կան պետությանը: Հեղինակը իրավացիորեն
նկատում է, որ չնայած իր վարած գաղութային
քաղաքականությանը, տնտեսապես խրախու-
սելով հայերի համահավաքը, Ռուսաստանը
օբյեկտիվորեն նպաստում էր հայ ժողովրդի
հետագա համախմբմանը: Արևելյան Հայաս-
տանը ապաստան եղավ նաև Թուրքիայի տի-
րապետության տակ տառապող հայության հա-
մար: 1829 թ. Ռուսաստանի և Թուրքիայի միջև
կնքված Ադրիանապոլսի դաշնագրով Ռուսաս-
տանին միացվեցին նաև Ախալցխան և Ախալ-
քալակը, որտեղ զգալի թվով հայեր էին բնակ-
վում: Բացի դրանից, դաշնագրով թույլատրը-
վում էր նաև, որպեսզի Թուրքիայում բնակ-
վող հայերը, որոնք օգնել էին ռուսական բա-
նակին, հետագա հաշվեհարդարից խուսափե-
լու համար արտագաղթեն Արևելյան Հայաս-
տան: Այդ նպատակով հիմնվեց հատուկ կոմի-
տե, որը պետք է զբաղվեր գաղթականների
փոխադրման, բնակեցման և խնամակալության
հարցերով: Թուրքիայից արտագաղթող հայերը
նույնպես արտոնություններ և օգնություն էին
ստանում տեղական իշխանություններից: Արև-
մտյան Հայաստանից 1829—1830 թթ. արտա-
գաղթեց 95 հազար հայ բնակչություն, որի
մի զգալի մասը բնակվեց Արևելյան Հայաս-
տանում: Նրանց որոշ մասը բնակություն հաս-
տատեց Սև ծովի ափերին, Կովկասի և Ռու-
սաստանի այլ վայրերում: Մասսայական ներ-
գաղթի շնորհիվ Արևելյան Հայաստանում աս-
տիճանաբար բարձրացավ հայկական բնակչու-
թյան տեսակարար կշիռը:

Աշխատության մեջ ուշագրավ տվյալներ են
բերվում Արևմտյան Հայաստանից 1877—78 և
1894—96 թթ. հայերի մասսայական արտա-
գաղթի մասին, որոնց քարավանները դեգե-
րում էին Անդրկովկասի և Ռուսաստանի հայա-
շատ վայրերում: Գոյության միջոցներից զուրկ
այդ գաղթականներին որոշ չափով օգնություն
ցույց տալու համար կյանքի կոչվեցին բարե-
գործական ընկերությունները: Գրախոսվող աշ-
խատությունում հանգամանորեն քննարկվում են
Պարսկաստանից ու Թուրքիայից դեպի Արևել-
յան Հայաստան գաղթած հայ բնակչության
տեղաբաշխման և նրա հետագա ճակատագրի
հարցերը: Հայ ժողովրդի ճակատագրում Ռու-
սաստանի խաղացած վիթխարի դերը բացա-
հայտելու հետ մեկտեղ, հեղինակի գրչից չի
վրիպել Անդրկովկասի, այդ թվում Արևելյան
Հայաստանի գաղութաբնակեցման մեկնաբա-
նությունը:

Անդրկովկասը Ռուսաստանին վերջնակա-
նապես միավորվելուց հետո ցարիզմը որոշակի
միջոցներ է ձեռնարկում նաև այն ռուս գյու-
ղացիներով բնակեցնելու համար: Դա ցարիզմի
գաղութային քաղաքականության արտահայ-
տությունն էր, որով միաժամանակ ձգտում էր
իր հարավային սահմանների պաշտպանու-
թյունը միայն տեղական բնակչության հույսին
չթողնել: Չնայած ամուսնացող և տեղում բնա-
կություն հաստատող զինվորականներին բա-
զում արտոնություններ էին տրվում, ռուս
զինվորներով երկրամասը բնակեցնելու ծրագի-
րը էական արդյունքներ չտվեց: Ուստի նպա-
տակահարմար գտնվեց Անդրկովկաս արտաք-
սել ռուս աղանդավորներին: Դրանով ցարիզ-
մը ձգտում էր նախ Անդրկովկասը բնակեց-
նել ռուսներով, իր համար հենարան ստեղծե-
լով այնտեղ, և մյուս կողմից կենտրոնական
Ռուսաստանը մաքրել «հերետիկոսներից»:

Պարսկաստանից և Թուրքիայից դեպի Արե-
վելյան Հայաստան բնակչության արտագաղթի
մանրակրկիտ ուսումնասիրությունից բացի,
այստեղ ցույց է տրված բնակչության 1828—
1914 թթ. բնական աճի և ներքին տեղաշար-
ժերի դինամիկան: Նշելով մեխանիկական և
բնական աճի շնորհիվ Արևելյան Հայաս-
տանի բնակչության արագ ավելացումը, հե-
ղինակն իրավացիորեն եզրակացնում է, որ
եթե նախկին շրջանում թուրք ու պարսիկ տի-
րապետողները բոլոր միջոցներով ձգտում էին
Հայաստանը դատարկել հայերից և այնտեղ
վերաբնակեցնել այլազգիներով, ապա Ռու-
սաստանին միանալուց հետո անընդհատ աճող
հայկական բնակչությունը մեծամասնություն
կազմեց, հասնելով ընդհանուրի 56,7 տոկոսին:
Միայն 1827—1913 թթ. հայ բնակչությունն ա-
վելացավ 22 անգամ:

Կապիտալիզմի զարգացումը վճռական դեր
խաղաց նաև տարբեր ժողովուրդների տեղա-
շարժերի ինտենսիվացման ու տեղաբաշխման
հարցում: Ռուսաստանում և Անդրկովկասում
արագ աճող արդյունաբերական կենտրոնները
դեպի իրենց էին ձգում գոյության միջոցներից
զուրկ կամ սակավազոր գյուղացիներին: Մաս-
սայական արտագնացության հետևանքով հայ
բնակչությունը Անդրկովկասում սկսեց ավելի
արագ աճել, քան բուն Հայաստանում: Սա այն
հիմքն էր, որի վրա ձևավորվեցին հայկական
բուրժուազիան ու պրոլետարիատը: Գրքում
բազում ուշագրավ տվյալներ են բերվում Ան-
դրկովկասում կապիտալիզմի զարգացման ա-
ռանձնահատկությունների, հայկական բուր-
ժուազիայի ակտիվացման և ընչազուրկ գյուղա-
ցիության մասսայական արտագնացության
մասին:

Աշխատության մեջ հարուստ տվյալներ են
բերվում նաև այն գաղթականների մասին, ո-
րոնք բնակություն էին հաստատել Կովկասի և

Ռուսաստանի արդյունաբերական մյուս կենտրոններում: Քանի որ Արևելյան Հայաստանի քաղաքներում կապիտալիզմը դանդաղ էր զարգանում, հայ բնակչությունն ավելի արագ տեմպերով էր կենտրոնանում Անդրկովկասի քաղաքներում: Այդ է հիմնական պատճառը, եզրակացնում է հեղինակը, որ ինչպես հայկական բուրժուազիան, այնպես էլ պրոլետարիատը ձևավորվում ու զարգանում էին Անդրկովկասի մասշտաբով: Դրա հետևանքով տեղի են ունենում բնակչության նոր տեղաշարժեր:

Աշխատության մեջ լուսաբանված են նաև նախասովետական Հայաստանի բնակչության զբաղվածության հարցերը: Ելակետ ունենալով բնակչությունն ըստ զբաղմունքի բնագավառների ներկայացնելու սկզբունքը, հեղինակը 1897 թ. առաջին համառուսական մարդահամարի նյութերի հիման վրա տվել է ո՛չ միայն Հայաստանի, այլև Անդրկովկասի, այդ թվում՝ հայ բնակչության զբաղվածության յուրօրինակ պատկերը առևտրաարդյունաբերական, գյուղատնտեսական և անարտադրողական բնույթի մարզերում: Փաստերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ չնայած Արևելյան Հայաստանը գյուղատնտեսական երկիր էր և նրա բնակչության հիմնական մասը (մոտ 90 տոկոսը) զբաղված էր գյուղատնտեսությամբ, բայց Անդրկովկասի ինքնագործ հայ բնակչության ավելի մեծ մասն ընդգրկված էր առևտրաարդյունաբերական ոլորտում: Այդ իսկ պատճառով չափազանց բարձր էր Անդրկովկասի քաղաքներում հայ բնակչության համակենտրոնացման աստիճանը: Օրինակ, 1913 թ. Անդրկովկասի քաղաքային բնակչության շուրջ 40 տոկոսը հայ բնակչությունն էր:

Այդուհանդերձ Արևելյան Հայաստանը գյուղատնտեսական երկիր էր, բնակչության չնչին մասն էր ընդգրկված առևտրաարդյունաբերական և ոչ արտադրական ոլորտի ճյուղերում: Ետ էր մնում նաև գյուղատնտեսությունը: Այդտեղ որոշ չափով զարգացած էին խաղողագործությունն ու բամբակի մշակումը, որոնք արդյունաբերական նշանակություն ունեին: Այսպիսով, կապիտալիզմի թույլ զարգացումը և գյուղատնտեսությունը վարելու ավանդական եղանակները չէին խթանում օգտակար հանածոների, հողի և աշխատուժի արդյունավետ օգտագործումը:

Մենագրության երկրորդ բաժինը նվիրված է Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատումից հետո բնակչության աճի և զբաղվածության հարցերի վերլուծությանը: Փաստերի համակողմանի քննարկմամբ ցույց է տրվում, որ սովետական կարգերի հաստատումը բախտորոշ նշանակություն ունեցավ նաև հայ ժողովրդի ազգային համախմբման հարցում: Թուրքական յաթաղանից հրաշքով ազատված շուրջ 350 հազար հայեր արտագաղթեցին Կովկաս, որից մոտ 200 հազարը ապաստանեցին Հայաստանում: Դաշնակցության տիրապետության տարիներին, տնտեսական ծանր պայմաններից դրդված, հայերի մասսայական արտագաղթ է տեղի ունենում նաև բուն Հայաստանից: Այդ է պատճառներից մեկը, որ չնայած նախասովետական շրջանի մասսայական ներգաղթին, Սովետական Հայաստանը ժառանգեց ընդամենը 720 հազար բնակչություն (1913 թ. այդ տարածքում բնակվում էր մեկ միլիոնից ավելի մարդ):

Արխիվային նյութերի վերծանումը հնարավորություն է ընձեռել հեղինակին բացահայտելու պատմական այն պրոցեսը, թե ինչպես Սովետական Հայաստանը դարձավ համայն հայության համահավաք կենտրոնը, որտեղ ապաստան գտան օտար երկրներում դեգերող բազմահազար հայ ընտանիքներ: Միայն 1922—29 թթ. արտասահմանից Հայաստան վերադարձան ավելի քան 20 հազար հայեր: Սակայն միայն ներգաղթով չէր համալրվում Սովետական Հայաստանի բնակչությունը: Վերջինիս մեխանիկական աճից բացի նրա ավելացման խնդրում վճռական դեր էր խաղում բնական աճը, որը աշխատավորության տնտեսական և կուլտուր-կենցաղային պայմանների բարելավման արդյունքն էր:

Ուշագրավ են աշխատության այն բաժինները, որտեղ հանգամանորեն քննարկվում են սովետական իշխանության միջոցառումները նախկինից ժառանգություն մնացած ագրարային գերբնակչության և գործազրկության վերացման նպատակով: Միանգամայն հիմնավոր է հնչում այն հարցադրումը, որ հողի ազգայնացման խնդիրը, իր սոցիալ-տնտեսական մեծ նշանակության հետ մեկտեղ, պետք է քննարկել նաև բնակչության լրիվ զբաղվածությունն ապահովելու և աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետությունը բարձրացնելու տեսանկյունով: Սակայն սակավահող Հայաստանը չէր կարող բավարարել բոլորի պահանջը: Բացի դրանից, հող ստացած գյուղացիների զգալի մասը չէր կարող այն մշակել անասուն, գործիքներ և սերմացու չունենալու պատճառով: Բացի ագրարային գերբնակչությունից հանրապետությունում բավականին մեծ թիվ էին կազմում նաև գործազուրկները: 1924—28 թթ. գործազուրկները գերազանցում էին արդյունաբերության մեջ աշխատողներին: Աշխատության մեջ բազմակողմանիորեն քննարկվում են գործազրկության առաջացման հարցերը և դրա վերացման միջոցները: Սովետական Հայաստանը գործազուրկների մի խոշոր բանակ ժառանգեց, որը տնտեսական քայքայվածության պատճառով անընդհատ աճում էր ինչպես ներգաղթի, այնպես էլ աշխատունակ բնակչության ավելացման պատճառով:

Սովետական իշխանությունը գործնական միջոցներ ձեռնարկեց գործազուրկների վիճակը որոշ չափով բարելավելու, դրա հետևանքները մեղմացնելու և այն աստիճանաբար վերացնելու նպատակով: Այստեղ տվյալներ են բերվում նրանց նյութական օգնություն ցույց տալու, մասնագիտական որակավորման, աշխատանքի տեղավորման մասին: Չնայած դրան, գործազուրկների թիվը ոչ թե նվազում էր, այլ՝ աճում: Գործազրկության վերացման գործում վճռական նշանակություն ունեցան արդյունաբերության վերականգնումն ու զարգացումը և գյուղի սոցիալիստական վերակառուցումը: Միայն ժողովրդական տնտեսության մեջ տեղի ունեցած արմատական վերափոխումների շնորհիվ հնարավոր եղավ վերացնել անցյալից ժառանգած այդ հասարակական չարիքը: Լավ կլիներ այս գլխի «Պայքար գործազրկության դեմ» և «Գործազրկության վերացումը» ենթագլուխները միասին տրվեին մեկ վերնագրի տակ, որովհետև դրանք նույն հարցի տարբեր կողմերն են, ավելի ճիշտ, միմյանց շարունակությունը:

Նախապատերազմյան տարիներին սոցիալիստական արդյունաբերության բուռն վերելքը և կոլտնտեսային կարգի հաղթանակը նոր ձևով բարձրացրին բնակչության զբաղվածության հարցերը:

Հեղինակը, ուշագրավ տվյալներ վկայակոչելով արտադրության պահանջներին համապատասխան մասնագետների պատրաստման և կանանց հանրօգուտ աշխատանքների մեջ ներգրավելու մասին, ցույց է տալիս աշխատուժի արդյունավետ օգտագործման խնդրում սոցիալիստական սիստեմի անվիճելի առավելությունները:

Աշխատության երրորդ բաժինը փաստորեն ընդգրկում է հանրապետության բնակչության հետպատերազմյան տարիների վերարտադրության և զբաղվածության հարցերը, որտեղ հիմնական շեշտը դրվում է արդի պայմաններում նրա բարելավման ուղիների վրա: Այս բաժինը, նվիրված է բնակչության աճի, նրա վրա ազդող գործոնների, պայմանների և դրանց ընդհանուր օրինաչափությունների դրսևորման առանձնահատկությունների հարցերին: Այստեղ բազմակողմանիորեն քննարկվում են արդի պայմաններում աշխատուժի լրիվ օգտագործումն ապահովելու և արդյունավետ տեղաբաշխելու խնդիրները: Իսկ դրան հասնելու համար, ասված է գրքում, անհրաժեշտ է ապահովել հասարակական արտադրության մասշտաբների այնպիսի ընդլայնում, որը հաշվի առնի ինչպես գիտատեխնիկական առաջընթացի պահանջները, այնպես էլ աշխատանքային ռեսուրսների համալրման իրական հնարավորությունները: Հաշվի առնելով հանրապետության տնտեսական զարգացման առանձնահատկությունները, այստեղ վիճակագրական հարուստ տվյալներով քննարկվում են արդյունաբերության զարգացման, մասնագիտացման և տնտեսական ինտեգրացման, նրա ճյուղային և տերիտորիալ կառուցվածքի փոփոխությունների և աշխատուժի օգտագործման բարելավման հարցերը: Գյուղատնտեսության մեջ աշխատուժի օգտագործման բարելավումը ևս կապված է ճյուղային կառուցվածքի կատարելագործման, մեքենայացման, միջտնտեսային կոոպերացման և մասնագիտացման հետ:

Տնտեսության նյութական արտադրության և ոչ արտադրական ոլորտի ճյուղերը բնութագրվում են դրանց զարգացման օրինաչափությունների, բարելավման հեռանկարների, աշխատունակ բնակչությունն այդ ճյուղերում ընդգրկելու, դրանք տեղաբաշխելու կոմպլեքսի մեջ: Ցանկալի կլիներ, եթե հեղինակը ըստ բաժինների ցույց տար նաև բնակչության տեղաշարժերի ազդեցությունը նոր սոցիալ-դասակարգային կառուցվածքի փոփոխության վրա: Առանձին գլուխներում նկատվում են ավելորդ մանրամասնություններ, որոնք չպետք է տեղ գտնեին նման արժեքավոր ուսումնասիրության մեջ:

Վ. Խոջաբեկյանի **Հայաստանի բնակչությունը և նրա զբաղվածությունը** աշխատությունը գրված է արխիվային նյութերի և վիճակագրական հարուստ տվյալների հիման վրա: Փաստորեն այս գիրքը և հեղինակի **Հայկական ՍՍՀ բնակչությունը և աշխատանքային ռեսուրսների վերարտադրության արդի պրոբլեմները** աշխատությունը ամբողջացնում են Հայաստանի բնակչության և նրա զբաղվածության պատկերը: Անշուշտ, գրախոսվող աշխատությունը արժեքավոր ուսումնասիրություն է, լուրջ ներդրում պատմատնտեսագիտական գրականության մեջ:

Գ. Մ. ԳԵՂԱՄՅԱՆ
Պատմական գիտությունների թեկնածու

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՇԱԳՐԱՎ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՐԿ հասկացությունն
ամուր մտել է մեր իրականության մեջ, նրա
հետ ենք մենք շատ բանով կապում մեր հաջո-
ղությունները տնտեսական շինարարության
բնագավառում:

Սոցիալիզմը կառուցվում է առաջադեմ, գի-
տակից, հեղափոխական մասսաների ստեղ-
ծագործությամբ: Նրա առավելությունները կա-
պիտալիստական հասարակարգի համեմատու-
թյամբ անվիճելի են: Սակայն առանց մարդ-
կանց նպատակասլաց գործունեության՝ դրանք
չեն կարող դրսևորվել: Անհրաժեշտ էր մշակել
տնտեսական այնպիսի մեխանիզմ, որն ապա-
հովեր սոցիալիզմի առավելությունների լիակա-
տար օգտագործումը:

Սովետական իշխանության առաջին իսկ օ-
րերից մեր երկրի առջև ծառացավ ոչ միայն
տնտեսական, այլև քաղաքական, հասարակա-
կան և սոցիալական հրատապ պրոբլեմ. ինչ-
պես կառուցել սոցիալիստական էկոնոմիկան,
ինչպես կարգավորել տնտեսական փոխհա-
րաբերությունները պետության և արտադրա-
կան ձեռնարկությունների, դրանց և առանձին
աշխատողների միջև: Վ. Ի. Լենինը ժողովր-
դական տնտեսության կազմակերպման ու կա-
ռավարման խնդիրը համարեց ամենադժվարի-
նը, «որովհետև գործը վերաբերում է տասնյակ
և տասնյակ-միլիոնավոր մարդկանց կյանքի
ամենախոր, տնտեսական հիմքերը նոր ձևով
կազմակերպելուն»:

Տնտեսության կառավարման պետական
ֆունկցիան առաջացել է նոր պետության ըն-
տեղծման հետ մեկտեղ, իսկ նոր տիպի էկո-
նոմիկան պահանջում էր տնտեսական ու կազ-
մակերպական նոր ձևեր ու մեթոդներ: Լենինը
գիտականորեն մշակեց և հիմնավորեց սոցիա-
լիստական տնտեսավարման համակարգը, որ-
տեղ կարևոր տեղ ու դեր ունի տնտեսական
հաշվարկը:

Սոցիալիստական խաղաղ շինարարությունն
սկսելուն պես երկրում հաստատվեցին ապ-
րանքադրամական հարաբերություններ: «Պետ-
ձեռնարկությունների փոխադրումը, այսպես
կոչված, տնտհաշվարկի՝ անխուսափելիորեն և
անխզելիորեն կապված է նոր տնտեսական
քաղաքականության հետ և ամենամոտ ապա-
գայում անխուսափելիորեն այդ տիպը կդառնա
գերակշռող, եթե ոչ բացառապես իշխող»
(Վ. Ի. Լենին, Երկեր, հ. 33, էջ 213):

Արտադրության, բաշխման և փոխանակման
պրոցեսում ձեռնարկությունները տնտեսական
որոշակի հարաբերությունների մեջ են մտնում
ինչպես պետության, այնպես էլ միմյանց հետ:
Իրենց արտադրական գործունեությամբ դրանք
կապված են նաև բանկերի, մատակարարման-
իրացման և առևտրական կազմակերպություն-
ների հետ: Այս բոլոր տնտեսական կապերն ու
հարաբերությունները պետք է կառուցվեն փոխ-
շահավետ պայմաններով: 1921 թ. օգոստոսին
Լենինի նախաձեռնությամբ ժողկոմխորհի ըն-
դունած հատուկ դեկրետում ասված է, որ ար-
դյունաբերական ձեռնարկություններում ար-
տադրությունը պետք է վարել տնտեսական
նպատակահարմարության և հաշվարկի սկզբ-
բունքի հիման վրա:

Սոցիալիստական շինարարության պրակտի-
կան լիովին հաստատում է մեր կուսակցու-
թյան տնտեսական քաղաքականության գիտա-
կանությունը, լենինյան այն խոսքերի ճշմար-
տացիությունը, որ տասնյակ միլիոնավոր
մարդկանց նախապատրաստումը, անցումը դե-
պի կոմունիզմ կատարվում են «Ո՛չ թե անմի-
ջական խանդավառության վրա հենվելով, այլ
մեծ հեղափոխության ստեղծած խանդավառու-
թյան օգնությամբ, հենվելով անձնական շահի,
անձնական շահագրգռվածության, տնտեսա-
կան հաշվարկի վրա» (Երկեր, հ. 33, էջ 46):

Մեր երկրում և սոցիալիզմի եղբայրական եր-
կըրներում կուտակված է տնտհաշվարկի կազ-
մակերպման մեծ փորձ: Սոցիալիստական հա-
սարակարգում յուրաքանչյուր ձեռնարկության
և հասարակության շահերը համընկնում են:
Իր գործունեությամբ ծառայելով համաժողո-
վըրդական պահանջմունքների բավարարմանը,
ձեռնարկությունը հոգում է նաև իր կոլեկտիվի
և յուրաքանչյուր աշխատողի մասին: Այսպի-
սով, տնտհաշվարկը դառնում է հասարակու-
թյան, արտադրական կոլեկտիվի և յուրաքան-
չյուր աշխատավորի տնտեսական շահերի զու-
գակցման առանցքը: Այն իրենից ներկայաց-
նում է նյութական փոխադարձ պատասխանա-
տվության և նյութական շահագրգռվածության
մի որոշակի համակարգ:

Տնտեսական հաշվարկը պլանային տնտեսա-
վարման սոցիալիստական մեթոդ է, որն ուղղ-
ված է արտադրության արդյունավետության ա-
ռավելագույն բարձրացմանը: Այդ սիստեմի մի-
ջոցով արտադրական գործունեության մեջ
հաշվի են առնվում սոցիալիզմի տնտեսական
օրենքները, ձեռք են բերվում կենտրոնացված
պլանավորման ճիշտ զուգակցումը ապրանքա-
դրամական հարաբերությունների հետ: Այդ
դրույթը ձևակերպված է ՍՍՀՄ սահմանադրու-
թյան մեջ: Հիմնական օրենքը, արտացոլելով
երկրի ժողովրդական տնտեսության զարգաց-
ման նոր փուլը, ամրապնդում է այն գործոննե-
րը, որոնք նպաստում են ՍՍՀՄ-ի էկոնոմիկայի
հետագա վերելքին՝ պլանային կենտրոնացված
ղեկավարությունը ձեռնարկությունների և միա-
վորումների տնտեսական ինքնուրույնության
ու նախաձեռնության հետ զուգակցելու միջո-
ցով: Ընդ որում, ակտիվորեն օգտագործվում
են տնտեսական հաշվարկը, շահույթը, ինք-
նարժեքը, տնտեսական մյուս լծակներն ու
խթանները: Կենտրոնացված պլանային կառա-
վարման կատարելագործմանը զուգընթաց ար-
տադրական օղակների տնտեսական ինքնու-
րույնության ընդլայնումը օբյեկտիվ օրինաչա-
փություն է: Տնտեսավարման մեջ կենտրոնաց-
ման սկզբունքի դերի բարձրացումը նախ և ա-
ռաջ իրականացվում է արտադրական օղակ-
ների գործունեության նպատակների առաջա-
դրման ասպարեզում: Այդ օղակների ինքնու-
րույնության ընդլայնումը վերաբերում է առա-
ջադրված տվյալ նպատակին հանելու մեթոդ-
ների և միջոցների ընտրությանը:

Կոմունիստական շինարարության ընթաց-
քում տնտեսական հաշվարկի սիստեմը մըշ-
տապես կատարելագործվել է: Այն իր հետագա
զարգացումը ստացավ ՍՄԿԿ Կենտկոմի սեպ-
տեմբերյան (1965 թ.) պլենումի որոշումների
հիման վրա իրականացված տնտեսական ռե-
ֆորմի շնորհիվ: Շատ բան արվեց այդ գործում
առկա ձևականությունը հաղթահարելու և
տնտհաշվարկը ժողովրդական տնտեսության
բոլոր օղակներում սոցիալիստական արտա-
դրության պլանային ղեկավարման առավել
գործուն և արդյունավետ մեթոդի վերածելու
նպատակով:

Երկրի էկոնոմիկայի զարգացման արդի
փուլում պահանջվում է ամրապնդել և կատա-
րելագործել տնտհաշվարկային փոխհարաբե-
րությունների համակարգը: Այդ պահանջը իր
արտացոլումը գտավ ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ
Մինիստրների խորհրդի՝ «Պլանավորումը բա-
րելավելու և արտադրության արդյունավետու-
թյան ու աշխատանքի որակի բարձրացման
վրա տնտեսական մեխանիզմի ներգործու-
թյունն ուժեղացնելու մասին» որոշման մեջ:
Այդ որոշմամբ անհրաժեշտ է համարվում ա-
պահովել տնտեսական հաշվարկի հետագա
զարգացումն արտադրամիավորումներում և
շինմոնտաժային կազմակերպություններում՝
հնգամյա պլանի առաջադրանքների և երկա-
րաժամկետ տնտեսական այնպիսի նորմատիվ-
ների հիման վրա, որոնք տնտեսական գործու-
նեության վերջնական արդյունքների բարելավ-
ման համեմատ երաշխավորում են նրանց տրա-
մադրության տակ թողնվող ռեսուրսների ավե-
լացումը:

Արտադրության հետագա համրայնացման
պրոցեսների արագացմանը և աշխատանքի
անմիջական հասարակական բնույթի խորաց-
մանը զուգընթաց զարգանում է նաև սոցիա-
լիստական ձեռնարկությունը: Այդ զարգացումը,
անցնելով որոշակի աստիճաններ, կյանքի կո-
չեց արտադրական և գիտաարտադրական միա-
վորումները, որոնք ներկայումս դառնում են
մեր ժողովրդական տնտեսության հիմնական
տնտհաշվարկային օղակները: «Միավորում-
ները որակապես նոր երևույթ են արդյունաբե-
րական արտադրության կառավարման գոր-
ծում: Դրանք ոչ թե ձեռնարկությունների մեխա-
նիկական միացում են, այլ միասնական ար-
տադրատնտեսական կոմպլեքս, որտեղ օրգա-
նապես միաձուլված են գիտությունն ու ար-
տադրությունը, լայնորեն զարգացած են մաս-
նագիտացումն ու կոոպերացումը» (ՍՄԿԿ
XXV համագումարի նյութերը, էջ 194):

Միավորման պայմաններում տնտհաշվարկի
շրջանակները որոշակիորեն ընդլայնվում են՝
ստանալով նոր որակ: Ըստ էության, առաջա-
նում է նոր հասկացություն՝ միավորման տըն-
տեսական հաշվարկ: Եթե միավորումը սո-
ցիալիստական ձեռնարկության զարգացման
որակապես նոր փուլ է, ապա արտադրամիա-

վորման տնտեսհաշվարկը որակապես նոր փուլ է
տնտեսական հաշվարկի զարգացման մեջ:
Միավորման տնտհաշվարկի պրոբլեմը ներկա-
յումս մեր կյանքի հրատապ հարցերից է, որը
գտնվում է տնտեսագիտական մտքի ուշադրու-
թյան կենտրոնում:

Միավորումներում տնտհաշվարկի արմատա-
վորման ուղիների ուսումնասիրման և դրա կա-
տարելագործման հարցերին է նվիրված **Մ. Գ.
Վասիլյանի** մենագրությունը*: Աշխատության
մեջ քննարկվում են տվյալ խնդրի առանցքա-
յին հարցերը՝ արտադրամիավորումը որպես
սոցիալիստական արտադրության հիմնական
տնտհաշվարկային օղակ, տնտեսական հաշ-
վարկի առանձնահատկությունները միավորում-
ներում, արտադրատնտեսական համալիրի և
դրա ստորաբաժանումների տնտեսական գոր-
ծունեության պլանավորման և գնահատման
ցուցանիշների ու տնտեսական խթանման հա-
մակարգի կատարելագործումը: Գրքի հիմնա-
կան նպատակն է՝ բացահայտել արտադրա-
միավորումների տնտհաշվարկային առանձնա-
հատկությունները, ներարտադրական տըն-
հաշվարկի կազմակերպական սկզբունքները և
կատարելագործման ուղիները:

Աշխատության մեջ քննարկվում են հանրա-
յին արտադրության հիմնական տնտհաշվար-
կային օղակի զարգացման օրինաչափություն-
ները և տնտհաշվարկի ձևերի ու տնտհաշվար-
կային օղակի տիպերի փոխպայմանավորվա-
ծությունը: Ելնելով այդ փունկցիոնալ կախու-
մից, հեղինակը կատարում է ճիշտ եզրահան-
գում, այն է՝ տնտհաշվարկի լրիվ արմատավո-
րումը հնարավոր է միայն խոշոր միավորում-
ներում (ձեռնարկություններում): Այդ կապակ-
ցությամբ գրքում բացահայտվում են առանձին,
ինքնուրույն գործարանների և ֆաբրիկաների
(հատկապես մանրերի) նկատմամբ արտա-
դրամիավորումների ժողովրդատնտեսական և
տնտհաշվարկային առավելությունները, որոնց
շնորհիվ միավորումները փոխարկվում են հան-
րային արտադրության հիմնական տնտհաշվար-
կային օղակի: Հեղինակը չի սահմանափակ-
վում այդ առավելությունների թվարկմամբ:
Դրանք հանգամանորեն քննարկվում են: Գըր-
քում ըստ ամենայնի բացահայտվում են այդ
առավելությունները. արտադրության կազմա-
կերպման պրոգրեսիվ ձևերի (համակենտրո-
նացում, մասնագիտացում և կոոպերացում)
զարգացումը, գիտության և արտադրության
կապերի կատարելագործումը, տնտեսական ռե-
ֆորմի սկզբունքների առավել լրիվ իրականա-
ցումը, արդյունաբերության կառավարման կազ-
մակերպական կառուցվածքի բարելավումը և
այլն: Տնտհաշվարկային առավելությունների
մեջ առանձնացվում են՝ կենտրոնացված կա-
ռավարման կատարելագործման և հիմնական
տնտհաշվարկային օղակի (միավորման) օպե-
րատիվ տնտեսական ինքնուրույնության զու-
գակցումը, տնտհաշվարկային հարաբերություն-
ների հետագա զարգացումը, միավորման վար-
չական ապարատի շահագրգռվածության և
պատասխանատվության բարձրացումը նյութա-
կան ու աշխատանքային ռեսուրսների ռացիո-
նալ օգտագործման ասպարեզում: Դրանց թվին
են դասվում նաև տնտեսական գործունեու-
թյան պլանավորման և գնահատման ցուցա-
նիշների համակարգի ու տնտեսական լծակնե-
րի կատարելագործումը և նպատակամղումը
վերջնական ժողովրդատնտեսական արդյունք-
ների բարելավմանը:

Այսպիսով, հեղինակը սիստեմավորել է միա-
վորման տնտեսական առավելությունները, ո-
րոնց գործնական իրականացման պայմաննե-
րում միայն կարող է ապահովվել ամբողջ ար-
տադրության ու նրա կոլեկտիվի տարբեր օ-
ղակների օրգանական միասնությունը:

Հատուկ ուշադրություն է նվիրված արտա-
դրամիավորման տնտեսական էությանը, ինչ-
պես նաև միավորումների հիմնական տիպերի
բացահայտմանը: Հեղինակը համոզիչ կերպով
ցույց է տալիս, որ արտադրամիավորումը նրա-
նում ընդգրկված գործարանների, ֆաբրիկանե-
րի, գիտատեխնիկական կազմակերպություն-
ների միասնական արտադրատնտեսական
համալիր է, սոցիալիստական ձեռնարկության
նոր, ավելի բարձր ձև: Այդպիսի մոտեցումը հե-
ղինակին հնարավորություն է ընձեռում երևան
հանելու ինչպես տնտեսական հաշվարկի ընդ-
հանուր գծերը, որոնք բնորոշ են և՛ ձեռնարկու-
թյանը, և՛ միավորմանը, այնպես էլ արտադրա-
միավորման տնտհաշվարկի առանձնահատկու-
թյունները՝ աշխատանքի բաժանման և արտա-
դրահարաբերությունների համակարգում նրա
գրաված տեղի առնչությամբ: Բացահայտելով
միավորումների տնտեսական հաշվարկի ա-
ռանձնահատկությունները, կոնկրետ առաջար-
կություններ են արվում արտադրական համա-
լիրի և դրա մասնաճյուղերի ներարտադրական
տնտհաշվարկի զարգացման հիմնական ուղ-
ղությունների վերաբերյալ:

Մենագրության մեջ մանրամասն քննարկվում
է արտադրամիավորումների և դրանց մասնա-
ճյուղերի տնտեսական գործունեության պլա-
նավորման և գնահատման ցուցանիշների հա-
մակարգը: Հեղինակը հիմնավորում է այն
տեսակետը, ըստ որի միայն ցուցանիշների
համակարգը կարող է ճիշտ արտացոլել միա-
վորումների (ձեռնարկությունների) տնտեսա-
կան գործունեության արդյունավետությունը,
քանի որ տնտհաշվարկային հարաբերու-
թյունները կարգավորվում են ոչ թե մեկ տըն-
տեսական օրենքով, այլ սոցիալիզմի տնտե-
սական օրենքների համակարգով, ուստի հա-
զիվ թե մեկ ցուցանիշը կամ կատեգորիան
կարողանա համակողմանի բնութագրել ար-
տադրական կոլեկտիվների տնտեսական գոր-
ծունեության վերջնական արդյունքները: Ուշա-
դրության է արժանի նաև արտադրամիավո-
րումների և դրանց մասնաճյուղերի գործու-
նեության պլանավորման ու գնահատման ցու-
ցանիշների համակարգերի սահմանազատումը,
որի համար ելակետ են ծառայում այդ օղակ-
ների աշխատանքի կազմակերպական և տեխ-
նիկական կոնկրետ պայմանները:

Աշխատության մեջ հանրապետության էլեկ-
տրատեխնիկական արդյունաբերության ար-
տադրամիավորումների փաստացի հարուստ
նյութի հիման վրա հետազոտվում է արտա-
դրության զարգացման ֆոնդի էությունը, ֆունկ-
ցիաները և դերը տեխնիկական պրոգրեսի ա-
րագացման բնագավառում, քննարկվում են
գիտության և արտադրության տնտհաշվարկա-
յին կապերի կատարելագործման և միավո-
րումների խրախուսման ֆոնդերի կազմավոր-
ման, բաշխման ու օգտագործման հարցերը:
Արտադրամիավորումների տնտեսական խը-
թանման ֆոնդերի կազմավորման և օգտա-
գործման փաստական նյութերի վերլուծությամբ
բացահայտվում են այդ բնագավառում գոյու-
թյուն ունեցող թերությունները, տնտհաշվար-
կային ֆոնդերի կազմավորման ու օգտագործ-
ման արդյունավետությունը բարձրացնելու ու-
ղիները:

Ուշագրավ են միավորման մասնաճյուղերի
պլանների լարվածության մեթոդիկայի մշակու-
մը և այն բնութագրող ցուցանիշների ընտրու-
թյան վերաբերյալ հեղինակի առաջարկու-
թյունները: Այդպիսի մեթոդիկայի կիրառումը
հնարավորություն է ընձեռում ավելի ճիշտ
գնահատելու յուրաքանչյուր մասնաճյուղի աշ-
խատանքային ներդրումը միավորման գործու-
նեության վերջնական արդյունքներում, ներքին
ստորաբաժանումներին հատկացվող նյութա-
կան խրախուսման ֆոնդի չափերը անմիջակա-
նորեն կապել նրանց աշխատանքի կոնկրետ
արդյունքների հետ և բարձրացնել աշխատող-
ների նյութական շահագրգռվածությունը ներար-
տադրական ռեզերվների հայտաբերման ու
օգտագործման, այսինքն՝ լարված պլանների
մշակման և ընդունման գործում:

Աշխատության մեջ տեղ են գտել որոշ թե-
րություններ: Այսպես, անհրաժեշտ ուշադրու-
թյուն չի նվիրվել նորմաների ու նորմատիվ-
ների կարևոր հարցի քննարկմանը: Մինչդեռ
ձեռնարկությունների գործունեության պլանա-
վորման և գնահատման անցումը նորմատիվա-
յին զուտ արտադրանքի սկզբունքին լայն հե-
ռանկարներ է բացում տնտհաշվարկային հա-
րաբերությունների զարգացման համար: Այդ
ցուցանիշը առավել ճիշտ է բացահայտում
տվյալ արտադրական կոլեկտիվի ներդրումը
ժողովրդատնտեսական վերջնական արդյունք-
ներում և խրախուսում է կոլեկտիվի ավելի
արդյունավետ աշխատանքը: Մեր կարծիքով
նպատակահարմար կլիներ գրքի երկրորդ գըլ-
խում քննարկել նաև արտադրամիավորումների
կառավարման ապարատի, բաժինների և ծա-
ռայությունների գործունեության պլանավոր-
ման, գնահատման ու խրախուսման ցուցանիշ-
ների, ինչպես նաև այդ օղակների աշխատող-
ների պարգևատրման համակարգը: Գործնա-
կանում պլանի ներգործությունը ինչպես ար-
տադրական, այնպես էլ կառավարման պրոցե-
սի, այդ օղակների ու յուրաքանչյուր աշխա-
տողի տնտեսական շահերի վրա, իրականաց-
վում է պլանավորման և գնահատման ցուցա-
նիշների համակարգի միջոցով: Բացի դրանից,
առանց ցուցանիշների համակարգի անհնար է
գնահատել յուրաքանչյուր արտադրական ու
վարչական օղակի և առանձին աշխատողի
ներդրումը միավորման գործունեության վերջ-
նական արդյունքներում, հետևաբար, դժվար է
ռացիոնալ կազմակերպել նրանց նյութական
խթանումը:

Գրքում տեղ են գտել նաև խմբագրական ո-
րոշ թերություններ և կրկնություններ: Ամբող-
ջությամբ **Մ. Գ. Վասիլյանի** մենագրությունը
որոշակի ներդրում է տնտեսական հաշվարկի
պրոբլեմի ուսումնասիրման բնագավառում:
Հետազոտության արդյունքները ունեն ինչպես
տեսական, այնպես էլ գործնական նշանակու-
թյուն էլեկտրատեխնիկական արդյունաբերու-
թյան արտադրամիավորումների տնտեսական
հաշվարկի զարգացման և կատարելագործման
համար: Առաջ քաշված մի շարք առաջարկու-
թյուններ և հարցադրումներ օգտակար են նաև
ժողովրդական տնտեսության մյուս ճյուղերի
արտադրամիավորումների և ձեռնարկություն-
ների համար:

* *Մ. Գ. Վասիլյան*, Արտադրական միավորման տնտհաշվարկը, *ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երևան, 1979*:

Արտադրության արդյունավետության բարձրացման և որակի բարելավման նպատակով կուսակցության առաջադրած խնդիրների իրականացումը պահանջում է արագացնել տընտեսական մեխանիզմի վերակառուցումը՝ պլանավորման կատարելագործումը, տնտեսական խթանների և լծակների առավել հմուտ օգտագործումը, կառավարման կազմակերպական կառուցվածքի բարելավումը։ Մինչդեռ տընտհաշվարկի կիրառման հարցում դեռևս իսպառ վերացված չեն ձևականության տարրերը։ Ոչ բոլոր միավորումներում ու ձեռնարկություններում է լիովին դրսևորվում աշխատողների և ամբողջ կոլեկտիվի ստեղծագործական նախաձեռնությունը, շատ կոլեկտիվներում լրիվ արդյունավետությամբ չի գործում նյութական խթանման համակարգը։

Տնտհաշվարկը լայն հնարավորություն է ընձեռում խորապես վերլուծելու տնտեսական գործունեությունը, պարզելու աշխատանքային հաջողությունների կամ անհաջողությունների պատճառները և դրանով իսկ նպաստում է ինչպես նորի, առաջավորի տարածմանը, այնպես էլ նկատված թերությունների վերացմանը, անտնտեսվարությունը, անարտադրողական ծախսերն ու կորուստները կանխելուն։ Այն նյութական, աշխատանքային և ֆինանսական ռեսուրսների նկատմամբ պետական վերաբերմունքը դաստիարակելու կարևոր միջոց է։

Արմատավորել և կատարելագործել տընտհաշվարկը՝ նշանակում է մշտապես որոնել և գտնել արդյունավետության և որակի աճի, յուրաքանչյուր աշխատավորի, ողջ կոլեկտիվի նյութական և բարոյական շահագրգռվածության հիման վրա սեփական աշխատանքը բարելավելու ռեզերվներ։ Այս առումով գրախոսվող մենագրությունը, անշուշտ, օգտակար կլինի տնտեսավարների և տնտեսագետների, պլանային մարմինների, ինչպես նաև բուհերի դասախոսների և ուսանողների համար։

Ս. Գ. ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ

Адрес редакции: 375033, Ереван 33, Барекамутян 59 г.

Խմբագրության հասցեն՝ 375033, Երևան—33, Բարեկամության 59 գ։ Հեռախոսներ՝ գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ 27—25—29, պատ. քարտուղար՝ 27—12—92, պրոպագանդայի և էկոնոմիկայի բաժիններ՝ 27—37—80, կուսակցական կյանք և կուլտուրայի բաժիններ՝ 27—19—80, գրական աշխատողներ՝ 27—60—64։

ՎՖ 03884 Պատվեր 1472 Թղթի չափսը 70×108 1/16։ Տիրաժ՝ 15.832 Գինը՝ 20 կոպ.։
Տպ. 6 մամուլ, մամուլում 68840 նիշ։ Ստորագրված է տպագրության 7/VII 1980 թ.

ՀԿԿ Կենտկոմի հրատարակչության տպարան, **Ավ. Իսահակյան փող. № 28։**

ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ— Երկերի լիակատար ժողովածու։ *Հ. 25։ «Հայաստան» հրատ., 1980։*

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ— Երկերի լիակատար ժողովածու։ *Հ. 26։ «Հայաստան» հրատ., 1980։*

ՅՈՒ. ԲԵՐՆՈՎ, Գ. ՉԵՐՆԵՅԿՈ— Բուլղարիայի ժողովրդական Հանրապետություն։ *«Հայաստան» հրատ., 1980։*

Գիտական կոմունիզմ։ *Սեմինար պարապմունքների ուսումնամեթոդական ձեռնարկ։ ԵՊՀ հրատ., 1980։*

Դավիթ Անհաղթ։ *Հոդվածների ժողովածու։ ԵՊՀ հրատ., 1980։*

Ռ. ՍԱՐԻՆՅԱՆ— Ալեքսիս Արասխանյան։ *(Տնտեսագիտական հայացքների վերլուծություն)։ «Հայաստան» հրատ., 1980։*

Շեքսպիրական։ *Գիրք 6։ Հովհաննես Մասեհյան։ Ե., ԳԱ հրատ., 1980։*

Ս. ԿԻՐԻԿԵՍԿԻ— Հայաստանի և հայ կուլտուրայի մասին։ *Բանաստեղծություններ, վեպ, հոդվածներ, նամակներ։ Ե., «Սովետական գրող», 1980։*

Կ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ— 51-րդ գվարդիական դիվիզիայի մարտական ուղին *(համառոտ ակնարկ)։ Ե., ԳԱ հրատ., 1980։*

Դաստիարակչական աշխատանքը դպրոցում։ *Փաստաթղթերի ժողովածու։ Ե., «Լույս» հրատ., 1980։*

Տ. ԽԼՈՅԱՆ— Ուսուցիչը և նրա գործունեության հոգեբանական առանձնահատկությունները։ *Ե., «Լույս» հրատ., 1980։*

Ռ. ՇԱՆԴՈՐ— «Դորա» ծածկանունով։ *Սովետական հետախույզի հիշողությունները։ «Հայաստան» հրատ., 1980։*

В. И. ЛЕНИН. — **Вопросы строительства социализма и коммунизма.** Изд. 2-ое, доп. М., Политиздат, 1980.

В. И. Ленин, КПСС о работе партийного и государственного аппарата. Изд. 2-е, доп. М., Политиздат, 1980.

В. И. Ленин, КПСС о научной организации труда. Сборник, М., Политиздат, 1980.

М. ГОРЬКИЙ. — **В. И. Ленин.** М., Политиздат, 1980.

Ю. ЮРОВ. — **Путешествие по ленинской адресной книжке.** Изд. 3, перераб. и доп. М., Политиздат, 1980.

В. КУЛИКОВ. — **Надежный оплот мира и безопасности народов.** К 25-летию организации Варшавского Договора. М., «Знание», 1980.

Ю. ПЕКШЕВ. — **Долгосрочные целевые программы сотрудничества стран—членов СЭВ.** М., «Наука», 1980.

М. МЧЕДЛОВ. — **Социализм—становление нового типа цивилизации.** М., Политиздат, 1980.

Развитой социализм: общее и специфическое в его строительстве. Коллективная монография. М., «Наука», 1980.

Пролетарский интернационализм—мощное оружие революционного преобразования мира. М., «Мысль», 1980.

С. КОВАЛЕВ. — **Формирование социалистической личности.** М., «Мысль», 1980.

К. ЗАРОДОВ. — **Экономика и политика в революции.** М., «Мысль», 1980.

Общий кризис капитализма. Движущие силы и формы проявления в современных условиях. Пер. с нем., М., Политиздат, 1980.

А. КУДРИН. — **Логика и истина.** Философская библиотечка для юношества. М., Политиздат, 1980.

Р. УЛЬЯНОВСКИЙ. — **Политические портреты борцов за национальную независимость.** М., Политиздат, 1980.

Массовая информация в советском промышленном городе. Опыт комплексного социологического исследования. М., Политиздат, 1980.

Գինը՝ 20 կ.
Индекс 77783

ISSN 0130—8114

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՆՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՊՏՂԱՀՅՈՒԹՆ ՕԳՏԱԿԱՐ Է

Հանրահայտ ճշմարտություն է այս, սակայն քչերը գիտեն, որ վարունգի, շաղգամի, ամսական բողկի հյութերը նաև հիանալի բուժամիջոցներ են: Դրանք պարունակում են դյուրամարս ածխաջրեր, օրգանական թթուներ և հանքային նյութեր, որոնք օգտակար են խրոնիկական գաստրիտի և գիրության դեպքում (թոթափման օրերին քաշը պակասում է 0,6-ից մինչև 1 կգ, իսկ բուժման ամբողջ կուրսի ընթացքում՝ մինչև 10 կգ): Բնական հյութերի բուժիչ հատկություններն ապացուցված են բժշկական լուրջ հետազոտություններով, իսկ համն արժանացել է համտեսողների հավանությանը: Դրանց արտադրության տեխնոլոգիան մշակված է, թողարկման պլանը՝ հաստատված: Պատրաստման եղանակը նույնն է, ինչ սովորական հյութերինը— լվացում, մաքրում, մանրացում, ճզմում և թորում: Միայն բանկաները լցնելիս անհրաժեշտ է հեռացնել դրանց միջից օդը, որովհետև այն իջեցնում է մթերքի դիմացկունությունը: Վիտամինները հատկապես երկար են պահպանվում, երբ վակուումացված բանկաներում ավելացվում են իներտ գազեր:

ՍԱԼԻԿՆԵՐ՝ ԱՐԵՎԱԾԱՂԿԻ ԿՈՂՐԵՐԻՑ

Արևածաղկի բերքահավաքից հետո դաշտում մնում են կարծր կողրեր, որոնք որպես կեր պիտանի չեն: Դրանք վառում կամ վարում են հողի հետ, ուր բավական երկար ժամանակ չեն քայքայվում: Նման հումքի ռացիոնալ օգտագործման մեթոդ են առաջարկել Սոֆիայի ուսանողները, որի համար նրանք արժանացել են ոսկե մեդալի: Ըստ այդ մեթոդի, կողրերը մանրացվում են, մամլվում տափակ կաղապարի մեջ և վրան լցվում է պոլիմերային խեժ: Ստացվում են թեթև, ամուր և էժան սալիկներ: Եթե դրան ավելացվում են արևածաղկի կորիզի կեղևները, ապա սալիկները ձեռք են բերում ինքնատիպ դեկորատիվ հատկություններ, որպիսիք բարձր են գնահատում կահույքագործները:

ԼՐԱԳՐԵՐ՝ ԼՐԱԳՐԵՐԻՑ

Շվեդական Հալստավիկ քաղաքի «Հոլմենս-Բրուկ» ֆաբրիկայում գործում է ագրեգատ, որը թողարկում է լրագրային թուղթ. հումքի 20 տոկոսը կազմված է մակուլատուրային զանգվածից: Ջանում են ավելացնել այդ զանգվածի քանակը նախ երկու, ապա՝ երեք անգամ: Մանրացված հին լրագրերից տպագրական ներկերը հեռացվում են ջրածնի գերօքսիդից՝ հեղուկ ապակուց և ճարպաթթուներից կազմված բաղադրությունների միջոցով: Մաքրման պրոցեսը կատարում են ֆլոտացիոն մեքենաները: Այնուհետև մնացորդն այրվում է ֆաբրիկայի հնոցներում:

ԳՈՐԾՎԱԾՔ՝ ՆԱԽԱՊԵՍ ՏՐՎԱԾ ՀԱՏԿՈՒԹՅԱՄԲ

Լենինգրադի մանածագործ-գիտնականների մի խումբ, գիտությունների վաստակավոր գործիչ, պրոֆեսոր Ա. Մեոսի ղեկավարությամբ, աշխարհում առաջին անգամ ստացել է կենսաբանորեն ակտիվ արհեստական մանրաթել: Այդ մանրաթելից կարելի է ստանալ գործվածք՝ նախապես տրված կոնկրետ հատկություններով, օրինակ՝ հակամանրէական, անզգայացուցիչ:

Վերջերս «Լիցենզինտորգ» միավորումն ստացել է նոր մանրաթելի և դրանից պատրաստված զտիչ նյութերի արտադրության տեխնոլոգիան: Այդ մանրաթելերը կարող են օդը մաքրել քլորից, ֆտորից, ծծմբաջրածնից և թունավոր այլ գազերից: Նման մանրաթելերից պատրաստված գործվածքային և ոչ գործվածքային նյութերը կարելի է կիրառել ո՛չ միայն օդափոխիչ զտիչներում և ունիվերսալ շնչադիմակներում. դրանք օգտագործվում են գազ արտածող սարքերը ծածկելու և մետաղները իրենց աղալուծույթներից անջատելու համար: